

[181.]

Vid redogörelsen fanns fogat ett räkenskapssammandrag, av vilket framgick, bland annat, att kostnaderna för kursen uppgått till 2,396 kronor 98 öre samt att landstinget till täckande av dessa kostnader bidragit med 1,000 kronor.

Den av *centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening* anordnade fortbildningskursen i *teckning* hade hållits i Linköping under tiden den 10 juli—den 5 augusti 1916. Stadens folkskolestyrelse hade för kursen avgiftsfritt upplåtit två gymnastiksalar och en teckningssal m. fl. lokaler i stadens nyaste folkskolehus. Till deltagande i kursen hade 103 lärare och lärarinnor vid olika slag av skolor anmält sig. Av dessa hade dock blott 40 kunnat mottagas, nämligen 22 folkskollärare och 18 folkskollärarynnor.

Kostnaderna för kursen hade uppgått till 3,810 kronor 87 öre. Då statsbidraget till densamma utgjort 2,650 kronor, hade således av föreningens medel måst tillskjutas 1,160 kronor 87 öre.

Den av samma centralstyrelse anordnade fortbildningskursen i *sång* hade hållits i Stockholm den 31 juli—den 19 augusti 1916 i lokal, som kostnadsfritt upplåtits i musikaliska akademiens hus. Bland 90 sökande hade 20 utsetts till deltagare i kursen, och hade vid urvalet av deltagare följts den grundsatsen, att så vitt möjligt landets olika delar skulle bliva representerade och att samtliga sökande från lärarutbildningsanstalterna skulle beredas tillfälle att delta i kursen.

Kostnaderna hade uppgått till 2,441 kronor 25 öre. Då statsbidraget varit 1,880 kronor, hade föreningen tillskjutit 561 kronor 25 öre.

Centralstyrelsens fortbildningskurs i *hembygdsundervisning* hade hållits i Stockholm den 10 juli—den 5 augusti 1916. Lokal hade kostnadsfritt upplåtits i tekniska skolan. Till deltagande i kursen hade ej mindre än 285 lärare och lärarinnor vid olika slag av skolor anmält sig. Av dessa hade blott 40 kunnat mottagas som deltagare, därav 30 lärarinnor vid småskolor och mindre folkskolor samt biträdande lärarinnor vid folkskolor, 3 lärarinnor vid med småskoleseminarier förenade övningsskolor, 3 folkskollärarynnor och 4 folkskollärare. Vid urvalet hade särskild hänsyn tagits till den omständigheten, att lärare och lärarinnor från landets olika delar, både landsbygd och städer, skulle bliva representerade.

Kostnaderna hade varit 3,690 kronor 75 öre. Statsbidraget hade utgjort 2,490 kronor, vadan föreningen tillskjutit 1,200 kronor 75 öre.

Den av *föreningen för norrländsk hembygdsforskning* anordnade kursen i *hembygdsforskning och hembygdsundervisning* hade pågått vid Härnösands folkskoleseminarium under tiden den 26 juni—den 12 augusti 1916. I kursen hade deltagit 29 lärare med stipendium, därav 21 inom Norrland födda eller där anställda samt 8 från övriga delar av riket. Utan stipendium hade 1 person deltagit i kursen.

Kostnaderna hade uppgått till 6,069 kronor 65 öre. Statsbidraget hade utgjort 4,720 kronor och föreningen hade bidragit med 1,349 kronor 65 öre.

Den i *Morastrand* anordnade kursen i *hembygds-kunskap och hembygdsundervisning* hade pågått under tiden den 27 juni—den 8 juli 1916. Lokal hade för ändamålet kostnadsfritt upplåtits i kyrkan, i kommunala mellanskolan och i folkhögskolan. Av över 200 sökande hade blott 60 kunnat antagas till deltagare, de flesta från de skoldistrikt, som genom anslag möjliggjort kursen.

Kostnaderna för denna kurs hade utgjort 3,247 kronor 90 öre. I statsbidrag hade erhållits 2,300 kronor. Återstoden av kostnaderna hade täckts genom bidrag från Mora, Älvdalens, Rättviks och Orsa skoldistrikt.

I sin förutnämnda, den 20 november 1916 inkomna framställning har folkskolöverstyrelsen hemställt om anslag för år 1918 till understödjande av dylika kurser och därvid anført: [181.]

Av skäl, som överstyrelsen i det föregående angivit, ville överstyrelsen förorda, att kurser av samma slag, som förekommit under år 1916, även måtte få anordnas under år 1918. Men därjämte vore det, ävenledes av förut anförda skäl, högeligen önskvärt, att kurser kunde anordnas i en del andra ämnen, särskilt sådana, som berörde yrkeslivet, till exempel jordbruket, skogshushållningen och industrien.

Om de av överstyrelsen föreslagna grunderna för dagtraktamente och reseersättning skulle bliva godkända, måste givetvis ökning i anslaget äskas med hänsyn härtill. Under år 1916 hade till stipendier utgått 10,940 kronor 56 öre. Då stipendierna beräknats efter omkring 2 kronor om dagen, skulle sålunda denna summa behöva fördubblas, varav skulle följa en ökning av anslaget med nyssnämnda belopp. Till dagtraktamente för resdagarna, beräknat efter i allmänhet två dagar för varje kursdeltagare — för en del erfordrades fyra dagar, men ungefär lika många bodde i kursorten eller så nära densamma, att dagtraktamente för resa ej komme att utgå — skulle, om deltagarna beräknades till 232, såsom deras antal varit år 1916, erfordras 1,856 kronor. Verkställda beräkningar utvisade, att för de kurser, som hållits i Stockholm med deltagare från olika delar av landet, uppginge medelkostnaden för resa enligt förut angivna grunder till 11 kronor 65 öre och för kurser i landsorten, även från skilda orter, till 8 kronor 95 öre, vadan medelkostnaden för samtliga kurser torde kunna sättas till 10 kronor för varje deltagare eller för 232 deltagare till 2,320 kronor, och skulle de sammanlagda resekostnadsersättningarna sålunda uppgå till 4,176 kronor. Från detta belopp borde dragas resekostnadsersättningar å 658 kronor 50 öre, som under året utbetalts för deltagarna i vissa kurser. Den sammanlagda ökning av anslaget, som erfordrades, för att kurserna skulle kunna enligt de föreslagna bestämmelserna fortgå i samma utsträckning som hittills, komme enligt vad nu anförts att uppgå till 14,458 kronor 6 öre eller i runt tal 15,000 kronor. För berörda ändamål skulle alltså behöva äskas en summa av 30,000 kronor.

Det påvisade behovet av kurser av den art, att de skulle sätta folkskollärare, som i övrigt vore därför lämpliga, i stånd att övertaga undervisning i fortsättningskolor med den nya läggning, som vore föreslagen, syntes böra föranleda äskandet av ett därför särskilt avsett anslag. Överstyrelsen hade därför upptagit ett sådant under en följande punkt.

På grund av det anförda synes mig anslaget till oförmålda kurser böra för år 1918 bestämmas till 30,000 kronor. Till åtskillnad från övriga fortbildningskurser för lärare vid folkskolor och småskolor torde de nu ifrågavarande kunna benämnas »fortbildningskurser i allmänhet».

I detta sammanhang vill jag erinra, att, sedan fråga uppkommit, huruvida till folkskolöverstyrelsen borde överlämnas avgörandet i vissa grupper av ärenden, som nu tillhöra Kungl. Maj:ts omedelbara handläggning, överstyrelsen uttalat sig för att till överstyrelsen skulle på angivet sätt överflyttas, bland andra grupper av ärenden, även fördelningen av anslag till vissa kurser för lärares fortbildning. Detta spörsmål är, i vad det avser förevarande anslag, fortfarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Departementschefen.

[181.]
Fortbild-
ningskurser
i gymnastik.

b) *Fortbildningskurser i gymnastik.* Från och med år 1903 har riksdagen beviljat anslag å extra stat till anordnande i enlighet med de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt fastställa, av fortbildningskurser i gymnastik för folkskollärare och, från och med år 1908, även för folkskollärarinnor. För vart och ett av åren 1912—1917 har för ändamålet anvisats ett belopp av 12,900 kronor. För vart och ett av åren 1916 och 1917 har anslag även beviljats till dylika kurser för småskollärarinnor till ett belopp av 3,000 kronor.

Genom beslut den 12 november 1915 anbefallde Kungl. Maj:t direktionen över gymnastiska centralinstitutet

dels att under år 1916 på minst åtta platser inom riket anordna sådana kurser för folkskollärare och folkskollärarinnor med iakttagande därvid,

att direktionen och folkskolöverstyrelsen skulle gemensamt antaga en ledare för varje kurs och för honom eller henne utfärda instruktion angående kursens omfattning och den undervisning, som borde meddelas;

att direktionen och överstyrelsen skulle gemensamt bestämma de platser, å vilka kurser skulle anordnas, och på förslag av vederbörande kursledare tiden för begynnelsen av varje kurs; och skulle det åligga överstyrelsen att underrätta statsens folkskolinspektörer angående platser och tider för kurserna samt rörande de för desamma antagna ledarna;

att varje kurs skulle fortgå under en tid av minst 18 dagar;

att deltagare i kursen skulle antagas av ledaren bland de lärare eller lärarinnor, som inom förut tillkännagiven tid anmält sig;

att för varje kurs finge, under förutsättning att vederbörligt anslag ej överskredes, efter kursledarens beprövande åt högst 20 i kursen deltagande lärare och lärarinnor utgå understöd, nämligen åt deltagare, som vore bosatt å kursorten, ett belopp av 27 kronor 50 öre samt åt deltagare, som ej vore bosatt å kursorten, ett belopp av 55 kronor ävensom, för det fall att deltagares resa till kursorten och åter till hemorten uppginge till sammanlagt minst 200 kilometer, dessutom reseunderstöd med halva järnvägsbiljettpriset för plats i tredje klassens vagn, halva legan för skjuts med en häst och halva avgiften för salongsplats å ångfartyg;

att utöver nämnda antal av 20 finge bland de lärare och lärarinnor, som icke gjorde anspråk på understöd av statsmedel eller som för deltagande i kursen erhöle understöd av vederbörande kommunala myndighet, antagas det antal deltagare, som med hänsyn till lokala förhållanden och kursens ändamålsenliga anordning kunde befinnas lämpligt;

att kursledare, som vore bosatt å kursorten, skulle vara berättigad att erhålla arvode av 200 kronor och kursledare, som icke hade sitt hem å

kursorten, arvode av 300 kronor samt därjämte ersättning för resa enligt tredje klassen i gällande resereglemente med undantag därav, att dag-traktamente ej finge utgå; [181.]

att till inköp av materiell och bestridande av övriga erforderliga utgifter finge av direktionen anslås för varje kurs erforderligt belopp; samt

att det skulle åligga kursledare att efter kursens slut till direktionen och överstyrelsen insända berättelse om kursens anordning samt därvid med stöd av vunnen erfarenhet angiva, huru kommande dylika kurser syntes böra anordnas, varjämte kursledare skulle till direktionen avgiva redogörelse för omhänderhavda medel;

dels ock att under år 1916 på minst två platser inom riket anordna dylika kurser för småskollärarinnor, med iakttagande i tillämpliga delar av vad med avseende å motsvarande fortbildningskurser för folkskollärare och folkskollärarinnor föreskrivits.

I särskilda, av folkskolöverstyrelsen överlämnade skrivelser den 12 september 1916 har nu direktionen över gymnastiska centralinstitutet hemställt om anvisande jämväl för år 1918 av medel för ifrågavarande kurser till samma belopp som under föregående år, vad beträffar folkskollärare och folkskollärarinnor, men med ett till 6,200 kronor ökat belopp till kurser för småskollärarinnor, på det att fyra kurser av detta slag måtte kunna anordnas. Som skäl för denna höjning anföres bland annat, att antalet ansökningar om deltagande i dessa kurser varit förhållandevis mycket stort, i det att icke mindre än omkring 450 sökande anmält sig, av vilka endast 40 kunnat mottagas.

Rörande dessa kurser har *folkskolöverstyrelsen* i sin förenämnda, den 20 november 1916 inkomna framställning yttrat följande:

Det syntes överstyrelsen, med hänsyn till den erfarenhet, som vunnits i fråga om antalet sökande till kurserna, uppenbart, att minst fyra kurser i gymnastik avsedda för småskollärarinnor borde under vart och ett av de närmaste åren anordnas. Under de senaste åren hade intresset för införande av lämpliga gymnastikövningar i småskolan visat sig allt större. De flesta av nu tjänstgörande lärarinnor i småskolan hade antingen alls ingen eller mera eller mindre bristfällig utbildning i gymnastik, och särskilt vore de i saknad av pedagogisk utbildning i ämnet. Då det nu visat sig, att många flera än som kunde mottagas vore villiga att underkasta sig de uppoffringar, som erfordrades för genomgående av dylik fortbildningskurs, krävde ej blott skolans intresse utan jämväl den enklaste billighet, att nödigt antal kurser anordnades för dem.

Nu hade det emellertid visat sig, att kurserna för lärare och lärarinnor vid folkskolan icke vore på långt när lika eftersökta som kurserna för småskollärarinnor. I några fall hade det, såsom förut antytts, till och med inträffat, att vid kurser av förstnämnda slag icke det bestämda antalet kursdeltagare kunnat erhållas. Om de gynn-

[181.]

sammare villkor, som överstyrelsen föreslagit för samtliga här ifrågavarande kurser, skulle vinna godkännande, hade man givetvis att motse större tillströmning av ansökningar till kurser av samtliga slag, men det torde dock komma att visa sig, att kurserna i gymnastik för folkskolans lärare kunde till antalet minskas i samma mån som de för småskollärarinnor avsedda ökades. Överstyrelsen ansåge sig därför böra hemställa, att anslag till kurser i gymnastik under år 1918 måtte beräknas för minst tio kurser och att det finge ankomma på direktionen och folkskolöverstyrelsen gemensamt att bestämma, huru många som skulle vara av det ena eller andra slaget.

Tillämpades förutvarande grunder för kostnadernas reglerande rörande själva kurserna med de av överstyrelsen föreslagna ändringarna beträffande dagtraktamenten och resekostnader, torde följande belopp böra beräknas för de sålunda föreslagna kurserna. Kursledarens arvode och reseersättning omkring 325 kronor; porton, skrivmaterialier samt diverse utgifter för en kurs omkring 175 kronor eller tillhopa 500 kronor. Dagtraktamenten under själva kursen för 18 deltagare under 20 dagar efter 4 kronor om dagen 1,440 kronor, 2 deltagare efter 2 kronor om dagen 80 kronor, tillsammans 1,520 kronor. Resekostnaderna skulle, enligt utförda beräkningar med ledning av uppgifter från de under senare åren anordnade kurser av samma slag, komma att utgöra: för dagtraktamenten till 15 deltagare — 5 av deltagarna syntes kunna beräknas bo så, att anslag till resa icke utginge till dem — 120 kronor och för resor till samma antal deltagare 120 kronor. Den lägre kostnaden för resor till dessa kurser i jämförelse med vad som beräknats för andra här berörda fortbildningskurser betingades därav, att deltagarna kunnat uttagas från mera begränsade områden, då ett större antal kurser kunnat årligen hållas. Sammanlagda kostnaden för en gymnastikkurs skulle sålunda uppgå till ett belopp av 2,260 kronor och för tio kurser till 22,600 kronor.

Nu hade emellertid genom bidrag av en del landsting under senare åren kursernas antal kunnat ökas till tretton kurser årligen. Då det icke syntes kunna förväntas, att landstingen skulle öka sina bidrag för täckande av den här föreslagna regleringen av stipendier och resekostnader, borde för detta ändamål, så vitt kursernas antal ej skulle tänkas minskat, beräknas ytterligare omkring 720 kronor, varför ett anslag av omkring 23,400 kronor skulle erfordras till samtliga gymnastikkurser.

Departementschefen.

Såsom förut nämnts, finner jag det ändamålsenligt, att de hittillsvarande anslagen till fortbildningskurser i gymnastik för folkskollärare och folkskollärarinnor samt till fortbildningskurser i gymnastik för småskollärarinnor sammanföras till ett gemensamt anslag. Detta innebär ingalunda, att icke särskilda kurser skulle anordnas för var och en av de tre lärarkategorierna, men det möjliggör en anpassning av antalet kurser för varje kategori efter tillströmningen av sökande och således ett bättre utnyttjande av anslaget. Kurserna skulle lämpligen kunna benämnas »särskilda fortbildningskurser i gymnastik». Av skäl, som folkskolöverstyrelsen anfört, anser jag, att anslaget till dessa kurser bör för år 1918 bestämmas till 23,400 kronor.

Fortbildningskurser i skolträdgårdsskötselför Maj:ts därom gjorda framställning har 1916 års riksdag, i likhet med vad under åtskilliga föregående år ägt rum, till understöd för anordnande

c) *Fortbildningskurser i skolträdgårdsskötselför Maj:ts därom gjorda framställning har 1916 års riksdag, i likhet med vad under åtskilliga föregående år ägt rum, till understöd för anordnande*

under år 1917 i enlighet med de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt fastställa, av fortbildningskurser i trädgårdsskötsel för folkskollärare ävensom för lärare i ämnet vid folkskoleseminarierna anvisat på extra stat för år 1917 dels för dylika kurser vid Adelsnäs trädgårdsskola ett anslag av 1,980 kronor, dels ock för liknande kurser vid Norrlands trädgårdsskola ett anslag av 1,250 kronor, tillhoppa 3,230 kronor.

Genom beslut den 30 juni 1916 förordnade Kungl. Maj:t,

dels beträffande det till fortbildningskurser vid Adelsnäs trädgårdsskola beviljade anslaget, 1,980 kronor, därav 700 kronor voro avsedda såsom understöd till anordnande av ifrågavarande kurser och 1,280 kronor till bestridande av för varje kursdeltagare med 80 kronor utgående understödsbelopp, att detsamma skulle ställas till Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Östergötlands län förfogande för det med anslaget avsedda ändamålet med iakttagande av de i nådigt brev den 26 juni 1915 angivna bestämmelser och villkor i fråga om motsvarande anslag för år 1916,

dels ock beträffande det till kurser vid Norrlands trädgårdsskola beviljade anslaget, 1,250 kronor, därav 500 kronor voro avsedda såsom understöd till anordnande av ifrågavarande kurser och 750 kronor till bestridande av för varje kursdeltagare med 75 kronor utgående understödsbelopp, att detsamma skulle ställas till Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Västernorrlands län förfogande för det med anslaget avsedda ändamålet, likaledes med iakttagande av de i nådigt brev den 26 juni 1915 angivna bestämmelser och villkor i fråga om motsvarande anslag för år 1916.

Beträffande innehållet i de sålunda åberopade bestämmelserna och villkoren torde jag få hänvisa till det vid 1916 års statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1916, punkten 156.

Nu hava styrelserna för bemälda trädgårdsskolor i till Kungl. Maj:t ingivna framställningar anhållit, att åtgärder måtte vidtagas för anvisande av anslag till liknande fortbildningskurser i trädgårdsskötsel under år 1918.

Styrelsen för *Adelsnäs trädgårdsskola* har därvid anhållit om ett anslag av 3,400 kronor, därav 700 kronor till kursernas anordnande och 2,700 kronor till stipendier åt 16 kursdeltagare, att utgå såsom ersättning för tredje klass järnvägsbiljett för resa till och från kurserna och dagtraktamenten av 4 kronor för dag under den tid, kurserna pågå, samt för de dagar, som åtgå till resor till och från kurserna.

Till stöd för sin framställning har styrelsen anfört:

Styrelsen hade i föregående skrivelser anhållit, att stipendierna till kursdeltagare måtte få utgå i form av reseersättningar och dagtraktamenten, enär stipendierna i den form, de nu utginge, bleve mycket orättvist fördelade, då kursdeltagare, som vore

[181.] bosatta inom den närmaste orten, givetvis hade relativt små utgifter för sina resor, medan sådana, som komme från mera avlägsna platser, ofta hade större utgifter för enbart resor än det bidrag, de erhöles. Därav följde, att avlägset boende, i ekonomiskt hänseende mindre välsituerade lärare och lärarinnor ofta såge sig nödsakade att avstå från deltagandet i kurserna på grund av de därmed förenade kostnaderna, vilka ej sällan väsentligt ökades därigenom, att kursdeltagarna under en eller ett par kurser måste hålla vikarie vid sin skola.

Från kursdeltagarnas sida hade vid upprepade tillfällen framhållits önskvärdheten av att stipendierna utdelades i form av reseersättning efter tredje klassens järnvägsbiljett samt dagtraktamente under kursdagarna och de dagar, som åtginge för resor till och från kurserna.

Enligt de beräkningar, som styrelsen i skrivelse av den 24 oktober 1914 framlagt, skulle kostnaderna för resor och dagtraktamenten, om dagtraktamentet sattes till 4 kronor för dag under kursdagarna samt resedagarna, för 16 kursdeltagare belöpa sig till i runt tal 2,700 kronor.

Styrelsen för *Norrlands trädgårdsskola* har anhållit, att anslaget till dess fortbildningskurser måtte för år 1918 ökas från 1,250 kronor till 1,875 kronor, därav 750 kronor skulle utgå till kursernas anordnande och 1,125 kronor till ökat antal elevstipendier, så att 15 deltagare skulle kunna antagas i stället för, såsom hittills varit fallet, blott 10.

Vidare har, såsom förut nämnts, centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening i skrivelse den 15 maj 1916 anhållit, att åtgärder måtte vidtagas för att ett större antal lärare och lärarinnor vid vårt lands folkskolor skulle erhålla fortsatt utbildning i trädgårdsskötsel, därvid centralstyrelsen tillika hemställt, att vissa av de av deltagare i trädgårdskurser vid Adelsnäs uttalade önskemålen rörande reseersättning och dagtraktamenten åt kursdeltagarna måtte vinna beaktande. Till stöd för denna framställning anför centralstyrelsen, att många av de lärare, som nu vore i tjänst, vore i behov av fortsatt utbildning i ämnet och att förhållandet även framdeles komme att bliva enahanda, och erinrar centralstyrelsen därvid, att folkundervisningskommittén på sin tid uttalat sig i samma riktning. Därefter yttrar centralstyrelsen bland annat:

Kunde det anses oomtvistligt, att folkskolläraren behövde en fortsatt utbildning i ämnet trädgårdsskötsel, framställde sig den frågan, huru denna lämpligast borde ordnas. I denna punkt delade centralstyrelsen fullkomligt den av folkundervisningskommittén uttalade önskvärdheten av att de hittillsvarande trädgårdskurserna vid Näs utvidgades och förbättrades. En enda anstalt kunde dock icke mottaga alla de folkskollärare, som vore i behov av och önskade fortbildning i ämnet. Därför syntes det välbeträkt, att de trädgårdsskolor, som hittills visat intresse för frågan, uppmuntrades till en fortsatt och, där så möjligt vore, till en utvidgad verksamhet. Detta gällde i första hand Adelsnäs trädgårdsskola, vars kurser varit och vore de mest fullständiga och av deltagarna i desamma högt uppskattade, och det gällde även om de vid Norrlands trädgårdsskola i Härnösand anordnade kurserna. Härförutom syntes behövt, att en liknande anstalt komme till stånd för södra Sverige, och centralstyrelsen hade

gjort sig underrättad om att man vid Alnarps lantbruksinstitut vore villig att anordna fortbildningskurser i trädgårds-skötsel för folkskollärare.

[181.]

För att ifrågavarande fortbildningskurser måtte erhålla en tryggare grund för sitt fortbestånd syntes det lämpligt, att till varje sådan trädgårdsskola, som i fråga om lärarkrafter och i övrigt kunde av Kungl. Maj:t befinnas lämplig och av Kungl. Maj:t anmodades att anordna fortbildningskurser i trädgårdsskötsel för folkskollärare, statsanslag lämnades i förhållande till kursernas längd och antalet elever.

Det sade sig självt, att en viss likformighet i fråga om dessa fortbildningskurser kunde vara önskvärd, men skulle en föreskrift härom i något avseende minska intresset för dem hos de anstalter, som anordnade dem, finge man hellre avstå från allt krav i sådan riktning.

Av ännu större vikt syntes det vara, att lärarkåren uppmuntrades till ett allmänt deltagande i dessa kurser, så långt utrymmet kunde medgiva. För detta ändamål borde staten i form av reseersättning och dagtraktamente lämna kursdeltagarna ett så kraftigt understöd, att dessa ej behöfve göra några större ekonomiska uppoffringar. Det förslag, som i denna riktning blivit av styrelsen för Adelsnäs trädgårdsskola den 24 oktober 1914 till Kungl. Maj:t framställt, nämligen att statsunderstödet till kursdeltagarna måtte utgå i form av fria resor jämte ett dagtraktamente av 4 kronor för så väl de dagar, under vilka kurserna påginge, som de för resa till och från kurserna åtgående dagarna, syntes värt allt beaktande.

Beträffande nu ifrågavarande slag av kurser yttrar *folkskolöverstyrelsen* i sin förut omförmälda, den 20 november 1916 inkomna framställning:

Om samma grunder för dagtraktamentens och reseersättnings utgående komme att tillämpas i fråga om kurserna i skolträdgårdsskötsel, som föreslagits för övriga kurser, erfordrades härför till kurserna vid Adelsnäs 2 592 kronor och till kurserna i Härnösand 1,750 kronor. Om till själva kurserna utginge samma belopp vid båda skolorna, vilket lämpligen kunde bestämmas till vad som utginge till Adelsnäs eller 700 kronor, skulle till kurserna vid Adelsnäs erfordras 3,292 kronor och till kurserna i Härnösand 2,450 kronor.

Liknande kurser i södra Sverige borde, såsom förut antytts, anordnas, och syntes dessa lämpligen böra bliva av samma typ som kurserna vid Adelsnäs och sålunda kräva samma kostnad. Anslaget till kurser i skolträdgårdsskötsel skulle med hänsyn till vad ovan anförts komma att uppgå till 9 034 kronor.

Västmanlands läns landsting hade för anordnande av kortare trädgårdskurser för länets folkskollärare under år 1918 anslagit ett belopp av 900 kronor, under förutsättning att bidrag till liknande belopp lämnades av statsmedel, samt uppdragit åt sin kommitté för folkbildningsarbetet inom länet att anordna ifrågavarande kurser. Av skäl, som förut anförts, syntes det överstyrelsen önskvärt, att lokala strävanden av detta slag stöddes och uppmuntrades. Detta skulle i förevarande fall kunna ske, om berörda anslag utjämnades uppåt till 10,000 kronor.

Det lärar icke av någon bestridas, att trädgårdsskötseln inom folkskolan ännu icke vunnit tillbörlig uppmärksamhet. Ur flera synpunkter, ej minst med hänsyn till dess nationalekonomiska gagn och till dess betydelse för spridande av trevnad kring hemmen, förtjänar detta i särskild grad praktiska ämne säkerligen att bliva bättre tillgodosett. Ett villkor för

Departementschefen.

- [181.] att så skall kunna ske är emellertid, att lärarnas intresse för ämnet väckes, att de sättas i stånd att däri meddela en tidsenlig undervisning och att deras egna strävanden i sistnämnda avseende stödjas. Med hänsyn härtill synes det mig önskvärt, icke blott att de påbörjade fortbildningskurserna i skolträdgårdsskötsel vid Adelsnäs och vid Norrlands trädgårdsskola få fortgå utan ock att det intresse för dylika fortbildningskurser, som på annat håll kan förefinnas, tillvaratages och uppmuntras. Detta senare kan tydligen lättare ske, om medlen för ifrågavarande slag av fortbildningskurser, vilka skulle lämpligen kunna benämnas »särskilda fortbildningskurser i skolträdgårdsskötsel», anvisas under en enda anslagspost. Folkskolöverstyrelsen har på anförda skäl föreslagit, att beloppet skulle för år 1918 sättas till 10,000 kronor, och jag biträder detta förslag.

Kurser i
simning och
livräddning.

d) *Kurser i simning och livräddning.* Riksdagen har för vart och ett av åren 1913—1917 såsom bidrag till instruktörskurser i simning och livräddning, huvudsakligen avsedda för folkskollärare och elever vid folkskoleseminarierna, anvisat på extra stat 1,200 kronor att utgå på de villkor, Kungl. Maj:ts kunde finna gott bestämma.

Genom Kungl. Maj:ts beslut den 30 juni 1916 ställdes det för år 1917 beviljade anslaget till förfogande av styrelsen för svenska livräddningssällskapet att användas under iakttagande av de bestämmelser, som den 14 september 1914 meddelats beträffande motsvarande anslag för år 1915. Dessa bestämmelser finnas intagna i det vid 1915 års statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1915, punkten 142.

Styrelsen för svenska livräddningssällskapet har i skrivelse den 23 augusti 1916 till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet lämnat redogörelse för de kurser av nämnda slag, som hållits under år 1916, och därvid meddelat huvudsakligen följande:

Kurserna ägde rum i Stockholm den 15—31 juli 1916. Bland 56 anmälda uttogos till deltagare 12 folkskollärare, särskilt sådana, som visat förutgåttning att mera omedelbart kunna tillämpa den kunskap och färdighet, som kunde vinnas genom kurserna. Vid urvalet hade avseende även fästs vid belägenheten och storleken av sökandes verksamhetsområde.

Kursens ekonomi framgår av följande översikt:

<i>Utgifter:</i>		
Dagtraktamenten	kronor	818:—
Inkvartering.....	»	76: 50
Reseersättning	»	239: 38
Avlöning till lärare	»	162:—
Summa kronor		1,295: 88

Inkomster:

[181.]

Statsanslaget kronor 1.200: —
Balans kronor 95: 88

Nu har styrelsen för svenska livräddningssällskapet i underdånighet anhållit att även för år 1918 erhålla ett statsunderstöd av 1,200 kronor för anordnande av en instruktörskurs i simning och livräddning.

Angående dessa kurser har *folkskolöverstyrelsen* anfört följande:

Överstyrelsen ansåge, att kurser av ifrågavarande slag fortfarande vore av stor betydelse för fostrandet av den ungdom, som folkskolans lärare hade att taga vård om dels i den egentliga folkskolan, dels ock i fortsättningsskolan och andra folkskolans överbyggnader. Tydligt vore, att det vore önskvärt, att flera kurser av detta slag bleve anordnade, särskilt att sådana kurser för lärarinnor även komme till stånd. Någon organisation, som lämpligen kunde taga dessa om hand, hade emellertid icke hittills framträtt, varför överstyrelsen icke ansåge sig nu kunna göra hemställan om anvisande av medel till anordnande av andra kurser än dem, som sällskapet för simning och livräddning förklarat sig vilja fortfarande anordna.

De kurser, som här vore i fråga, hade hittills även stått öppna för elever vid folkskoleseminiarierna. Sedan det emellertid genom ny seminariestadga blivit sörjt för att undervisning i simning och livräddning meddelades åt seminariernas elever, torde det kunna anses obehövt att medgiva tillträde för seminariernas elever till dessa kurser, utan borde kurserna endast vara avsedda för folkskollärare, helst det visat sig, att sådana anmält sig i så stort antal, att blott en mindre del av dem, som inlämnat ansökan om deltagande, kunnat mottagas.

Då deltagarna i berörda kurser erhållit dagtraktamente och reseersättning i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som av överstyrelsen här föreslagits i fråga om andra fortbildningskurser för folkskollärare, syntes det belopp, som av styrelsen för svenska livräddningssällskapet begärts, vara för ändamålet tillräckligt.

Även jag finner det obehövt, att tillträde till ifrågavarande kurser vidare lämnas för seminarieelever. I övrigt förordar jag bifall till den gjorda ansökningen.

Departement-
schefen.

Såsom i det föregående är nämnt, har folkskolöverstyrelsen framhållit önskvärdheten av att möjligen blivande överskott vid fördelningen av ett av ifrågavarande anslag måtte, om så visade sig behövt, få tagas i anspråk för ändamål, som avsåges med något av de övriga anslagen.

Anslagens
uppförande i
riksstaten.

Över denna framställning har statskontoret den 8 december 1916 avgivit infordrat underdånigt utlåtande och därvid anfört, att överstyrelsens förenämnda önskemål torde kunna vinnas på det sätt, att dels ifrågavarande anslag till fortbildningskurser i allmänhet å 30,000 kronor, till särskilda fortbildningskurser i gymnastik å 23,400 kronor, till särskilda fortbildningskurser i skolträdgårdsskötsel å 10,000 kronor samt till särskilda kurser

i simning och livräddning å 1,200 kronor i riksstaten upptoges såsom ett gemensamt reservationsanslag, dels ock riksdagens medgivande inhämtades därtill, att där vid specialanslagens fördelning överskott skulle uppstå beträffande ett eller flera av samma anslag, sådant överskott måtte få tagas i anspråk för ändamål, som avsåges med något eller några av de övriga specialanslagen.

Jag biträder i detta avseende statskontorets mening. Med tillämpning av de regler, som i årets statsverksproposition skola följas i fråga om de extra anslagens betecknande, erfordras emellertid icke, att det gemensamma anslaget till fortbildningskurserna uttryckligen upptages såsom reservationsanslag.

På grund av det nu anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att på *extra stat* för år 1918 bevilja ett anslag å 64,600 kronor till fortbildningskurser för lärare vid folkskolor och småskolor, därav:

till fortbildningskurser i allmänhet 30,000 kronor,
till särskilda fortbildningskurser i gymnastik 23,400 kronor,

till särskilda fortbildningskurser i skolträdgårdsskötsel 10,000 kronor samt

till särskilda kurser i simning och livräddning 1,200 kronor,

samtliga anslagsposterna att utgå enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och på de villkor, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, samt med rätt för Kungl. Maj:t att, därest vid de särskilda posternas fördelning överskott skulle uppstå beträffande någon post, taga sådant överskott i anspråk för ändamål, som avses med något eller några av de övriga posterna.

[182.]

Resestipendier åt lärare vid folkskoleseminarier.

62. **Resestipendier åt lärare vid folkskoleseminarier.** Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt rektorer samt övriga lärare och lärarinnor vid folkskoleseminarierna under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, anvisat på extra stat för år 1915 ett belopp av 2,000 kronor.

Med åberopande av vad jag anført i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 anvisade belopp av 2,000 kronor till resestipendier åt rektorer samt övriga lärare och lärarinnor vid folkskoleseminarierna må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1918.

63. **Resestipendier åt lärare vid högre folkskolor.** Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt lärarpersonalen vid högre folkskolor under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, beviljat på *extra stat* för år 1915 ett anslag av 1,200 kronor.

[183.]

Resestipendier åt lärare vid högre folkskolor

Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 beviljade anslag av 1,200 kronor till resestipendier åt lärarpersonalen vid högre folkskolor må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1918.

64. **Resestipendier åt lärare vid folkskolor.** Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt folkskollärare och folkskollärarinnor enligt de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, beviljat på *extra stat* för år 1915 ett anslag av 8,000 kronor.

[184.]

Resestipendier åt lärare vid folkskolor.

Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 beviljade anslag av 8,000 kronor till resestipendier åt folkskollärare och folkskollärarinnor må enligt de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1918.

65. **Resestipendier åt lärare vid småskolor m. fl.** Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt lärare och lärarinnor vid småskoleseminarier samt mindre folkskolor och småskolor ävensom biträdande lärare och lärarinnor vid folkskolor enligt de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t

[185.]

Resestipendier åt lärare vid småskolor m. fl.

kunde finna gott föreskriva, anvisat på extra stat för år 1915 ett anslag av 3,000 kronor.

Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 anvisade anslag av 3,000 kronor till resestipendier åt lärare och lärarinnor vid småskoleseminarier samt mindre folkskolor och småskolor ävensom biträdande lärare och lärarinnor vid folkskolor må enligt de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1918.

Folkskolinspektionen.

66. Avlöning m. m. åt folkskolinspektörer, <i>oförändrat ordinarie förslagsanslag</i>	kronor 157,000:—
67. Resekostnadsersättning åt folkskolinspektörer, <i>oförändrat ordinarie förslagsanslag</i>	» 93,000:—

Folk- och småskolor.

[186.]
Lönstillskott
åt lärare vid
folkskolor
och små-
skolor.

68. **Lönstillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor.** På framställning av Kungl. Maj:t höjde 1916 års riksdag det på ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till lönstillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor från 16,700,000 kronor till 17,030,000 kronor eller med 330,000 kronor.

Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 30 september 1916 anhållit om förslag till riksdagen angående definitiv lönereglering för lärarpersonalen vid folk- och småskolor och om anslagets höjande i samband därmed. Frågan om ny lönereglering för denna personal liksom för vissa andra lärarkårer befinner sig emellertid — jag torde i detta hänseende få åberopa den under punkten 144 lämnade redogörelsen — i det

läge, att framställning om dylik lönereglering icke kan avlätas till 1917 års riksdag. [186.]

Ifrågavarande förslagsanslag tarvar emellertid ökning av annan anledning. Härom yttrar folkskolöverstyrelsen i sin ovanberörda skrivelse:

Även om någon lönereglering icke skulle bliva genomförd, måste dock anslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor höjas.

Under de senare åren hade årligen, med hänsyn till skolväsendets utveckling, höjning å det ifrågavarande anslaget företagits. Då det gällt att för varje särskilt år beräkna anslagets storlek, hade man måst utgå från anslagets ställning enligt senaste riksbokslut. Detta hade inneburit den olägenheten, att det sista år, för vilket utgifterna å anslaget i fråga varit kända, legat tre år längre tillbaka i tiden än det år, för vilket anslag skolat beräknas, vilket tydligen medfört en viss osäkerhet i fråga om beräkningarna. Ännu större hade under de två senaste åren svårigheten att erhålla en lämplig grundval för dessa beräkningar blivit därigenom, att under de budgetår, från vilkas riksbokslut man haft att utgå, statsbidraget till läraravlöningen beräknats efter helt andra grunder än dem, som skolat tillämpas under det år, för vilket anslag skolat anvisas.

I detta senare avseende ställde sig förhållandena numera något annorlunda. De nu gällande grunderna för statsbidragets utgående fastställdes år 1914 och tillämpades första gången under år 1915. För detta senare år kände man nu det avsedda anslagets ställning. Anslaget, som i 1915 års riksstat vore uppfört med 16,400,000 kronor, hade överskridits med 128,709 kronor 70 öre, varav framginge, att anslaget, om det skolat kunna helt täcka utgifterna för ändamålet, rätteligen bort vara i runt tal 16,530,000 kronor. Till denna omständighet borde givetvis hänsyn tagas vid statsregleringen för år 1918, och anslaget i fråga syntes därför av denna grund för sistnämnda år böra beräknas 130,000 kronor högre än för år 1917.

Därtill komme vidare den årliga höjningen på grund av skolväsendets utveckling. Under vart och ett av de senaste två åren hade Kungl. Maj:t funnit det lämpligt att från sistnämnda synpunkt föreslå en höjning i anslaget av 280,000 kronor, ett belopp, som snarare torde vara för lågt än för högt tilltaget. Då man emellertid ännu icke kände utgifterna i fråga för mera än ett av de år, för vilka de nya grunderna beträffande statsbidraget varit i tillämpning, och alltså icke vore i tillfälle att genom en jämförelse mellan utgifterna under olika år erhålla kännedom om den ökning, som från ett år till ett annat i verkligheten ägt rum, funne sig överstyrelsen för sin del icke böra uttala sig för att ifrågavarande höjning för år 1918 skulle beräknas till högre belopp än för år 1917.

Om denna höjning alltså jämväl för år 1918 ansloges till 280,000 kronor och därtill lades det förut angivna beloppet, 130,000 kronor, skulle den sammanlagda ökningen för år 1918 i detta fall alltså bliva 410,000 kronor.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Öknt anslag.

att höja det på *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor från dess nuvarande belopp, 17,030,000 kronor, till 17,440,000 kronor eller med 410,000 kronor.

187.]
Tillfällig
löneförbättring
åt lärare
vid folk-
skolor och
småskolor.

69. **Tillfällig löneförbättring åt lärare vid folkskolor och småskolor.** På extra stat för år 1916 anvisade riksdagen ett förslagsanslag av 750,000 kronor för beredande under år 1916 av tillfällig löneförbättring åt vissa lärare vid folk- och småskolor att utgå enligt av riksdagen angivna grunder.

Vidare anvisade riksdagen på extra stat för år 1917 dels ett förslagsanslag å 1,700,000 kronor för beredande under år 1917 av tillfällig löneförbättring åt ordinarie lärare vid folkskolor, dels ock ett förslagsanslag å 1,000,000 kronor för beredande under år 1917 av tillfällig löneförbättring åt biträdande lärare vid folkskolor, lärare vid mindre folkskolor och lärare vid småskolor.

Beträffande den tillfälliga löneförbättringen för år 1917 till ordinarie lärare vid folkskolor fastställde riksdagen följande grunder:

1) Den tillfälliga löneförbättringen skulle utgå

a) med 250 kronor till den, som vid ingången av år 1917 vore anställd i egenskap av ordinarie lärare vid folkskola, under förutsättning att befattningshavaren vid denna tidpunkt hade eget äkta barn, som icke uppnått 18 års ålder; dock att sådan delaktighet icke tillkomme gift kvinnlig befattningshavare, vars man levde;

b) med 150 kronor till annan ordinarie lärare vid folkskola.

2) Den tillfälliga löneförbättringen skulle utgå till befattningshavaren i samma ordning som lönen.

I fråga om den tillfälliga löneförbättringen till lärare vid småskolor m. fl. skulle enligt riksdagens beslut följande grunder tillämpas:

1) Den tillfälliga löneförbättringen skulle utgå

a) med 150 kronor till den, som vid ingången av år 1917 vore anställd i egenskap av biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola och lärare vid småskola, under förutsättning att befattningshavaren vid denna tidpunkt hade eget äkta barn, som icke uppnått 18 års ålder; dock att sådan delaktighet icke tillkomme gift kvinnlig befattningshavare, vars man levde, ej heller den, vilken vikarierade för tjänstledig lärare;

b) med 80 kronor till övriga biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola och lärare vid småskola.

2) Den tillfälliga löneförbättringen skulle utgå till befattningshavaren i samma ordning som lönen.

I båda fallen skulle Kungl. Maj:t äga rätt att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av de stadgade grunderna kunde befinnas erforderliga.

Den 12 september 1916 har Kungl. Maj:t, efter folkskolöverstyrelsens hörande, utfärdat kungörelse i ämnet att lända till efterrättelse tills vidare, så länge anslag för ifrågavarande ändamål fortfarande anvisas.

Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 30 september 1916 föreslagit, att — därest Kungl. Maj:t icke funne sig böra bifalla en av överstyrelsen samtidigt gjord hemställan om avlåtande till riksdagen av framställning angående ny löne- och pensionsreglering för lärare vid folkskolor och småskolor — Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen göra framställning om fortsatt anvisande av anslag för beredande av tillfällig löneförbättring åt nämnda lärare.

I annat sammanhang har folkskolöverstyrelsen hemställt om förslag till riksdagen angående ny lönerreglering för seminarielärare. Om det nuvarande ekonomiska läget och behovet i allmänhet av löneförbättring för samtliga de under överstyrelsen ställda lärarkårerna har överstyrelsen härvid yttrat följande, som jag torde få här återgiva:

I sitt underdåniga utlåtande den 30 april 1915 över lärarlönenämndens betänkande I hade folkskolöverstyrelsen, under instämmande i vad lärarlönenämnden därom anfört, framhållit, att behovet av en snar och genomgripande lönerreglering för de lärarkårer, som tillhörde överstyrelsens verksamhetsområde, vore oavvisligt. Av den förebragta utredningen syntes nämligen med all önskvärd tydlighet vara ådagalagt, att i det hela de lönesatser, som nu vore för ifrågavarande kårer gällande, ingalunda kunde anses motsvara de numera erforderliga utbildningskurserna och icke heller stode i rätt förhållande till de under senare åren i så väsentlig grad stegrade levnadskostnaderna, att nämnda kårer liksom samtliga de kårer, nämndens förslag avsåge, vore i förhållande till andra i fråga om utbildning och arbetsuppgift jämförliga tjänstemannakårer i lönehänseende synnerligen oförmånligt ställda, och att i många fall bland dem ett verkligt nödläge rådde.

Under erinran härom och under framhållande av att med de inträffade våldsamma prisstegringarna på de flesta förnödenheter ställningen för ifrågavarande lärarkårer blivit än mera bekymmersam, hade överstyrelsen i sin underdåniga framställning den 30 september 1915 angående anslag till folkundervisningen m. m. under budgetåret 1917 gjort framställning om tillfällig löneförbättring för överstyrelsen underlydande lärarkårer.

Blott för vissa av sagda kårer och endast med jämförelsevis ringa belopp hade av 1916 års riksdag beslutats en tillfällig löneförbättring.

Hade redan vid tiden för berörda framställningars avgivande tungt vägande skäl för en snar och kraftig löneförbättring för lärarna vid landets högre och lägre skolor förelegat, så hade dessa skäl sedan dess högst väsentligt tillväxt i styrka.

Då lärarkårerna vid de överstyrelsen underlydande statens och kommunala läroanstalterna omkring mitten av 1900-talets första decennium erhållit länge avbidade och av olika anledningar år efter år fördröjda regleringar av sina löner, hade dessa lönerregleringar utgjort det sista skedet av en sedan länge pågående omreglering av statstjänarens avlöning. Då de löner, som bestämts för lärarkårerna, alltså tillmätts i

[187.]

jämförelse med de löner, som — i många fall ett flertal år tidigare — fastställts för andra grupper av befattningshavare, hade de redan från början kommit att mindre väl motsvara vad de alltjämt höjda levnadskostnaderna och den bland landets befolkning i det hela stigande levnadsstandarden krävt. Detta hade inom kort blivit tydligt för dem, det närmast gällde, och hade framträtt än klarare, då ungefär samtidigt en ny period av löneregleringar för statstjänstemän tagit sin början, närmast avseende de centrala ämbetsverken och, med hänsyn till penningvärdets alltjämt fortsatta fall, utgående från en väsentligt förhöjd löneskala. Sedan närmare ett tiotal år hade också de kärer, om vilka här vore fråga, i känsla av de fastställda lönesatsernas otillräcklighet gång efter annan framställt yrkanden om en ny och effektivare löneförbättring. De upplysningar, som därvid framlagts, hade även för statsmakternas representanter gjort det klart, att en förbättring av dessa kärers ekonomiska ställning av förhållandena oavvisligen påkallades. Vid olika tillfällen hade detta kommit till uttryck såväl i Kungl. Maj:ts framställningar till riksdagen som i riksdagens skrivelser.

Ärendets närmare utredning hade överlämnats åt en sakkunnig nämnd, och efter en omsorgsfull och ingående behandling av frågan hade nämnden framlagt sitt med väntan avbidade förslag. Den förhoppning, som därmed väckts om lönefrågans snara lösning, hade emellertid nästan omedelbart gått om intet, då det visat sig, att de extra ordinära krav på statskassan, som omsorgen om vårt lands säkerhet under den inträdande världskrisen ställt, måste komma kraven på förbättrad ställning för särskilda grupper av medborgare, huru befogade dessa krav än i och för sig vore, att vika.

För visso funnes hos de kärer, det här gällde, villighet att bära de tunga bördor, den närvarande tidens nödtvång pålade, även om det för dem måste vara tydligt, att de i jämförelse med andra grupper i samhället från början varit synnerligen svagt rustade att motstå den hårda ekonomiska påfrestningen. Den pågående krisen hade dock blivit långvarigare och dess verkningar svårare och mera omfattande än man till en början kunnat ana. Inom kort hade prisstegring å de viktigaste förnödenheter begynt, och denna prisstegring hade alltjämt fortgått och sträckt sig till allt flera artiklar. Enligt officiella uppgifter kunde livsmedelsprisen beräknas hava stigit med i genomsnitt omkring 50 procent sedan världskrigets utbrott, och bränsleprisen torde i många fall vara mer än fördubblade. I samband med denna häftiga stegring av levnadskostnaderna hade en stark förskjutning av det ekonomiska läget inom samhället försiggått. De producerande elementen, företagen inom olika förvävsområden, hade i stor utsträckning kunnat ej oväsentligt öka sina inkomster, samtidigt med att de samhällselement, vilkas existens vore bunden vid en för en längre tid fixerad löneinkomst och vilka saknade tillfälle att på något sätt göra sig prisstegringarna till godo, sett sin ekonomiska belägenhet allt mer försämrade. Under det förstnämnda samhällsgrupper sålunda kommit i åtnjutande av en inkomstökning, som väl i de flesta fall kunde anses motsvara prisstegringen å förnödenheter och ej sällan tillfört dem ett betydande överskott, hade den inträffade prisstegringen eller, som saken också kunde uttryckas, minskningen i penningens köpkraft för sistnämnda element i själva verket medfört en plötslig och ytterst kännbar, i många fall kanske till 30 à 40 procent uppgående inkomstminskning. Det kunde alltså utan överdrift sägas, att kristidens ogynnsamma verkningar kommit att högst ojämnt drabba de olika grupperna av samhällsmedlemmar; under det vissa element föga eller alls icke berörts av dem, hade andra träffats av deras hela tyngd. Det borde icke förvåna, om, i den man nu berörda förhållanden bleve allt tydligare skönjbara, denna olikhet i förmågan att bära bördorna och uthärda försakelserna skulle väcka känslor av bitterhet.

För lärarkårerna vid våra läroanstalter, vilka såsom förut sagts redan före världskrisens inträde befunnit sig i så ogynnsam ekonomisk belägenhet, hade förhållandenas utveckling under de båda senaste åren varit särskilt ödesdiger. Med den pågående ekonomiska förskjutningen stode de på väg att sjunka ned till ett väsentligen lägre plan i samhällslivet och därmed till minskad möjlighet att göra sig och de intressen, de hade att företräda, gällande. Det torde icke vara för mycket sagt, att detta innebure en verklig fara för den ståndpunkt i kulturellt avseende, vårt folk hittills kunnat hävda.

Det vore överstyrelsens övertygelse, att omsorgen om vår andliga odling oundgängligen krävde ett kraftigt ingripande, och det vore därvid fara i dröjsmålet, då läget för varje dag, som ginge, förvärrades och motståndskraften på många håll redan nu vore ansträngd till det yttersta.

Vad särskilt angår lärarna vid folkskolan och småskolan har folkskolöverstyrelsen i sin förberörda skrivelse närmare utvecklat de viktigaste skäl, som tala för önskvärdheten av att en definitiv lönereglering för nämnda lärarkårer snarast möjligt kommer till stånd. Överstyrelsen betraktar frågan om en sådan lönereglering först ur synpunkten av möjligheten för lärarna att kunna existera på sina nuvarande löner och yttrar i detta avseende:

Den ännu gällande löneregleringen för folkskolans lärare hade beslutats av riksdagen år 1906, alltså för mer än tio år sedan. Denna reglering innebure visserligen i procentuellt hänseende en jämförelsevis betydlig ökning i förhållande till förut utgående avlöning, men det torde dock kunna sägas, att de genom densamma fastställda lönerna — för ordinarie lärare utom bostad och vedbrand i kontant begynnelselön för både manlig och kvinnlig lärare 900 kronor och i slutlön efter 15 års tjänstgöring för kvinnlig lärare 1,200 kronor och för manlig lärare 1,350 kronor — knappast ens motsvarade de vid deras beslutande förefintliga levnadsbehoven inom kåren, ett förhållande som närmast förklarades därav, att de förut utgående lönerna varit så ovanligt låga, vilket tydligen kommit att öva inflytande på löneregleringen. Det vore därför icke underligt, att inom folkskollärarkåren behovet av ökade löner snart gjort sig gällande. Också hade under år 1910 till centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärarförening från olika håll inkommit framställningar om åtgärder för åstadkommande av en ny lönereglering. Med anledning härav hade bemälda centralstyrelse föranställt om grundlig utredning angående de ekonomiska förhållandena inom kåren under år 1910. De statistiska uppgifter, som därvid erhållits, hade till väsentlig del varit grundade på inom lärarhem förda räkenskaper. Med utgångspunkt från dessa uppgifter hade centralstyrelsen utarbetat ett förslag, som med stor enhällighet godkänts av föreningens kretsar och som bland annat upptagit högre avlöning för familjeförsörjare. Sedan detta förslag under våren 1912 framburits till Kungl. Maj:t, hade frågan överlämnats åt lärarlönenämnden, som påbörjat sitt arbete hösten samma år samt efter något mera än två år i oktober 1914 framlagt sitt med stor omsorg och grundlighet utarbetade förslag till bland annat lönereglering för lärare vid folkskolor. Folkskollärarnas lönefråga hade alltså underkastats en både omfattande och långvarig utredning. Det vore därför icke underligt, att lärarna, sedan lönenämndens icke utan otålighet avbidade förslag sålunda förelegat, väntat, att deras lönefråga inom kort skulle er-

[187.] hålla en lyckosam lösning. Men på grund av förut berörda förhållanden låge frågan ännu olöst, och den för över tio år sedan fastställda, redan då otillfredsställande löne-regleringen gällde fördenskull som sagt ännu.

De flesta andra tjänstemannakårer, vilkas löner reglerades av staten, hade emellertid under nämnda tio år fått sina löneförhållanden förbättrade. Följden hade blivit, att folkskollärarkåren, liksom för övrigt läroverkslärarkåren och seminarielärarkåren, i lönehänseende blivit betydligt sämre ställd än sådana tjänstemannakårer, med vilka den närmast torde i detta hänseende böra jämföras. Ja, folkskollärarkåren hade till och med kommit att stå på ett lägre löneplan än de allra lägst avlönade statstjänarna vid exempelvis post och järnväg. Det vore dock att märka, att dessa senare icke behövde underkasta sig några dyra utbildningskostnader och därför vid sitt inträde i tjänst, vilken kunde ske jämförelsevis tidigt, icke behövde föra med sig en genom studiekostnaderna åsamkad dryg skuldbörda. Annorlunda förhölle det sig i detta hänseende med folkskolans lärare. Enligt under år 1910 gjorda undersökningar hade redan då studiekostnaderna för en folkskollärare uppgått till i medeltal över 3.000 kronor och studieskulden till omkring 2.500 kronor, i senare fallet något lägre för kvinnlig lärare. Sedan den tiden hade ökade krav på förberedelse till seminariekursen och höjda inackorderingspris medfört en icke oväsentlig ökning i dessa kostnader med åtföljande stegring av de studieskulder, som en lärare måste amortera och förränta.

Det vore ju vidare ett allmänt både känt och erkänt förhållande, att en högre utbildning inverkade på levnadskostnaderna jämväl på sådant sätt, att den förde med sig högre anspråk i fråga om levnadskostnader, och man kunde givetvis icke begära, att folkskollärarkåren skulle bilda ett fullständigt undantag från denna regel. Därtill komme, att lärarens utbildning icke vore färdig med avlagd examen. För de blivande lärarna framhölles nog ingenting med större eftertryck, än att de för att rätt kunna fylla sin uppgift måste själva arbeta vidare på sin utbildning. Men för ett sådant arbete fordrades tillgång till litteratur och tillfälle till beivrande av studiekurser.

Det krävdes säkerligen icke någon grundlig undersökning för att uppvisa de stora, ja nästan oöverkomliga svårigheter, som måste möta, om med ovan angivna fastställda lönebelopp de erforderliga utgifterna skulle bestridas. Det torde snarare vara för lågt än för högt tilltaget, om för amortering och förräntning av studieskulden samt för stadgade pensionsavgifter och skatter beräknades sammanlagt 350 kronor. I så fall skulle alltså av en lön å 900 kronor för övriga utgifter återstå 550 kronor eller omkring 1 krona 50 öre om dagen. Visserligen erhöles läraren bostad och vedbrand in natura, men det torde vara uppenbart, att den angivna summan icke förslöge till det allra nödvändigaste, även om det gällde en person, som icke hade familj att försörja. Utginge man i stället från det högsta stadgade beloppet, 1,350 kronor, vilket linge anses vara beräknat särskilt med hänsyn till familjeförsörjare, så torde det med lätthet inses, att detta belopp, sedan de ofrånkomliga utgifterna för ovan angivna ändamål frånräknats, lämnade ett så blygsamt belopp till föda och kläder åt var och en av medlemmarna i en familj på exempelvis fem personer, att det måste anses otillräckligt.

Klart vore att, då det gällde en så stor kår, de ekonomiska förhållandena icke ställde sig lika svåra för alla dess medlemmar. Lärargärningen kunde i vissa fall i någon mån bereda även andra inkomster än själva folkskollärlönen, t. ex. för undervisning i fortsättningsskola eller för undervisning i slöjd; med lärartjänsten kunde vara förenad klockar- och organistbefattning, och läraren kunde understundom erhålla kommunalt lönetillägg eller till och med äga någon enskild förmögenhet. I stort sett

torde dock vad ovan anförts ställa folkskollärarkårens ekonomiska ställning i riktig belysning. För övrigt finge det väl anses som ett allmänt erkänt faktum, att avlöningen borde så tillmätas, att tjänst innehavaren av den kunde erhålla en anständig bärgning.

Vad överstyrelsen hittills anført om skälen till en snar lönereglering hade egentligen rört sig om folkskollärarkårens förhållanden. Vad som sålunda yttrats gällde emellertid i allt väsentligt jämväl småskolans lärare och de lärare, som vore med dem i lönehänseende likställda, för vilka ett lika starkt behov av en snar och effektiv lönereglering förefunnnes. Lönereglering för denna kår hade beslutats två år senare än för folkskollärarkåren eller år 1908. Den därigenom fastställda avlöningen utgjorde utom bostad och vedbrand i kontant begynnelselön 500 kronor och i slutlön 680 kronor. Även om dessa löner egentligen icke vore beräknade för familjeförsörjare, torde man dock ingalunda kunna anse dem så tilltagna, att de kunde motsvara de föreliggande levnadsbehoven. Jämväl småskolans lärare måste räkna med studieskulder, vilka bleve icke så obetydliga, då av dem numera i allmänhet krävdes en studietid vid seminarium av två år, och ej minst på dem ställdes i vår tid anspråk om fortsatt utbildning med åtföljande kostnader. Det vore därför icke underligt, att Sveriges allmänna folkskollärarförening ansett sig böra upptaga även småskollärarkårens lönefråga i samband med folkskollärarkårens. Dessa frågor hade sedan undergått gemensam behandling inom lärarlönenämnden, och allt syntes enligt överstyrelsens uppfattning tala för att löneregleringen för båda kårerna samtidigt genomfördes. En annan anordning måste framkalla en stor missräkning hos den kår, som skulle få stå tillbaka. Och ej minst småskollärarkåren trycktes av den nuvarande tidens svåra ekonomiska förhållanden.

Visserligen finge icke i detta sammanhang förglömmas, att staten numera beviljat ifrågavarande kårer tillfällig löneförbättring, varigenom de ovan angivna beloppen blivit något ökade, en ökning, som dock icke komme det stora flertalet befattningshavare till del förrän under år 1917. Nämnda förbättring vore emellertid av rent provisorisk natur, och det vore vidare att märka, att de enligt gällande lönereglering utgående lönerna måste anses hava varit otillräckliga, redan då nu rådande kristid inträtt. Hur välkommen denna löneförbättring än varit, kunde den tillökning i inkomsten, som därigenom givits, ej ens tillnärmelsevis motsvara den av kristiden orsakade stegringen i levnadskostnader, något som torde stå klart, om man blott besinnade, att enbart livsmedelsprisen enligt officiella uppgifter sedan sommaren 1914 stegrats med inemot 50 procent.

Därefter erinrar överstyrelsen om löneförhållandenas betydelse för ett rätt utövande av lärarverksamheten och yttrar därom:

En förbättring av lönerna för folkskolans och småskolans lärare motiverades dock icke blott av det berättigade däri, att staten sörjde för att de samhällets tjänare, för vilkas avlöning den åtagit sig ansvaret, måtte erhålla en mot deras uppgift och ställning svarande bärgning. Ytterst betingades löneregleringen av hänsynen till det arbete, som ålåg de ifrågavarande befattningshavarna, alltså i förevarande fall arbetet för folkets undervisning. Från skilda håll hade lärarkåren vid folk- och småskolor med rätta erhållit erkännande för duglighet och plikttrohet. Det kunde dock icke förhindras, att svåra bekymmer för utkomsten måste verka hämmande på arbetslusten, arbetskräften och arbetsglädjen till men för ett samhällsintresse, för vars tillgodoseende det allmänna på grund av dess stora betydelse underkastade sig så stora oppoffringar av olika slag.

1187.]

Vidare fäster överstyrelsen uppmärksamheten på det inflytande, lärarlönerna utöva på tillströmningen till lärarbanan. Här om anför överstyrelsen:

Överstyrelsen ansåge sig i detta sammanhang böra framhålla ännu en omständighet, som kunde bli till hinder för vårt folkskoleväsens ändamålsenliga utveckling. Under senare år hade visat sig en betänklig nedgång i antalet inträdessökande vid våra folkskoleseminarier, varför svårigheter yppat sig att få klasserna ordentligt besatta. Man toge säkerligen icke miste, om man utginge därifrån, att detta förhållande i väsentlig grad hade sin grund i rådande avlöningsförhållanden på folkskollärarbanan. Det behövde icke närmare utredas, att här föreläge en allvarlig fara. Vår folkskola hade länge haft att dragas med en betänklig lärarbrist. För att avhjälpa denna hade staten sökt bereda möjligheter till utbildning av större antal lärare genom att under de senare åren besluta ej mindre än fyra enkelseminariers förvandling till dubbelseminarier samt genom inrättande av så kallade studentklasser. Dessa åtgärder kunde tydligen icke motsvara sitt ändamål, om seminarierna ej erhöles tillräckligt antal lärjungar. Det vore därför fara värt, att det icke blott bleve svårt att upprätthålla lärjungeantalet i klasserna, utan att rekryteringen även i kvalitativt hänseende försämrades. Även med hänsyn till seminariernas rekrytering vore alltså en snar lösning av folkskollärarkårens lönefråga av nöden.

Överstyrelsen påvisar jämväl, att uppskov med den definitiva löne-regleringen kan medföra vissa olägenheter även i det hänseendet, att pensionsberättigade lärare komma att kvarstå i tjänst. Överstyrelsen yttrar här om:

Slutligen torde böra erinras om ännu en omständighet, som utgjorde ett betydelsefullt skäl för ett snart genomförande av löne-regleringen. Liksom vid andra tillfällen, då löne-reglering för lärare vid folk- och småskolor stått på dagordningen, hade ett ej ringa antal lärare, vilka uppnått stadgad pensionsålder och vilka med all sannolikhet under vanliga förhållanden skulle dragit sig tillbaka från sina befattningar, funnit sig böra om möjligt stå kvar i tjänst, tills löne-regleringen blivit genomförd, för att sålunda erhålla del i de förbättrade pensionsförhållanden, som en löne-reglering medförde. Med hänsyn till de låga pensioner, som för närvarande vore fastställda för ifrågavarande lärare, torde man icke böra förundra sig däröver, att lärarna strävade efter att sålunda få sina pensioner förbättrade, eller däröver, att skoloråden, som ägde att bestämma, huruvida pensionsberättigad lärare efter uppnådda 60 år skulle få kvarstå i tjänst eller ej, visade sig tillmötesgående mot de gamla lärarnas önsknings i förevarande hänseende. Men det vore tydligt, att en lärares kvarblivande i tjänstutövning efter den tid, då han i verkligheten själv ansåge sig färdig med sin lärargärning, kunde medföra olägenheter både för läraren själv och ej minst för de barn, vilkas undervisning han i de flesta fall hade att helt ombesörja. Och dessa olägenheter bleve uppenbarligen större, ju längre avgäendet från tjänsten sålunda av privatekonomiska grunder komme att uppskjutas.

Vad överstyrelsen såsom skäl för en snar och effektiv löne-reglering anført angående folk- och småskollärarkårernas betryckta ställning i ekonomiskt hänseende, torde enligt överstyrelsens mening innehålla tillräckliga motiv för att, därest en sådan löne-reglering icke kan komma till stånd,

åtminstone den ekonomiska hjälp, en tillfällig löneförbättring kan bereda, bör tillförsäkras dessa kårer. Beträffande tillfällig löneförbättring för år 1918 anser överstyrelsen, att den bör erhålla större omfattning än den vid 1916 års riksdag beslutade, och detta i fråga om såväl rätten till delaktighet i löneförbättringen som de utgående beloppen. Rörande utsträckt rätt till delaktighet i löneförbättringen yttrar överstyrelsen:

Enligt det vid 1916 års riksdag fattade beslutet i ärendet skulle av folkskolans lärare endast de ordinarie äga rätt till löneförbättring, under det att sådan rätt skulle tillkomma samtliga biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola och lärare vid småskola, alltså även dem, som icke hade stadigvarande anställning utan vore anställda på viss kortare tid eller som vikarier. Denna olikhet torde bero därpå, att den till riksdagen av Kungl. Maj:t gjorda framställningen, vad folkskolans lärare anginge, i överensstämmelse med 1915 års riksdags beslut avsett blott ordinarie lärare och att detsamma varit fallet med den motion, som legat till grund för den av riksdagen beslutade utvidgade omfattningen av löneförbättringen för folkskolans lärare, under det att Kungl. Majts senare under riksdagen avgivna proposition angående tillfällig löneförbättring för: småskollärarkåren gällt samtliga grupper inom denna kår, en omfattning, varemot icke någon invändning gjorts i den motion, som föranlett riksdagen att giva även löneförbättringen för sistnämnda kår en större utsträckning. Riksdagen hade tydligen funnit sig förhindrad att tillerkänna delaktighet i löneförbättringen åt någon grupp, som icke upptagits i de till riksdagen gjorda framställningarna, och sålunda hade extra ordinarie och vikarierande lärare vid folkskola blivit undantagna från delaktighet i densamma. Denna uteslutning torde däremot icke rimligen kunna härledas därav, att behovet av löneförbättring skulle vara mindre för sistnämnda grupp av lärare.

Någon bestämd minimiavlöning för lärare av denna grupp vore stadgad endast för lärare, som vikarierade för på grund av sjukdom tjänstledig lärare, vilken i minimiavlöning för år räknat skulle utom bostad och vedbrand åtnjuta 800 kronor. Vakansvikaries och extra ordinarie lärares avlöning kunde dock sägas vara reglerad genom författningen angående statsbidrag till avlöning åt lärare vid folkskola, enligt vilken statsbidrag kunde utgå till lärare vid folkskola endast under förutsättning att läraren hade minst 800 kronor i kontant avlöning. Man torde därför kunna säga, att både sjukvikariers, vakansvikariers och extra ordinarie lärares minimiavlöning i själva verket utgjorde utom bostad och vedbrand 800 kronor för år. Enligt gällande författning skulle även dessa lärare hava avlagt folkskollärarexamen, i vilket avseende visserligen gällde den inskränkningen, att till vikarie kunde antagas lärare, som icke undergått sådan examen, därest examinerad lärare icke kunnat anskaffas, men detta innebure tydligen, att oexaminerad vikarie finge anställas endast i undantagsfall. Det låge i sakens natur, att extra ordinarie och vikarierande lärare i allmänhet vore yngre, från seminarium nyss utgångna lärare, vilka alltså i regel hade att bestrida stora utgifter för studieskuldens amortering och förräntning, utgifter, vilka ju i allmänhet vore störst i början. Det torde därför utan vidare vara klart, att det likaväl för dessa lärare som för de ordinarie under nu rådande ekonomiska förhållanden måste vara synnerligen svårt, ja, nästan omöjligt att existera på den avlöning, som författningen enligt tillkomme dem. Det syntes därför ej kunna anföras något reellt skäl, varför de skulle vara undantagna från löneförbättring, då sådan tillkomme övriga grupper inom såväl folkskolans som småskolans lärarkår.

[187.]

Något annorlunda ställde sig måhända saken beträffande vikarier för folkskollärare, som vore tjänstlediga av annan anledning än sjukdom. Dessa vikariers avlöning vore icke reglerad av staten och för dem utginge i regel icke statsbidrag. Då emellertid motsvarande grupp inom småskollärarkåren blivit tillerkänd löneförbättring, funne överstyrelsen sig böra förorda, att jämväl ifrågavarande vikarier finge erhålla tillfällig löneförbättring, dock under förutsättning att i fråga om dessa samma fordringar beträffande behörighet och minimiavlöning, som gällde för sjukvikarie vid folkskola, vore uppfyllda.

I fråga om de belopp, som borde utgå såsom tillfällig löneförbättring, har överstyrelsen anfört:

Skulle löneförbättringen verkligen fylla sitt syfte att bringa lärarna en sådan hjälp, att de kunde kämpa sig fram under rådande dyrtid, torde det vara uppenbart, att de senast beslutade beloppen icke kunde vara till fyllest. Denna överstyrelsens uppfattning torde framgå redan av vad överstyrelsen anfört om behovet av en snar definitiv lönereglering. Å andra sidan måste givetvis, då det gällde en provisorisk löneförbättring, beloppen sättas lägre än vid en definitiv lönereglering, så att icke denna senare i väsentligare mån föregrepes.

Vad folkskollärarkåren beträffade, syntes det överstyrelsen, att löneförbättringen icke för någon ordinarie lärare borde sättas lägre än 300 kronor. Detta skulle innebära, att den kontanta lönen i första lönegraden bleve 1,200 kronor eller 100 kronor i månaden, ett belopp, som måste anses synnerligen blygsamt under en dyrtid sådan som den nu rådande.

För närvarande utginge tillfällig löneförbättring med högre belopp åt ordinarie lärare, som hade barn att försörja. Överstyrelsen ansåge, att denna anordning fortfarande borde bibehållas. Det torde ej kunna jävas, att under en tid med så högt uppdrivna pris på livsmedel och andra viktiga förnödenheter de största svårigheterna måste möta för familjeförsörjare. Enligt 1916 års riksdags beslut överstege emellertid barnförsörjande lärares lönetillägg det lönetillägg, som tillkomme ordinarie lärare i allmänhet, med blott 100 kronor. Det förefölle överstyrelsen, som om detta belopp måste anses allt för lågt för att kunna sägas hava karaktär av ett verkligt familjetillägg. Den jämförelsevis obetydliga skillnaden i lönetillägg hade sin egentliga förklaring av den ordning, vari riksdagens olika beslut tillkommit. Löneförbättringen åt lärare med barn hade beviljats vid 1915 års riksdag och då satts till 250 kronor, under det att övriga ordinarie lärare icke erhållit någon löneförbättring. Man skulle ju därför kunna säga, att riksdagen vid detta tillfälle uttalat sig för att lärare med barn att försörja borde tillerkännas 250 kronor i särskilt lönetillägg utöver andra folkskollärares avlöning. I det av riksdagen år 1915 fattade beslutet hade 1916 års riksdag i förevarande avseende icke gjort någon ändring. Emellertid hade vid denna riksdag alldeles fristående upptagits frågan om tillfällig löneförbättring åt sådan ordinarie lärare vid folkskola, som icke erhållit del av den år 1915 beslutade förbättringen. Man kunde därför icke säga, att den nu rådande skillnaden i lönetillägg tillkommit på grund av särskild prövning från riksdagens sida av frågan om storleken av familjetillägget. Det syntes snarare överensstämma med riksdagens första beslut, att skillnaden mellan familjeförsörjande och icke familjeförsörjande lärares lönetillägg gjordes större. Då överstyrelsen på grund av det förefintliga behovet ansåge sig böra förorda en större skillnad mellan de båda tilläggen, torde ett sådant yrkande således icke kunna sägas stå i strid med riksdagens ovanberörda beslut. Närmast till hands skulle

ju ligga att i detta avseende föreslå en skillnad av 250 kronor. Överstyrelsen funne sig dock böra stanna vid 200 kronor, vilket innebure, att löneförbättringen till lärare med barn att försörja skulle utgå med 500 kronor.

Överstyrelsen hade hittills yttrat sig om storleken av de lönetillägg, som skulle tillkomma ordinarie lärare vid folkskola. Beträffande vidare löneförbättring åt extra ordinarie och vikarierande lärare vid folkskola ville överstyrelsen först framhålla, att för denna grupp, i enlighet med de av riksdagen fastställda grunderna för löneförbättring åt lärare vid småskola, icke syntes böra utgå högre lönetillägg åt lärare med barn än åt sådan utan barn, vadan blott ett slag av lönetillägg skulle fastställas för dessa lärare. Vad storleken av detta tillägg anginge, torde visserligen skäl kunna anföras för att det sattes till lägre belopp än det för ordinarie lärare utgående lägre beloppet, av överstyrelsen här ovan föreslaget till 300 kronor. Överstyrelsen ansåge sig dock icke i detta fall böra föreslå någon olikhet. Då det gällde så svagt avlönade befattningshavare, syntes det överstyrelsen icke lämpligt att vid beviljande av en tillfällig löneförbättring, som skulle hava till uppgift att lämna hjälp under en svår dyrtid, åstadkomma större skillnad mellan ordinarie och icke ordinarie befattningshavares avlöning, än vad som enligt gällande lönereglering redan vore fallet. Därtill komme, att någon motsvarande skillnad i fråga om småskollärarkåren icke återfunnes varken i Kungl. Maj:ts ovannämnda proposition till 1916 års riksdag, ej heller i samma riksdags beslut i ämnet.

De av överstyrelsen i det föregående förordade beloppen om 300 och 500 kronor för folkskolans lärare innebure en fördubbling av de vid 1916 års riksdag beviljade beloppen. Då det gällde att finna de belopp, som i form av tillfällig löneförbättring borde, därest ej definitiv lönereglering skulle komma till stånd, komma småskolans lärare till godo, syntes det överstyrelsen vara lämpligt att jämväl stanna vid en fördubbling av för år 1917 beslutade belopp. Lönetilläggen skulle då bli för lärare med barn att försörja 300 kronor och för övriga lärare 160 kronor. Detta skulle för det stora flertalet av ifrågavarande lärare innebära en höjning i förhållande till vad som enligt gällande lönereglering vore stadgat i första lönegraden från 500 till 660 kronor och i högsta lönegraden från 680 till 840 kronor. I överensstämmelse med vad överstyrelsen uttalat i fråga om villkor för löneförbättring åt vikarierande lärare vid folkskola ansåge överstyrelsen, att även beträffande vikarierande småskollärare borde stadgas såsom förutsättning för löneförbättringens utgående, att vikarie för att få del i löneförbättringen skulle med avseende på behörighet och minimiavlöning vara likställd med sjukvikarie.

Överstyrelsen har därefter närmare yttrat sig om de grunder, enligt vilka den tillfälliga löneförbättringen borde utgå, och i sådant hänseende anført följande:

Vad anginge grunderna i övrigt för löneförbättringens utgående funne överstyrelsen intet skäl att föreslå någon ändring i vad som nu gällde. Överstyrelsen ansåge sig dock böra något beröra ett önskemål i detta avseende, som framträtt under år 1916, då löneförbättring åt lärare med barn utgått. Kungl. Maj:t hade i ett par fall till överstyrelsen för avgivande av underdänigt utlåtande överlämnat ansökningar om delaktighet i löneförbättringen från lärare, som varit uteslutna därifrån. Dessa ansökningar hade kommit från gifta kvinnliga lärare med barn under 18 år. I ännu flera fall hade från sådana lärarinnor förfrågan om möjlighet att erhålla del i löne-

[187.]

förbättringen gjorts hos överstyrelsen. I allmänhet hade förhållandet varit det, att dessa lärarinnor visserligen haft sina män i livet men icke av dessa kunnat få någon hjälp till familjens underhåll. Så hade det till exempel i ett fall varit fråga om en lärarinna, vars man varit intagen å hospital och som haft att bidraga till hans underhåll och därjämte försörja sig och sina minderåriga barn. Det vore tydligt, att i sådana fall mycket ömmande omständigheter kunde föreligga. Då emellertid lärarlönenämnden icke ansett sig böra föreslå, att vid en definitiv lönereglering kvinnlig lärare under sådana förhållanden, som ovan angivits, skulle kunna tillerkännas familjetillägg, funne överstyrelsen sig icke böra göra någon hemställan, att detta tydligtvis ganska invecklade spörsmål skulle lösas i samband med en tillfällig löneförbättring. Detsamma gällde frågan om likställighet mellan lärare, som hade fosterbarn, och lärare, som hade eget äkta barn, varom även framställning ingivits till överstyrelsen.

Slutligen har överstyrelsen verkställt en beräkning av de kostnader, som äro erforderliga för en tillfällig löneförbättring enligt de av överstyrelsen förordade grunderna. Härom yttrar överstyrelsen:

Såsom förut framhållits, innebure förslaget för det första en fördubbling av de för år 1917 utgående beloppen. Tydligtgen erfordrades då först och främst en fördubbling av de anslag, som vore för ändamålet anvisade för nämnda år. Dessa anslag utgjorde, såsom förut nämnts, för tillfällig löneförbättring åt folkskolans lärare 1,700,000 kronor och för sådan förbättring åt småskollärare 1,000,000 kronor. En fördubbling skulle alltså i förra fallet giva 3,400,000 kronor och i senare fallet 2,000,000 kronor. Härtill komme vidare kostnaderna för löneförbättring åt extra ordinarie och vikarierande folkskollärare. Enligt överstyrelsens beräkningar skulle antalet extra ordinarie lärare och vakansvikarier för år 1918 sammanlagt uppgå till inemot 1,400, för vilka efter lönetillägg å 300 kronor skulle erfordras 420,000 kronor. I nyss angivna antal inginge dock icke sådana vikarier, som vikarierade för tjänstlediga lärare. Med hänsyn till storleken av det anslag, som för närvarande utginge till statsbidrag för sjukvikiarers avlöning, syntes det enligt överstyrelsens förmenande vara erforderligt att öka den sistnämnda summan till 600,000 kronor, varigenom anslaget till löneförbättring åt lärare vid folkskolor skulle komma att uppgå till 4,000,000 kronor.

Då det icke ansetts nödigt att uppdelat det ordinarie förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor på två skilda anslag, ett för lärare vid folkskolor och ett för lärare vid småskolor, syntes det icke föreligga några tvingande skäl att fördela kostnaderna för tillfällig löneförbättring på två olika anslag, utan förefölle det överstyrelsen vara lämpligast, att ett gemensamt förslagsanslag om 6,000,000 kronor för ändamålet uppfördes i riksstaten.

Jag bör vidare omnämna, att ytterligare en framställning i detta ärende gjorts av centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryförening, som i skrivelse den 9 december 1916 hemställt, att därest proposition om definitiv löne- och pensionsreglering för folk- och småskollärarna icke komme att föreläggas 1917 års riksdag, Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga förslag om en tillfällig löneförbättring till minst den omfattning, att av folkskolekåren ordinarie lärare och lärarinna, som hade barn att försörja, erhöile 650 kronor och varje annan lärare och lärarinna 400 kronor samt av småskolekåren lärare och lärarinna, som hade barn

att försörja, erhöile 400 kronor och varje annan lärare och lärarinna 250 [187.] kronor.

Departement-
schefen.

Såsom jag i det föregående omnämnt, befinner sig frågan om definitiv lönereglering för lärare vid folk- och småskolor icke i det läge, att den kan föreläggas 1917 års riksdag. Det är då nödvändigt, att framställning i stället göres om tillfällig löneförbättring för dessa lärare.

Av folkskolöverstyrelsen hava goda skäl anförts för att den tillfälliga löneförbättringen må komma att sträcka sig även till den ganska fåtaliga grupp bland ifrågavarande lärare, som för närvarande icke är delaktig av densamma. Jag anser sålunda, i likhet med överstyrelsen, att löneförbättringen bör för år 1918 omfatta alla kategorier av lärare vid folk- och småskolor, dock att rätten till löneförbättring skall beträffande såväl folkskollärare som småskollärare m. fl. vara bunden vid den av överstyrelsen angivna förutsättningen i fråga om behörighet och minimiavlöning.

När det sedan gäller att bestämma de belopp, som böra tilldelas lärarna inom dessa kategorier, bör avseende givetvis fästas vid de beaktansvärda omständigheter, som folkskolöverstyrelsen i berörda avseende angivit. Det bör sålunda framför allt ihågkommas, att samtliga dessa lärare före den nuvarande dyrtidens inträde befunno sig på ett jämförelsevis lågt löneplan och att till följd härav dyrtiden varit för dem i synnerligen hög grad kännbar. Särskilt för den, som har studieskuld att förränta och amortera, måste förhållandena bliva mycket brydsamma.

Vidare är den under de senaste åren minskade tillströmningen till folkskolläraryrket, på vilken folkskolöverstyrelsen fäst uppmärksamheten, något, som i detta sammanhang kräver beaktande. Det lider nämligen intet tvivel, att denna företeelse står i samband med den allmänt utbredda kännedomen om de ekonomiska svårigheter, med vilka folkskolans lärare hava att kämpa.

Huvudsakligen ur nu angivna synpunkter bör den tillfälliga löneförbättringen för år 1918 icke stanna vid de belopp, som riksdagen beviljat såsom tillfällig löneförbättring för år 1917. Folkskolöverstyrelsen har ansett, att en fördubbling av dessa belopp vore nödvändig för de lärargrupper, vilka redan tillerkänts tillfällig löneförbättring för år 1917, samt att de lärargrupper, som undantagits från sistnämnda löneförbättring, nämligen extra ordinarie och vikarierande lärare vid folkskola, nu borde i förevarande avseende jämsställas med ordinarie folkskollärare utan barn. Detta innebär, att den tillfälliga löneförbättringen för år 1918 skulle utgå med följande belopp:

[187.]	till sådan lärare inom folkskolekåren, som skulle erhålla familjetillägg	500 kronor
»	annan lärare inom folkskolekåren	300 »
»	till sådan lärare inom småskolekåren, som skulle erhålla familjetillägg	300 »
»	annan lärare inom småskolekåren	160 »

Beträffande dessa belopp kan jag icke föreslå någon nedsättning. Där-
emot anser jag mig icke kunna biträda det yrkande, som framkommit där-
om, att de sålunda ifrågasatta beloppen skulle ytterligare förhöjas.

Den tillfälliga löneförbättringen för år 1918 synes mig i övrigt böra
utgå enligt samma grunder, som äro bestämda för dylik löneförbättring
för år 1917.

Mot den av folkskolöverstyrelsen gjorda kostnadsberäkningen har jag
intet att anmärka.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täck-
tes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslags-
anslag av 6,000,000 kronor för beredande under år
1918 av tillfällig löneförbättring åt lärare vid folkskolor
och småskolor att utgå enligt följande grunder, med
rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrif-
ter, som för tillämpning av dessa grunder må befinnas
erforderliga:

1) Den tillfälliga löneförbättringen utgår

a) med ett årligt belopp av 500 kronor till den,
som vid ingången av år 1918 är anställd i egenskap
av ordinarie lärare vid folkskola, under förutsättning
att befattningshavaren vid denna tidpunkt har eget äkta
barn, som icke uppnått 18 års ålder; dock att löneför-
bättring med detta belopp icke tillkommer gift kvinn-
lig befattningshavare, vars man lever;

b) med ett årligt belopp av 300 kronor dels till
varje ordinarie lärare vid folkskola, som icke äger erhålla
tillfällig löneförbättring med det i punkt a) omförmälda
belopp, dels ock till extra ordinarie och vikarierande
folkskollärare, under förutsättning, vad vikarierande lä-
rare beträffar, att de bestämmelser i fråga om behörig-
het och minimiavlöning, vilka såsom villkor för stats-
bidrag äro stadgade beträffande vikarie för på grund av

sjukdom tjänstledig ordinarie eller extra ordinarie lärare vid folkskola, äro uppfyllda; [187.]

c) med ett årligt belopp av 300 kronor till den, som vid ingången av år 1918 är anställd i egenskap av biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola eller lärare vid småskola, under förutsättning att befattningshavaren vid denna tidpunkt har eget äkta barn, som icke uppnått 18 års ålder; dock att löneförbättring med detta belopp icke tillkommer gift kvinnlig befattningshavare, vars man lever, ej heller den, vilken vikarierar för tjänstledig lärare;

d) med ett årligt belopp av 160 kronor till varje biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola och lärare vid småskola, som icke äger erhålla tillfällig löneförbättring med det i punkt c) omnämnda belopp, under förutsättning, vad vikarierande lärare beträffar, att de bestämmelser i fråga om behörighet och minimiavlöning, vilka såsom villkor för statsbidrag äro stadgade beträffande vikarie för på grund av sjukdom tjänstledig biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola eller lärare vid småskola, äro uppfyllda.

2) Den tillfälliga löneförbättringen utgår till befattningshavare i samma ordning som lönen.

70. Avlöningsbidrag till sjukvikarier för lärare vid folk- och småskolor, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 282,000: —
71. Befrämjande av folkundervisningen bland de i rikets nordligaste trakter bosatta finnar, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* » 225,000: —
72. Lappmarks ecklesiastikverk, folkbildningsändamål, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* » 80,000: —

[188.]

Upp-
hjälpande av
skolväsendet
inom vissa
lappmarks-
församlingar.

73. Upphjälpande av skolväsendet inom vissa lappmarksförsamlingar. För beredande av möjlighet till skolgång för fattiga, på längre avstånd från skola boende skolpliktiga barn inom Vilhelmina, Risbäcks, Stensele, Tärna, Sorsele, Arjeplogs, Malå, Fredrika och Jockmocks församlingar har riksdagen, sedan anslag för likartat ändamål under en följd av år utgått, beviljat på extra stat för vart och ett av åren 1914—1917 ett anslag av 23,000 kronor att användas enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela.

Sedan Kungl. Maj:t den 30 juni 1916 anbefallt folkskolöverstyrelsen att efter vederbörandes hörande till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till fördelning mellan nämnda församlingar av det för år 1917 beviljade anslaget ävensom till de villkor och kontrollföreskrifter, som kunde prövas erforderliga, samt folkskolöverstyrelsen med överlämnande av infordrat yttrande från domkapitlet i Luleå, som hört vederbörande folkskolinspektörer, avgivit utlåtande i ämnet, förordnade Kungl. Maj:t vid ärendets föredragning den 24 november 1916, att omförmälda av riksdagen beviljade anslag skulle mellan församlingarna fördelas sålunda, att Vilhelmina församling därav erhöles 4,000 kronor, envar av Stensele, Sorsele och Jockmocks församlingar 3,000 kronor, envar av Arjeplogs och Tärna församlingar 2,500 kronor, Malå församling 2,300 kronor, Risbäcks församling 1,800 kronor och Fredrika församling 900 kronor, dock under villkor beträffande Jockmock, att församlingen själv till ifrågavarande ändamål bidroge med ett belopp av minst 3,000 kronor. Vidare föreskrev Kungl. Maj:t, att anslaget skulle ställas till domkapitlets förfogande för det med anslaget avsedda ändamålet samt att i fråga om dess användande skulle gälla enahanda bestämmelser, som enligt kungl. brev den 29 september 1905 meddelats beträffande det för år 1906 beviljade anslaget för liknande ändamål, dock att den tid, inom vilken vederbörande skolråd hade att till folkskolinspektören inkomma med i nämnda nådiga brev omförmälda förteckning, bestämdes till senast den 1 januari 1917. Innehållet i de genom kungl. brevet den 29 september 1905 givna bestämmelserna finnes återgivet senast i det vid 1913 års statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1913, punkten 183.

Vid bearbetningen inom ecklesiastikdepartementets statistiska avdelning av vissa primäruppgifter för år 1914 rörande folkundervisningen i de fyra nordligaste länen hade emellertid synts framgå, att vid den tid, uppgifterna avsågo, inom ett flertal församlingar ett stort antal skolpliktiga barn till följd av fattigdom, lång skolväg och dylikt icke erhöles någon undervisning, varjämte beträffande ett betydande antal barn uppgif-

ter om åtnjuten undervisning saknades; och syntes det antagligt, att även till sistnämnda grupp hörde åtskilliga barn, som icke kommit i åtnjutande av undervisning. Med anledning härav anmodade jag genom skrivelse den 4 maj 1916 folkskolöverstyrelsen att taga under omprövning, huruvida inackorderingsbidrag av det slag, som redan beviljats vissa församlingar i de nordligaste länen, borde beredas även andra församlingar i Norrland och till äventyrs jämväl i närgränsande delar av Svealand, samt att i sammanhang med de framställningar, som vore avsedda att föreläggas 1917 års riksdag, till ecklesiastikdepartementet inkomma med det yttrande och förslag i ämnet, vartill omständigheterna kunde föranleda.

[188.]

I skrivelse den 6 september 1916 har nu domkapitlet i Luleå anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes till riksdagen avlåta proposition om beviljande för år 1918 av ett anslag å 23,000 kronor att, under förutsättning att mera vidsträckta åtgärder för förbättrande av skolväsendet i ovannämnda skoldistrikt dessförinnan icke vidtagits samt, för sådant fall, med den fördelning och på sätt i övrigt Kungl. Maj:t kunde finna gott bestämma, utgå för möjliggörande av skolgång för fattiga, på längre avstånd från skola boende skolpliktiga barn inom omförmälda lappmarksförsamlingar, dock beträffande Jockmocks skoldistrikt med förut gällande villkor, att för uppbärande av statsanslag församlingen skulle uppvisas hava ombesörjt inackordering av dylika barn för minst lika stort belopp som statsanslaget. Därjämte har skolrådet i Arjeplogs skoldistrikt i särskild, av domkapitlet till Kungl. Maj:t överlämnad underdänig skrivelse den 20 juli 1916 anhållit, att sagda skoldistrikt måtte år 1918 för berörda ändamål erhålla ett till 3,500 kronor förhöjt statsbidrag.

Domkapitlet har i sin nyssberörda skrivelse anfört bland annat:

När domkapitlet under år 1915 avlät underdänig framställning i det syfte, varom här vore fråga, hade domkapitlet tillåtit sig erinra, hurusom, sedan Kungl. Maj:t jämlikt nådigt beslut den 1 november 1912 uppdragit åt domkapitlet att enligt plan, som sedermera blivit fastställd, verkställa utredning och avgiva förslag till ett nöjaktigt ordnande av folkskoleväsendet i allmänhet inom lappmarksförsamlingar med icke finsktalande befolkning, domkapitlet, efter föranstaltande av dylik utredning, den 19 maj 1915 till Kungl. Maj:t avlåtit underdänig framställning om beredande av anslag dels för en gång av 180,000 kronor och dels för år av 135,000 kronor att i huvudsaklig överensstämmelse med av domkapitlet i framställningen avgivna förslag och villkor utgå till upphjälpande av skolväsendet i de svensktalande lappmarksförsamlingarna inom Luleå stift samt Över-Kalix församling i samma stift. Domkapitlet hade vidare uttalat, att, intill dess sistberörda framställning kunde bli föremål för Kungl. Maj:ts och riksdagens prövning, domkapitlet av lätt insedda skäl ansåge sig böra inskränka sin begäran om anslag till möjliggörande av skolbarns inackordering i den svensktalande lappmarken att avse allenast ett belopp av den storlek, som ditills utgått för ändamålet.

[188.]

Vid sistnämnda uttalande kände sig domkapitlet även nu bundet, när fråga gällde äskande av förnyat inackorderingsanslag, dock att domkapitlet dristade uttala den varma förhoppningen, att dess framställning den 19 maj 1915 måtte kunna med det allra snaraste bringas under statsmakternas prövning till åstadkommande av de framträdande behoven bättre motsvarande åtgärder från det allmännas sida för folkupplysningen inom vida delar av lappmarken. Den av Arjeplogs församling insända ansökningen om förhöjt anslag till skolbarns inackordering funne domkapitlet förden skull, huru behjärtansvärd den än vore, icke böra föranleda något särskilt yttrande av domkapitlet. Icke heller hade domkapitlet ansett nödigt att nu i övrigt infordra några ansökningar i ämnet från vederbörande församlingar eller yttranden från folkskolinspektörerna.

Över domkapitlets framställning hava infordrade yttranden avgivits av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västerbottens och Norrbottens län, som hört vederbörande folkskolinspektörer, ävensom av folkskolöverstyrelsen.

Samtliga hörda myndigheter hava tillstyrkt bifall till domkapitlets framställning, varvid dock folkskolinspektören i Västerbottens norra inspektionsområde hemställt om höjning av de till församlingar inom hans distrikt utgående anslagsbeloppen och folkskolinspektören i Norrbottens södra skoldistrikt hemställt om bifall till förberörda ansökning av skolerådet i Arjeplog.

Folkskolöverstyrelsen har i sitt yttrande, dagtecknat den 30 november 1916, anfört bland annat:

I underdänig skrivelse den 30 september 1916 angående anslag till folkundervisningen under budgetåret 1918 hade överstyrelsen anmält, att överstyrelsen hade för avsikt att, sedan pågående utredningar hunnit avslutas, inkomma med yttrande och förslag bland annat i anledning av framställningen om anslag för upphjälpande av skolväsendet inom Vilhelmina m. fl. församlingar inom lappmarken samt beträffande de i nära samband därmed stående frågor, som avsåges dels i statsrådets och chefens för ecklesiastikdepartementet skrivelse till överstyrelsen den 4 maj 1916 angående möjlighet för beredande av ytterligare bidrag av statsmedel för inackordering av fattiga skolbarn och dels i domkapitlets i Luleå den 19 maj 1915 avgivna underdåniga förslag till anordnande av folkskoleväsendet i lappmarksförsamlingar med icke finsktalande befolkning.

I särskilt underdänigt utlåtande, dagtecknat den 30 november 1916, hade överstyrelsen framställt utredning och förslag rörande sistberörda fråga och därvid hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes göra vissa äskanden hos 1917 års riksdag om anslag för år 1918 för upphjälpande av skolväsendet inom samtliga ifrågavarande lappmarksförsamlingar. Bland dessa äskanden inginge också äskande av anslag för beredande genom inackordering av undervisning åt fattiga, skolpliktiga barn, som bodde på långt avstånd från skola. Det vore tydligt, att särskild framställning om sådant anslag åt Vilhelmina m. fl. församlingar, om vilka vore fråga i här förevarande remiss, icke borde ske, därest överstyrelsens ovanberörda förslag komme att föranleda proposition till instundande riksdag. Skulle emellertid hinder möta härför, borde

enligt överstyrelsens förmenande det under en följd av år beviljade anslaget å 23,000 kronor till sistberörda församlingar utgå jämväl för år 1918, enär den utredning, som förebragts i samband med det i överstyrelsens nyssnämnda, samma dag avgivna utlåtande avhandlade ärendet, ävensom vad i remissen tillhörande handlingar anförts syntes otvetydigt giva vid handen, att anslag för inackordering av skolbarn fortfarande vore av behovet påkallat.

Vad anginge det ovannämnda, genom skrivelse den 4 maj 1916 åt överstyrelsen givna uppdraget att inkomma med yttrande och förslag angående inackorderingsbidrag av det slag, som redan beviljats vissa församlingar i de nordligaste länen, även åt andra församlingar i Norrland och tilläventyrs jämväl i närgränsande församlingar i Svealand, tillåte sig överstyrelsen i detta sammanhang meddela, att överstyrelsen genom skrivelser till skolråden inom 58 olika skoldistrikt i Norrland och Svealand inhämtat närmare upplysningar i ämnet. De svar å dessa skrivelser, som under sommarens lopp inkommit, hade inom överstyrelsen granskats, och hade det därvid befunnits, att svaren i flera avseenden vore ofullständiga, varför de erhållna meddelandena behövde kompletteras. Det torde ock vara nödvändigt, att överstyrelsen sedermera i detta ärende satte sig i förbindelse med vederbörande folkskolinspektörer. På grund av utredningens omfattning syntes det fördenskull icke blija möjligt för överstyrelsen att inkomma med yttrande och förslag i ämnet så tidigt, att framställning däri skulle kunna göras till 1917 års riksdag.

Beträffande domkapitlets ovanberörda, till Kungl. Maj:t ingivna framställning rörande ordnande av folkskoleväsendet i allmänhet inom lappmarksförsamlingar med icke finsktalande befolkning torde jag här böra meddela, att infortrade yttranden i ärendet avgivits av vissa myndigheter, senast av folkskolöverstyrelsen, vars yttrande inkom till ecklesiastikdepartementet den 16 december 1916. Ärendet har nu remitterats till statskontoret och kräver, efter det utlåtande inkommit från detta ämbetsverk, ytterligare någon beredning. På grund härav synes det icke blija möjligt att förelägga 1917 års riksdag den synnerligen omfattande frågan om vidsträcktare åtgärder till förbättrande av folkskoleväsendet i allmänhet inom nyssberörda lappmarksförsamlingar.

Departement-
schefen.

Under sådana omständigheter och då behovet av understöd för det ändamål, som under de senare åren tillgodosetts genom nu ifrågavarande anslag på extra stat, alljämt kvarstår, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen

att till beredande av möjlighet till skolgång för fattiga, på längre avstånd från skola boende skolpliktiga barn inom Vilhelmina, Risbäcks, Stensele, Tärna, Sorsele, Arjeplogs, Malå, Fredrika och Jockinocks församlingar bevilja på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 23,000 kronor, att användas enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela.

[189.]

Upphjälpande
av skol-
väsendet inom
Hotagens och
Frostvikens
församlingar.

74. Upphjälpande av skolväsendet inom Hotagens och Frostvikens församlingar. Till beredande av möjlighet till skolgång för fattiga, på längre avstånd från skola boende skolpliktiga barn inom Hotagens och Frostvikens församlingar i Jämtlands län har riksdagen, som för liknande ändamål beträffande förstnämnda församling för vart och ett av åren 1910—1916 beviljat ett extra anslag av 1,000 kronor, på extra stat för år 1917 anvisat ett belopp av 3,000 kronor att användas enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela.

Sedan folkskolöverstyrelsen efter hörande av vederbörande domkapitel och folkskolinspektör till Kungl. Maj:t inkommit med infordrat förslag till bestämmelser rörande anslaget användande, förordnade Kungl. Maj:t genom beslut den 24 november 1916, att omförmälda anslag skulle mellan församlingarna sålunda fördelas, att Hotagens församling därav erhöles 1,000 kronor och Frostvikens församling 2,000 kronor, dock under villkor beträffande Frostviken, att församlingen själv till ifrågavarande ändamål bidroge med ett belopp av minst 2,000 kronor. I sammanhang härmed föreskrev Kungl. Maj:t, att ifrågavarande anslag skulle ställas till domkapitlets i Härnösand förfogande för det med anslaget avsedda ändamålet samt att i fråga om anslaget användande skulle i motsvarande delar gälla enahanda bestämmelser, som enligt nådigt brev den 26 november 1909 meddelats beträffande användandet av ett utav riksdagen för år 1910 i fråga om Hotagens församling beviljat extra anslag för samma ändamål. Innehållet av berörda bestämmelser finnes återgivet senast i det vid 1913 års statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1913, punkten 184.

Nu hava församlingarna i underdåniga ansökningar anhållit att för ifrågavarande ändamål erhålla samma belopp även för år 1918.

Över dessa framställningar hava infordrade yttranden avgivits av domkapitlet i Härnösand, som hört vederbörande folkskolinspektör, av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jämtlands län och av folkskolöverstyrelsen, och hava samtliga dessa myndigheter tillstyrkt bifall till ansökningarna.

Då de omständigheter, som föranlett riksdagen att förut bevilja anslag för ändamålet, fortfarande kvarstå, synes framställning till riksdagen böra göras om anvisande för år 1918 av anslag för samma ändamål och till enahanda belopp som för år 1917.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till beredande av möjlighet till skolgång för fattiga, på längre avstånd från skola boende skolpliktiga barn inom Hotagens och Frostvikens församlingar bevilja på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor, att användas enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela.

75. **Svensk undervisning för svenska barn i utlandet.** I enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar har riksdagen under de senare åren beviljat anslag för upprätthållande av svensk undervisning för svenska barn i utlandet. Sålunda anvisades på *extra stat* för vart och ett av åren 1914—1917 till dylik undervisning i Berlin 1,800 kronor, i London 2,000 kronor och i Hamburg 1,600 kronor samt för år 1915 till liknande undervisning i Paris 1,700 kronor, samtliga belopp att utgå enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt föreskriva. Beträffande sistnämnda anslag har — med anledning av undervisningens inställande under läsåren 1914—1915 och 1915—1916 — genom särskilda beslut av 1915 och 1916 årens riksdagar medgivits, att anslaget finge för enahanda ändamål användas under det nästföljande läsåret.

[190.]

Svensk undervisning för svenska barn i utlandet.

Genom beslut den 30 juni 1916 förordnade Kungl. Maj:t, att de för år 1917 beviljade anslagen till omförmälda undervisning i Berlin, London och Hamburg samt det för år 1915 beviljade anslaget till liknande undervisning i Paris skulle utgå för därmed avsedda ändamål, under villkor att belopp, motsvarande minst hälften av ifrågavarande anslag, för samma ändamål anskaffades i Berlin genom kyrkorådets i svenska Victoriaförsamlingen därstädes försorg, i London genom styrelsens för svenska föreläsningss- och skolföreningen därstädes försorg, i Hamburg genom styrelsens för svenska skol- och föreläsningssföreningen därstädes försorg och i Paris genom styrelsens för svenska föreläsningssföreningen därstädes försorg, att undervisningen fortginge minst 8 månader av läsåret 1916—1917 samt att de lärarinnor, som av respektive styrelser förordnades att bestrida undervisningen, härför erhöle en årlig ersättning av minst 2,300 kronor i Berlin, 2,500 kronor i London, 2,000 kronor i Hamburg och 2,100 kronor i Paris.

Med skrivelse den 26 juli 1916 har ministern för utrikes ärendena till chefen för ecklesiastikdepartementet överlämnat och med sitt förord beledsat en av kyrko- och skolrådet i svenska Victoriaförsamlingen i Berlin gjord ansökning, det Kungl. Maj:t ville till 1917 års riksdag avlåta proposition om statsanslag av 1,800 kronor till beredande av svensk

Berlin.

[190.] undervisning åt svenska barn i Berlin under tiden den 1 september 1917—den 1 september 1918.

Vid ansökningen fanns fogad en av vederbörande lärarinna avgiven berättelse över skolarbetet under läsåret 1915—1916, av vilken framgår, bland annat, att skolan varit i verksamhet under tiden den 17 september—den 23 december 1915 samt den 17 januari—den 27 juni 1916 ävensom att lärjungeantalet varit under höstterminen 33 samt under vårterminen 48.

London.

Vidare har från utrikesdepartementet med skrivelse den 23 oktober 1916 till chefen för ecklesiastikdepartementet överlämnats en av svenske ministern i London översänd och förordad ansökning från svenska föreläsnings- och skolföreningen därstädes, att proposition måtte avlätas till 1917 års riksdag om ett anslag till därvarande svenska skola å 3,333 kronor, motsvarande två tredjedelar av det samfälda belopp, lärarinnorna ägde att i lön uppbära för läsåret 1917—1918. Till stöd för den begärda höjningen av anslagsbeloppet har föreningen anfört, att den från och med år 1915 utvidgat sin verksamhet genom upprättande av en särskild skolavdelning i ändamål att förbereda elever till inträde i en av de första klasserna vid svenskt allmänt läroverk. I sagda skolavdelning hade undervisats under första terminen 4 och under de två därpå följande terminerna 6 lärjungar. För läsåret 1916—1917 vore 6 lärjungar anmälda.

Hamburg.

Likaledes har från utrikesdepartementet med skrivelse den 17 oktober 1916 överlämnats en från styrelsen för svenska skol- och föreläsningsföreningen i Hamburg översänd ansökning, att Kungl. Maj:t tacktes hos riksdagen göra framställning om ett statsanslag å 1,600 kronor till svenska skolverksamheten i Hamburg för läsåret 1917—1918.

Vid ansökningen hade fogats en av vederbörande lärarinna avgiven redogörelse för den ifrågavarande skolans verksamhet under läsåret 1915—1916, vari bland annat meddelats, att undervisningen pågått under tiden den 1 september—den 19 december 1915 samt den 17 januari—den 10 juni 1916, att antalet elever under höstterminen varit 49 och under vårterminen 53, att eleverna varit fördelade i 4 grupper och att de regelbundet infunnit sig till lektionerna.

Över samtliga nu nämnda ansökningar har folkskolöverstyrelsen avgivit infordrade utlåtanden, den 25 oktober 1916 rörande de svenska skolorna i Berlin och Hamburg samt den 1 november 1916 beträffande den svenska skolan i London. Överstyrelsen har tillstyrkt bifall till framställningarna rörande de båda förstnämnda skolorna.

[190.]

Angående den svenska skolan i London erinrar överstyrelsen, att det nu begärda statsbidraget utgjorde 1,333 kronor mer än hittills beviljats samt att den nu gjorda ansökningsinnehåller ett upprepande av en år 1915 gjord framställning om anslag till en skolavdelning, som skulle förbereda till inträde i de första klasserna vid allmänt läroverk i Sverige. Sistnämnda framställning hade överstyrelsen icke ansett sig kunna tillstyrka, detta dels med hänsyn till de utrikespolitiska förhållandena och därav påkallad nödvändighet att iakttaga den största sparsamhet med statens medel, dels ock emedan det här syntes gälla tillämpningen av en ny princip och emedan ett jämförelsevis ringa antal barn skulle erhålla del av den utvidgade undervisningen. I sitt anförande till det statsrådsprotokoll, som vidfogats Kungl. Maj:ts proposition i ämnet till 1916 års riksdag, hade vederbörande departementschef yttrat, att tillräckliga skäl icke syntes föreligga att för det dåvarande utsträcka statsunderstödet till den art av undervisning, som påbörjats inom den nya skolavdelningen.

Enligt överstyrelsens mening kvarstode ovan åberopade skäl alltså oförändrade, varför överstyrelsen ansåge sig kunna tillstyrka den ifrågakvarande ansökningsinnehåll endast i vad den avsåge anslag till den förut statsunderstödda skolverksamheten.

Paris.

Vad slutligen beträffar den undervisning, som uppehållits genom svenska föreläsningssällskapet i Paris, har från utrikesdepartementet med skrivelse den 20 september 1916 överlämnats i avskrift en den 13 september 1916 dagtecknad framställning från föreningens ordförande, däri denne meddelat, att ifrågakvarande undervisning ej heller under skolåret 1916—1917 kunnat återupptagas, samt anhållit, att det på 1915 års stat beviljade anslaget måtte, i likhet med föregående år, tills vidare reserveras för att, därest förhållandena skulle sådant medgiva, ställas till föreningens disposition för skolåret 1917—1918.

Departementschefen.

Av de redogörelser för de svenska skolornas i Berlin och Hamburg verksamhet under läsåret 1915—1916, som av vederbörande lärarinnor avgivits, synes framgå, att dessa skolor, oaktat de på grund av kriget haft att kämpa med vissa svårigheter, på ett erkännansvärt sätt sökt fylla sin uppgift. Till nämnda skolor torde böra utgå understöd för läsåret 1917—1918 med oförändrade belopp.

Vad den svenska skolan i London beträffar kan jag icke heller nu förorda den ifrågasatta höjningen av statsunderstödet, utan torde detta understöd böra för läsåret 1917—1918 utgå med samma belopp som hittills.

I fråga slutligen om den svenska undervisningen åt svenska barn i Paris torde riksdagens medgivande böra utverkas därtill, att de för läsåret 1914—1915 avsedda medlen få för enahanda ändamål tagas i anspråk under läsåret 1917—1918.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels bevilja på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag å högst 5,400 kronor att utgå till upprätthållande under läsåret 1917—1918 av svensk undervisning åt svenska barn: i Berlin med högst 1,800 kronor, i London med högst 2,000 kronor och i Hamburg med högst 1,600 kronor,

dels ock medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 beviljade belopp av 1,700 kronor till upprätthållande under läsåret 1914—1915 av svensk undervisning åt svenska barn i Paris må för enahanda ändamål användas under läsåret 1917—1918,

samtliga belopp att utgå enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt fastställa, och med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel utanordna ifrågavarande belopp eller delar därav.

[191.]
Undervisning
i manlig slöjd.

76. **Undervisning i manlig slöjd.** I riksstaten för år 1917 är uppfört ett ordinarie förslagsanslag å 440,000 kronor till anordnande av manlig slöjd i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola. Detta anslag, som utgjort för åren 1908—1911 345,000 kronor och för åren 1912—1914 390,000 kronor, utgår från och med år 1915 med det nuvarande beloppet, 440,000 kronor. Utgifterna å anslaget hava — efter avdrag av anslaget tillhörande uppbördsmedel — utgjort år 1911 405,949 kronor 76 öre, år 1912 438,735 kronor 70 öre, år 1913 435,435 kronor 54 öre, år 1914 432,923 kronor 8 öre och år 1915 462,657 kronor 37 öre. Ökningen i utgifterna under nämnda period uppgår i medeltal för år till 14,176 kronor 90 öre. Under förutsättning att den verkliga ökningen för vart och ett av åren 1916—1918 komme att motsvara detta medeltal, skulle man, med utgående från den för år 1915 kända utgiftssiffran, hava att för år 1918 motse en utgiftssumma av 505,188 kronor 7 öre, eller avrundat nedåt 500,000 kronor. Till detta belopp torde anslaget för år 1918 böra höjas.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att höja det på *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till anordnande av manlig slöjd i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola från 440,000 kronor till 500,000 kronor eller med 60,000 kronor.

77. Undervisning i kvinnlig slöjd. I riksstaten för år 1917 är upptaget ett ordinarie förslagsanslag å 315,000 kronor till anordnande av kvinnlig slöjd i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola. Å detta anslag, som utgjort för åren 1908—1911 205,000 kronor samt för åren 1912—1914 265,000 kronor och vilket från och med år 1915 utgår med sitt nuvarande belopp, hava utgifterna — efter avdrag av anslaget tillhörande uppbördsmedel — utgjort: år 1911 278,901 kronor 27 öre, år 1912 304,713 kronor 40 öre, år 1913 313,494 kronor 96 öre, år 1914 311,641 kronor 75 öre och år 1915 331,158 kronor 89 öre. Ökningen i utgifterna å anslaget under nämnda period uppgår i medeltal för år till 13,064 kronor 41 öre. Under förutsättning att den verkliga ökningen för vart och ett av åren 1916—1918 komme att motsvara detta medeltal, skulle man, med utgående från den för år 1915 kända utgiftssiffran, hava att för år 1918 motse en utgiftssumma av 370,352 kronor 12 öre eller i runt tal 370,000 kronor. Till sistnämnda belopp torde anslaget för år 1918 böra höjas.

[192.]

Undervisning
i kvinnlig
slöjd.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att höja det på *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till anordnande av kvinnlig slöjd i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola från 315,000 kronor till 370,000 kronor eller med 55,000 kronor.

Ökat anslag.

78. Anordnande av undervisning i hushålls ekonomi i folkskola, högre folkskola och folkhögskola, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* .. kronor 140,000: —

79. Undervisningsmaterieell m. m. för folkskolor, *oförändrat ordinarie reservationsanslag* » 30,000: —

80. Understödjande av folkskolebarns ferie- och studieresor. [193.]
Genom beslut av 1911 års riksdag uppfördes i riksstaten från och med år 1912 ett ordinarie förslagsanslag å 30,000 kronor för understödjande av dels folkskolebarns resor till landet under sommarferierna, dels ock folkskolebarns studieresor. Efter förslag av Kungl. Maj:t till 1914 år: riksdag erhöll anslaget från och med år 1915 den förändrade benämningens för understödjande av folkskolebarns ferie- och studieresor. En av Kungl.

Understödjande av folkskolebarns ferie- och studieresor.

[193.] Maj:t samtidigt gjord framställning om anslagets höjning till 35,000 kronor vann däremot icke riksdagens godkännande.

Ändamålet med ifrågavarande anslag är att underlätta och främja nämnda slag av resor. Det mål, man vill vinna genom ferieresorna, är framför allt att bidra till folkhälsans vårdande och stärkande; studieresorna åter hava i första hand ett rent pedagogiskt syfte. Formellt sett avser anslaget att bereda statens järnvägar ersättning för den inkomstminskning, som uppstår genom en under vissa villkor medgiven nedsättning i biljettpriset vid ifrågavarande resor.

Enligt av järnvägsstyrelsen utfärdade nu gällande bestämmelser (järnvägsstyrelsens order B 93, B 385 och B 387) är avgiften för dylika resor i tredje klassens vagn nedsatt till 5 öre för person och zon. Denna nedsättning är medgiven dels för folkskolebarn, som genom förmedling av vederbörande folkskolestyrelse från stad utsändas till landet under ferier (sommarferier, julferier, påskferier o. s. v.), vid resor till och från ort, där de under berörda ferier skola vistas, dels ock för folkskolebarn vid studieresor under lärares (respektive lärarinnas) ledning, då resgrupp utgöres av minst 10 personer. Vid studieresa får enahanda prisnedsättning tillgodonjutas av en lärare (respektive lärarinna), i vissa fall av två eller flera.

Nedsättningen för folkskolebarn får åtnjutas endast av svenska barn. Den gäller för elever i följande till folkskolor hänförliga läroanstalter: småskola, folkskola, mindre folkskola, seminariums övningsskola, lappkateketskola, folkskolas högre avdelning, fortsättningsskola, högre folkskola, dövstumskola och Stockholms stads uppfostringsanstalt för gossar vid Skrubba.

Under de senare åren hava ifrågavarande resor tagit allt större omfattning. Detta framgår bland annat av de uppgifter, som föreligga angående de från berörda anslag bestridda utgifterna. Dessa uppgingo nämligen — efter det år 1912 någon utbetalning från anslaget icke förekommit — år 1913 till 35,376 kronor 48 öre, år 1914 till 52,414 kronor 33 öre och år 1915 till 72,102 kronor 95 öre. Utgifterna förete således en stark stegring.

Någon minskning under den närmaste framtiden av folkskolebarnens ferie- och studieresor torde väl knappast vara att motse, då behovet av särskilt ferieresor under nuvarande förhållanden icke kan tänkas bli mindre utan snarare större. Anslaget till de ifrågavarande resorna torde därför nu böra höjas. Då emellertid beloppet av den ökning, som här bör ifrågakomma, icke med tillförlitlighet låter sig beräkna, synes anslaget för år 1918 lämpligen böra bestämmas till ungefär det belopp, som år 1915 tagits i anspråk, eller i runt tal 70,000 kronor.

Jag hemställer således, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att höja det på *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till understödjande av folkskolebarns ferie- och studieresor från dess nuvarande belopp, 30,000 kronor, till 70,000 kronor eller med 40,000 kronor. Ökat anslag.

Fortsättningsskolor.

81. Understöd för avlönande av lärare vid fortsättningsskola, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* , 163,000: —

Högre folkskolor.

82. **Understöd åt högre folkskolor.** Det ordinarie förslagsanslaget till understöd åt högre folkskolor, vilket var i riksstaten uppfört för åren 1908 och 1909 med 32,000 kronor, för åren 1910—1914 med 58,000 kronor och för år 1915 med 75,000 kronor, höjdes vid 1915 års riksdag till 92,000 kronor, med vilket belopp anslaget uppförts i riksstaten för åren 1916 och 1917. [194.]
Understöd åt
högre folkskolor.

I skrivelse den 30 september 1916 har folkskolöverstyrelsen hemställt om förslag till riksdagen rörande ny lönereglering för lärare vid högre folkskolor och om anslagets höjande i samband därmed. Efter vad jag i det föregående anført, gäller emellertid även beträffande denna lärarkår, att någon framställning angående definitiv löneförbättring för densamma icke nu kan avlätas till riksdagen.

Ifrågavarande förslagsanslag synes dock böra höjas på andra grunder. Utgifterna under anslaget hava — efter avdrag av anslaget tillhörande uppbördsmedel — utgjort under år 1913 111,220 kronor 83 öre, under år 1914 95,957 kronor 27 öre och under år 1915 107,370 kronor 4 öre.

Vid beräkning av de anslagshöjningar beträffande de högre folkskolorna, som ägt rum efter den kommunala mellanskolans tillkomst, har hänsyn tagits å ena sidan till det väntade inrättandet av nya högre folkskolor, å andra sidan till vissa högre folkskolors blivande omvandling till kommunala mellanskolor. Under år 1916 har ingen högre folkskola förändrats till kommunal mellanskola, och, enligt vad jag i det föregående under punkt 156 anført, kan det förväntas, att under år 1917 allenast en

högre folkskola, den i Orsa, kommer att ombildas till kommunal mellanskola.

I sin ovannämnda skrivelse meddelar folkskolöverstyrelsen, att hos överstyrelsen uppgifter vore tillgängliga om de högre folkskolor, som nu vore i verksamhet, om den väntade utvecklingen av dessa samt om sådana skolor, som vore beslutade att komma till stånd. På grundvalen av dessa uppgifter hade överstyrelsen gjort följande beräkning för år 1918 av statens utgifter för de högre folkskolorna enligt nu gällande bestämmelser för statsbidragets utgående:

för 116 avdelningar à 1,200 kronor		kronor 139,200:—
$\frac{2}{3}$ av 79 ålderstillägg » 300 »		» 15,800:—
$\frac{2}{3}$ » 18 » » 200 »		» 2.400:—
Summa kronor		157,400:—

Givetvis kunde det, efter vad överstyrelsen anför, väntas, att flera nya skolor skulle komma att upprättas under år 1917 än de redan beslutade och att antalet skolor sålunda därigenom komme att ökas, men denna ökning kunde åtminstone delvis bliva utjämnad genom att befintliga högre folkskolor överginge till kommunala mellanskolor.

Folkskolöverstyrelsens ovan anförda beräkning synes således angiva, att förslagsanslaget i fråga lämpligen bör höjas till 157,000 kronor.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att höja det på *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till understöd åt högre folkskolor från dess nuvarande belopp, 92,000 kronor, till 157,000 kronor eller med 65,000 kronor.

[195.]

Tillfällig löneförbättring
åt lärare
vid högre
folkskolor.

83. **Tillfällig löneförbättring åt lärare vid högre folkskolor.**
I anledning av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning medgav 1916 års riksdag, att till de lärare vid högre folkskola, som i vederbörlig ordning erhållit ordinarie anställning, finge under år 1917 utgå tillfällig löneförbättring enligt enahanda grunder, som av riksdagen beslutits i fråga om ordinarie lärare vid folkskolor, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder befundes erforderliga, samt anvisade för beredande av ifrågavarande löneförbättring på extra stat för år 1917 ett förslagsanslag av 17,000 kronor. De sålunda bestämda grunderna inneburo följande:

1) Den tillfälliga löneförbättringen skulle utgå

a) med 250 kronor till den, som vid ingången av år 1917 vore i vederbörlig ordning anställd i egenskap av ordinarie lärare vid statsunderstödd högre folkskola, under förutsättning att befattningshavaren vid denna tidpunkt hade eget äkta barn, som icke uppnått 18 års ålder; dock att löneförbättring med detta belopp icke tillkomme gift kvinnlig befattningshavare, vars man levde;

b) med 150 kronor till annan ordinarie lärare vid högre folkskola.

2) Den tillfälliga löneförbättringen skulle utgå till befattningshavaren i samma ordning som lönen.

Den 23 september 1916 utfärdade Kungl. Maj:t, efter folkskolöverstyrelsens hörande, kungörelse i ämnet att lända till efterrättelse tills vidare, så länge anslag för ifrågavarande ändamål fortfarande anvisades.

Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 30 september 1916 av huvudsakligen samma skäl, som anförts beträffande lärare vid folk- och småskolor (se punkten 187 här ovan), hemställt, att för den händelse det skulle visa sig omöjligt att till 1917 års riksdag göra framställning om definitiv lönereglering för lärare vid högre folkskolor, anslag måtte utverkas för tillfällig löneförbättring med dubbla beloppet av vad som vore anvisat att utgå under år 1917 samt att sådan löneförbättring måtte, liksom i fråga om folkskolorna, tillerkännas jämväl sådana extra ordinarie och vikarierande lärare vid den högre folkskolan, vilka hade full tjänstgöring.

Rörande de villkor, som borde bestämmas för åtnjutande av den tillfälliga löneförbättringen, har folkskolöverstyrelsen anfört:

Beträffande villkoren för tillfällig löneförbättring syntes i fråga om ordinarie lärare samma bestämmelser böra tillämpas för år 1918, som vore stadgade för år 1917. Vad åter anginge extra ordinarie och vikarierande lärare måste det givetvis övervägas efter vilka grunder en tillfällig löneförbättring till dem lämpligen skulle bestämmas.

För en grupp av de senare, nämligen i fråga om lärare, som vikarierade för lärare, tjänstledig på grund av sjukdom, vore i nädiga kungörelsen den 13 juni 1902 angående avlönande av sådan vikarie bland annat såsom villkor för att statsbidrag skulle utgå till vikariens avlönning bestämt, att vikarien skulle hava en tjänstgöringsskyldighet av minst 24 timmar i veckan samt, utom bostad av ett eller två rum jämte bränsle eller ersättning därför, åtnjuta arvode, manlig lärare efter minst 190 kronor och kvinnlig lärare efter minst 180 kronor för läsmånad, varje månad beräknad till 30 dagar. Det syntes överstyrelsen icke kunna sättas i fråga annat än att samma villkor borde gälla, för att nämnda grupp av befattningshavare skulle komma i åtnjutande av tillfällig löneförbättring. Därav torde också få anses följa, att nämnda villkor borde bestämmas, för att övriga vikarierande lärare vid högre folkskola — för vilka föreskrifter om tjänstgöringstid och avlönning saknades — skulle komma i åtnjutande av tillfällig löneförbättring, nämligen de lärare, som vikarierade å vakanta tjänster och för dem, som vore tjänstlediga av annan anledning än sjukdom.

[195.]

Vad anginge extra ordinarie lärare vid högre folkskola saknades även beträffande dem bestämmelser om tjänstgöringstid och avlöning i annan mån än att såsom villkor för att statsbidrag skulle utgå till vikarie vid sjukdomsfall vore bestämt, att tjänstinnehavaren skulle hava en tjänstgöringskyldighet av minst 24 timmar i veckan. Den minimilön, som åtnjötes av en sådan för sjukdom tjänstledig lärares vikarie, hade ock ansetts vara den lägsta lön, som kunde erbjudas tjänstinnehavaren själv. Jämväl för extra ordinarie torde därför böra bestämmas samma villkor i fråga om avlöning och tjänstgöringstid, för att tillfällig löneförbättring skulle utgå, som ovan föreslagits i fråga om vikarierande lärare.

Rörande vikaries kompetens vore i fråga om sjukvikarie angivet i nyssnämnda nådiga kungörelse, att han skulle vara behörig till anställning vid högre folkskola. I den senare tillkomna nådiga kungörelsen den 28 juni 1907 angående statsan-lag till högre folkskolor stadgades emellertid endast om ordinarie lärares kompetens, medan det däremot förutsattes, att, liksom förhållandet vore vid allmänna och enskilda läroverk, för mera tillfällig anställning skulle kunna användas lärarkrafter, som utan att äga formellt erkänd kompetens för ordinarie anställning dock vore i besittning av nödiga kvalifikationer för skolarbetets utförande. I detta fall ankomme det givetvis på den lokala styrelsen och ledningen av skolan att pröva den reella kompetensen, något som denna uppenbarligen, då det såsom här vore fråga om en skola, vars bestånd vore beroende av dess goda anseende, icke torde underlåta. Då sålunda bestämmelse om formell kompetens hade visat sig kunna undvaras för anställning som extra ordinarie och i vissa fall för vikarierande lärare och icke heller uppställts som villkor för att statsbidrag skulle kunna utgå till skolan, så torde ej heller bestämmelse om sådan kompetens böra stadgas för åtnjutande av tillfällig löneförbättring.

I fråga om kostnader för här berörda tillfälliga löneförbättring yttrar överstyrelsen:

Samtliga vid de högre folkskolorna anställda lärarna med minst 24 timmars tjänstgöring i veckan uppginge höstterminen 1916 till 109 och torde kunna beräknas för år 1918 till 124. Av dessa beräknades 33 hava barn under 18 år. Kostnaden för de senare skulle sålunda uppgå till 16.500 kronor och för de övriga till 27.300 kronor, alltså tillsammans för den av överstyrelsen föreslagna tillfälliga löneförbättringen för högre folkskolans lärare till ett belopp av 43,800 kronor eller i jämnat tal 44,000 kronor.

Departement-
schefen.

Såsom framgår av vad jag i det föregående anført, är jag icke i tillfälle att nu framlägga förslag om definitiv lönereglering för högre folkskolans lärare. Under sådana omständigheter bör framställning göras hos riksdagen om tillfällig löneförbättring för år 1918 åt dessa lärare.

I likhet med folkskolöverstyrelsen anser jag, att löneförbättringen bör omfatta icke blott de ordinarie lärarna utan jämväl de extra ordinarie och vikarierande lärare, vilka hava full tjänstgöring och åtnjuta den minimi-avlöning, som är bestämd för utbekommande av statsbidrag till avlönande av sjukvikarie för lärare vid högre folkskola.

I fråga om de såsom tillfällig löneförbättring utgående beloppen hava den högre folkskolans lärare hittills varit jämställda med folkskolans. De skäl, på vilka denna likställighet grundats, äga fortfarande giltighet, och nämnda likställighet torde därför böra tillämpas även beträffande den nu ifrågasatta löneförbättringen. [195.]

De övriga grunder för löneförbättringen, som folkskolöverstyrelsen föreslagit, finner jag lämpliga, och mot den av överstyrelsen gjorda kostnadsberäkningen har jag intet att erinra.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslags- Ökat anslag.
anslag av 44,000 kronor för beredande under år 1918 av tillfällig löneförbättring åt lärare vid högre folkskolor att utgå enligt följande grunder, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder må finnas erforderliga:

1) Den tillfälliga löneförbättringen utgår

a) med ett årligt belopp av 500 kronor till den, som vid ingången av år 1918 är i vederbörlig ordning anställd i egenskap av ordinarie lärare vid statsunderstödd högre folkskola, under förutsättning att befattningshavaren vid denna tidpunkt har eget äkta barn, som icke uppnått 18 års ålder; dock att löneförbättring med detta belopp icke tillkommer gift kvinnlig befattningshavare, vars man lever;

b) med ett årligt belopp av 300 kronor dels till varje i vederbörlig ordning anställd ordinarie lärare vid statsunderstödd högre folkskola, som icke äger erhålla tillfällig löneförbättring med det i punkt a) omförmälda belopp, dels ock till extra ordinarie och vikarierande lärare vid högre folkskola, under förutsättning att sådan befattningshavare har en tjänstgöringsskyldighet av minst 24 timmar i veckan och åtnjuter den minimiavlönning, som är bestämd för utbekommande av statsbidrag till avlönande av vikarie för lärare vid högre folkskola under tjänstledighet på grund av sjukdom.

2) Den tillfälliga löneförbättringen utgår till befattningshavaren i samma ordning som lönen.

84.	Anordnande av slöjd i högre folkskolor,
<i>oförändrat ordinarie förslagsanslag</i>	kronor	8,500: —
85.	Bidrag till avlönande av vikarie för lärare
vid högre folkskola, <i>oförändrat ordi-
narie förslagsanslag</i>	»	2,000: —
86.	Sällskapet för folkundervisningens be-
främjande, <i>oförändrat ordinarie anslag</i>	»	4,500: —

Folkhögskolor.

[196.]
Understöd åt
folkhög-
skolor.

87. **Understöd åt folkhögskolor.** I anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda hemställan fastställde riksdagen år 1912 nya grunder för understöd åt folkhögskolor. Enligt dessa grunder kommo understöden att från och med år 1913 utgå med väsentligen höjda belopp. I sammanhang härmed höjde riksdagen det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor från dess förutvarande belopp, 220,000 kronor, med 119,200 kronor till 339,200 kronor. Sedermera har 1915 års rikstilg på Kungl. Maj:ts framställning ytterligare höjt omförmälda anslag dal 420,000 kronor.

Utgifterna under anslaget hava — efter avdrag av anslaget tillhörande uppbördsmedel — utgjort under år 1913 419,753 kronor 72 öre, under år 1914 424,518 kronor 60 öre och under år 1915 457,446 kronor 6 öre. En höjning av berörda anslag synes således nu åter vara behövlig. Någon anledning till det antagandet, att utgifterna under den närmaste framtiden skulle komma att minskas, lär icke förefinnas, men å andra sidan torde någon större stegring av sagda utgifter icke heller vara att förvänta. Anslaget synes därför nu lämpligen böra höjas till 460,000 kronor.

Jag hemställer således, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att höja det på *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor från dess nuvarande belopp, 420,000 kronor, till 460,000 kronor eller med 40,000 kronor.

[197.]
Stipendier åt
elever vid
folkhögsko-
lor.

88. **Stipendier åt elever vid folkhögskolor.** Från och med år 1883 har i riksstaten varit uppfört ett anslag till stipendier åt elever vid folkhögskolor. Anslaget utgick till en början å extra stat men uppfördes av 1908 års riksdag å ordinarie stat med ett belopp av 35,000 kronor. Då av 1912 års riksdag på Kungl. Maj:ts framställning en omreglering vid-

togs av anslagen till folkhögskolorna, höjdes ifrågavarande anslag till ett belopp av 80,000 kronor. Anslagshöjningen var beräknad enligt den förutsättningen, att stipendierna skulle komma att utgå med samma genomsnittliga belopp, som tidigare bestämts i fråga om lantmannaskolorna. nämligen vid kurser om minst 20 veckors längd med 125 kronor för obemedlad och 75 kronor för mindre bemedlad elev samt vid kurser om minst 12 veckors längd med 75 kronor för obemedlad och 45 kronor för mindre bemedlad elev. [197.]

Det visade sig likväl genast, att anslagets ökning icke var tillräcklig för att medgiva stipendiernas utgående med de avsedda beloppen, enär elevernas antal snabbt tillväxte. På grund härav höjde 1914 års senare riksdag i anledning av väckt motion anslaget med 30,000 kronor till 110,000 kronor, med vilket belopp anslaget fortfarande är i riksstaten uppfört.

Sitt beslut i detta ärende anmälde riksdagen i skrivelse den 26 augusti 1914, n:r 8, punkten 187, därvid riksdagen anförde bland annat:

På sätt av motionären erinrades, hade 1912 års riksdag, med anledning av en utav Kungl. Maj:t gjord framställning, beslutat att böja anslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolor från 35,000 kronor till 80,000 kronor. Vid frågans behandling inom statsutskottet hade framhållits, att, om än vissa stipendiebelopp lades till grund för beräkningen av anslaget, härav icke torde följa, att vederbörande skolstyrelser vid utdelandet av stipendierna vore ovillkorligt bundna vid endast detta belopp, utan synetes styrelserna vara oförhindrade att inom gränsen av det skolan av Kungl. Maj:t beviljade stipendieanslaget bestämma de olika stipendierna till belopp, som efter sig i varje fall företeende omständigheter måtte anses lämpliga. Och vid samma tillfälle hade utskottet betonat vikten därav, att vid stipendiernas utdelande sorgfällig prövning ägnades den ifrågasatta stipendiatens egenskap av obemedlad eller mindre bemedlad.

Ehuru riksdagen hölle före, att grundade anspråk på att stipendierna i varje särskilt fall skulle utgå med de belopp, enligt vilka anslagsbehovet beräknats, icke kunde uppställas, måste dock de stipendiebelopp, som enligt den av motionärerna förbragta utredningen dittills kunnat utdelas, anses allt för knappa. På grund härav och med hänsyn tagen jämväl till den av motionärerna framhållna omständigheten, att riksdagen år 1914 på därom väckt motion höjt det till understöd åt vissa elever vid de med folkhögskolorna närbesläktade lantmannaskolorna anvisade beloppet, 70,000 kronor, med 30,000 kronor till 100,000 kronor, hade riksdagen funnit en höjning av det nu ifrågavarande stipendieanslaget av behovet påkallad. Härjämte ville riksdagen ytterligare framhålla vikten av att vid stipendiernas utdelande sorgfällig prövning ägnades de ifrågasatta stipendiaternas ekonomiska förhållanden.

Sedan fråga uppkommit, huruvida till folkskolöverstyrelsen borde överlämnas avgörandet i vissa grupper av ärenden, som förut tillhört Kungl. Maj:ts omedelbara handläggning, och överstyrelsen uttalat sig för att till överstyrelsen skulle på angivet sätt överflyttas, bland annat, även fördelningen av anslag till nu ifrågavarande ändamål, meddelades bestämmelser i sådant syfte genom nådig kungörelse den 16 juli 1915 angående stipen-

[197.] dier åt elever vid folkhögskolor. Jag torde här böra återgiva innehållet i denna kungörelse:

§ 1.

Stipendium från ifrågavarande anslag må endast tilldelas i folkhögskola intagen elev, som är obemedlad eller mindre bemedlad och som åtnjuter undervisning i kurs, för vilken bidrag av statsmedel utgår; och skall elev för att kunna ifrågakomma till stipendium hava före kursens slut uppnått en ålder, manlig elev av aderton år och kvinnlig elev av sexton år.

§ 2.

Ansökning om anslag till stipendier skall av folkhögskolas styrelse årligen ingivas till folkskolöverstyrelsen, beträffande vinterkurs före den 1 december och beträffande sommarkurs före den 20 maj.

§ 3.

Vid dylik ansökning skola fogas:

a) förteckning på de elever, som hos skolstyrelsen anmält sig till erhållande av stipendium, med angivande av varje sådan elevs födelsedatum samt uppgift, huruvida eleven anses vara obemedlad eller mindre bemedlad;

b) de intyg och uppgifter rörande sökandenas ekonomiska ställning, som inlämnats till skolstyrelsen; börande dessa uppgifter vara avfattade å tryckt, av statens folkhögskolinspektör godkänt formulär samt bestyrkta av vederbörande kommunalvämds ordförande eller annan kommunal förtroendemän i hemorten eller av vederbörande församlings pastor, varjämte folkhögskolans föreståndare skall vitsorda sökandenasandel samt meddela de övriga upplysningar, som kunna vara av betydelse vid prövning av ansökingen.

§ 4.

Folkskolöverstyrelsen har att beträffande vinterkurs före den 1 februari och beträffande sommarkurs före den 20 juni meddela beslut rörande beloppet av det anslag, som skall tillkomma varje särskild folkhögskola, och skola därvid följande grunder tillämpas:

för obemedlad elev vid undervisningskurs, som pågår minst 20 veckor, beräknas högst 125 kronor;

för mindre bemedlad elev vid kurs av samma längd beräknas högst 75 kronor;

för obemedlad elev vid kurs, som pågår minst 12 veckor, beräknas högst 75 kronor;

för mindre bemedlad elev vid kurs av samma längd beräknas högst 45 kronor.

§ 5.

Det anslag, varje folkhögskola sålunda av folkskolöverstyrelsen får sig tillerkänt, må efter skolstyrelsens beprövande fördelas bland de elever, som räknats med såsom behöfvande vid bestämmandet av samma anslag, dock med iakttagande därav,

att stipendium endast må tilldelas elev, som erhållit högsta vitsordet i fråga om flit och uppförande;

att stipendium ej må tilldelas elev, som bevistat mindre än två tredjedelar av undervisningskursen, och att, därest understöd tilldelas elev, som ej deltagit i hela kursen, det tilldelade beloppet ej må överskrida för obemedlad elev 25 kronor och för mindre bemedlad elev 15 kronor för varje full läsmånad, eleven varit närvarande; samt

att minst en tredjedel av varje stipendiebelopp innehålles, till dess kursen är avslutad. [197.]

Har skolstyrelse ej kunnat utdela stipendium åt elev, vilken räknats med såsom behövande, då det skolan tilldelade stipendieanslaget bestämdes, skall så stor del av detta anslag, som motsvarar det för eleven i fråga beräknade beloppet, undantagas från utdelning samt anmälan om förhållandet omedelbart göras till folkhögskolin-spektören.

§ 6.

Den av skolstyrelsen beslutade fördelningen av understödsmedlen skall på lämpligt sätt kungöras vid kursens avslutning. Redovisning härför skall även lämnas i skolans årsberättelse.

Nu har folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 30 september 1916 hemställt om förslag till riksdagen, att anslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolor måtte höjas till 140,000 kronor eller med 30,000 kronor samt att ifrågavarande anslag måtte i riksstaten uppföras såsom förslagsanslag, och har överstyrelsen till stöd härför anfört:

Auslaget, som under åren 1915 och 1916 utgått med 110,000 kronor, hade på grund av elevantalets ökning under sagda båda år visat sig otillräckligt för att medgiva den höjning av stipendierna, som genom 1912 års anslagsökning ställts i utsikt. Det borde här förutskickas, att jämlikt gällande författning i detta ämne stipendieutdelningen tillginge så, att efter det på vederbörligt sätt styrkta ansökningar inkommit till folkskolöverstyrelsen och där granskats, stipendieanslaget fördelades på de såsom behöriga godkända sökandena, varefter de anslagsbelopp, som i enlighet härmed borde tillkomma varje skola, ställdes till vederbörande skolstyrelsens förfogande och av dessa fördelades mellan de behöriga sökandena med de belopp, som skolstyrelserna funne lämpliga. De uppgifter rörande stipendiernas belopp, som i det följande angåves, avsåge alltså medelbeloppen och icke de i verkligheten till stipendiaterna utdelade beloppen, vilka senare kunnat vid de särskilda skolorna rätt väsentligt växla.

Antalet stipendiatier och de för olika grupper bland dem i allmänhet beräknade medelbeloppen för understöden hade under åren 1915 och 1916 varit följande:

	År 1915.			År 1916.		
	Antal stipendiatier.	Medelbelopp.		Antal stipendiatier.	Medelbelopp.	
		Kronor.	öre.		Kronor.	öre.
<i>Vid vinterkurser:</i>						
Obemedlade elever	531	116	—	537	115	—
Mindre bemedlade elever	262	70	—	247	70	—
<i>Vid sommarkurser (kvinnliga):</i>						
Obemedlade elever	362	67	—	474	55	—
Mindre bemedlade elever	196	38	—	205	30	—

Jämte de angivna medelbeloppen hade i ett mindre antal fall beräknats dels något lägre belopp för elever, vilka på grund av krigstjänstgöring icke kunnat vara närvarande under hela kursen eller som icke kunnat anses vara fullt lika behövande

[197.] som flertalet till samma behovsklass hänfödda, dels något högre belopp för elever vid sådana sommarkurser, som pågått under längre tid än 12 veckor.

Översikten visade, att stipendiernas medelbelopp i det hela måst undan för undan minskas. Den starka reduktionen beträffande sommarkurserna år 1916 berodde därpå, att elevtillströmningen blivit större än som kunnat beräknas och att därför ett för litet belopp reserverats vid fördelningen av understöd till vinterkursernas elever.

Otillräckligheten av de sålunda allttjämt sjunkande stipendiebeloppen framträdde för närvarande så mycket mer, som elevernas kostnader för deltagande i en folkbögs-skolekurs under de senaste åren betydligt stegrats. Den allmänna höjningen av alla pris, framför allt å livsmedel och bränsle, hade givetvis även vid folkbögskolorna gjort sig gällande och medfört ökade svårigheter för de obemedlade eller mindre bemedlade att bevista en folkbögs-skolekurs. I själva verket förefunnes därför starka skäl för en sådan höjning av anslaget, att de år 1912 godtagna normalbeloppen kunde avsevärt ökas. I varje fall syntes man kunna med allt fog påyrka, att anslaget bestämdes till sådan storlek, att sagda normalbelopp ej behövde understigas. Även om anslaget höjdes enligt sistberörda norm, vore det tydligt, att med nuvarande prisförhållanden eleverna själva finge underkasta sig betydligt större ekonomiska uppoffringar än man år 1912 förutsatt.

Såsom man lätt funne, skulle hava erfordrats för år 1915 ett omkring 10,000 kronor och för år 1916 ett omkring 20,000 kronor högre anslagsbelopp än det, som i verkligheten stått till förfogande, för att understöden till samtliga stipendiater skulle kunnat beräknas enligt normalbeloppen. Skulle man nu för år 1918 bestämma anslaget till den storlek, det bort äga för år 1916, riskerade man emellertid tydligtvis, att det samma på grund av elevantalets tillväxt ändock komme att visa sig otillräckligt. I detta hänseende torde böra bemärkas, att under de senaste åren det vore de kvinnliga elevernas antal, som företedde ökning, under det antalet manliga elever varit ungefär stillastående. Sistnämnda omständighet hade sin naturliga förklaring i de förhållanden, krigstiden skapat, och man torde därför hava anledning förvänta, att efter inträdda fredliga förhållanden tillströmningen av manliga elever skulle ökas, varmed också kraven på stipendieanslaget växte.

Bäst vore otvivelaktigt, om stipendieanslaget erhöles förslagsanslags natur, så att stipendierna, oberoende av elevantalets växlingar, allttjämt kunde få beräknas efter normalbeloppen. Detta skulle, bland annat, medföra den fördelen, att skolstyrelserna såväl som eleverna skulle kunna på förhand någorlunda beräkna vilka stipendiebelopp, som vore att förvänta, och sålunda besparas de i många fall ganska bittra besvikelser, de nuvarande förhållandena medförde. Och vidare skulle man därigenom befrias från den nu allttjämt framträdande svårigheten att riktigt beräkna huru stor del av anslaget, som borde fördelas bland vinterkursernas elever, och huru stor del därav, som borde reserveras för sommarkurserna. Några betänkligheter emot sagda anordning syntes ej böra förefinnas, då ju såsom förut nämnts numera de stipendiesökandes behov, på grundval av ansökningsgarnas bifogade intyg och upplysningar, prövades av central myndighet enligt enhetliga grunder. Till närmare belysning av den prövning utav de stipendiesökandes behov, som ägde rum inom överstyrelsen, tillåte sig överstyrelsen bilägga ett exemplar av den ansökningsblankett, varje stipendiesökande skulle ifylla och vars uppgifter skulle vara bestyrkta av vederbörande pastor eller kommunal förtroendeman. Det torde böra tilläggas, att ärligen åtskilliga sökande, vilkas behov ej kunde anses vara tillräckligt styrkt, tillbakavisades.

Överstyrelsen ville därför uttala sig för att stipendieanslaget måtte i riksstaten uppföras såsom förslagsanslag.

Enligt vad överstyrelsen vid samråd med lantbruksstyrelsen erfarit, hade även i fråga om anslaget till elevstipendier vid lantmannaskolor och lanthushållsskolor behov gjort sig gällande, att detsamma förändrades till förslagsanslag, något som i sin mån torde vara ägnat att bestyrka vad överstyrelsen härom anfört.

Vad beträffade det belopp, till vilket stipendieanslaget till folkhögskolorna för år 1918 borde bestämmas, syntes de ovan gjorda beräkningarna giva vid handen, att ett belopp av åtminstone 140,000 kronor komme att bliva erforderligt, vadan anslaget torde böra höjas med 30,000 kronor.

Da 1912 års riksdag höjde anslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolor från 35,000 kronor till 80,000 kronor, hade det behövlige anslagsbeloppet, såsom förut nämnts, beräknats efter den normen, att dessa stipendier skulle i medeltal utgå vid vinterkurser om minst 20 veckor med 125 kronor för obemedlad och 75 kronor för mindre bemedlad elev samt vid sommarkurser om minst 12 veckor med 75 kronor för obemedlad och 45 kronor för mindre bemedlad elev, eller med samma medelbelopp, som tidigare bestämts i fråga om lantmannaskolor. På grund av elevantalets ökning blevo de verkliga medelbeloppen betydligt lägre, varför 1914 års senare riksdag höjde anslaget till 110,000 kronor. Såsom framgår av folkskolöverstyrelsens i det föregående lämnade redogörelse rörande anslagets fördelning åren 1915 och 1916, hava emellertid stipendierna icke heller under dessa år kunnat utgå med de medelbelopp, som år 1912 beräknats, utan har en rätt avsevärd reduktion här måst vidtagas.

Visserligen torde, såsom riksdagen uttalat i sin förberörda skrivelse den 26 augusti 1914, några grundade anspråk på att stipendierna i varje särskilt fall skola utgå med de belopp, enligt vilka anslagsbehovet beräknats, icke kunna uppställas, men under nuvarande förhållanden lär en höjning av anslaget i alla händelser få anses behöfvlig, därest stipendiebeloppen ej skola bliva allt för små. Folkskolöverstyrelsen har beräknat nämnda höjning till 30,000 kronor, och mot denna beräkning har jag intet att invända.

Jag har även funnit mig böra biträda folkskolöverstyrelsens förslag, att det till elevstipendier vid folkhögskolorna avsedda anslaget må erhålla förslagsanslags natur. Jag har i denna punkt överlagt med chefen för jordbruksdepartementet, som förklarat sig hava för avsikt att framställa enahanda förslag beträffande det anslag, från vilket understöd utgår till elever vid lantmannaskolor och lanthushållsskolor.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att höja det under åttonde huvudtiteln uppförda *ordinarie anslaget* till stipendier åt elever vid folkhög- Ökat anslag.

[197]

Departementschefen.

skolor, nu 110,000 kronor, med 30,000 kronor till 140,000 kronor samt i riksstaten uppföra anslaget såsom förslagsanslag å sistnämnda belopp.

[198.]

Tillfällig
löneförbättring
åt lärare
vid folkhög-
skolor.

89. **Tillfällig löneförbättring åt lärare vid folkhögskolor.** I skrivelse den 8 december 1916 har Svenska folkhögskolans lärarförenings styrelse anhållit, att Kungl. Maj:t ville till riksdagen avlåta proposition om förhöjning av förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor för åren 1917 och 1918 enligt sådana grunder, att, efter Kungl. Maj:ts beprövande, i allmänhet manliga och kvinnliga lärare under läsåren 1916—1917 och 1917—1918 erhöles i dyrtidshjälp för vinterkurs 250 kronor och för sommarkurs 100 kronor samt att familjeförsörjare erhöles ett särskilt familjetillägg å 200 kronor; att för utbekommande av sådant tilläggsanslag särskild underdånig ansökan av vederbörande skolstyrelse skulle erfordras; samt att tilläggsanslaget till folkhögskola finge utgå med högst 20 procent av det statsanslag, som enligt nu gällande grunder tilldelades skolan.

Vid ansökningen var fogad en tablå över lönerna vid folkhögskolorna under läsåret 1915—1916 samt en tablå över kostnaderna för den begärda dyrtidshjälp. Enligt sistnämnda tablå skulle för dyrtidshjälp, räknat efter förhållandena under läsåret 1915—1916, erfordras ett årligt anslag av 75,150 kronor.

Jag anser mig böra förorda, att staten träder emellan, på det att även folkhögskolans lärarkår nu må erhålla någon tillfällig löneförbättring. På 1918 års stat torde dock icke böra äskas högre anslagsbelopp, än som motsvarar dylik avlösningsförbättring för ett läsår.

Då emellertid detta ärende helt nyligen inkommit till ecklesiastikdepartementet och givetvis tarvar ytterligare utredning, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att, i avvidan på proposition angående anslag för beredande av tillfällig löneförbättring åt lärare vid folkhögskolor, beräkna för ändamålet på *extra stat* för år 1918 ett belopp av 50,000 kronor.

C. Folkbildningsåtgärder i övrigt.

Folkbibliotek.

1. Understöd åt folkbibliotek, *oförändrat*
ordinarie förslagsanslag kronor 170,000: —

2. **Biträde åt bibliotekskonsulenterna.** Till understöd åt folkbibliotek beviljade 1912 års riksdag på ordinarie stat ett förslagsanslag av 170,000 kronor, av vilket anslag skulle på vissa närmare angivna villkor utgå understöd till folk- och skolbibliotek, till riksförbund för biblioteksverksamhet, till bokförmedlingsanstalter och till anstalter för förmedling av vandringsbibliotek samt arvoden å sammanlagt 9,500 kronor till två tillförordnade bibliotekskonsulenter hos folkskolöverstyrelsen. Dessutom har 1916 års riksdag på förslag av Kungl. Maj:t medgivit, att från nämnda anslag finge tills vidare utgå ett belopp av högst 2,500 kronor årligen för utgivande av årliga tillägg till grundkatalogen över för folk- och skolbibliotek lämplig litteratur.

I skrivelse den 30 september 1916 har nu folkskolöverstyrelsen hemställt om förslag till riksdagen, att från ovannämnda förslagsanslag måtte tills vidare få utgå ett årligt belopp av högst 1,200 kronor till avlönande av erforderligt biträde vid expeditions- och skrivarbetet hos bibliotekskonsulenterna.

I sammanhang härmed har folkskolöverstyrelsen, som under en annan punkt i samma skrivelse hemställt om vidtagande av åtgärder i syfte att de båda bibliotekskonsulenterna bleve överflyttade på folkskolöverstyrelsens ordinarie stat, anhållit, att, ehuru ovanberörda förslagsanslag sålunda icke vidare skulle komma att tagas i anspråk för bibliotekskonsulenternas avlönande, anslaget likväl måtte få utgå med oförändrat belopp. Överstyrelsen har i dessa hänseenden anförst:

För den händelse bibliotekskonsulenterna överflyttades till överstyrelsens stat, komme utgifterna från förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek att minskas med det belopp, som hittills utgått för konsulenternas arvoden, eller med sammanlagt 9,500 kronor. Det syntes emellertid överstyrelsen ej vara skäl att av denna anledning beräkna ifrågavarande förslagsanslag till lägre belopp än hittills. Det hade först och främst visat sig, att detta anslag för varje år tagits i anspråk i ökad grad. Å anslaget hade uppstått besparing för år 1913 med 124,922 kronor 58 öre, för år 1914 med

[199.]

Biträde åt
biblioteks-
konsulen-
terna.

199.

29,668 kronor 26 öre och för år 1915 med 11,630 kronor 65 öre. Det finnes ingen anledning att antaga, att den glädjande utveckling på folkbiblioteksväsendets område, varom dessa siffror bure vittne, ej skulle fortsättas i framtiden, om man också kunde förmoda, att ökningen ej allttjämt skulle ske med samma hastighet som de tre första åren. Härtill komme, att från och med år 1917, såsom ovan nämnts, från anslaget till understöd åt folkbibliotek skulle utgå ett belopp av högst 2,500 kronor till utarbetande och tryckning av årligt supplement till grundkatalogen.

I detta sammanhang ville överstyrelsen också anmäla ett ytterligare behov, för vilket kostnaderna syntes lämpligen böra bestridas ur förevarande förslagsanslag.

Klart vore, att förbindelsen med det stora antalet statsunderstödda bibliotek, folk- och skolbibliotek samt studiecirkelbibliotek medförde ett omfattande skriv- och expederingsarbete, samt att detta med den raska tillväxten av antalet bibliotek allttjämt ökades. Likaså medförde utarbetandet av grundkatalogen och supplementen till densamma åtskilligt arbete av liknande art, såsom ordnande av tidningsurklipp, utskrivande av vissa meddelanden till förläggare m. m. Det vore tydligt, att detta arbete, i den mån det vore av mera mekanisk art, icke lämpligen borde utföras av bibliotekskonsulenterna. Såsom överstyrelsen i förut åberopade sammanhang haft tillfälle ådagalägga, vore de huvudsakliga arbetsuppgifter, som ålåg bibliotekskonsulenterna, så pass omfattande och för biblioteksväsendets sunda utveckling betydelsefulla, att dessa tjänstemäns arbetskraft så odelat som möjligt borde kunna ägnas åt desamma och av dem även fullt ut toges i anspråk. Det vore därför tydligtvis icke ändamålsenligt, om konsulenternas tid till förfång för det mera kvalificerade arbete, de hade att utföra, upptoges av göromål av rent expeditionell art, vilka med samma resultat kunde utföras av mindre kvalificerad och billigare arbetskraft. Under de första åren av konsulenternas verksamhet hade ifrågavarande behov i viss mån tillgodosetts genom arbetsbiträde, som avlönats av de medel, vilka varit anslagna till grundkatalogens utarbetande, och som huvudsakligen sysselsatts för sistnämnda arbete. Från och med år 1916 erhöles konsulenterna, i den utsträckning sådant vore möjligt, biträde av ett av de hos överstyrelsen anställda skrivbiträdena, vars huvudsakliga uppgift vore att handhåva expeditionen av undervisningsmateriell. Erfarenheten från detta år hade dock visat, att detta icke försloge för det behov, som förefunnnes, och att därför konsulenterna betungats med åtskilligt rent mekaniskt arbete, vilket, såsom nyss anförts, icke lämpligen borde upptaga deras tid. Bäst torde vara, att ett visst belopp ställdes till förfogande för här ifrågavarande ändamål, av vilket ersättning kunde utgå till det arbetsbiträde, som visade sig erforderligt. Överstyrelsen hade kommit till den uppfattningen, att ett belopp av 1,200 kronor skulle vara för ändamålet tillräckligt. Och då det arbete, varom fråga vore, direkt stode i samband med bokförmedlingen till de statsunderstödda biblioteken och utgivandet av katalogsupplementen, torde lämpligast vara, att anslag till ersättning därför utginge från samma anslag, varur statsunderstöden och supplementens tryckning bekostades, nämligen förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek.

Departementschefen.

Givetvis är det icke lämpligt, att bibliotekskonsulenterna betungas med sådant mera mekaniskt arbete, som lika väl kan utföras av billigare arbetskrafter. Till hjälp för sådant arbete hava konsulenterna, såsom folk- skolöverstyrelsen erinrat, under år 1916 kunnat anlita ett av de hos överstyrelsen anställda skrivbiträdena. Detta biträdes huvudsakliga uppgift är emellertid att handhåva expeditionen av undervisningsmateriell till de skol-

distrikt inom riket, som hos folkskolöverstyrelsen rekquirera sådan. Då berörda expeditionsarbete uppenbarligen icke får eftersättas, kan emellertid ifrågavarande skrivbiträde stå bibliotekskonsulenterna till tjänst endast i den mån tid från nyssnämnda arbete därtill kan bli övrig. Det har nu visat sig, att den arbetshjälp, bibliotekskonsulenterna på detta sätt erhållit, varit otillräcklig, och det torde därför vara nödvändigt, att medel beredas för anskaffande av ytterligare biträde åt sagda konsulenter, vilkas tid lär väsentligen tagas i anspråk av deras huvudsakliga arbetsuppgifter. Vad folkskolöverstyrelsen i berörda hänseende föreslagit, anser jag mig böra för min del understödja.

Under punkt 162 har jag hemställt om förslag till riksdagen, att förste bibliotekskonsulenten måtte från och med år 1918 överflyttas på folkskolöverstyrelsens ordinarie stat. Under förutsättning av bifall härtill ävensom till nyssberörda förslag angående arbetsbiträde åt bibliotekskonsulenterna skulle utgifterna från anslaget till understöd åt folkbibliotek komma att minskas med åtminstone 4,400 kronor. Det oaktat synes mig av skäl, som folkskolöverstyrelsen anført, någon nedsättning i nämnda anslag icke böra ske, och anslaget har också här ovan upptagits såsom »oförändrat ordinarie förslagsanslag» med det hittills utgående beloppet, 170,000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att från det på *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek må till avlöande av erforderligt biträde vid expeditions- och skrivarbetet hos bibliotekskonsulenterna från och med år 1918 tills vidare utgå ett belopp av högst 1,200 kronor årligen.

Populärvetenskapliga föreläsningar.

3. Populärvetenskapliga föreläsningar. För år 1885 ställde riksdagen till Kungl. Maj:ts förfogande ett extra anslag av 15,000 kronor att under vissa villkor användas till understöd åt sådana anstalter och föreningar, som anordnade föreläsningsskurer för arbetsskassen. År efter år hava sedermera anslag för nämnda ändamål av Kungl. Maj:t äskats med ökade belopp, som av riksdagen beviljats. Under åren 1909—1911 utgick anslaget under titeln: anslag till sådana anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningsskurer i folkbildningssyfte, vilken titel numera ändrats till: understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar.

[200.]

Populär-
vetenskapliga
föreläsningar

[200.]

För vart och ett av åren 1913 och 1914 utgjorde anslaget 270,000 kronor. Villkoren beträffande anslagets användande och de av Kungl. Maj:t i ämnet utfärdade närmare föreskrifterna återfinnas i en den 10 juni 1912 utfärdad kungörelse.

På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning höjdes anslaget för år 1915 till 290,000 kronor, av vilket anslag enligt av Kungl. Maj:t fastställda villkor finge användas dels högst 12,000 kronor till understöd åt centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av dylika föreläsningar, dels 2,000 kronor till en hos folkskolöverstyrelsen anställd föreläsningskonsulent, dels högst 3,000 kronor till understöd åt sådana nybildade anstalter, vilkas ordsbidrag ej uppginge till 200 kronor, dels ock högst 8,000 kronor till understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare.

På grund av rådande ekonomiska förhållanden disponerades av det sålunda beviljade anslaget för år 1915 allenast 192,000 kronor, under det att återstående 98,000 kronor besparades. Denna besparing gjordes genom nedsättning av understöden för de anstalter och föreningar, som förut haft de största bidragen.

Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet beviljade 1915 års riksdag för ovanberörda ändamål på extra stat för år 1916 ett anslag av 94,000 kronor, varjämte riksdagen medgav, att vad som besparades å 1915 års anslag finge för samma ändamål användas under år 1916. Härigenom ställdes till Kungl. Maj:ts förfogande för år 1916 samma belopp, eller 192,000 kronor, som år 1915 disponerats av anslaget för sistnämnda år. För år 1917 har riksdagen för samma ändamål anvisat på extra stat ett anslag av 192,000 kronor.

I skrivelse den 30 september 1916 har folkskolöverstyrelsen, som i ärendet inhämtat yttrande av föreläsningskonsulenten, hemställt om beredande för år 1918 av ett till 270,000 kronor förhöjt anslag för ifrågavarande ändamål och till stöd för sin hemställan anförte följande:

Den stora minskning i statsanslaget, som vidtagits från och med år 1915, hade helt naturligt haft till följd, att många föreläsningsanstalter droges med betydande ekonomiska svårigheter. Några anstalter hade på grund härav måst nedläggas, och ännu flera hade i avsevärd grad fått minska sin verksamhet. På grund av dyrtiden ansåge sig varken kommuner eller enskilda i tillfälle att lämna ökade bidrag till denna gren av folkbildningen. Skulle föreläsningsverksamheten åter kunna få samma omfattning, som den hade före år 1915, vore därför nödvändigt, att statsanslaget höjdes åtminstone till det belopp, som utgått för år 1914, eller till 270,000 kronor.

Departementschefen.

Givetvis skulle det varit för ifrågavarande föreläsningsverksamhet synnerligen förmånligt, om anslaget för densamma kunnat höjas till det

begärda beloppet. Här synes mig dock vara ett område, där man kan med ett mindre statsanslag nödtorftigt draga sig fram ännu någon tid. Under sådana omständigheter och då den statsfinansiella ställningen tvingar till största försiktighet vid handhavandet av statens medel, torde det vara riktigast att även för år 1918 stanna vid det anslagsbelopp för här avsedda ändamål, som utgått för åren 1915 och 1916 och som av riksdagen anvisats för år 1917.

På grund av vad jag nu anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till understöd under de av mig angivna villkor åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar, bevilja på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 192,000 kronor ävensom medgiva, att av detta anslag må enligt av Kungl. Maj:t fastställda villkor användas dels högst 12,000 kronor till understöd åt centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av dylika föreläsningar, dels 2,000 kronor till en hos folkskolöverstyrelsen anställd föreläsningskonsulent, dels högst 3,000 kronor till understöd åt sådana nybildade anstalter, vilkas ortsbidrag ej uppgår till 200 kronor, dels ock högst 8,000 kronor till understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare.

4. **Sommarkurser i Stockholm.** Allt sedan år 1893 hava vid våra universitet och högskolor hållits så kallade sommarkurser, avsedda för personer, som icke äro i tillfälle att begagna sig av den regelbundna akademiska undervisningen. Såsom bidrag till dessa kurser hava från och med år 1903 utgått särskilda anslag å riksstaten. Till bestridande av kostnaderna för dylika föreläsningskurser, avsedda att anordnas under somrarna 1903, 1905, 1907, 1909 eller senare, 1912 eller senare och 1917 eller senare vid universitetet i Uppsala samt under somrarna 1904, 1906, 1908, 1910 eller senare och 1913 eller senare vid universitetet i Lund har nämligen riksdagen beviljat på *extra stat* för år 1903 4,000 kronor, för år 1904 3,000 kronor, för år 1905 5,000 kronor, för vart och ett av åren 1906—1908 4,000 kronor, för år 1909 7,000 kronor, för år 1910 5,000 kronor, för år 1912 7,000 kronor, för år 1913 5,000 kronor och för år 1917 5,600 kronor. Därjämte hava anvisats till likartade sommarkurser i Stockholm, avsedda att hållas åren 1904, 1907, 1910 och 1913 eller se-

[201.]

Sommarkurser i Stockholm.

nare, på extra stat för vart och ett av sistnämnda fyra år 4,000 kronor och till dylika kurser, avsedda att hållas vid Göteborgs högskola åren 1908, 1911 eller senare och 1915 eller senare, på extra stat för år 1909 2,000 kronor, för år 1912 2,500 kronor och för år 1915 4,000 kronor.

I skrivelse till Kungl. Maj:t har nu Hans Kungl. Höghet Hertigen av Närke såsom ordförande i kommittén för anordnande av sommarkurser i Stockholm å kommitténs vägnar, med bifogande av dels redogörelse för användningen av de medel, som av riksdagen anslagits till sommarkurser i Stockholm år 1913 eller senare, dels ock program för de år 1913 hållna sommarkurserna, gjort framställning om beredande av ett statsunderstöd å 4,000 kronor till de sommarkurser, som vore avsedda att år 1918 eller senare anordnas i Stockholm.

Jag hemställer, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen
 att såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för
 de föreläsningskurser, som äro avsedda att under som-
 maren 1918 eller senare i Stockholm anordnas för all-
 mänheten, anvisa på *extra stat* för år 1918 ett belopp
 av 4,000 kronor.

[202.]
 Populära
 föreläsnings-
 kurser, an-
 ordnade från
 universiteten
 i Uppsala
 och Lund.

5. Populära föreläsningskurser, anordnade från universiteten i Uppsala och Lund. Såsom bidrag till tackande av kostnaderna för de föreläsningskurser, som från universiteten i Uppsala och Lund bleve under anslagsåret eller senare anordnade på begäran vare sig av institution, som ej åtnjöt särskilt till populärvetenskapliga föreläsningar beviljat statsunderstöd, eller av viss kommun eller enskild person och som skulle hållas utom universitetsstäderna, beviljade riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1903—1908 ett anslag av 6,000 kronor, därav 3,000 kronor till vardera universitetet, att utgå under villkor att den, som begärt föreläsning, tillskötte för tackande av föreläsarens resekostnad och arvode minst lika mycket som staten. För motsvarande ändamål har riksdagen under nyssnämnda villkor anvisat för vart och ett av åren 1909—1911, 1913—1915 samt 1917 ett belopp av 7,000 kronor, varav 4,000 kronor till Uppsala universitet och 3,000 kronor till Lunds universitet, för år 1912 ett belopp av 5,500 kronor, varav 2,500 kronor till Uppsala universitet och 3,000 kronor till Lunds universitet, och för år 1916 ett belopp av 4,000 kronor. Av 1915 års anslag var därjämte ett belopp av 3,000 kronor avsett att komma till användning först under år 1916. Sistnämnda belopp jämte det för år 1916 beviljade anslaget ställdes till förfogande av vederbörande universitetsrektorer med 4,000 kronor till universitetet i Uppsala och 3,000 kronor till universitetet i Lund.

Det för år 1917 beviljade anslaget har genom nådigt beslut den 30 juni 1916 ställts till förfogande av vederbörande universitetsrektorer med 4,000 kronor till universitetet i Uppsala och 3,000 kronor till universitetet i Lund, och har med anslagen förbundits skyldighet att avgiva redovisning till kammarrätten och att inom viss tid till ecklesiastikdepartementet insända kortfattade redogörelser för användningen av de anvisade beloppen.

Framställningar hava nu från båda universiteten inkommit om beredande av anslag till ifrågavarande ändamål jämväl för år 1918.

I fråga om universitetet i Uppsala har professorn Otto von Friesen å styrelsens för föreläsningsbyrån vid universitetet vägnar anfört:

Under år 1916 hade föreläsningsbyrån anordnat sammanhängande föreläsningskurser, i Ämmeberg (Örebro län), juni 1916, med 24 föreläsningar och i Falun, juni 1916, med 35 föreläsningar. Därjämte vore ytterligare ett par föreläsningskurser planerade att hållas under hösten 1916.

Föreläsningsbyråns verksamhet hade även detta år utövats efter samma principer som förut, d. v. s. den hade i huvudsak varit inriktad på anordnandet av sammanhängande föreläsningskurser.

Ehuru ännu icke alla de av byrån arrangerade föreläsningskurserna blivit hållna, torde med en viss säkerhet kunna förutses, att någon avsevärdare behållning av de till byråns disposition ställda medlen icke vid årets slut komme att förefinnas. Den ordinarie anslagssumman å 4,000 kronor hade sålunda även år 1916 visat sig ungefär motsvara föreläsningsbyråns behov. Styrelsen ansåge sig därför, därest föreläsningsbyråns verksamhet under år 1918 skulle kunna bedrivas efter samma plan och i samma utsträckning som under de närmast föregående åren, böra kunna räkna med ett statsanslag av 4,000 kronor.

Beträffande universitetet i Lund hava f. d. professorn S. Ribbing samt professorerna C. G. Björling, C. Lindskog, M. Pfannenstill, A. Stille och H. Wallengren gjort framställning därom, att för likartat ändamål ett anslag av 3,000 kronor måtte utverkas för år 1918.

Kanslern för rikets universitet, vilkens utlåtande genom särskilda remisser infordrats, har tillstyrkt bifall till framställningarna.

På grund av vad sålunda förekommit hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att såsom bidrag till tackande av kostnaderna för de föreläsningskurser, som från universiteten i Uppsala och Lund varda på begäran vare sig av institution, som ej åtnjuter särskilt till populärvetenskapliga föreläsningar beviljat statsunderstöd, eller av viss kommun eller enskild person anordnade att under år 1918 eller senare hållas utom universitetsstäderna, anvisa på *extra stat*

för år 1918 ett anslag av 7,000 kronor, varav 4,000 kronor till Uppsala universitet och 3,000 kronor till Lunds universitet, att utgå under villkor att den, som begärt föreläsning, tillskjuter för tackande av föreläsarens resekostnad och arvode minst lika stort belopp som statsbidraget.

Nyktterhetsundervisning.

[203.]
Nyktterhets-
undervisning.

6. **Nyktterhetsundervisning.** På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning anvisade riksdagen under riksstatens sjätte huvudtitel på extra stat för år 1915 ett anslag av 252,746 kronor till främjande av nyktterhet och motarbetande av dryckenskapens följder.

Vissa av de i detta anslag ingående specialbelopp ansågos emellertid vara av beskaffenhet att, såvitt de skulle fortfarande utgå, böra överföras från sjätte till åttonde huvudtiteln. I enlighet därmed anvisade 1915 års riksdag, på framställning av Kungl. Maj:t, under åttonde huvudtiteln på extra stat för år 1916 ett anslag av 90,500 kronor till upplysnings- och undervisningsverksamhet för nyktterhetens främjande. För enahanda ändamål anvisade 1916 års riksdag med bifall till Kungl. Maj:ts proposition i ämnet (nr 189) på extra stat för år 1917 ett belopp av 93,100 kronor.

I skrivelse den 24 maj 1912 hade emellertid riksdagen anhållit, att Kungl. Maj:t tacktes låta verkställa utredning, i vad mån ett mera planmässigt och effektivt undervisnings- och upplysningsarbete i nyktterhetsfrågan vore erforderligt och kunde genomföras såväl inom som utom skolan. Sedan socialstyrelsen yttrat sig i detta ärende, bemyndigade Kungl. Maj:t genom särskilda nådiga beslut den 27 juni och den 23 oktober 1914 chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst sju sakkunniga för att inom departementet biträda vid frågans utredning. De sakkunniga, som på grund av berörda bemyndigande anlätades för utredningens verkställande, avgåvo den 16 mars 1915 sitt utlåtande.

I detta utlåtande framställde de sakkunniga vissa önskemål och förslag angående nyktterhetsundervisningens anordnande vid olika slag av läroanstalter, angående nyktterhetsfrågans behandling i samband med de värnpliktigas utbildning och vid konfirmationsundervisningen, angående vissa förändringar med avseende å de nuvarande kurserna i alkohologi och hälsolära, angående anordnande i kommunerna av instruktionskurser i nyktterhetsfrågan, angående utarbetande av en handbok i nyktterhetsfrågan, angående spridande av s. k. flygblad i samma ämne m. m.

För genomförande av dessa önskemål och förslag, i den mån de kräva anslag under åttonde huvudtiteln, skulle, enligt av de sakkunniga verkställd beräkning, utöver det anslag å 90,500 kronor, som för år 1916 beviljades till upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande, erfordras ytterligare ett belopp av 27,900 kronor, vadan slutsumman skulle uppgå till 118,400 kronor.

Enligt vad jag omförmålde i anförande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 31 mars 1916, i utdrag bifogat ovanberörda proposition till 1916 års riksdag, hade yttranden över de sakkunnigas utlåtande infordrats från vederbörande myndigheter men då ännu icke fullständigt inkommit. Åtgärder hade emellertid vidtagits i syfte att påskynda avgivandet av ännu återstående yttranden. Av de myndigheter, som dittills yttrat sig i ämnet, hade vissa varit i huvudsak av samma mening som de sakkunniga, andra åter hade funnit viktiga delar av frågan outredda och de sakkunnigas förslag i flera avseenden otillfredsställande. Jag erinrade om vissa delar av socialstyrelsens utlåtande i ämnet och anförde vidare, att då således dels infordrade yttranden ännu icke fullständigt inkommit, dels i dittills avgivna yttranden framhållits synpunkter, vilka på grund av den korta tid, som förflutit efter yttrandenas avgivande, ej kunnat underkastas erforderlig utredning och granskning, något av de sakkunnigas utlåtande föranlett förslag ej kunde framläggas inför 1916 års riksdag. Under sådana förhållanden måste jag då inskränka mig till att anmäla berörda anslagsfråga huvudsakligen i sådana delar, som förut varit föremål för riksdagens prövning.

I enlighet med detta mitt uttalande avfattades Kungl. Maj:ts framställning till 1916 års riksdag, vilken framställning ock vann riksdagens bifall.

Sedan samtliga infordrade yttranden numera avgivits och ärendet undergått ytterligare beredning inom ecklesiastikdepartementet, torde jag kunna inom den allra närmaste tiden anmäla detsamma för Kungl. Maj:t för avlåtande till riksdagen av förslag, grundat på de sakkunnigas utlåtande och däröver avgivna yttranden.

Under dessa förhållanden torde för den verksamhet, varom här är fråga, ett belopp av 118,400 kronor böra reserveras på 1918 års stat, och hemställer jag fördens skull, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att, i avbidan på proposition angående anslag till *Ökat anslag.*
upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande, beräkna för ändamålet under åttonde huvudtiteln på *extra stat* för 1918 ett belopp av 118,400 kronor.

Musikföreställningar för allmänheten.

[204.]
Musikföreställningar
för allmänheten.

7. **Musikföreställningar för allmänheten.** På framställning av Kungl. Maj:t beviljade 1911 års riksdag för vidtagande av åtgärder till höjande av musiklivet i landet på extra stat för år 1912 ett belopp av 28,000 kronor att utgå under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva.

Efter hörande av musikaliska akademien meddelade Kungl. Maj:t genom kungörelse den 6 oktober 1911 bestämmelser rörande användningen av ifrågavarande anslag att lända till efterrättelse tills vidare, så länge anslag för berörda ändamål anvisades.

Genom beslut den 24 november 1911 utdelades från ifrågavarande anslag understöd till Gävleborgs läns orkesterförening och Nordvästra Skånes orkesterförening med ett belopp av 13,500 kronor för vardera föreningen, varjämte återstående anslagsbeloppet, 1,000 kronor, ställdes till musikaliska akademiens förfogande att användas till bestridande av kostnaden för inspektion av ifrågavarande föreningars och orkestrars verksamhet. På enahanda sätt fördelades, enligt beslut den 6 december 1912, ett för ändamålet av riksdagen på extra stat för år 1913 beviljat anslag å 28,000 kronor.

I syfte att understöd skulle kunna beredas en tredje orkesterförening, föreslog Kungl. Maj:t 1913 års riksdag att till understöd åt föreningar, som anordnade god orkestermusik för allmänheten, samt för inspektion av ifrågavarande föreningars och orkestrars verksamhet anvisa på extra stat för år 1914 ett belopp av 42,000 kronor att utgå under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, och sedan denna framställning blivit av riksdagen bifallen, tilldelades genom nådigt beslut den 12 december 1913 understöd från ifrågavarande anslag åt Gävleborgs läns orkesterförening, Nordvästra Skånes orkesterförening och Norrköpings orkesterförening med 13,500 kronor för vardera föreningen, varjämte återstående anslagsbeloppet, 1,500 kronor, ställdes till musikaliska akademiens förfogande att användas till bestridande av kostnaden för inspektion av ifrågavarande föreningars och orkestrars verksamhet.

Samma anslagsbelopp, 42,000 kronor, anvisades för ifrågavarande ändamål jämväl på extra stat för vart och ett av åren 1915—1917 samt fördelades genom särskilda nådiga beslut på enahanda sätt, som nyss är nämnt.

I underdånig skrivelse den 27 september 1916 har musikaliska akademien gjort framställning om förnyat anslag för ifrågavarande ändamål. Akademien har därvid föreslagit, att anslaget måtte höjas med 1,500 kro-

nor för varje statsunderstödd orkesterförening eller till 46,500 kronor för upphjälpande av föreningarnas ekonomiska ställning och möjliggörande av någon ökning i orkestermedlemmarnas löneförmåner. Till stöd för denna framställning har akademien anfört följande:

De orkesterföreningar, som hittills åtnjutit statsunderstöd, hade fortfarande visat sig synnerligen väl förtjänta därav, i det att deras verksamhet utövats på ett förtjänstfullt sätt och omfattats med livligt intresse av de folklager, för vilka verksamheten företrädesvis vore avsedd; och det syntes akademien tydligt, att det ur såväl musikalisk som social synpunkt vore önskvärt, att det statsunderstöd, som vore av nöden för verksamhetens fortsättande i hittillsvarande omfattning, komme att utgå.

Akademien, som vidhölle sin vid föregående tillfällen inför Kungl. Maj:t uttalade uppfattning, att de statsunderstödda orkestrarnas antal borde, i den mån sådant lämpligen kunde ske, undan för undan ökas, tills ett antal blivit nått, som kunde anses erforderligt för förverkligande av tanken att landet runt bereda befolkningen tillfälle att i någon mån komma i åtnjutande av de med anslaget åsyftade förmånerna, ansåge likväl, med hänsyn till de nu rådande, i samband med världskriget inträdda tryckta ekonomiska förhållandena i vårt land, någon anslagsförhöjning för ökande av orkestrarnas antal icke nu böra ifrågakomma. Däremot hade akademien, med anledning av inkomna framställningar från de statsunderstödda orkesterföreningarna, funnit sig böra hos Kungl. Maj:t väcka förslag om vidtagande av vissa åtgärder för upphjälpande av de redan organiserade föreningarnas ekonomiska ställning. Det hade länge visat sig, att föreningarna endast med svårighet förmådde hålla sin ekonomi i jämvikt. Med hänsyn till nu rådande dyrtid torde denna svårighet ökas. Så framt orkestrarna skulle kunna hållas uppe på en ur konstnärlig synpunkt försvarlig nivå, syntes det bliva nödvändigt att i någon mån öka orkestermedlemmarnas löneförmåner, vilka för närvarande vore synnerligen blygsamma, i allmänhet något över eller under 150 kronor i månaden. Akademien funne ur angivna synpunkter en ökning av statsanslaget med 1,500 kronor för varje förening vara både rimlig och synnerligen välbehövlig.

Anslaget till föreningarna skulle alltså böra höjas till 15,000 kronor åt var och en av dem eller till sammanlagt 45,000 kronor. I det för bekostande av inspektiou beräknade beloppet syntes någon höjning icke böra äga rum. Å andra sidan torde någon nedsättning av detta belopp icke kunna med fog ifrågasättas, om hänsyn toges till den verksamhet av icke allenast övervakande utan även rådgivande och hjälpande art, som inspektören utövade och borde utöva ej blott under resor utan även mellan resorna.

En ytterligare utväg att åstadkomma en välbehövlig förbättring i orkesterföreningarnas ekonomi vore att, i enlighet med därom av de tre föreningarna enstämmigt gjorda framställningar, medgiva föreningarna rätt att vid så kallade folkkonserter sätta avgiften till 50 öre i stället för den nu stadgade maximavgiften 25 öre. Akademien, som i annat sammanhang framhållit lämpligheten av ett dylikt medgivande, ansåge, att en avgift av 50 öre för vissa platser i konsertsalarna eller vid vissa tillfällen icke skulle i närvarande tid befinnas för hög, på samma gång som en dylik bestämmelse otvivelaktigt skulle ganska väsentligt bidra att underlätta de ekonomiska svårigheter, med vilka föreningarna nu hade att kämpa.

Akademien hemställde alltså, det täcktes Kungl. Maj:t *dels* till 1917 års riksdag avlåta proposition med förslag, att riksdagen måtte till understöd åt föreningar, som anordnade god orkestermusik för allmänheten, samt till inspektion av ifrågavarande

- [204.] föreningars och orkestrars verksamhet anvisa på extra stat för år 1918 ett belopp av 46.500 kronor att utgå under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott bestämma, *dels ock* vid utfärdande av sådana villkor och bestämmelser föreskriva, att för s. k. folkkonserter högre inträdesavgifter än 50 öre ej finge krävas.

Departementschefen.

Den av musikaliska akademien föreslagna höjningen i de anslagsbelopp, som utgå till de särskilda orkesterföreningarna, anser jag mig under nuvarande förhållanden icke kunna förorda.

Beträffande inträdesavgiften till de konserter, som anordnas av statsunderstödd orkesterförening, är genom förenämnda kungörelse den 6 oktober 1911 föreskrivet, att sådan förenings orkester skall giva ett visst antal konserter, som vid understöds beviljande bestämmes, därav minst hälften bör utgöras av s. k. folkkonserter, för vilka högre inträdesavgift än 25 öre icke må krävas. Akademien har nu, under uttalande att en avgift vid folkkonserterna av 50 öre för vissa platser eller vid vissa tillfällen icke kunde anses för hög, hemställt, att maximavgiften måtte höjas till 50 öre. Jag måste för min del finna det tvivelaktigt, huruvida en allmän förhöjning till 50 öre bör medgivas. Däremot skulle det måhända kunna finnas lämpligt, att en avgift av högst 50 öre finge vid folkkonserterna utgå för ett visst antal åhörarplatser, exempelvis en femtedel eller en fjärdedel av hela antalet. Därest anslag till ifrågavarande ändamål kommer att av riksdagen beviljas för år 1918, torde jag framdeles få tillfälle att återkomma till nu berörda spørsmål.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till understöd åt föreningar, som anordna god orkestermusik för allmänheten, samt till inspektion av ifrågavarande föreningars och orkestrars verksamhet anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 42,000 kronor, att utgå under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott fastställa.

H. Abnormundervisningen.

1. Befrämjande av dövstumundervisningen, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 200,000: —
2. Kyrklig själavård åt dövstumma, *oförändrat ordinarie förslagsanslag*, högst 14,000: —

3. **Ordbok för dövstumma.** På Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1914 års senare riksdag till understöd för utgivande av en ordbok för dövstumma ett anslag av 5,000 kronor att på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, utgå med 1,000 kronor årligen under fem år samt anvisade därav på extra stat för år 1915 ett belopp av 1,000 kronor.

[205.]

Ordbok för dövstumma.

Enär igångsättandet av ifrågavarande ordboksarbete syntes kunna tills vidare anstå, gjordes till 1915 års riksdag icke någon framställning om anslag för berörda ändamål.

Sedan emellertid folkskolöverstyrelsen avgivit infordrat förslag till de närmare villkor, under vilka anslaget i fråga borde utgå, fann Kungl. Maj:t genom nådigt beslut den 10 december 1915 gott ställa omförmälda av riksdagen för år 1915 anvisade belopp, 1,000 kronor, till centralstyrelsens för svenska dövstumläraresällskapet förfogande under villkor, att hos statskontoret styrktes, att från de till styrelsernas för dövstumskol-distrikten disposition stående donationsmedel eller av kommuner eller enskilda lämnats bidrag till ifrågavarande ordboksarbete av sammanlagt minst 5,000 kronor, att ordboksarbetet ställdes under inseende och ledning av inspektören för dövstumundervisningen, att centralstyrelsen, innan anslagsbeloppet för år 1915 utbetalades och därefter årligen, till dess arbetet i sin helhet vore färdigt, till folkskolöverstyrelsen avgåve redogörelse för arbetets fortgång och företagets ekonomiska ställning samt att centralstyrelsen ställde sig till efterrättelse de anvisningar i fråga om ordboksarbetet eller anslagsmedlens användning, som framställdes av överstyrelsen eller nämnde inspektör.

Vidare har 1916 års riksdag på Kungl. Maj:ts därom gjorda fram-

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 1 saml.

ställning av ifrågavarande anslag å 5,000 kronor anvisat på extra stat för år 1917 ett belopp av 1,000 kronor, vilket belopp genom nådigt beslut den 30 juni 1916 ställts till centralstyrelsens för svenska dövstumläraresällskapet förfogande att användas under iakttagande i tillämpliga delar av de villkor, som genom ovanberörda beslut den 10 december 1915 uppställts i fråga om motsvarande anslag för år 1915.

I skrivelse den 30 september 1916 har folkskolöverstyrelsen hemställt om förslag till riksdagen rörande anvisande för år 1918 av 1,000 kronor för ifrågavarande ändamål. Beträffande det pågående ordboksarbetet har överstyrelsen därvid meddelat följande:

Över det hittills bedrivna arbetet med ordboken hade överstyrelsen mottagit redogörelse från ordföranden i den redaktionskommitté, som närmast fått sig anförtrott att utarbeta ordboken, läraren vid dövstumskolan i Lund Lorenz Malmundh. Av denna berättelse framginge, att arbetet, sedan riksdagen beviljat omförmälda anslag å 5,000 kronor, fortgått i sådan utsträckning, att manuskript i en första bearbetning föreläge färdigt beträffande bokstäverna A, B, C, D, E, I och J samt i det närmaste till F och S. Under utarbetning vore bokstäverna G, H, K, M, O och P. Enligt ungefärlig beräkning utgjorde det redan skrivna omkring 100 sidor av de 327 sidor, svenska akademins ordlista upptog, eller ej obetydligt mer än en fjärdedel av den blivande ordbokens hela innehåll. Kommittén hyste den förhoppningen, att med utgången av läsåret 1916—1917 halva arbetet skulle vara färdigt i manuskript.

Då medel sålunda erfordras för ifrågavarande arbetes fortsättande under år 1918, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen

att av det utav 1914 års senare riksdag till understöd för utgivande av en ordbok för dövstamma beviljade anslaget å 5,000 kronor anvisa på *extra stat* för år 1918 ett belopp av 1,000 kronor.

[206.]

Tidning för
dövstamma.

4. **Tidning för dövstamma.** Till understöd för utgivande under åren 1913 och 1914 av Tidning för dövstamma beviljade 1913 års riksdag på extra stat för år 1914 ett anslag av 1,000 kronor att utgå enligt de närmare föreskrifter, Kungl. Maj:t kunde finna skäl meddela. Sedermera har för tidningens utgivande under åren 1915—1917 på extra stat för vart och ett av dessa år anvisats ett belopp av 500 kronor.

Genom nådigt beslut den 30 juni 1916 ställde Kungl. Maj:t det för år 1917 beviljade anslaget till typografen B. G. Fondelius' i Sundbyberg förfogande för fortsatt utgivande under sistnämnda år av ifrågavarande tidning, under villkor att av tidningen för samma år, i den mån den ut-

komme, avgiftsfritt överlämnades ett exemplar till ecklesiastikdepartementet, ett exemplar till folkskolöverstyrelsen, ett exemplar till inspektören för dövstumundervisningen och ett exemplar till varje dövstumskola i riket.

Nu har Fondelius anhållit att i likhet med de föregående åren få sig av statsmedel tilldelat ett understöd å 500 kronor för år 1918 för möjliggörande av tidningens fortsatta utgivande under sagda år.

I skrivelse den 30 september 1916 har folkskolöverstyrelsen, som över ansökningen hört inspektören för dövstumundervisningen, tillstyrkt bifall till denna anhållan.

Då understöd av statsmedel till ifrågavarande ändamål synes böra beredas jämväl för år 1918, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till understöd för utgivande under år 1918 av Tidning för dövstamma bevilja på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 500 kronor, att utgå enligt de närmare föreskrifter, Kungl. Maj:t kan finna skäl meddela.

5. Institutet och förskolan för blindå å Tomteboda,
oförändrat ordinarie anslag..... kronor 78,200: —

6. **Täckande av brist i staten för institutet och förskolan för blindå å Tomteboda.** Sedan åtskilliga år tillbaka har det visat sig, att utgifterna vid institutet och förskolan för blindå å Tomteboda icke kunnat hållas inom de i den fastställda staten angivna belopp, vadan brist i staten gång efter annan uppstått. Till täckande av sådan brist, uppkommen under åren 1907, 1908 och 1910, anvisade 1912 års riksdag på extra stat för år 1913 ett belopp av 9,595 kronor; för enahanda ändamål beträffande åren 1911 och 1912 beviljade 1914 års senare riksdag på extra stat för år 1915 ett anslag av 12,225 kronor, och av 1916 års riksdag anvisades för samma ändamål beträffande åren 1913 och 1914 på extra stat för år 1917 ett belopp av 6,595 kronor. Från och med år 1915 har det ordinarie anslaget till ifrågavarande undervisningsanstalt höjts från 74,200 kronor till 78,200 kronor eller med 4,000 kronor.

Nu har direktionen för institutet och förskolan i skrivelse den 16 augusti 1916 anhållit, att Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen göra framställning om anvisande på extra stat för år 1918 av ett anslag å 14,410 kronor att utgå redan under år 1917 till täckande av under år 1915 uppkommen brist i institutets och förskolans stat.

207.]
Täckande av
brist i staten
för institutet
och förskolan
för blindå
Tomteboda.

[207.]

Till stöd för denna framställning har direktionen anfört följande:

Det institutet och förskolan för blinda å Tomtebodas från och med år 1915 tillkommande ordinarie statsanslaget utgjorde 78,200 kronor. Härtill vore i inkomststaten upptaget ett beräknat belopp i elevavgifter, uppgående till 46,500 kronor. Denna sistnämnda inkomstpost vore i institutets räkenskaper för år 1915 upptagen till 46,350 kronor, vartill emellertid borde läggas av direktionen över institutet och förskolan efter räkenskapers avgivande beslutade efterdebiteringar av elevavgifter för samma år med sammanlagt 600 kronor. De verkliga inkomsterna för år 1915 skulle sålunda med 450 kronor överskjuta inkomststatens slutbelopp, 124,700 kronor. I utgiftsstaten för institutet och förskolan, slutande å 124,700 kronor, utgjorde de under rubriken »övriga utgifter» uppförda titlar ett sammanlagt belopp av 88,100 kronor. Dessa »övriga utgifter» hade emellertid för år 1915 uppgått till sammanlagt 102,960 kronor 27 öre och sålunda med icke mindre än 14,860 kronor 27 öre överskridit det i staten upptagna utgiftsbeloppet och — överskjutande inkomster å inkomststaten frånräknat — med 14,410 kronor 27 öre tillgängliga medel till ifrågavarande utgifters bestridande.

Följande uppställning visade förhållandet mellan utgiftstitlarnas i staten beräknade belopp och de verkliga utgifterna, minskade med de respektive utgiftstitlar, gottgjorda inkomstposterna. De i räkenskapen särskilda utgifterna för institutets i hantverksskolan i Kristinehamn för blinda undervisade elever, 5,662 kronor 81 öre, hade härvid fördelats med 3,500 kronor å utgiftstiteln »kosthållet» och med 2,162 kronor 81 öre (för bostad, bad m. m.) å titeln »diverse utgifter».

	I staten uppförda utgifter.		Verkliga utgifter år 1915.		Besparing.		Överskjutande utgifter.	
	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.
Fastighetens underhåll.....	7,000	—	4,904	86	2,095	14	—	—
Undervisnings- och arbetsmaterieell ...	1,700	—	1,509	80	190	20	—	—
Inventarier	3,500	—	2,281	39	1,218	61	—	—
Kosthållet	30,000	—	36,112	63	—	—	6,112	63
Beklädnad	11,000	—	13,408	60	—	—	2,408	60
Läkare och sjukvård.....	3,100	—	3,413	57	—	—	313	57
Vårdare och tjänstepersonal	10,500	—	12,710	92	—	—	2,210	92
Tvätt och renhållning.....	3,000	—	3,406	49	—	—	406	49
Värme och lyshållning	11,500	—	18,596	37	—	—	7,096	37
Stallet	750	—	982	09	—	—	232	09
Diverse utgifter	6,050	—	5,633	55	416	45	—	—
Summa	88,100	—	102,960	27	3,920	40	18,780	67

Under det att besparing gjorts å sådana titlar, där sådant varit möjligt, såsom i utgifter för fastighet och inventarier, hade, trots iakttagande av största möjliga sparsamhet, till följd av den rådande dyrtiden med väsentligt stegrade priser å särskilt livsmedel, beklädnadspersedlar samt kol och ved, de flesta övriga titlar måst överskridas och särskilt utgiftstitlarna för kosthåll, beklädnad, värme och lyse samt vårdare och tjänstepersonal.

Enär det icke finnes utsikt att genom besparingar å 1916 eller följande års anslag amortera den uppkomna bristen å 14,410 kronor 27 öre eller någon del därav,

funne direktionen det vara nödvändigt, att, i likhet med vad som ägt rum dels beträffande bristen för åren 1907, 1908 och 1910, dels beträffande bristen för åren 1911 och 1912 och jämväl bristen för åren 1913 och 1914, särskilda medel anvisades och ställdes till direktionens disposition till bristens täckande.

[207.]

På grund av remisser hava folkskolöverstyrelsen den 30 september 1916 och kammarrätten den 30 november 1916 avgivit utlåtanden i detta ärende, varjämte statskontoret i annat sammanhang yttrat sig rörande det samma.

Folkskolöverstyrelsen har tillstyrkt bifall till ansökningsen och därvid yttrat följande:

Av direktionens skrivelse framginge, att den alltsedan hösten 1914 fortgående prisstegringen å de flesta slags förnödenheter vållat en avsevärd brist under år 1915, oaktat all sparsamhet syntes hava iakttagits och inskränkningar gjorts i de avseenden, där detta varit möjligt. Då det med hänsyn till fortfarande rådande prisleförhållanden icke torde kunna förväntas, att den uppkomna bristen skulle kunna amorteras under år 1916, utan det fastmer kunde befaras, att underskott skulle uppkomma även under sistnämnda år, syntes det överstyrelsen riktigast, att den för år 1915 uppkomna bristen redan nu täcktes genom särskilt anslag. Behovet av bristens täckande snarast möjligt vore så mycket större, som det uppenbarligen måste vara förenat med synnerligen stora svårigheter att under någon längre tid balansera en brist av den omfattning som den nu förefintliga.

Kammarrätten har i ärendet inhämtat yttrande från sin revisionsavdelning och såsom eget utlåtande åberopat detta yttrande. Revisionsavdelningen har vitsordat riktigheten av den uppgivna bristen å 14,410 kronor 27 öre samt meddelat, att 1915 års räkenskaper för institutet och förskolan för blinda å Tomtebodas granskats utan anmärkning.

Sedermera har direktionen för omförmälda institut och förskola i skrivelse den 28 september 1916 jämväl hemställt om förslag till riksdagen att på extra stat för år 1918 anvisa ett förslagsanslag å högst 30,000 kronor att efter Kungl. Maj:ts bestämmande användas till täckande av sådan brist i institutets och förskolans stat, som till följd av stegrade omkostnader för mathållning, beklädnad, värme och lyshållning, vårdare och tjänstepersonal m. m. uppkommit eller kunde uppkomma under åren 1916 och 1917.

Direktionen erinrar därvid först om de höjningar i institutets och förskolans ordinarie stat, som ägt rum sedan år 1908, samt om de brister i staten, som oaktat dessa höjningar uppstått under varje följande år med undantag av år 1909, ävensom om de anslag, riksdagen anvisat till täckande av de uppkomna bristerna. Därefter yttrar direktionen:

Jämväl å 1915 års stat hade brist uppstått till belopp av 14.410 kronor 27 öre, till vars täckande direktionen över institutet och förskolan hemställt om anvisande av

[207.]

anslag å extra stat för år 1918. De under den rådande dyrtiden väsentligt stegrade prisen å särskilt livsmedel, beklädnadspersedlar, bränsle och arbetshjälp, som föranlett bristen under år 1915, komme med säkerhet, då de allttjämt vore gällande och till och med ytterligare vore i stigande, att medföra betydlig brist även under åren 1916 och 1917. Enär emellertid de nuvarande prisförhållandena vore exceptionella och möjligen framdeles komme att återgå till vad man före hösten 1914 ansett normalt, syntes det direktionen icke föreligga tillräckliga skäl att för närvarande göra hemställan om ny reglering av institutets och förskolans stat, varemot direktionen funne nödvändigt, att de brister å anslagen, som tills vidare bleve oundgängliga, täcktes genom att anslag för ändamålet anvisades å extra stat.

Det hade emellertid visat sig allt mera olägligt, att de bristande beloppen, såsom hittills varit fallet, under lång tid stått obetäckta och måst balanseras från det ena året till det andra och att, först efter det beloppet av bristen blivit till siffran bestämd, framställning hos riksdagen gjorts om anslag till dess täckande. I vissa fall hade direktionen tidtals måst för utgifter för institutet och förskolan förskottsvis taga i anspråk medel, tillhörande under direktionens förvaltning stående fonder, men då detta icke kunnat ske utan att ådraga dessa fonder förlust av den ränteavkastning, som annars under tiden kunnat påräknas å de sålunda förskotterade medlen, kunde denna utväg givetvis icke annat än högst undantagsvis och icke för någon längre tid anlitas.

Det hade också visat sig oundgängligt att för kortare eller längre tid låta anstå med likvider till leverantörer för av dem avlämnade varor, men därav måste följa ett visst beroende av leverantörerna, som icke kunde anses lämpligt och även i vissa fall kunde medföra ekonomiska nackdelar genom fördyring av varor, som vid omedelbar kontant likvid kunnat betingas billigare.

Med hänsyn till de svårigheter på grund av omförmälda förhållanden, som påvisats föreligga, och med föranledande av vad som i 1916 års statsverksproposition, åttonde huvudtiteln, hemställts och av riksdagen bifallits rörande folkskoleseminariernas stater, hade direktionen ansett, att det torde kunna ifrågasättas, att medel till mötande av den med stor visshet förutsedda bristen för åren 1916 och 1917 i institutets och förskolans stat toges i beräkning redan vid uppgörande av 1918 års budget och att, om i 1918 års stat medel reserverades för omförmälda behov, detta borde ske i form av ett anslag å extra stat, lämpligen ett »förslagsanslag, högst», att av Kungl. Maj:t disponeras, i den mån behov av ökade medel till bestridande av utgifter å de titlar, som i institutets och förskolans stat upptoges under »övriga utgifter», visade sig vara för handen. Med utgående från storleken av 1915 års brist och i betraktande därav, att, även om besparingar å utgifter för fastigheten och inventarier fortfarande liksom under år 1915 skulle kunna göras, denna brist icke kunde beräknas bliva mindre utan snarare något större under vartdera av åren 1916 och 1917, torde den brist, som under nämnda båda år kunde väntas uppstå, komma att utgöra ett belopp av sammanlagt omkring 30,000 kronor.

Över denna ansökning hava folkskolöverstyrelsen och statskontoret avgivit underdåniga, respektive den 26 oktober och den 6 november 1916 dagtecknade utlåtanden.

Folkskolöverstyrelsen har tillstyrkt bifall till ansökningen och som skäl härför anfört bland annat:

Överstyrelsen ansåge det förhållandet, att brist i institutets och förskolans stat under en följd av år uppstått, böra föranleda en reglering av staten för blindinstitutet, så snart lämpligen så kunde ske. Dock syntes det överstyrelsen, att härmed borde anstå, tills mera normala förhållanden i ekonomiskt avseende inträtt, samt att under tiden uppkommande brister borde täckas genom särskilda å extra stat anvisade medel. Emellertid funne överstyrelsen, att med åtgärder för täckande av brister för framtiden ej borde anstå så lång tid som hittills, utan att medel borde ställas till anstaltens disposition för balansernas utjämning om möjligt redan under löpande redovisningsår. Överstyrelsen ansåge sålunda de skäl, som av direktionen anförts för beredande av ett förslagsanslag till mötande av eventuellt uppstående brist under åren 1916 och 1917, värda beaktande. Särskilt ansåge sig överstyrelsen böra i detta hänseende framhålla det ur åtskilliga synpunkter olämpliga däri, att en statens anstalt skulle sakna möjlighet att kontant eller i varje fall inom kort tid likvidera upphandlade förnödenheter. Ett motsatt förfarande komme, såsom direktionen också framhållit, givetvis att leda därtill, att anstalten bleve i viss mån bunden av föregående leverantörer och därigenom mången gång nödsakad att betala ett högre pris för varorna än om desamma kunnat betalas kontant.

Statskontoret, som i detta sammanhang yttrat sig jämväl rörande täckande av den förutnämnda bristen för år 1915, har anført följande:

Till stöd för framställningen rörande äskande hos riksdagen av extra anslag till täckande jämväl av en eventuellt under år 1917 uppkommande brist har av direktionen åberopats det förhållandet, att 1916 års riksdag på Kungl. Maj:ts förslag anvisat å extra stat för år 1917 anslag till täckande av brister i folkskoleseminariernas stater för icke blott år 1915 utan även år 1916.

Ehuru givetvis vad i nu föreliggande framställning anförts rörande direktionens svårigheter i avseende å kassatillgång talade för önskvärdheten, att redan nu åtgärd vidtoges för täckande av en motsedd brist för år 1917, ansåge dock statskontoret, att det svårligen låte sig göra att i alla de fall, där sådant under senaste tiden ifrågasatts, belasta 1918 års riksdag med anslag till täckande av brister icke blott för åren 1915 och 1916 utan även för år 1917. Statskontoret funne sig därför böra tillstyrka, att förutom det anslag å 14,410 kronor 27 öre, som vore erforderligt till fyllande av bristen för år 1915, ett förslagsanslag å högst 15,000 kronor av riksdagen äskades till täckande av den brist, som uppkommit för år 1916. Om dessa båda belopp finge disponeras redan under år 1917, syntes man kunna antaga, att direktionens kassabehov under sistnämnda år skulle bliva nödortfikt tillgodosett, åtminstone i bättre mån än som kunnat ske under år 1916.

Den brist i institutets och förskolans stat, som uppstått under år 1915, torde böra, på sätt förut i liknande fall ägt rum, täckas genom ett anslag å extra stat för år 1918. Anslaget synes böra, med utelämnande av öretalet, bestämmas till 14,410 kronor.

Departementschefen.

Då det vidare med bestämdhet kunnat angivas, att en brist skulle uppstå under år 1916, synes mig även denna böra täckas på enahanda sätt. Av de uppgifter, som utav direktionen lämnats rörande sistnämnda brist, vill det synas, som om ett anslag å 15,000 kronor skulle för ända-

[207.] målet vara behöfligt. Detta anslag torde böra få karaktären av ett »förslagsanslag högst».

Vad däremot beträffar den brist, som kan väntas uppstå under år 1917, ansluter jag mig till statskontorets mening, att medel för detta ändamål icke nu böra äskas hos riksdagen. Icke heller synes mig frågan om höjning av det ordinarie anslaget till institutet och förskolan nu böra upptagas till prövning. Detta anslag har ock här ovan (sid. 515) upptagits med oförändrat belopp.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Nya anslag.

att anvisa på *extra stat* för år 1918

dels ett förslagsanslag av högst 14,410 kronor till täckande av under år 1915 uppkommen brist i staten för institutet och förskolan för blindas å Tomtebodas, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna nämnda belopp,

dels ett förslagsanslag av högst 15,000 kronor att efter Kungl. Maj:ts bestämmande användas till täckande av sådan brist i nyssnämnda stat, som till följd av stegrade kostnader för mathållning, beklädnad, värme och lyshållning, vårdare och tjänstepersonal m. m. må hava uppkommit under år 1916, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna sistnämnda belopp eller erforderlig del därav.

7. Bekostande av elevers vid institutet och förskolan för blindas å Tomteboda ävensom åtföljande vårdares resor å statens järnvägar, <i>oförändrat ordinarie förslagsanslag</i>	»	2,000: —
8. Förskolan för blindas i Växjö, <i>oförändrat ordinarie anslag</i>	»	14,800: —
9. Hantverksskolan i Kristinehamn för blindas, <i>oförändrat ordinarie bestämt anslag</i>	»	9,000: —
<i>oförändrat ordinarie reservationsanslag</i>	»	11,000: —

10. **Tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid blindundervisningsanstalterna.** I anledning av Kungl. Maj:ts framställning i ämnet medgav 1916 års riksdag, att till ämneslärare och arbetslärare vid statens blindundervisningsanstalter finge under år 1917 utgå tillfällig löneförbättring enligt enahanda grunder, som av riksdagen beslutats i fråga om ordinarie lärare vid folkskola samt lärare vid småskola, därvid ämneslärare skulle likställas med ordinarie lärare vid folkskola och arbetslärare med lärare vid småskola, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder kunde finnas erforderliga, varjämte för beredande av ifrågavarande löneförbättring anvisades på extra stat för år 1917 ett förslagsanslag av 3,000 kronor.

Efter folkskolöverstyrelsens hörande utfärdade Kungl. Maj:t den 23 september 1916 kungörelse i ämnet att lända till efterrättelse tills vidare, så länge anslag för ifrågavarande ändamål fortfarande anvisades.

Nu har direktionen över institutet och förskolan för blindas å Tomtebodas i en av folkskolöverstyrelsen överlämnad skrivelse hemställt, att Kungl. Maj:t tacktes hos näst sammanträdande riksdag framställa nådig proposition om beviljande på extra stat för år 1918 av förslagsanslag å erforderligt belopp till tillfällig löneförbättring under år 1918 åt ordinarie ämneslärare, arbetslärare samt musik- och gymnastiklärare vid institutet och förskolan.

Över berörda framställning har överstyrelsen, efter inhämtat yttrande av inspektören för blindundervisningen, den 30 september 1916 avgivit utlåtande.

Inspektören har tillstyrkt bifall till ansökningen samt framhållit, att den föreslagna löneförbättringen syntes böra utsträckas såväl till lärarna vid samtliga statens blindskolor som till vikarier, av vad slag det vara må, för alla dessa lärare.

Rörande den nu ifrågasatta löneförbättringen yttrar folkskolöverstyrelsen:

Något förslag om definitiv lönereglering för blindlärarpersonalen torde nu icke kunna framkomma, men givetvis borde även för år 1918 tillfällig löneförbättring beredas denna kår. Med hänsyn till den likställighet mellan lärarna vid blindundervisningsanstalterna och lärarna vid folk- och småskolor, som fastslagits av såväl Kungl. Maj:t som riksdagen, syntes uppenbart, att sagda tillfälliga löneförbättring borde bestämmas i enlighet med de grunder, som av överstyrelsen föreslagits beträffande folk- och småskollärare.

I enlighet härmed skulle alltså jämväl till lärarna vid blindundervisningsanstalterna den tillfälliga löneförbättringen utgå med dubbelt så stora belopp, som för år 1917 beslutats. Därjämte syntes billigheten kräva, att den utsträckning av rätten till delaktighet i löneförbättringen för extra ordinarie och vikarierande lärare, som nu av överstyrelsen föresloges i fråga om lärare vid folkskolor, komme att gälla jämväl beträffande blindlärarna.

[208.]

Tillfällig
löneförbättring
åt lärarpersonalen
vid blindundervisningsanstalterna.

[208.]

Slutligen ansåge sig överstyrelsen böra tillstyrka, att musikläraren och gymnastikläraren vid blindanstalten å Tomtebodas, vilka på grund av avfattningen utav riksdagens skrivelse i ämnet icke ansetts kunna erhålla delaktighet i löneförbättringen för år 1917, nu måtte i avseende på rätt till löneförbättring för år 1918 likställas med övriga lärare. Vad beträffade musikläraren, som uppbure avlöning, fördelad i lön och tjänstgöringspenningar, i likhet med ämneslärare och arbetslärare, och således hade samma fasta anställning i blindanstaltens tjänst som dessa, utgjorde redan denna omständighet ett skäl för hans delaktighet i löneförbättringen. Gymnastikläraren åter skilde sig visserligen från övriga lärare därutinnan, att han icke uppbure avlöning, som vore uppdelad i lön och tjänstgöringspenningar, utan blott arvode av 1,200 kronor. Men sagda belopp måste anses såsom en mycket svagt tilltagen ersättning för denne lärares synnerligen betungande och särskilda personliga kvalifikationer krävande arbete. Då dessutom några konsekvenser med avseende på andra befattningar ej syntes vara att befara, ansåge överstyrelsen övervägande skäl tala för att löneförbättring måtte tilldelas även gymnastikläraren. Enligt vad överstyrelsen inhämtat, kunde ifrågakarande båda lärare med avseende på utbildning för sina särskilda uppgifter fullt jämföras med ämneslärare, och syntes de därför även i fråga om den tillfälliga löneförbättringens belopp böra likställas med dessa lärare.

Då den nu föreslagna löneförbättringen skulle utgå med dubbelt så höga belopp som den för år 1917 beslutade, borde tydligen anslaget för ändamålet först och främst fördubblas. Men vidare borde, därest överstyrelsens förslag beträffande musik- och gymnastiklärarna bifölles, för löneförbättring åt dem erforderligt belopp tagas i beräkning. Och slutligen borde något belopp också beräknas för löneförbättring åt eventuella vikarier. För musikläraren och gymnastikläraren skulle erfordras 300 kronor för vardera, för vikarier torde ett belopp av 900 kronor vara tillräckligt. Sammanlagt skulle alltså behövas ett anslag å 7,500 kronor, vilket givetvis fortfarande borde anvisas å extra stat och vara av förslagsanslags natur.

Departementschefen.

Till vad folkskolöverstyrelsen sålunda anfört kan jag ansluta mig.

Jag vill emellertid i detta sammanhang framhålla, att befattningshaverna vid statens blindundervisningsanstalter icke undantagits från delaktighet i den krigstidshjälp för år 1916, om vilken beslut fattats vid sistnämnda års riksdag. Då nu, såsom av det ovan anförda framgår, tillfällig löneförbättring blivit dessa befattningshavare medgiven för år 1917, bör vid framläggande av förslag till krigstidshjälp för år 1917 frågan om dessa befattningshavares rätt att åtnjuta krigstidshjälp tagas under övervägande.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag av 7,500 kronor för beredande under år 1918 av tillfällig löneförbättring till följande lärare vid statens blindundervisningsanstalter, nämligen till ämneslärare och ämneslärarinna vid institutet eller hantverksskolan,

till lärarinna vid förskola ävensom till musiklärare och gymnastiklärare vid institutet enligt de under punkten 187 i fråga om lärare vid folkskola föreslagna grunder och till arbetslärare enligt de under samma punkt i fråga om lärare vid småskola föreslagna grunder, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder må finnas erforderliga.

11. Bidrag till avlönande av vikarier för lärare vid blindundervisningsanstalter, *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 1,200: —

12. **Tryckning av blindskrifter.** För vart och ett av åren 1883 [209.] —1917 har riksdagen på extra stat beviljat ett anslag av 2,500 kronor till tryckning av blindskrifter. Tryckning av blindskrifter.

I underdänig skrivelse den 16 augusti 1916 har nu direktionen över institutet och förskolan för blinda å Tomtebodas hemställt om förslag till riksdagen att på extra stat för år 1918 för ifrågavarande ändamål bevilja ett anslag av 5,000 kronor. Till stöd för denna hemställan har direktionen åberopat en utredning rörande det beviljade anslaget och övriga för ändamålet disponibla medels användning under de senare åren, anslagets sannolika ställning vid utgången av år 1917 samt de för verksamhetens uppehållande behövliga omkostnaderna. Denna utredning innehåller i huvudsak följande:

Utöver det anslag å 2,500 kronor årligen, som från och med år 1883 beviljats institutet för blinda till tryckning av blindskrifter, hade direktionen över institutet och förskolan för blinda å Tomteboda till bestridande av utgifterna för blindskrifters tryckning och bindning haft till förfogande den inkomst, som uppkommit genom försäljning dels av de tryckta böckerna, dels tillfälligtvis även av kasserade plåtar m. m. I äldre tider hade inkomsten genom bokförsäljning varit betydligt större än nu, beroende därpå, att institutet på den tid, dess ordinarie statsanslag fullt räckte till utgifternas för institutet bestridande, vanligen betalade premie- och undervisningsböcker till boktryckeriets konto, under det att förhållandet sedan flera år ändrat sig därhän, att då numera vanligen brist å de ordinarie anslagen uppstode, institutet ej debiterades något för de böcker, som för dess behov uttagits ur förrådet. Förr hade å inkomsten för försålda blindskrifter m. m. uppstått årliga överskott, som fonderats och reserverats för kommande behov, varemot under senare år denna inkomst ej räckt till att jämte statsanslaget betäcka utgifterna för tryckeriet, utan brist uppstått, som täckts av de besparade försäljningsmedlen från föregående år.

Också hade samtidigt med årsinkomstens minskning utgifterna betydligt ökat. Detta berodde dels på stegrade kostnader i allmänhet, dels därpå, att sedan oktober 1911 den blinde man, som stereotyperade tryckplåtarna och hade överinseendet över tryckningen, hade sin avlönning helt och hållet kontant, under det att han förut haft

[209.]

fri bostad, värme, tvätt m. m. vid institutet samt finge betalt huvudsakligen efter utfört arbete, dels slutligen ock därpå, att bokproduktionen ökats. Arvoden åt personer, som utarbetat handböcker för blinda (arbetsboken, vävboken, kokboken, handbok för korgmakare och den brailleska notskriften) hade även under senare år utbetalts från besparingarna.

Medelsumman för åren 1912—1915 av genom försäljning av blindskrifter m. m. influtna medel utgjorde 577 kronor (lägst 450 kronor, högst 704 kronor), och medelsumman av utgifterna för tryckeriet för samma år utgjorde 4,875 kronor (lägst 3,737 kronor, högst 4,992 kronor). Medelsumman av den brist, som uppstått under förenämnda år, utgjorde alltså 1,798 kronor och hade, såsom anförts, täckts av de avsatta besparingarna av försäljningsmedlen. Av dessa besparingar hade vid 1915 års utgång återstått en behållning av endast 1,985 kronor, och torde denna behållning med säkerhet kunna beräknas komma att till fullo åtgå till utgifter för blindskriftstryckeriet under åren 1916 och 1917. Från och med år 1918 måste därför antingen utgifterna minskas eller statsanslaget höjas — en höjning av försäljningspriset på blindskrifter, vilken i och för sig vore högst olämplig, skulle säkert ej leda till ökad inkomst.

Vad utgifterna beträffade, funnes numera ej möjlighet att bereda förenämnde blinde boktryckeriföreståndare, som hade familj, bostad i institutbyggnaden, varjämte en återgång till det förra avlöningssättet ej heller vore önskelig, även om den varit möjlig. Att minska den ingalunda höga ersättning, som lämnades till boktryckeriföreståndaren och till den halvblinde biträdande boktryckaren, som här hade hela sin arbetsförtjänst, eller till de anlitade bokbindarna — av dem för närvarande tre halvblinda och en fullständigt blind — kunde knappt ifrågasättas.

En minskning i bokproduktionen vore ej heller tillräddig. Såväl institutet för blinda som övriga blindskolor behövde för underhåll och vidgande av sina förråd av läro- och läseböcker snarare mera än mindre av vad de erhöles.

Det vore ock önskligt, att ingen inskränkning i bortskänkandet av böcker åt blinda behövde ske. Genom reseinspektörerna, från sjukhusen och på annat sätt finge institutet ej sällan kännedom om blinda, som ej lärt läsa. Ofta kunde man finna någon, som vore i stånd till och villig att lära dem detta, men man kunde ej begära, att denne också skulle betala böckerna, och den blinde själv hade vanligen ej råd därtill. Under sådana förhållanden skänktes lämpliga böcker. Reseinspektörerna begärde likaså mycket ofta bokskänker till äldre, ensamma blinda — vanligen religiös litteratur — och då de ju väl kände deras förhållanden, beviljades framställningen. Även i många andra fall gaves böcker till fattiga blinda. Att detta bidroge till att något lysa upp en mörk tillvaro och vore ett lämpligt användande av bokförråden syntes ej böra betvivlas.

Av följande siffror framginge förrådets tillväxt genom nytryckning (a), vad som uttagits till premier och undervisning (b) samt bortskänkts (c), allt enligt bokfört värde i kronor:

År	a	b	c
1909	692:—	454:—	145:—
1910	1,681:—	545:—	217:—
1911	1,512:—	479:—	302:—
1912	1,301:—	928:—	211:—
1913	1,942:—	703:—	604:—
1914	1,656:—	752:—	609:—
1915	1,334:—	844:—	270:—

Den höga siffran under *b* år 1912 berodde delvis därpå, att en difteriepidemi nödvändiggjorde makulering av en mängd använda läroböcker, och under *c* åren 1913 och 1914 därpå, att restupplagan av några band av en äldre läsebok, som ej längre användes vid undervisningen, då givits till en mängd olika blinda.

För de närmaste åren avsåges stereotypering av nya läroböcker, några av bibelns böcker, böcker till nöjesläsning för förskolebarnen och några värdefullare skönlitterära arbeten ävensom musiklitteratur. Lättare litterärt gods, som blott lästes *en* gång, lämpade sig däremot ej för institutets stereotypering. Det borde tryckas för hand och gå från blind till blind samt tillhandahållas genom De blindas förenings lånbibliotek, som ock droge kostnaden härför.

Det bleve sålunda nödvändigt, för att bokproduktionen, såsom önskligt och tillrådligt vore, skulle kunna fortgå ungefär så, som på senare åren skett, att från och med år 1918 en ökning skedde i statsanslaget till tryckning av blind-krifter, så att detta med tillskott av bokförsäljnings-medlen täckte utgifterna. Enär förenämnda medelsumma för utgifterna åren 1912—1915, 4,875 kronor, dels på grund av tillfällig betydlig nedgång i utgifterna för år 1915 bland annat i följd av mindre nytryck detta år, dels på grund av alltjämt stegrade pris å plåtar och papper vore för låg att lägga till grund för en beräkning av utgifterna för år 1918, hade direktionen ansett sig böra upptaga dessa utgifter sålunda:

Tryckning, bindning m. m.	kronor 2,000:—
Tryckeriföreståndaren, fast arvode	» 100:—
» för stereotypering.....	» 1,700:—
Inköp av plåtar	» 300:—
» » papper.....	» 900:—
Arvoden till författare, inköp av förbrukade maskindelar, smärre reparationer å bokpressar och stereotyperingsmaskiner	» 400:—
Summa kronor 5,400:—	

Då försäljningen försiktigtvis ej kunde beräknas uppgå till mera än 400 kronor, skulle ett statsanslag å 5,000 kronor vara behöfligt.

På grund av remisser hava folkskolöverstyrelsen, efter samråd med inspektören över blindundervisningen, och statskontoret respektive den 30 september och den 25 november 1916 avgivit utlåtanden i detta ärende.

Folkskolöverstyrelsen har tillstyrkt bifall till ansökningen och därvid anfört:

Överstyrelsen ville först erinra, att liknande hemställan som den nu ifrågasattande av direktionen gjorts den 25 september 1914, att överstyrelsen i däröfver avgivet utlåtande hemställt om anslaget höjande till 4,500 kronor, att statskontoret sedermera förklarat sig icke hava något att erinra mot överstyrelsens hemställan samt att föredragande departementschefen vid ärendets föredragning i statsrådet förklarat sig, ehuru han tillfullo behjärtade det ändamål, som med den ifrågasatta höjningen av anslaget avsåges, icke kunna under då rådande förhållanden tillstyrka densamma, varför hos 1915 års riksdag äskats samma belopp, som tidigare utgått.

Överstyrelsen funne det av den nu förebragta utredningen och vad överstyrelsen i öfrigt hade sig känt vara uppenbart, såväl att det vore av stor betydelse för både

blindanstalten och de blinda i landet, att tryckningen och spridningen av blindskrif-
ter kunde få försiggå i oförminskad omfattning, som ock att anslaget ställning på
grund av de pågående prisstegringarna och av andra orsaker väsentligt försämrats,
sedan direktionen för två år sedan gjort framställning i samma syfte. Överstyrelsen
funne därför dess större anledning att nu hemställa om anslagets höjning och an-
säga sig därvid ej böra föreslå någon nedsättning i det av direktionen föreslagna
beloppet.

Statskontoret har likaledes hemställt om bifall till den gjorda fram-
ställningen, därvid statskontoret uttalat, att behovet av den begärda an-
slagsökningen torde vara ådagalagt samt att den utan allt tvivel nödvän-
diga hänsynen till sparsamhet med statens medel syntes hellre böra göras
gällande på andra områden än i fråga om de blinda.

Departement-
schefen.

Med hänsyn till den stora betydelse, som ifrågavarande skrifter hava
för blindskolorna och för de blinda i landet, är det utan tvivel önskvärt,
att tryckningen och spridningen av sagda skrifter får fortgå efter samma
plan som hittills. Då emellertid den i det föregående lämnade utred-
ningen synes visa, att detta icke kan ske, utan att anslaget höjes till
det begärda beloppet, vill även jag nu förorda bifall till ansökningen.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Ökat anslag.

att på *extra stat* för år 1918 bevilja till tryck-
ning av blindskrifter ett anslag av 5,000 kronor.

[210.]

Understöd åt
blindlära-
relever och
reseunderstöd
åt blindlärare.

13. **Understöd åt blindlärarelever och reseunderstöd åt blind-
lärare.** I likhet med vad för flera föregående år ägt rum har riksdagen
på *extra stat* för år 1917 beviljat ett anslag av 1,200 kronor till under-
stöd åt blindlärarelever och reseunderstöd åt blindlärare.

I underdånig skrivelse den 16 augusti 1916 har direktionen över insti-
tutet och förskolan för blinda å Tomtebodan anhållit om förslag till riksdagen
att på *extra stat* för år 1918 bevilja enahanda anslag till ifrågava-
rande ändamål. På grund av remiss har folkskolöverstyrelsen den 30
september 1916 avgivit utlåtande i ärendet och därvid, med förklarande
att, enligt vad överstyrelsen inhämtat, under år 1916 från ifrågavarande
anslag understöd med 991 kronor utgått till blindlärarelever samt att
sannolikt ett mindre belopp komme att under året utgå till studieunder-
stöd åt en blindlärare, tillstyrkt bifall till direktionens anhållan.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att på *extra stat* för år 1918 bevilja till understöd
åt blindlärarelever och reseunderstöd åt blindlärare ett
anslag av 1,200 kronor.

14. **De blindas förening.** Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar har riksdagen till understöd åt De blindas förening anvisat på extra stat för vart och ett av åren 1911—1914 ett anslag av 25,000 kronor och för vart och ett av åren 1915—1917 ett anslag av 35,000 kronor att utgå enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela.

[211.]
De blindas
förening

Föreningens styrelse har nu hemställt, att även för år 1918 ett anslag av 35,000 kronor måtte beredas föreningen till upprätthållande av dess filantropiska verksamhet.

Till stöd härför har styrelsen erinrat om de olika sidorna av föreningens verksamhet för de blindas understödjande och därvid särskilt framhållit, hurusom föreningen i sin strävan att i vidsträcktaste mån underlätta avsättningen av de blindas arbetarnas arbetsprodukter under senaste tiden tagit ännu ett betydelsefullt steg framåt, i det föreningen anslagit ett belopp av 2,500 kronor att under vart och ett av åren 1916—1920 utgå såsom bidrag till upprättande och underhåll av en försäljningsbod i Göteborg, avsedd för nämnda stads och västra Sveriges blindas, att föreningen vidare slutfört utvidgningen av sina borstbinderiverkstäder, vid vilka under år 1915 45 blinda hantverkare haft sysselsättning, samt att, om därtill lades de 5 blinda maskinskrivarna, som anställdts vid den år 1915 öppnade maskinskrivningsbyrån, sammanlagda antalet blindas, vilka föreningen — fränsett andra verksamhetsområden — under året berett arbete och utkomst, uppginge till 50 eller det antal, som utgjorde förutsättningen för statsanslagets höjande från 25,000 kronor till 35,000 kronor. Vidare framhåller styrelsen, att föreningen haft att kämpa med större svårigheter än förut för att genom materialdepån tillhandahålla de blindas landet runt nödiga arbetsmaterialier, beroende på ökade priser men framför allt på den hårt när ööverbanneliga svårigheten att erhålla sådana råvaror, som måste införskivas från utlandet. Härtill komme, att den enskilda offervilligheten, som hitills i så väsentlig grad utgjort det ekonomiska underlaget för föreningens verksamhet, i anseende till världskriget och därav orsakade vanskligheter icke med säkerhet under närmaste tid kunde påräknas i samma utsträckning som föregående år.

Vid ansökningen var fogad föreningens årsberättelse för år 1915.

På grund av remiss har folkskolöverstyrelsen, efter hörande av inspektören för blindundervisningen, avgivit utlåtande i ärendet. Överstyrelsen har därvid anfört följande:

Folkskolöverstyrelsen ansåge, att föreningens verksamhet för de i yrken arbetande blindas allt fortfarande vore av stort gagn och att densamma under nuvarande förhållanden vore mer än någonsin behövlig, då ett nedläggande i större eller mindre utsträckning av dess arbete särskilt med anskaffande av råmaterial ej blott skulle medföra stängning av föreningens egna verkstäder, som sysselsatte ett nittiototal arbetare, utan även skulle tvinga ett ännu större antal blindas borstbindare och korgmakare i orterna att för materialbrist upphöra med sitt yrke. För sin utkomst så gott som uteslutande hänvisade till sina yrken skulle de, då depoten i Kristinehamn ej för närvarande torde vara i stånd att vidga sin verksamhet till en större kundkrets, bliva nödsakade att falla kommunerna eller enskilda till last.

Föreningen sökte visserligen på allt sätt att vinna bidrag till sin mångomfattande verksamhet, men om än dess arbete därvidlag krönts med framgång, vore det dock ovisst, huruvida denna art av inkomst någon längre tid skulle kunna hållas uppe vid sitt nuvarande belopp, och det vore alldeles osannolikt, att den skulle kunna upptrivas därhän, att den kunde täcka de nu oupphörligt stigande omkostnaderna. För att de sannolikt i allt fall behövligen inskränkningarna i understödsbelopp och dylikt ej skulle bli på allt för stora, vore det därför oundgängligt, att statsbidraget ej sänktes från sitt nu utgående belopp.

På grund härav ville överstyrelsen varmt understödja föreningens anhållan att även för år 1918 få åtnjuta understöd av statsmedel till oförändrat belopp.

Med åberopande av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till understöd åt De blindas förening anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 35,000 kronor, att utgå enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott meddela.

[212.]

Vårdanstalt
för blindas
med komplicerat lyte.

15. **Vårdanstalt för blindas med komplicerat lyte.** På Kungl. Maj:ts framställning beslöt 1914 års senare riksdag att för anordnande genom statens försorg av nödig anstaltsvård för blindas med komplicerat lyte upprätta en för ändamålet erforderlig vårdanstalt samt beviljade för uppförande av därför behövligen byggnader med tillhörande anläggningar å ett av Lunds stad erbjudet tomtområde ett anslag av 521,000 kronor, varav på *extra stat* för år 1915 anvisades ett belopp av 150,000 kronor. Därjämte bemyndigade riksdagen Kungl. Maj:t att vid den tid, då den föreslagna statsanstalten trädde i verksamhet, för statsverkets räkning övertaga drottning Sofias stiftelses och den till denna stiftelse anknutna vårdanstaltens dåvarande tillgångar under utfästelse å statens vägnar om fullgörande av de särskilda villkor och förbehåll, som innehölles i stiftelsens reglemente eller eljest kunde vara fästade vid sagda tillgångar eller särskilda delar därav.

Sedermera har 1916 års riksdag på förslag av Kungl. Maj:t, efter det överintendentensämbetet i skrivelse den 29 februari 1916 gjort underdånig framställning i ämnet, utöver det för ändamålet redan beviljade anslaget av 521,000 kronor beviljat ytterligare ett belopp av 47,350 kronor för uppförande, med vissa avvikelser från förut framlagd plan, av ovannämnda byggnader. I det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden erinrade jag, att igångsättandet av omförmälda byggnadsföretag måst på grund av de tryckta ekonomiska förhållandena för någon tid uppskjutas, men därjämte uttalade jag den förhoppningen.

att med hänsyn till det allmänna ekonomiska läget det skulle visa sig möjligt att utan längre uppskov fullfölja detsamma. [212.]

I skrivelse den 15 juni 1916 angående regleringen av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, punkten 182, anförde riksdagen, jämte det riksdagen meddelade sitt beslut i ärendet, att riksdagen, som icke velat motsätta sig ovanberörda förändringar i den ursprungliga byggnadsplanen eller den av Kungl. Maj:t äskade anslagsökningen, emellertid ansett sig böra uttala sin förväntan, att för ernående så vitt möjligt av en minskning i kostnadssumman ytterligare inskränkningar måtte kunna vidtagas, utan att därigenom de fördelar, som med anstaltens upprättande avsetts, komme att äventyras.

Vid ärendets föredragning den 4 augusti 1916 fann Kungl. Maj:t gott uppdraga åt överintendentsämbetet att efter samråd med särskilda sakkunniga, som enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande utsetts av chefen för ecklesiastikdepartementet, gå i författning om utförande av ifrågavarande byggnadsarbete i huvudsaklig överensstämmelse med de framlagda ritningarna med de ändringar i dessa, som av ämbetet ifrågasatts i dess skrivelse den 29 februari 1916 och sedan lämnats utan erinran eller som kunde av riksdagens uttalande i ämnet finnas påkallade, och med rätt för ämbetet att ytterligare vidtaga sådana smärre ändringar, som kunde befinnas lämpliga och icke vållade ökning i den beräknade kostnaden; och skulle det åligga ämbetet att framdeles till Kungl. Maj:t inkomma med redogörelse för de ändringar i ritningarna, som ämbetet ansett sig böra vidtaga. Tillika ställdes ovanberörda, av riksdagen på extra stat för år 1915 anvisade belopp, 150,000 kronor, till överintendentsämbetets förfogande att för därmed avsett ändamål användas.

Nu har överintendentsämbetet i skrivelse den 26 september 1916 hemställt om proposition till riksdagen, att av omförmälda anslag måtte — med hänsyn till ifrågavarande byggnadsföretags jämförelsevis ringa omfattning — på extra stat för år 1918 anvisas såväl återstoden, 371,000 kronor, av först nämnda anslag som det beviljade tilläggsanslaget å 47,350 kronor.

Givetvis vore det önskvärt, att berörda byggnader kunde uppföras utan allt för lång tidsutdräkt. Huru snart detta kan ske, kan emellertid icke ännu med visshet avgöras, då, enligt vad jag inhämtat, förberedelserna för arbetets igångsättande ännu icke äro avslutade. Under nuvarande förhållanden synes det mig tillräckligt, att för år 1918 ett ytterligare belopp av 100,000 kronor blir för ändamålet tillgängligt.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 1 saml.

att av de till uppförande av byggnader för en vårdanstalt, avsedd för blinda med komplicerat lyte, redan beviljade anslagen å tillhopa 568,350 kronor anvisa på *extra stat* för år 1918 ett belopp av 100,000 kronor.

[213.]
Hyresbidrag
åt drottning
Sofias stiftelse.

16. **Hyresbidrag åt drottning Sofias stiftelse.** Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har riksdagen för vartdera av åren 1916 och 1917 till hyresbidrag åt den med drottning Sofias stiftelse förenade vårdanstalten för blinda dövstumma och blinda sinnesslöa m. fl. anvisat på *extra stat* ett anslag av 5,000 kronor. Den 30 juni 1916 ställde Kungl. Maj:t det för år 1917 anvisade anslaget till styrelsens för drottning Sofias stiftelse förfogande för det med anslaget avsedda ändamålet.

Framställningen om dylikt anslag för år 1916 hade föranletts av en utav nämnda styrelse gjord ansökning, i vilken styrelsen framhållit, att stora ekonomiska svårigheter förefunnes för anstalten under övergångstiden, innan staten vid tiden för den beslutade nybyggnadens tagande i anspråk komme att övertaga anstalten. Särskilt vore det stegringen av priset för olika slags förnödenheter samt väntad höjning av hyran för anstaltens lokaler, som beredde svårigheter, vartill komme, att anstalten efter år 1915 ej längre hade att påräkna från enskild person åtnjutet hyresbidrag å 5,000 kronor.

I skrivelse den 30 september 1916 har nu folkskolöverstyrelsen, under erinran att ovanberörda byggnadsarbete icke kunde beräknas vara avslutat så tidigt, att vårdanstalten kunde inflytta i de nya lokalerna under år 1918, anhållit om förslag till riksdagen, att hyresbidrag till belopp av 5,000 kronor måtte beredas anstalten även för år 1918.

Även jag anser anslag av statsmedel till sådant hyresbidrag vara erforderligt.

På grund av vad nu anförts hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till hyresbidrag åt den med drottning Sofias stiftelse förenade vårdanstalten för blinda dövstumma och blinda sinnesslöa m. fl. anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 5,000 kronor.

[214.]
Resestipendier
åt abnormlärare.

17. **Resestipendier åt abnormlärare.** Till resestipendier åt föreståndare, lärare och lärarinnor vid rikets abnormskolor (dövstumskolor, blindskolor och sinnesslöanstalter) på de villkor och under de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna skäligt föreskriva, anvisade 1914 års senare riksdag på *extra stat* för år 1915 ett belopp av 1,000 kronor.

Med åberopande av vad jag anført i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen [214.]

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 anvisade belopp av 1,000 kronor till resestipendier åt föreståndare, lärare och lärarinnor vid rikets abnormskolor (dövstumskolor, blindskolor och sinnesslöanstalter) må på de villkor och under de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna skäligt föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1918.

18. Uppfostringsanstalter för vanartade och i sedligt avseende försummade barn,
oförändrat ordinarie förslagsanslag ... kronor 70,000: —
-

I. Den tekniska undervisningen.

[215.] 1. **De tekniska läroverken.** Vid bifall till vad jag under punkterna 216, 218 och 223 här nedan ämnar föreslå kommer det ordinarie anslaget till de tekniska läroverken, nu 783,125 kronor, att ökas med 16,550 kronor och sålunda utgöra 799,675 kronor.

De tekniska
läroverken.

[216.] 2. **Tekniska högskolan.** På grund av beslut av 1911 års riksdag har tekniska högskolan under de år, som sedan dess förflutit, genomgått en omorganisation, i väsentliga delar enligt en plan, som från början utarbetades av en år 1906 tillsatt kommitté och, innan frågan förelades 1911 års riksdag, modifierades vid den granskning, densamma undergick av tre för ärendets utredning inom ecklesiastikdepartementet tillkallade särskilda sakkunniga. Samtidigt med att omorganisationen genomfördes, bedrevs ett omfattande nybyggnadsarbete för högskolan. Jämväl detta arbete har ägt rum i väsentlig överensstämmelse med riktlinjer, givna av ovannämnda kommitté och sakkunniga. Kommittéförslaget hade dock avsett en fullständig nybyggnad, medan byggnadsföretaget jämlikt de sakkunnigas förslag begränsades till att under en första byggnadsperiod omfatta nya laboratorier m. m. för tredje och fjärde årskurserna. Från början undantogs därvid laboratoriet för kemisk teknologi, men, såsom i punkt 217 i det följande förmåles, har 1916 års riksdag härtill beviljat anslag. — Av det för de övriga laboratorierna m. m. avsedda statsanslaget är slutliga beloppet, 419,000 kronor, avsett huvudsakligen till byggnadernas utrustning, uppfört å extra stat för år 1917.

Tekniska
högskolan.

För åren 1912—1916, under vilka omorganisationen pågått, hava övergångsstaten, gällande för de särskilda åren, av riksdagen godkänts. Den uppgjorda planen kunde därigenom i allt väsentligt anses genomförd, och det befanns lämpligt att för 1916 års riksdag framlägga en ordinarie stat, som icke var begränsad till att gälla blott under närmaste statsregleringsperiod. Denna stat, slutande å 362,950 kronor, fastställdes ock av riksdagen till efterrättelse.

Omförmålda stat — vilken i själva verket icke skilde sig från den för år 1916 antagna — upptog det antal av 31 professurer, som enligt omorganisationsplanen skulle finnas vid högskolan. Jag hade emellertid vid anmälan av högskolans anslagsäskanden, avsedda att föreläggas 1916 års

riksdag, haft att överväga en av högskolans styrelse i skrivelse den 29 september 1915 gjord framställning, att ännu en professur måtte upprättas på ordinarie stat. Ur den nya, från den 1 juli 1914 uppehållna professuren i bergsmekanik, vilken ännu ej blivit tillsatt, skulle nämligen ämnet hyttmekanik utbrytas och sammanföras med ämnet järnets manufakturering till en ny professur i »hyttmekanik samt järnets bearbetning och behandling», medan den nuvarande professuren i bergsmekanik skulle omfatta »allmän bergsmekanik och gruvmekanik». Denna anordning skulle hava medfört, att en för år 1916 på extra stat uppförd speciallärarbefattning i järnets manufakturering, för vilken anvisats ett arvode av 1,500 kronor, ej vidare blivit behöfvig.

Huru jag förhöll mig till denna framställning framgår av följande av mig vid nyssnämnda anmälan gjorda uttalande:

Det är med ej ringa betänksamhet man finner, att den väl förberedda omorganisationen knappt blivit genomförd i avseende å professorskårens numerär, förrän yrkande väckts om en ny professurs inrättande. Trots de skäl, som onekligen blivit anförda till stöd för styrelsens förslag i detta avseende, synes det mig väl tidigt att redan nu tudela den så nyligen tillkomna professuren i bergsmekanik. Jag finner under sådana förhållanden icke anledning att yttra mig om huruvida den nu föreslagna anordningen för den bergsmekaniska undervisningens upphjälpande kan vara den bästa. Fördenskull vill jag, oavsett den ekonomiska sidan av saken, ej nu tillstyrka framställning till riksdagen om den nya professurens inrättande och ändring av den nuvarande professurens i bergsmekanik ämnesomfattning.

Vid sådant förhållande måste jag emellertid hemställa, att fortsatt extra anslag till enahanda belopp som för år 1916, 1,500 kronor, utverkas till arvode åt en speciallärare i järnets manufakturering.

Högskolans styrelse har nu i underdånig skrivelse den 30 september 1916 framlagt sina yrkanden om anslag till högskolan för år 1918.

Styrelsen inleder sin hemställan härutinnan med att begära en förändring och tillökning av högskolans professorsstat och påyrkar därvid först anslag till den professur i hyttmekanik samt järnets bearbetning och behandling, som redan år 1915 av styrelsen ifrågasattes och i sammanhang med vilken professurs tillkomst den nuvarande professuren i bergsmekanik skulle förvandlas till en professur i allmän bergsmekanik och gruvmekanik, varjämte den å extra stat uppförda speciallärarbefattningen i järnets manufakturering ej längre skulle behövas. Vidare föreslår styrelsen, att den nuvarande professuren i läran om maskinelement skulle utgå ur högskolans stat och att i stället skulle inrättas en ny professur i hållfasthetslära med tillämpning på maskinkonstruktioner. Vid upprättandet av denna professur borde å extra stat anvisas ett belopp av 4,500 kronor till arvode åt en speciallärare i läran om maskinelement.

Ändring av
professors-
staten.

[216.]

Jag har för närvarande icke ansett mig böra framlägga frågan om den sistnämnda professurens inrättande och om beviljande av anslag till nyss omförmålda specialläraryrkebefattning. Efter noggrant överbäggande av vad som tillförene och nu ytterligare med än starkare betoning anförts till stöd för yrkandet om förvandling av professuren i bergsmekanik och upprättande av en ny professur i hyttmekanik m. m. tilltror jag mig däremot ej längre att förvägra den medverkan, som på mig ankommer, för att styrelsens önskemål i avseende härå måtte kunna vinna framgång. Jag ber därför att nu få redogöra för vad till förmån härför anförts ej mindre av högskolans lärarråd och styrelse än även av olika kommitterade och det praktiska livets män, som yttrat sig i frågan. Det torde likväl först tillåtas mig att inledningsvis omförmåla den nuvarande professurens i bergsmekanik tillkomst, därvid särskilt vissa uttalanden av 1906 års kommitté äro av intresse, ävensom de svårigheter, som yppat sig vid professurens besättande.

I den stat, som gällde, innan omorganisationen trädde i kraft, fanns vid högskolan en professur i maskinlära med undervisningsskyldighet i bergsmekanik, läran om vattenkraftmaskiner och uppfordringsverk m. m. I 1912 års stat är denna professur upptagen såsom professur i läran om vattenmotorer. Men professurens innehavare uppehöll utom undervisning i detta läroämne till en början hela undervisningen i bergsmekanik.

Av 1906 års kommitté var avsett, att ifrågakvarande professur skulle delas i två, en för vardera av nyssnämnda båda ämnen, och en för 1911 års riksdag framlagd tablå över den tänkta fortgången av högskolans omorganisation gick även ut därpå. Under tiden för omorganisationens genomförande inträdde behovet av denna tudelning med höstterminen 1914, och i statsverkspropositionen till 1913 års riksdag framlades därför förslag om nyupprättandet av en professur i bergsmekanik. Riksdagen biföll detta förslag och anvisade nödiga medel till avlöning vid professuren.

Till upplysning om huru ovannämnda kommitté tänkt sig undervisningen i bergsmekanik ordnad må följande meddelanden tjäna. Kommittén erinrar, att alltsedan vid pass 40 år en fackavdelning för bergsmekanik räknats såsom en underavdelning av fackskolan för bergsvetenskap — fortfarande en av de sju fackskolorna vid högskolan. Kursen hade varit fyraårig och på senare tiden varit under de tre första studieåren i huvudsak densamma som för de två övriga jämväl fyraåriga underavdelningarna i nämnda fackskola: för gruvvetenskap och för metallurgi eller hyttkonst. Under det fjärde studieåret hade eleverna i fackavdelningen för bergsmekanik haft att genomgå en kurs i läran om värmemotorer och vattenmotorer, som däremot icke genomgåts av eleverna i de andra

båda avdelningarna. Kursen i det ämne, som skulle utgöra specialämnet för avdelningen för bergsmekanik, hade varit gemensam för alla tre underavdelningarna.

Kommittén uttalar, att, jämte det en större specialisering än dittills borde införas för de andra båda avdelningarna, avdelningen för bergsmekanik på anförda skäl borde förläggas till en annan fackskola, den nuvarande fackskolan för maskinbyggnad och mekanisk teknologi.

Här må anmärkas, att detta överförande av nyssnämnda avdelning icke i allo gått i verket. Kommitténs tanke i avseende härå väckte starkt motstånd vid högskolan. Väl har en underavdelning för bergsmekanik förlagts till fackskolan för maskinbyggnad och mekanisk teknologi, men fortfarande ingår en sådan avdelning i fackskolan för bergsvetenskap. Denna sistnämnda underavdelning är avsedd för utbildande av driftsingenjörer för bergshandlingen, medan den andra underavdelningen för bergsmekanik äsyftar att utbilda konstruktörer inom detta fack. Kommittén hade själv framhållit, att för ingenjörselever, som skulle utbilda sig till maskintekniker för vårt lands bergsindustri, den dåvarande kursen i bergsmekanik ej vore tillräcklig utan borde utvidgas högst betydligt och kompletteras med laborationer å ett bergsmekaniskt laboratorium inom högskolans byggnad för bergsvetenskap. Vidare yttrade kommittén:

Liksom för närvarande böra dock även eleverna i fackskolorna för gruvvetenskap och metallurgi erhålla en för deras speciella uppgift anpassad mindre kurs i ämnet. Kommittén har då tänkt sig, att eleverna i dessa fackskolor för sådant ändamål skulle kunna deltaga i de delar av den stora för bergsmekanisterna avsedda kursen, som vore av vikt för deras utbildning.

Beträffande undervisningsprogrammet vill kommittén föreslå följande:

Bergsmekanik, omfattande anordningar för befordring av personer, vatten och malm; bergbormaskiner, krossverk, uppföring vid hyttor, linbanor, blåsmaskiner och kompressorer, hammarverk, valsverk, smidespressar, ackumulatorer och skärverk; med en undervisningstid för *Mb* (= avdelningen för bergsmekanik i fackskolan för maskinbyggnad och mekanisk teknologi) av 4 föreläsningar och 8 övningstimmar under höstterminen och 6 föreläsningar och 12 övningstimmar under vårterminen; i delar av denna kurs deltaga även eleverna i *G₃* och *H₃* (= tredje årskurserna i underavdelningarna för gruvvetenskap och hyttkonst) under en tid motsvarande ungefär 2 föreläsningar och 4 övningstimmar under hela året för vardera av dessa fackavdelningar.

Detta om kommitténs uttalanden och planer.

Den nya professuren i bergsmekanik blev som sagt upprättad från den 1 juli 1914. Den har emellertid ännu ej blivit besatt med ordinarie innehavare, och för förhållandena härmed skall jag nu redogöra.

Då professuren i bergsmekanik anslogs ledig, anmälde sig två sökande, vilka dock båda, den ena före specimenetidens utgång och den andra,

[216.] innan högskolans lärarkollegium hunnit slutbehandla frågan om hans kompetens, återtog sina ansökningar, varför under hösten 1914 fråga uppstod om uppskov med förnyat ledigförklarande av professuren. Dessförinnan hade man haft att sörja för professurens uppehållande genom vikarie från höstterminens början. Vikariatet hade upprepade gånger annonserats ledigt till ansökning, men ingen sökande hade anmält sig. Då högskolans styrelse icke såg någon annan utväg att från höstterminens början få undervisning i ämnet till stånd, anhöll styrelsen i skrivelse den 8 september 1914 om tillstånd att, i enlighet med lärarkollegiets förslag, förordna professorn i läran om vattenmotorer H. Dahl att uppehålla undervisningen jämväl i bergsmekanik.

Kungl. Maj:t, som fann hinder icke möta för styrelsen att förordna Dahl till vikarie, medgav på grund av förekomna särskilda omständigheter genom beslut den 11 september 1914, att Dahl finge för vikariatet tills vidare under ett år från och med den 10 september 1914 åtnjuta, jämte tjänstgöringspenningarna vid professuren, viss del av lönen vid densamma. Styrelsen ålades att, därest professuren ej hunne tillsättas före läroåret 1915—1916, i god tid före läroårets början vidtaga verksamma åtgärder för anskaffande av annan vikarie.

Med utlåtande den 17 december 1914 överlämnade sedermera styrelsen till Kungl. Maj:t en skrivelse, däri lärarkollegiet vid högskolan meddelade, att under behandlingen av frågan om återbesättande av professuren i bergsmekanik till högskolan inkommit ett yttrande rörande undervisningen inom fackskolan för bergsvetenskap, avgivet av en utav svenska teknologföreningens avdelning för kemi och bergsvetenskap tillsatt kommitté. Innehållet av detta yttrande hade bibragt lärarkollegiet den uppfattningen, att innan ytterligare åtgärder för återbesättande av den lediga professuren i bergsmekanik vidtoges, en utredning borde företagas, huruvida och i vad mån vissa i kommitténs yttrande angivna önskemål lämpligen kunde tillgodoses. Lärarkollegiet hade för detta ändamål tillsatt en kommitté.

Med anledning av vad lärarkollegiet anfört och styrelsens på grund därav gjorda hemställan förordnade Kungl. Maj:t den 22 januari 1915, att med förnyat ledigförklarande av professuren i bergsmekanik skulle tills vidare anstå; och skulle det åligga styrelsen att före den 1 augusti 1915 till Kungl. Maj:t inkomma med lärarkollegiets omförmälda utredning och styrelsens däröver avgivna yttrande.

Med skrivelse den 31 maj 1915 överlämnade styrelsen lärarkollegiets utredning i ämnet. Den gick i huvudsak ut på att hyttmekaniken skulle utbrytas från professuren i bergsmekanik och sammanföras med ämnet

järnets manufakturering till en ny professur i »hyttmekanik samt järnets bearbetning och behandling», medan den nuvarande professuren i bergsmekanik skulle omfatta »allmän bergsmekanik och gruvmekanik». [216.]

Styrelsen hemställde, att med besättandet av professuren i bergsmekanik måtte tills vidare få anstå samt att för uppehållandet under ledigheten av undervisningen i nämnda professors läroämnen, vilken undervisning måste uppdelas på två vikarier, måtte få disponeras hela det för professuren i staten upptagna avlöningsbeloppet 7,500 kronor för år. Genom beslut den 18 juni 1915 medgav Kungl. Maj:t, att med åtgärder för besättande av professuren i bergsmekanik finge anstå tills vidare intill början av år 1917, samt biföll för berörda tid vad styrelsen hemställt i fråga om disposition av den till professuren hörande avlöningen.

I enlighet med Kungl. Maj:ts beslut var det nu avsett, att den till professuren i bergsmekanik hörande undervisningen skulle uppdelas på två vikarier; den ena av dem skulle på sin lott hava hyttmekaniken, den andra allmän bergsmekanik och gruvmekanik. Det visade sig emellertid, att även denna anordning icke utan vidare kunde genomföras. Vikariatet i allmän bergsmekanik och gruvmekanik kunde man besätta, men trots det att vikariatet i hyttmekanik två gånger ledigförklarades, anmälde sig icke någon sökande, och det syntes icke vara möjligt att med de för närvarande disponibla avlöningsförmånerna genomföra, att undervisningen i hyttmekanik, i likhet med gruvmekaniken, bleve handhavd av en särskild på detta område meriterad lärare. Då emellertid i enlighet med fastställda läroplaner undervisning i hyttmekanik skulle meddelas redan under höstterminen 1915, fann lärarkollegiet vid sammanträde den 6 oktober 1915, att åtgärder omedelbart måste vidtagas för ett provisoriskt uppehållande av denna undervisning, samt anslöt sig till ett av särskilda av lärarkollegiet tillsatta kommitterade avgivet förslag, innebärande att undervisningen i hyttmekanik, åtminstone under läroåret 1915—1916, skulle uppdelas på två vid högskolan redan tjänstgörande lärare, nämligen professorn i läran om vattenmotorer och vikarien i bergsmekanik, avdelningarna allmän bergsmekanik och gruvmekanik. Denna uppdelning kunde, enligt kommitterade, lämpligen ske på det sättet, att de delar av hyttmekaniken, som behandlade tryckvattnets användning, ackumulatorer, multiplikatorer, smidespressar och smideshammare — omfattande omkring $\frac{1}{3}$ av det föreslagna föreläsningssantalet — föredroges av professorn i läran om vattenmotorer, som under närmast föregående läsår på förordnande uppehållit undervisningen i bergsmekanik, och att övriga delar av ämnet föredroges av vikarien i allmän bergsmekanik och gruvmekanik. Den senare borde därjämte få i uppdrag att leda samtliga till hyttmekaniken hörande övningar. Komite-

[216.] rade betonade uttryckligen, att den föreslagna anordningen endast finge betraktas såsom en av omständigheterna framtvingen nödfallsåtgärd och ingalunda kunde äga bestånd under en längre tid.

På grund av vad kommitterade och lärarkollegiet tillstyrkt hemställde styrelsen för tekniska högskolan i skrivelse den 9 oktober 1915, att Kungl. Maj:t måtte medgiva, att en del av vikariatet för professuren i bergsmekanik, omfattande tolv föreläsningar i ämnet hyttmekanik, måtte få under läroåret 1915—1916 uppehållas av professorn i läran om vattenmotorer vid högskolan förutnämnde Dahl; och meddelade styrelsen, att Dahl förklarat sig villig att åtaga sig nämnda undervisning mot så stor del av vikariatsarvodet, som enligt styrelsens beprövande borde därför utgå, eller 415 kronor. Den 23 oktober 1915 biföll Kungl. Maj:t styrelsens berörda framställning. Samma anordning har medgivits genom nådigt beslut den 3 november 1916, genom vilket Kungl. Maj:t tillika medgav, att med åtgärder för besättande av ifrågavarande professur finge anstå till den 1 juli 1917.

Ur de förhållanden, som ovan omförmålt, har styrelsens förutnämnda framställning rörande inrättandet av en ny professur uppstått. Motiveringen för yrkandet härpå synes tidigast hava fått sitt uttryck i ovan omförmälda yttrande av en inom svenska teknologföreningen tillsatt kommitté. Kommittén, vars uppdrag avsåg »att behandla frågan om den högre tekniska undervisningen och tekniska högskolans omorganisation med särskild hänsyn till bergsskolan», bestod av ingenjören vid järnkontoret, bergsingenjören J. A. Leffler, överingenjören vid Sandvikens järnverk, bergsingenjören A. Johansson, överingenjören vid Hofors järnverk, bergsingenjören J. Davidsson, nuvarande direktören vid Grängesbergs gemensamma gruvförvaltning, bergsingenjören N. Hedberg och bruksförvaltaren vid Guldsmidshyttan, bergsingenjören T. Zachrisson. Kommitténs yttrande avgavs den 7 mars 1914 samt gick ut på en fullständig omläggning av undervisningen i de bergsmekaniska ämnena i syfte att få industriens behov tillgodosedda.

Kommittén anförde därom följande:

Det till tredje året förlagda ämnet *bergsmekanik*, som under fjärde året, enligt lärarkollegiets förslag, uppdelas i ämnena *gruvmekanik* och *hyttmekanik*, för anpassning efter elevernas olika behov, har av kommitterade uppmärksammats i alldeles särskild grad, enär vi tro, att undervisningen i dessa ämnen bör fullständigt omläggas för att på bästa sätt kunna motsvara industriens behov. I samband därmed få vi anledning uttala oss om ämnet »järnets manufakturering».

Det senare ämnet har föreslagits av 1906 års kommitté, som för undervisningen i detsamma tänkt sig en speciallärare. I överensstämmelse härmed har lärarkollegiet upptagit detsamma i läroplanerna med 4 föreläsningstimmar i veckan under fjärde årets vårtermin.

Kommitterade utgå till en början från att begreppet »järnets manufakturering» i detta fall måste givas en rätt begränsad betydelse. Det kan t. ex. icke rimligtvis få omfatta sådan manufakturering som tillverkning av filar, sågar, fjädrar, ställinor, knivar, saxar, tänger, spadar, grepar m. fl. artiklar, för vilka exempelvis Eskilstunaindustrin är ett uttryck, utan därmed bör förstås järnets formgivning från göt till så pass framskriden grad av färdigarbetning, som någorlunda allmänt vid våra järnverk bedrives, sålunda valsning, smidning, pressning, dragning och i samband därmed de grundläggande processerna, vällning eller svetsning, glödgnung och härdning; ytterligare de vanligaste fel, som begås vid järnets bearbetning på anförda sätt, och de egenskaper, som därav resultera.

Om ämnet (järnets manufakturering) så begränsas till sitt innehåll, synes det oss, att det för närvarande lämpligen bör kunna föredragas av samma person, som har undervisningen i »hyttmekanik» om hand. För oss står nämligen klart, att undervisningen i hyttmekanik icke i första rummet bör gå ut på konstruktioner, utan att driftsingenjörssynpunkten bör vara bestämmande för densamma. Vi tänka härvid, såsom vi tidigare framhållit, på behovet av att utbilda valsverksingenjörer, vilket nu icke är tillgodosett i vårt land. Det är allom bekant, att en betydande utveckling av valsverken vid våra bruk ägt rum under de senaste 10—15 åren, och man har grundade skäl antaga, att härutinnan icke ett avstannande utan snarare en stegring är att förvänta, vilket också skulle väl överensstämma med det ofta uttalade önskemålet att driva förädlingen av vårt järn allt längre och längre.

Undervisningen i »hyttmekanik», vilken vi därför skulle vilja giva ett för saken, såsom vi fatta den, mera betecknande namn, förslagvis »järnets bearbetning och behandling» skulle sålunda göra eleverna förtrogna med själva valsningen och dess varierande alltefter beskaffenheten av det olika råmaterialet och de olika produkter, som skola tillverkas: hårda och mjuka göten, smältstycken; billets, stångstål, tråd, plåt, rör m. m.; varm- och kallvalsning. Exempelvis nämna vi: värming, spårserier, pressar, valshastighet, sluttemperatur, rätning, planing. Härvid skulle de konstruktiva detaljerna — valsverkets vitala delar, hjälpmaskiner m. m. — jämväl behandlas.

På samma sätt i fråga om smide under hammare.

Undervisningen skulle således icke beröra det rent mekaniska i anordningarna på annat sätt än i vad det har samband med och inverkan på själva driften och dess resultat.

Om »järnets manufakturering» och »hyttmekanik», såsom vi ovan föreslagit, förenas under en och samma lärare, följer därav med nödvändighet, att »gruvmekanik» måste föredragas av annan person.

I motsats till vad nyss är sagt om det av oss omdöpta ämnet »hyttmekanik» torde om »gruvmekaniken» gälla, att här själva konstruktionen dominerar på ett helt annat sätt än det ändamål, för vilket den är avsedd. Vi kanske lättast kunna göra oss förstådda, om vi säga, att vid järnverken (valsverken m. m.) måste de maskinella anordningarna bedömas icke minst med hänsyn till produktens *kvantitet*; vid gruvorna däremot är det nog att taga hänsyn till produktens *kvalitet*.

I senare fallet blir sålunda det rent mekaniska huvudsaken liksom i ämnet »bergsmekanik» under tredje året. Här föreligger alltså ett givet samband mellan dessa båda ämnen.

Personalförslaget för tekniska högskolan upptager en gemensam professur för ämnena »bergsmekanik», »gruvmekanik» och »hyttmekanik» samt en speciallärare för »järnets manufakturering». Av det förut anförda framgår som vår uppfattning, att

[216].

läraren i »bergsmekanik» med fördel kan behandla även ämnet »gruvmekanik» men däremot icke ämnet »hyttmekanik», vilket, sammanfört med ämnet »järnets manufakturering» till ett nytt ämne »järnets bearbetning och behandling», bör bliva föremål för särskild *professur*. Speciallärare i detta nya ämne bör icke komma i fråga, dels av det skäl att ämnet är såväl för viktigt som för vidlyftigt för att lämpligen kunna läggas i händerna på en sådan, dels därför att vi icke tro, att lämplig person, särskilt icke i Stockholm, kan erhållas för den obetydliga lön, som anslås till dylika.

Å andra sidan äro »bergsmekaniken» och dess specialriktning »gruvmekaniken» likaledes av den stora betydelse, att de för sin rätta behandling erfordra en *professur*.

Vid utlåtandet funnos fogade tabellariskt uppställda timplaner, sådana de i hithörande delar föreslagits ej mindre av 1906 års kommitté och högskolans lärarkollegium än även av teknologföreningskommittén själv i enlighet med dess utlåtande. — Två av kommitterade uttalade en i viss mån avvikande mening, åskådliggjord genom en timplan.

Jag har i det föregående nämnt, att även lärarkollegiet vid högskolan genom en kommitté företagit en utredning i ämnet. Kommittén har bestått av professorerna vid högskolan G. A. Söllergrén, professor i mekanisk teknologi, G. W. Petersson, i gruvvetenskap, E. G:son Odelstierna, i järnets metallurgi, J. G. Petré, i bergskemi och metallurgi, samt förutbemälda Dahl. På grund av erhållen rätt för kommittén att med sig adjungera andra personer inom och utom högskolan tillkallade kommittén för deltagande i sina arbeten docenten och specialläraren i bergskemi vid högskolan, bergsingenjören A. G. Grabe ävensom de ovannämnda bergsingenjörerna Leffler, Hedberg och Davidsson.

Den 15 maj 1915 avgav kommittén utlåtande till lärarkollegiet. Jag ber att få återgiva det väsentligaste av detta utlåtandes innehåll.

Kollegiekommittén erinrar, hurusom 1906 års kommitté förordat förläggandet av en avdelning för bergsmekanik från den bergsvetenskapliga till den mekaniska fackskolan, men att lärarkollegiet, som ej haft något att erinra mot upprättandet av en avdelning för bergsmekanik inom sistnämnda fackskola, påyrkat, att en sådan avdelning skulle bibehållas inom den bergsvetenskapliga fackskolan. Denna fackskolas huvudlärare hade därjämte som sin åsikt uttalat, att, utom den av 1906 års kommitté föreslagna gemensamma kursen i bergsmekanik i tredje årskursen, en kurs i respektive gruvmekanik och hyttmekanik vore erforderlig för de gruvvetenskapliga och metallurgiska underavdelningarna i fjärde årskursen.

Härefter yttrade kommittén:

Denna uppfattning har också vid genomförandet av högskolans omorganisation legat till grund för utarbetandet av läroplanerna för den bergsvetenskapliga fackskolan. Denna fackskolas uppdelning i tre underavdelningar har alltså bibehållits, dock har underavdelningen för bergsmekanik uppdelats i två »studieriktningar», den

ena med hyttmekanik för utbildning av driftsingenjörer vid valsverk o. d. (»hyttmekanister»), den andra med gruvmekanik — för utbildning av »gruvmekanister» — såsom huvuddämme. I den tredje årskursen har anordnats en för samtliga underavdelningar gemensam kurs i bergsmekanik, benämnd »allmän bergsmekanik», för vilken anslagits 2 föreläsningar under hela läroåret samt 2 övningstimmar under höstterminen och 6 övningstimmar under vårterminen, allt för vecka räknat. I den fjärde årskursen ingår därjämte dels en kurs i hyttmekanik för »metallurger» och »hyttmekanister» med 3 föreläsningar och 3 respektive 6 övningstimmar för vecka under höstterminen, och dels en kurs i gruvmekanik för »gruvkarlar» och »gruvmekanister» med likaledes 3 föreläsningar och 3 respektive 6 övningstimmar för vecka under vårterminen. Dessa läroplaner upptaga således väsentligt mera tid för bergsmekaniska studier för »metallurger» och »gruvkarlar» än enligt 1906 års kommittés förslag, men med avseende å antalet föreläsningstimmar medföra de icke någon ökning i jämförelse med hittills gällande läroplaner. De innebära dock en icke oväsentlig förbättring genom ökningen i antalet övningstimmar och framför allt genom den med uppdelningen av ämnet under fjärde läroåret i respektive hyttmekanik och gruvmekanik möjliggjorda specialiseringen.

Läroplanen för den bergsmekaniska underavdelningen inom den mekaniska fackskolan, avsedd för utbildning av konstruktörer, »bergsmekaniker», upptager samtliga ovan anförda kurser: i allmän bergsmekanik, hyttmekanik och gruvmekanik.

För »metallurgerna», »hyttmekanisterna» och »bergsmekanisterna» är vidare i överensstämmelse med 1906 års kommittés förslag en kurs anordnad i »järnets manufakturering», omfattande 4 föreläsningar för vecka under vårterminen i fjärde årskursen.

Kollegiekommittén upprepar härefter i huvudsak det yttrande av teknologföreningskommittén, som jag i det föregående återgivit. Att det i detta yttrande framlagda förslaget är ett riktigt uttryck för bergshanteringens krav på högskolan beträffande den bergsmekaniska undervisningen, finner kommittén framgå av en av 55 ledande män inom den svenska bergshanteringen undertecknad skrivelse, som i november 1914 ingivits till tekniska högskolans styrelse.

Denna skrivelse, som i avskrift är bilagd kollegiekommitténs utredning, innehåller, att undertecknarna, efter att hava tagit del av teknologföreningskommitténs yttrande, instämma i det meranämnda uttalandet av denna kommitté och således framhålla såsom sin mening, att det för undervisningen vid tekniska högskolan är av största betydelse, att för ämnet järnets bearbetning och behandling jämte hyttmekanik inrättas en särskild professur.

I fråga om undervisningen i bergsmekanik, särskilt för blivande järnverksingenjörer, anför kollegiekommittén vidare ett uttalande av en bland teknologföreningskommitténs medlemmar, förutnämnde överingenjören A. Johansson. I en till bergsskolans föreståndare i augusti 1914 överlämnad promemoria yttrar Johansson, att behovet av undervisning i läran om

[216.] järnets förädling genom valsning, smidning o. s. v. icke genom den beslutade omorganisationen av högskolan blivit tillräckligt tillgodosett, samt fortsätter härefter:

Ämnet har hittills varit förlagt till professuren i bergsmekanik. Det fanns en tid, då behandlingen av järnet vid dessa procedurer var synnerligen primitiv. Vår järnhantering omfattade då egentligen endast tillverkning av tackjärn för export eller för upparbetning i hård till smidbart järn, som sedan genom smidning eller i enkla valsverk överfördes till råskenor och stångjärn. Därtill kommo valsverk för tråd och sömjärn, vilkas skötsel även ur materialets synpunkt dock blev tämligen enkel på grund av dettas ensartade beskaffenhet. I och med götmetallens framträdande inträdde dock järnets bearbetning vid våra järnverk i ett helt annat stadium och kännetecknas nu av fortgående förädling av en mångfald olika stålqualiteter. Nu framställas icke blott produkter av olika kolhalter från det mjnkaste järn till gränsen av järnets smidbarhet. Man tillverkar rödskör metall av låg kol- och manganhalt, järn av låg kolhalt med flera procent kisel, kromstål av alla kolhalter, wolframstål, kromwolframstål = snabbsvartstål, nickelstål, vanadinstål, kromnickelstål m. m., alla krävande såväl vid värnning som valsning eller smidning sin särskilda behandling, vanligen inrymd inom tämligen trånga gränser. De tekniska detaljerna vid härdning äro numera ett omfattande kapitel, likaså utglödning av olika stålqualiteter. Och den s. k. seghärdningen är en behandling av stål, som inom automobilindustrien fått en vidsträckt användning och säkerligen i framtiden blir av betydelse inom all maskinindustri, i mån den blir genomstuderad och genom den tekniska undervisningens försorg blir förd ut i praktiska livet.

Ämnet bergsmekanik står alltså på den ståndpunkten, att undervisningen liksom av ålder huvudsakligen rört sig om de maskinella anordningarna men icke ingått på själva teknologien. 1906 års kommittés förslag att upphjälpa denna brist genom införandet av ämnet järnets manufakturering, föredraget av en speciallärare med arvode av 1,500 kronor, är icke tillfyllest, om vårt land skall gå fram på den väg, det på grund av sina naturliga tillgångar i malm och bränsle fått sig anvisad, eller framställning av kvalitetsprodukter.

Liksom metallurgien i det praktiska livet vilar på professuren i metallurgi och gruvvetenskapen på professuren i gruvvetenskap, bör för undervisningen om järnets förädling inrättas en ny professur i »järnets bearbetning och behandling».

Kollegiekommittén påpekar, att i de anförda yttrandena påyrkas en fullständig omläggning av bergsmekanikundervisningen, i vad den rör metallurgernas utbildning, samt framhåller, att den anslutning, yrkandet vunnit bland bergshanteringens ledande män, visar på en mycket betänklig brist i högskolans nuvarande undervisning.

Härefter yttrar kollegiekommittén:

Det är emellertid ej endast från järnverkens sida en mera grundlig och omfattande utbildning i de bergsmekaniska ämnena är av behovet påkallad. Även för gruvornas vidkommande har bergsmekaniken fått en allt större betydelse. I slutet av 1860-talet, då den bergsmekaniska kursen vid högskolan inrättades, utfördes exempelvis all borrhning i gruvorna för hand, utfrakten av det lösbrutna berget likaledes uteslutaude för hand, uppfordringen av brutet berg i tunnor eller hundar huvudsakligen

medelst hästvindar eller vattenhjul, vattenuppfordringen medelst vanligen konstdrivna sug- och lyftpumpar och soving och skrädning uteslutande för hand; anrikning förekom endast vid det fåtal gruvor, i vilka s. k. ädlare malmer brötos. Programmet för undervisningen i gruvmekanik upptog då endast följande avdelningar: 1) uppfordringsverk för vatten, 2) uppfordringsverk för berg, 3) fraktning av folk uti gruvor med hjälp av maskinkraft, 4) ventileringsställningar.

Sedan dess hava förhållandena i detta hänseende blivit väsentligt annorlunda. Redan på 1870-talet infördes bergborrmaskiner vid vissa större gruvfält, och under särskilt de bägge sista decennierna har borrarstekniken i såväl kvalitativt som kvantitativt hänseende utvecklats i så hög grad, att handbörning numera förekommer endast undantagsvis och blott vid smärre gruvor och gruvförsök. Och komprimerad luft har även för andra ändamål erhållit användning vid åtskilliga gruvfält. En utförlig behandling av kompressorer, borrarmaskiner och anordningar vid anläggningar för den komprimerade luftens alstring och användning måste därför numera ingå i bergsmekanikkursen för blivande gruvingenjörer. I och med gruvornas större djup och de underjordiska gruvrummens allt större utsträckning på grund av bland annat den centralisering av gruvdriften, som man numera strävar att i möjligaste mån genomföra, till följd av den allt större intensitet, varmed gruvdriften numera bedrivs vid ett stort antal fält, till följd av de allt svårare arbetarförhållandena m. m. samt tack vare den större lätthet att åvägabringa mekaniska anordningar, som den elektriska kraftöverföringen fört med sig, hava maskinella anordningar inom gruvdriften erhållit allt större och mångsidigare användning för bergtransport, för uppfordring av berg och vatten o. s. v. Även för dessa maskineriers skötsel fordras mångsidiga och ingående gruvmekaniska kunskaper. Slutligen må erinras om den utomordentligt stora utveckling, som järnmalmsanrikningen under de bägge senaste decennierna erhållit i vårt land och som nödvändiggör en helt annan och grundligare kännedom om den mångfald av maskiner och apparater, som användas i anrikningsverken, än som förr ansågs erforderlig för en svensk gruvingenjör, vilken då endast i undantagsfall kom att ägna sig åt anrikning.

Utvecklingen av gruvhanteringen har alltså under den förevarande tidsperioden gått i den riktningen, att gruvmekaniken fått allt större vikt och betydelse för denna hantering, och därför hör till en fullgod gruvingenjörsutbildning i nuvarande tid nödvändigtvis en vida grundligare utbildning i gruvmekanik, än högskolan hittills varit i stånd att meddela.

I fortsättningen av utlåtandet yttrar kollegiekommittén:

Med den stora utveckling, som bergsmekaniken¹⁾ sålunda under senare tid undergått, är det tydligt, att det måste vara omöjligt för en person att så behärska detta ämne, att han skulle kunna meddela en tillfredsställande undervisning vid tekniska högskolan i ämnets alla delar. Detta framhålles också av intendenten G. Wallin, en av de sakunniga vid behandlingen av frågan om den till professuren i bergsmekanik sökandes kompetens. Denne säger nämligen härom följande:

»Undertecknad vill till en början framhålla, att på grund av den specialisering, som under senare tid vunnit insteg inom alla områden, det måste vara synnerligen svårt att behärska å ena sidan hytt- och bruksmekaniken och å den andra gruvmeka-

¹⁾ Här liksom flerstädes i det föregående = bergsmekanik i vidsträckt bemärkelse och således omfattande även hyttmekanik.

[216.]

niken, då förutom insikt om de olika industriernas behov och önskingar den förra delen förutsätter en ingående kunskap i järnets beredning och behandling redan under den första formgivningen, den senare huvudsakligen fordrar god konstruktionsförmåga och kännedom om de olika råmaterialens behandling efter den första formgivningen.»

I ännu högre grad gäller detta, om åt bergsmekanikundervisningen gives den omfattning, som av teknologföreningens kommitterade m. fl. föreslagits.

För att tillgodose de allmänt erkända kraven på en ytterligare förbättring av utbildningen inom de bergsmekaniska facken har teknologföreningens kommitté i sitt ovan åberopade yttrande framlagt ett förslag, som i huvudsak innebär, att hyttmekaniken skulle utbrytas från professuren i bergsmekanik och sammanföras med ämnet järnets manufakturering till en ny professur, för vilken namnet »järnets bearbetning och behandling» föreslagits, medan den nuvarande professuren i bergsmekanik skulle omfatta »allmän bergsmekanik» och »gruvmekanik».

Enligt detta förslag skulle dessa bägge professurer tilldelas följande tjänstgörings-skyldighet: professorn i bergsmekanik dels i allmän bergsmekanik 2 föreläsningar under hela året och 6 övningstimmar under vårterminen i tredje årskursen, dels i gruvmekanik 3 föreläsningar hela läsåret och 6 övningstimmar under vårterminen i fjärde årskursen samt professorn i järnets bearbetning och behandling 5 föreläsnings- och 6 övningstimmar under hela fjärde läsåret, allt för vecka.

Vi hava underkastat detta förslag en ingående granskning och därvid kommit till den övertygelsen, att en anordning av den bergsmekaniska undervisningen vid bergsskolan i huvudsaklig överensstämmelse med kommitténs förslag är synnerligen lämplig och väl ägnad att motsvara de krav, som bergshanteringens utövare med rätt ställa på denna undervisning. Genomförandet av förslaget skulle också medföra den fördelen, att en del frågor, som hittills måst behandlas i läroämnena järnets metallurgi och gruvvetenskap men som lämpligare borde behandlas i samband med bergsmekaniken, kunna överföras till sistnämnda ämne och sålunda tid vinnas för en mera ingående behandling, än eljest är möjligt, av de rent metallurgiska och gruvvetenskapliga ämnena. Vi anse dock, att den föreslagna professuren bör benämnas: »hyttmekanik samt järnets bearbetning och behandling», för att sålunda tydligare framhäva, att professuren omfattar en del av bergsmekaniken, samt att den nuvarande professuren i bergsmekanik bör benämnas »allmän bergsmekanik och gruvmekanik».

På grundvalen av de principer, teknologföreningens kommitté angivit, har kollegiekommittén uppgjort och i sitt utlåtande framlagt förslag dels till program för de bergsmekaniska ämnena: allmän bergsmekanik och gruvmekanik ävensom hyttmekanik samt järnets bearbetning och behandling, dels ock till timplaner beträffande de båda professorernas tjänstgöring. Enligt detta förslag skulle professorn i allmän bergsmekanik och gruvmekanik hava 5 föreläsningar under hela läsåret samt 8 övningar under höstterminen och 12 övningar under vårterminen, allt för vecka beräknat. Professorn i hyttmekanik samt järnets bearbetning och behandling skulle för hela läsåret hava 5 föreläsningar och 6 övningar för vecka räknat.

Kollegiekommittén uttalar till slut den åsikt, att ett tillgodoscende [216.] av bergshanteringens krav på bergsingenjörsutbildningen med hänsyn till de bergsmekaniska ämnena ej är möjligt med mindre än att omförmålda två professurer stå till högskoleundervisningens förfogande. Den nuvarande speciallärarbefattningen i järnets manufakturering skulle indragas.

En av kommitténs medlemmar, professorn Odelstierna, var så till vida av skiljaktig mening, att han på anförda skäl ansåg, att i berörda ämnen borde vid högskolan finnas: en professor i allmän bergsmekanik och gruvmekanik, en professor i hyttmekanik samt en professor eller åtminstone, och blott att börja med, en speciallärarbefattning i järnets manufakturering. Odelstierna har en annan uppfattning än kommittémajoriteten av begreppet »järnets manufakturering» och vill därunder även inbegripa Eskilstuna-industriens tillverkningar.

Lärarkollegiet anslöt sig till kommittémajoritetens uppfattning om behovet av undervisningens omläggning samt lärarkrafternas förstärkning, och på kollegiets hemställan påyrkade styrelsen i sin förutnämnda skrivelse den 29 september 1915 framställning till riksdagen i enlighet med kommittémajoritetens förslag.

Styrelsen har som sagt nu återkommit med denna framställning. Frågan upptogs först hos lärarkollegiet, som i en den 27 september 1916 till styrelsen avlåten skrivelse, under hänvisning till den förut ingivna underdåniga skrivelsen i ämnet, erinrat därom, att initiativet till den ifrågasatta omdaning av professuren i bergsmekanik och inrättandet av en ny professur i hyttmekanik utgått från den svenska bergshanteringens utom högskolan verksamma representanter.

Av vederbörandes skrivelser och den förebragta utredningen har, yttrar kollegiet, för kollegiet klart framgått behovet av en förbättring i undervisningen i det bergsmekaniska facket vid högskolan utöver vad som skett genom den nu genomförda omorganisationen, ävensom att det lämpligaste sättet att genomföra denna förbättring är inrättandet av en ny professur i hyttmekanik samt järnets bearbetning och behandling. Oaktat kollegiet till fullo inser behovet av en ökad undervisning i de rent bergsmekaniska ämnena (gruvmekanik och hyttmekanik), har kollegiet vid förevarande förslag dock framför allt tagit hänsyn därtill, att den föreslagna nya professurens väsentliga ämnesområde skulle bli läran om *järnets förädling*, alltså ett ämne av den allra vitalaste betydelse för vårt på järnmalmer rika land.

Lärarkollegiet citerar härefter överingenjören A. Johanssons av mig i det föregående återgivna uttalande i en under augusti 1914 till bergsskolans föreståndare överlämnad promemoria samt fortsätter sålunda:

Till den nya professurens ämnesområde skulle bland annat framställning och bearbetning av järn och stål för krigsmateriell till huvudsaklig del komma att falla.

[216.]

Då erfarenheten särskilt under de senaste två åren visat, av vilken enorm betydelse det vid inträdande krig vore att kunna framställa krigsmateriel i tillräcklig mängd och av bästa kvalitet, syntes detta kollegiet vara ytterligare ett tungt vägande skäl för den föreslagna anordningen.

På grund av vad som anförts ansåge sig kollegiet skyldigt att oaktat de i propositionen till 1916 års riksdag häremot framställda betänkligheterna ånyo hos styrelsen anhålla, det styrelsen måtte hos Kungl. Maj:t göra framställning, att den nuvarande professuren i bergsmekanik förvandlades till en professur i »allmän bergsmekanik och gruvmekanik» ävensom att en ny professur i »hyttmekanik samt järnets bearbetning och behandling» måtte inrättas från och med år 1918.

Ur styrelsens ovannämnda skrivelse den 30 september 1916 torde jag få anföra och i de delar den gäller nu ifrågavarande ändring i professorsstaten åberopa följande uttalande:

De förslag till omändring av nuvarande lärarbefattningar och inrättande av nya sådana, vilka av kollegiet framställas, äro visserligen av den beskaffenhet, att de medföra avsevärd ökning av högskolans stat. Styrelsen är emellertid av den meningen, att det icke skulle vara lämpligt att nu av sparsamhetsskäl uraktlåta att framlägga dessa förslag inför Kungl. Maj:t.

Den tekniska undervisningens stora betydelse för landet genom utvecklingen av dess industri och tillgodogörandet av dess naturrikedomar torde i dessa tider ej särskilt behöva framhållas; blott det anser sig styrelsen böra påpeka, att vad som bör göras till ingenjörsutbildningens höjande måste göras snart, ty undervisningens frukter behöva åtskilliga år för att mogna.

De lärarbefattningar, som det här närmast gäller, äro professorer, som omfatta järnets framställning och förädling samt dess rätta användning i konstruktioner. De nya professurerna, nämligen i hyttmekanik samt järnets bearbetning och behandling och i hållfasthetslära, äro båda föreslagna efter, såsom av handlingarna framgår, utredning såväl inom som utom högskolan. Någon ytterligare saklig motivering anser sig styrelsen varken behöva eller kunna åstadkomma, utan vill styrelsen endast framhålla, att det synes styrelsen från högskolans sida ofrånkomligt att nu hemställa om anslag till inrättandet av den ovannämnda professuren i hyttmekanik m. m. samt den speciallärarbefattning i läran om maskinelement, som är avsedd att ersätta professuren i samma ämne, om denna professur såsom av kollegiet föreslås kommer att utbytas mot professur i hållfasthetslära med tillämpning på maskinkonstruktioner.

Departementsschefen.

Av den vidlyftiga redogörelse, jag nu lämnat i fråga om den bergsmekaniska undervisningens ställning vid högskolan, samt de uttalanden beträffande denna undervisning, som från skilda håll framkommit, torde framgå, att bland sakkunniga full enighet råder därom, att denna undervisning i sin nuvarande anordning ej är tillfredsställande. I det väsentliga råder ock samma enighet om den riktning, i vilken en reform bör gå, och om medlen för dennas genomförande: undervisningen i de till bergsmekaniken hörande disciplinerna bör specialiseras, och för detta ändamål bör en ny tillräckligt avlönad lärarplats, en professur, upprättas

vid sidan av den nuvarande professuren i bergsmekanik för att med denna [216.] dela undervisningsåliggandena.

Yrkandena i nu omförmälda avseende hava fått ett kraftigt stöd genom de av mig omförmälda svårigheterna ej blott att besätta professuren i bergsmekanik med ordinarie innehavare utan även att på ett tillfredsställande sätt uppehålla professuren genom vikariat. Högskolan har i fråga här om råkat i ett fullkomligt ohållbart läge, och det synes vara nödvändigt för statsmakterna att förhjälpa högskolan därur. Det enda här för verksamma medlet synes vara att upprätta den avsedda nya professuren med ämnena »hyttmekanik samt järnets bearbetning och behandling», jämte det den nuvarande professuren i bergsmekanik såsom ämnesområde erhåller »allmän bergsmekanik och gruvmekanik».

Såsom jag redan antytt har jag ansett mig icke längre kunna stå till svars för att den nu avhandlade viktiga frågan icke blir framlagd till riksdagens behjärtande. Det förnyade allvarliga vädjandet till statsmakternas inskridande, varom även enskilda industrimän i personliga hänvändelser till mig velat anhålla, synes lämna utom tvivel, att undervisningen och i sin ordning betydelsefulla industrier kunna lida skada, om den gjorda framställningen fortfarande förblir ohörd.

Man kan säga, att vår bergshantering länge företrädesvis varit riktad på export av råprodukter. Vad vi gjort för gruvmekanikens utveckling har således endast i mindre mån varit ägnat att tillgodose vår egen järnhanterings framgång. Om man nu lägger sig vinn om förbättrad och vidgad undervisning i hyttmekaniken och den därmed i den tillämnade nya professuren förenade undervisningsgrenen järnets bearbetning och behandling, skall man giva ett kraftigt handtag åt vår egen förädlingsindustri, d. v. s. bidra till att vi på många områden, där vi nu äro beroende av utlandet, kunna avskudda oss detta beroende och själva tillgodose våra behov. Detta oberoende av främmande länder skall ju till en början visa sig däruti, att vi kunna själva utbilda våra hyttmekaniker; den nödiga högre utbildningen för dem har nu ofta måst hämtas i utlandet, och det är sannolikt ej blott för krigstiden, som möjligheten härtill varit och bliver stängd eller inskränkt.

Jag är alltså beredd att tillstyrka förslag till riksdagen i enlighet med styrelsens begäran.

Det har av kända skäl i flera fall visat sig vara förenat med svårighet att få lediga professurer vid tekniska högskolan besatta med kompetenta personer. Med hänsyn härtill har jag trott mig böra till högskolans rektor rikta en förfrågan, huruvida utsikter funnes att få väl kvalificerade sökande till de efter den avsedda klyvningen uppkomna två professurerna.

[216.]

Till svar därå har rektorn, efter samråd med den bergsvetenskapliga fackskolans föreståndare, meddelat:

Givetvis kan man icke vara fullt säker om, att viss person, som man anser vara kompetent och som man tror skulle vilja åtaga sig en befattning av detta slag, verkligen också kommer att söka och bli utnämnd, och man torde ej heller kunna vända sig till någon med direkt förfrågan i detta hänseende, med mindre han är så kvalificerad, att han kan utan ansökan kallas.

Svårigheten att få professurer vid högskolan besatta har i ej obetydlig grad ökat genom de mycket höga avlönningar, som numera består verkligt dugande ingenjörer.

Redan år 1914 visade det sig omöjligt att få den nuvarande professuren i bergsmekanik besatt, och sedan den tiden har denna svårighet ökat. Skulle således professuren ej komma att uppdelas, så är det visst, att undervisningen i hela ämnet skulle komma att bli mycket otillfredsställande. Den nuvarande anordningen med en ordinarie professor såsom vikarie i en del av ämnet lär knappast kunna i längden bibehållas. Sannolikt är även, att vikarien i huvuddelen av ämnet ej befinnes villig att såsom sådan för någon längre tid kvarstå.

Skulle åter en uppdelning enligt styrelsens framställning beviljas, finnes åtminstone till den ena professuren, nämligen den i allmän bergsmekanik och gruvmekanik, en kandidat så framstående, att han anses kunna utan ansökan kallas och om vilken man har sig bekant att han, om uppdelningen nu beslutes, mottager sådan kallelse.

Till professuren i hyttmekanik samt järnets bearbetning och behandling finnas visserligen inom landet flera kompetenta personer, men dessa innehava så förmånliga anställningar inom industrien, att man måste vara beredd på, att ej någon av dem kommer att söka professuren. Emellertid finnas i Amerika svenska ingenjörer verksamma inom facket, vilka, enligt vad man vet, önska att få anställning i Sverige, och man anser därför, att bland dem sökande kunna anmäla sig.

På grund av det nu anförda anser jag mig kunna besvara frågan jakande. Jag anser mig också böra tillägga, att även om förhoppningarna rörande sökande till den senast berörda professuren för närvarande skulle slå fel, vinnes dock med en uppdelning nu den stora fördelen, att undervisningen i allmän bergsmekanik och gruvmekanik blir på bästa sätt betryggad och att, vad professuren i hyttmekanik och järnets bearbetning och behandling beträffar, utsikterna avsevärt förbättrats, i det att flera personer, vilka visserligen för närvarande ej hava kompetens i professurens hela läroområde, dock, om en professur nu inrättas, helt säkert komma att inrikta sig på att förskaffa sig full kompetens.

Jag har ansett detta svar på min fråga tillfredsställande. Glädjande vore, om man vid ledigförklarande av professurer vid tekniska högskolan kunde hoppas att finna framstående, hittills i utlandet verksamma svenska ingenjörer såsom deltagare i konkurrensen.

Den nya professuren skall naturligen i avlönings- och pensionshänseende likställas med förutvarande professurer. Avlöningen bliver förden skull 7,500 kronor, därav 5,000 kronor lön och 2,500 kronor tjänstgöringspenningar, jämte rätt till ett ålderstillägg å 600 kronor efter fem års tjänstgöring. För åtnjutande av avlöningsförmånerna komma att gälla enahanda villkor som de, vilka nu äro stadgade för redan befintliga pro-

fessurer vid högskolan och återfinnas i kungl. kungörelse den 11 juni 1909. — Beträffande ålderstillägget lärer detsamma i enlighet med riksdagens år 1911 fattade beslut böra utgå av åttonde huvudtiteln förslagsanslag till ålderstillägg.

[216.]

Ökningen i statsverkets kostnad för högskolan kommer ej att uppgå till avlöningsbeloppet för den nya professuren, 7,500 kronor. Såsom ovan omförmålt blir nämligen vid den nya professurens tillkomst en speciallärarbefattning i järnets manufakturering, för vilken nu å extra stat utgår ett arvode av 1,500 kronor, ej vidare behöfvig.

Utöver de å ordinarie stat för tekniska högskolan uppförda anslagsmedlen har högskolans styrelse under en följd av år haft ej obetydliga extra anslag till sitt förfogande för uppehållande av högskolans verksamhet. För år 1917 äro för högskolan å extra stat uppförda anslag å tillhoppa 89,250 kronor för följande ändamål, nämligen till

Övriga
anslag

arvode åt en speciallärare i järnets manufakturering	kronor	1,500: —
» » » » kemi	»	1,200: —
» » » » skogsskötsel	»	600: —
» » » » bokföring	»	750: —
» » » » fotografi	»	500: —
» » » » elektroteknik	»	3,000: —
fyllnadsarvode åt rektors biträde vid tillsyn av byggnaderna m. m.	»	1,000: —
förhöjning av kamrerarens arvode	»	700: —
» » sekreterarens »	»	1,000: —
arvode åt en vaktmästare	»	1,200: —
» » » laboratorietjänare vid bergsskolan	»	1,200: —
» » två laboratorietjänare vid elektrotekniska och fysiska laboratorierna, vardera 1,200 kronor	»	2,400: —
» » tre laboratorietjänare vid mekaniska laboratorierna, vardera 1,200 kronor	»	3,600: —
» » en verkmästare	»	2,000: —
» » » maskinist	»	1,600: —
» » » reparatör	»	1,200: —
» » två portvakter	»	300: —
samlingar och laborationer	»	25,500: —
diverse utgifter för bränsle, lyshållning m. m.	»	40.000: —

Summa kronor 89,250: —

[216.]

Högskolans styrelse har nu i sin förutnämnda underdåniga skrivelse den 30 september 1916 begärt, att anslag måtte till enahanda ändamål beredas högskolan för år 1918. Arvode åt en speciallärare i järnets manufakturering ifrågasattes dock, såsom nämnts, ej, därest den föreslagna nya professur, i vars ämnesområde skulle ingå järnets bearbetning och behandling, kommer till stånd. I stället för anslaget till fyllnadsarvode åt rektors biträde påyrkar styrelsen ett å ordinarie stat uppfört anslag till avlöning åt en intendent. För övriga nyss angivna ändamål äskas anslag å extra stat. Styrelsens skrivelse upptager tillika några nya anslagsposter å extra stat, nämligen till beredande av arvode åt en speciallärare i maskinelement, fyllnadsarvode åt en speciallärare i hydromekanik samt arvode åt en speciallärare i byggnadslära.

I stället för avlöning å ordinarie stat åt en intendent anser jag, att fortfarande bör å extra stat uppföras anslag till arvode för ett biträde åt rektor. Jag anhåller nu att först få redogöra för denna anslagsfråga och skall därefter behandla styrelsens yrkanden om extra anslag med undantag därvid för den, såsom av det anförda inhämtas, undanskjutna frågan om arvode åt en speciallärare i läran om maskinelement. Jag upptager anslagen under särskilda avdelningar och skall i erforderliga delar under dessa avdelningar omförmåla ej mindre vad styrelsen i sin skrivelse anförts rörande vissa anslagskrav utan även de uttalanden av lärarkollegiet m. fl., som återfinnas i styrelsens skrivelse vidfogade handlingar.

Tilläggs-
arvode åt rek-
tors biträde
vid tillsyn av
byggnaderna.
Höjning av
kamrerarens
arvode.

Till arvode åt en intendent hade styrelsen för tekniska högskolan i skrivelse den 29 september 1915 begärt anslag å extra stat till belopp av 5,400 kronor. Tanken på inrättandet av en dylik befattning väcktes ursprungligen av 1906 års kommitté och hade biträts av de särskilda sakkunniga, vilka tillkallats för att bearbeta kommitténs förslag. Befattningen fanns ock upptagen i förutnämnda, för 1911 års riksdag framlagda tablå.

Bemålde intendent skulle enligt kommitténs mening hava tillsyn över högskolans fastigheter ävensom de inventarier, som icke tillhörde de särskilda institutionerna, över anordningarna för uppvärmning, belysning, kraft och ventilation samt över vatten- och avloppsledningarna. Han skulle tillika utföra rena kassörsgöromål samt hava närmaste vården om högskolans räkenskaper.

Då styrelsen såsom nämnt år 1915 upptog förslaget om inrättandet av en intendentsbefattning, skilde den sig från kommittén i avseende å de åligganden, som skulle tillkomma denne befattningshavare. Styrelsen ansåg nämligen — i likhet med lärarkollegiet — att intendenten ej skulle hand-
hava kamrerargöromål. Dessa skulle fortfarande såsom hittills utföras av

den på högskolans ordinarie stat upptagna kamreraren. Kollegiet hade för sin del uttalat, att det ur kontrollsynpunkt vore synnerligen lämpligt, att de olika göromålen rörande högskolans ekonomi fördelades mellan intendent och kamrerare. [216.]

I anslutning till lärarkollegiets och styrelsens förslag skade Kungl. Maj:t vid 1916 års riksdag ett extra anslag å 5,400 kronor till arvode åt en intendent. Kamreraren skulle bibehållas, och till honom skulle, såsom under de senare åren skett, utöver avlöningen å ordinarie stat ett extra anslag å 700 kronor utgå.

Riksdagen ställde sig tveksam gent emot Kungl. Maj:ts förslag härutinnan. I skrivelse den 15 juni 1916 angående regleringen av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel yttrade riksdagen:

För närvarande utginge av högskolans elevavgifter ett belopp av 1,600 kronor till rektors biträde vid tillsyn av byggnaden m. m., vilket belopp skulle bortfalla genom beviljande av det föreslagna arvudet å 5,400 kronor till omförmälde intendent. Vad kamrerarbefattningen anginge, vore till arvode åt en kamrerare för närvarande å ordinarie stat uppfört ett belopp av 800 kronor, varjämte å extra stat utgått en förhöjning med 700 kronor. Enahanda belopp föresloges även nu, och framhölles härvid det ur kontrollsynpunkt lämpliga, att de olika göromålen rörande högskolans ekonomi fördelades mellan intendenten och kamreraren. Riksdagen hade ej kunnat undgå att bryta vissa betänkligheter rörande den föreslagna anordningen, vilken syntes riksdagen ur flera synpunkter mindre tillfredsställande. Enligt riksdagens förmenande vore någon olägenhet ej att befara, därest samtliga kamerala göromål rörande högskolan överlämnades åt en och samma person. Ett arvode å 5,400 kronor funne riksdagen vidare alltför högt beräknat, då härmed vore avsett att lämna ersättning till en person, som fullgjorde de härför betingade göromålen såsom en bisyssla. Riksdagen ville emellertid frambålla önskvärdheten av en närmare och detaljerad utredning angående de arbeten av ifrågavarande art, som vore av nöden för högskolans verksamhet, ävensom huruvida och i vad mån det kunde vara med såväl högskolans som statsverkets fördel förenligt, att dessa göromål anförtröddes åt ordinarie befattningshavare. Under betonande av nödvändigheten att erhålla en dylik utredning ansåge sig riksdagen böra tills vidare bevilja ett fyllnadsbelopp utöver den summa å 1,600 kronor, som ur elevavgifterna nu utginge för tillsyn av byggnaden m. m., vilket fyllnadsbelopp riksdagen funne skäliga kunna sättas till 1,000 kronor. I avvaktan å resultatet av ovannämnda utredning syntes det föreslagna beloppet å 700 kronor till förhöjning av kamrerarens arvode böra fortfarande tills vidare utgå.

Nyssnämnda belopp, 1,000 kronor och 700 kronor, uppfördes alltså å extra stat för år 1917.

Med anledning av riksdagens berörda uttalande anbefallde Kungl. Maj:t styrelsen att föranstalta om den av riksdagen åsyftade utredningen. Styrelsen anförtrödde lärarkollegiet att verkställa utredningen. Densamma föreligger i en av kollegiet avlåten skrivelse, ur vilken jag torde få anföra följande:

[216.]

Först vill kollegiet söka att i detalj angiva de arbeten av rent ekonomisk natur, som äro erforderliga för högskolans verksamhet, och må de här nedan angivas i nummerföljd:

1. Fonder och lånehandlingar böra befinnas i närmaste vård hos därtill kompetent person.

Denna person skall sålunda verkställa placeringar av högskolans stipendiefonder, lämna rapport till vederbörande, då så erfordras, rörande fondernas behållning till kapital och ränta samt till vederbörande lämna uppgift å de belopp, som från de olika stipendiefonderna finnas att utdela.

(Stipendiefondernas antal uppgick vid 1916 års ingång till 24 med ett sammanlagt kapital av 692,737 kronor 92 öre.)

2. Uppgörande av högskolans räkenskaper.

3. Uppläggande av arvodesstat för högskolan.

4. Upprättande av avlöningslistor: för ordinarie personal och tjänstemän en gång i månaden samt för speciallärare och assistenter minst två gånger varje termin.

5. Granskning till siffran av alla inkomna räkningar.

6. Avgivande av rapporter till vederbörande över den ekonomiska ställningen.

7. Avlämnande av uppgifter till taxeringsmyndigheterna angående personalens vid högskolan uppburna löneförmåner.

8. Upprättande av förteckningar över personalens pensionsavgifter.

(Dylika förteckningar avgivas för närvarande en gång i varje kvartal till statskontoret och månatligen till civilstatens änke- och pupillkassa.)

9. Rekvisition för varje kvartal hos statskontoret av utav årsanslaget erforderliga medel.

10. Utskrifning av anvisningar på riksbanken och avgivande av specifikation å desamma till riksbanken för de dagar, då anvisningar utskrivas.

11. Översändande, för varje månad, till statskontorets riksbokslutbyrå av vid högskolan granskad uppgift över högskolans tillgodohavande vid riksbanken.

12. Återbärning till statsverket vid varje års slut av utav årsanslaget icke använda medel, för så vitt desamma ej få reserveras till kommande år.

13. Upptagande av övningsavgifterna för varje termin av de till ett antal av c:a 600 uppgående studerandena.

14. Emottagande av de medel, som av alla ordinarie och specialstuderande skola vid deras inträde i högskolan deponeras, utgörande 15 kronor för varje studerande, vilka medel vid utträdet ur högskolan skola, i den mån de ej förverkats, återbetalas.

15. Emottagande av och utlämnande av kvitto å till högskolan inflytande medel.

16. Verkställande av utbetalningar.

Dylika förekomma i avsevärd omfattning och bärröra från avlöningar till ordinarie personal och tjänstemän, speciallärare samt assistenter; debiteringar angående laboratorier, samlingar, uppvärmning och belysning m. m.; utdelning av elevstipendier och reseunderstöd till de studerande för företagna studieresor; utdelning av resestipendier till från högskolan utgångna elever m. m.

Av ovan uppräknade arbeten utgöras de tolv förstnämnda av sådana, som kunna räknas till kamerala göromål, under det att de fyra sistnämnda kunna hänföras till rena kassörsgöromål.

Att, såsom 1906 års kommitté föreslagit, anförtro de kamerala göromålen åt intendenten anser kollegiet ej låta sig göra. Intendenten måste nämligen i första rummet vara en dugande ingenjör, och hos en dylik kan ej påräknas den förtrogenhet med kamerala göromål, som å andra sidan måste förutsättas hos den, som skall hava närmaste vård om högskolans räkenskaper.

Dessutom kan endast genom att fördela de båda ovannämnda grupperna av göromål rörande högskolans ekonomi på två personer, kamrerare och kassör, enligt kollegiets mening betryggande kontroll erhållas.

Denna kontroll skulle i huvudsak ernås på följande sätt:

Kamreraren skulle åligga att föra kontrollkassabok över alla inkomster och utgifter.

Räkningar för utbetalning böra, sedan de till siffran granskats av kamreraren, av honom bokföras, varefter de lämnas till kassören för utbetalning. Kassören bör där- efter, då räkningarna betalats, så snart ske kan återlämna dem till kamreraren, som har att kontrollera, att vederbörliga kvittenser finnas å densamma.

Då elevstipendier, reseunderstöd åt elever samt resestipendier åt från högskolan utgångna elever skola utbetalas, lämnas utanordningarna från vederbörande till kamreraren, som bokför desamma, varefter de av honom överlämnas till kassören för utbetalning. Då stipendierna respektive reseunderstöden äro utbetalda, inlämnar kassören verifikationerna till kamreraren, som har att granska desamma.

Vidare bör upptagande av de studerandes övningsavgifter samt medel för depone- ring försiggå på det sätt, att kassören emottager avgifterna och lämnar kvitto å de- samma till de studerande. Medlen inreverseras av honom till högskolans kassa, var- jämte handlingarna överlämnas till kamreraren, vilken bör åligga att kontrollera, att kvittensböckerna överensstämma med beloppen å de inreverserade medlen.

Slutligen böra överskjutande inbetalda medel av kassören, så fort ske kan, in- sättas å högskolans giroräkning i riksbanken och bevis om insättningen företes för kamreraren.

Genom att sålunda fördela de ekonomiska göromålen på två personer ernås emel- lertid ytterligare en synnerligen beaktansvärd fördel, nämligen att, om den ene på grund av sjukdom eller annan anledning erhåller tjänstledighet eller blir urständsat- t att uppehålla sin befattning, högskolan dock har åtminstone en person, som är inne i detaljerna av dess ekonomiska förvaltning.

Kollegiet tror sig med vad ovan anförts hava påvisat behovet av såväl kamrerare som kassör.

Då nu, i enlighet med vad 1906 års kommitté föreslagit, inrättandet av en in- tendentsbefattning vid högskolan — för tillsynen över högskolans fastigheter ävensom de inventarier, som icke tillhöra de särskilda institutionerna, över anordningarna för uppvärmning, belysning, kraft och ventilation, hissanläggningar samt över vatten- och avloppsledningar — är nödvändigt, anser kollegiet det vara synnerligen lämpligt, att intendenten även handhar kassörsgöromålen. Det torde nämligen ej vara fördelaktigt att fördela de nämnda göromålen på tre befattningshavare.

Rörande frågan huruvida och i vad mån det kunde vara med såväl högskolans som statsverkets fördel förenligt, att dessa göromål anförtroddes åt ordinarie befatt- ningshavare, får kollegiet anföra följande.

En otvivelaktig fördel för högskolan och statsverket är, att en fullt lämplig in- tendent kan erhållas. Han bör, enligt kollegiets mening, vara en erfaren och verkligt duglig ingenjör. Genom en olämplig intendent kunna nämligen stora onödiga utgifter

[216.]

åsamkas statsverket, såväl genom ökade utgifter för uppvärmning m. m. som ock vad angår underhållskostnaden för de stora byggnadskomplex med den mångfald maskinella anordningar, varom här är fråga.

Den viktigaste förutsättningen för att lämplig person skall kunna erhållas anser kollegiet vara, att löneförmånerna äro sådana, att de ej allt för mycket understiga vad en person med de önskade kvalifikationerna kan påräkna på andra håll. Härvid må särskilt ihågkommas, att det inom industrien numera är stor efterfrågan på dugande ingenjörer på väl avlönade platser.

Ävenledes är det av stor betydelse, att högskolan kan för längre tid binda en lämplig person å befattningen. Detta låter sig säkrare åstadkomma, om intendenten blir ordinarie befattningshavare och erhåller rätt till ålderstillägg och pension.

Såsom avlöning för intendentsbefattningen föreslog 1906 års kommitté 5,400 kronor för år med rätt till två ålderstillägg, vardera å 500 kronor, efter respektive 5 och 10 års väl vitsordad tjänstgöring. För intendenten skulle dessutom beredas fri bostad vid högskolan jämte fritt bränsle.

Intendentens göromål under den tid, högskolans verksamhet blir förlagd på två håll, komma att bli minst lika betungande, som då nybyggnaderna blivit fullbordade för högskolan i dess helhet. Då intendenten enligt kollegiets förslag dock ej skulle handhava kamrerargöromål utan jämte de egentliga intendentsgöromålen endast ovan nämnda kassörsgöromål, torde avlöningsförmånerna för intendenten kunna sättas lägre än kommittén föreslagit, och anser kollegiet, att intendenten bör erhålla en årsavlöning av 5,400 kronor med rätt till ålderstillägg och pension, dock utan fri bostad och bränsle.

I sin förutnämnda skrivelse den 30 september 1916 yttrade styrelsen under hänvisning till lärarkollegiets utredning:

Ehuru anslag för intendentsbefattningen icke kunde sägas vara av samma betydelse för det allmänna som anslag för anställande av lärare, då det ju icke medförde någon direkt förbättring av undervisningen, ansåge dock styrelsen, att det vore förenligt med ett lämpligt iakttagande av sparsambet att så snart som möjligt från det, att de nya byggnaderna började att tagas i bruk, få intendentsbefattningen inrättad. Nämnda kostsamma byggnader och särskilt de vidlyftiga och dyrbara anordningarna för deras uppvärmning, belysning och ventilation m. m., vilket allt årligen krävde stora summor, påkallade givetvis omsorgsfull vård och sakkunnigt handhavande. Att den person, som skulle erhålla den ansvarsfulla befattningen därmed, finge saken om hand redan från början, vore uppenbarligen ur ansvarssynpunkt av mycket stor betydelse.

Styrelsen hade därför icke tvekat att framlägga kollegiets förslag.

Departement-
schefen.

Jag har icke funnit mig böra understödja styrelsens nu framställda begäran om anslag å ordinarie stat till avlönande av ifrågavarande befattningshavare. Det synes nämligen vara svårt att undertrycka ett tvivel därom, huruvida det kan vara fördelaktigt för högskolan, att befattningshavaren får ordinarie anställning.

Då jag ansett, att anslag till avlöning åt denne befattningshavare för närvarande bör beredas å extra stat, har ett särskilt skäl där-

till varit ovissheten rörande de åligganden, som böra tillkomma honom. Olika meningar hava yppat sig i avseende därå. 1906 års kommitté ansåg, att intendenten kunde, utom andra göromål, övertaga samtliga de kamreraren tillkommande åliggandena. Denna tanke torde man emellertid böra lämna ur räkningen. Framställningen till 1916 års riksdag gick ut på en kombinerad ingenjör- och kassörsbefattning. Från högskolans kamrerare skulle till intendenten överflyttas kassörsgöromålen; de kamerala göromålen skulle kvarstanna hos kamreraren. Den utredning, som nu med anledning av riksdagens uttalande verkställts, visar huru man närmare tänkt sig de nuvarande kamrerargöromålen fördelade mellan de båda befattningshavarna och huruledes man vill anordna den åsyftade kontrollen. Riksdagen har emellertid funnit den föreslagna anordningen ur flera synpunkter mindre välbetänkt. Det är ju möjligt, att någon tids erfarenhet skall kunna leda till en klar uppfattning i frågan. Om under tiden den nu avsedda befattningen bibehålles å extra stat, blir det lätt att i sinom tid inrätta sig på det ändamålsenligaste sättet.

[216.]

I överensstämmelse med den beteckning, riksdagen år 1916 gav ifrågasvarande befattning, då anslag till densamma beviljades för år 1917, har befattningshavaren ej fått övertaga kassörsgöromålen, och så bör även under år 1918 förhållas. Vad avlöningen beträffar skulle jag anse önskligt, att tilläggsarvodets belopp höjdes med 400 kronor. Befattningshavarens ersättning skulle då komma att uppgå sammanlagt till 3,000 kronor, eller 250 kronor för månad. Detta synes mig vara en skälig gottgörelse i betraktande av de synnerligen viktiga och krävande åligganden, som skulle tillkomma honom vid tillsyn av byggnaderna med därtill hörande mångfaldiga inrättningar.

Då kamreraren nu kommer att behålla kassörsgöromålen, torde det bli nödvändigt att i någon mån höja det till honom å extra stat utgående anslaget å 700 kronor. Lärarkollegiets och styrelsens under åren 1915 och 1916 framställda äskanden om detta tilläggsanslags beviljande hava i själva verket utgått från det antagandet, att kamreraren komme att befrias från kassörsgöromålen. Jag vill föreslå, att tilläggsanslaget nu bestämmas till 1,200 kronor. Kamrerarens arvode i sin helhet blir alltså 2,000 kronor.

För speciallärare i kemi, skogsskötsel, bokföring, fotografi och elektroteknik begär styrelsen för år 1918 enahanda arvodesbelopp, som på sätt ovan nämnts äro för dem uppförda å extra stat för år 1917, nämligen respektive 1,200 kronor, 600 kronor, 750 kronor, 500 kronor och 3,000

Speciallärare
i kemi, skogs-
skötsel, bok-
föring, foto-
grafi och
elektro-
teknik.

- [216.] kronor. Jag erinrar, att nämnda arvodesbelopp till speciallärarna i bokförling och fotografi av sparsamhetsskäl äro tills vidare satta till halva det belopp, som för vardera av dessa lärare föreslagits av 1906 års kommitté. Styrelsens berörda förslag förordas av mig.

Speciallärare
i hydromekani-
k.

I högskolans ordinarie stat finnes uppfört ett anslag av 1,200 kronor såsom arvode åt en speciallärare i hydromekanik, vilken för denna ersättning under höstterminen givit en kurs i de grundläggande teoretiska delarna av hydromekaniken. Denna kurs har omfattat tre föreläsningstimmor i veckan. Enligt vad lärarkollegiet upplyst har omförmälde speciallärare under vårterminen 1916 mot särskilt arvode av 900 kronor för eleverna i fackskolan för skeppsbyggeri givit en kurs, omfattande två timmar i veckan, i fartygsmotstånd och propellerteori. Nämnda elever hade före år 1916 erhållit undervisning i berörda för deras utbildning synnerligen viktiga ämnen endast i den mån professorn i ångmaskinlära medhunnit att under sina föreläsningar i detta ämne beröra desamma.

Föreståndaren för fackskolan för skeppsbyggeri har i en till lärarkollegiet ingiven skrift påyrkat, att kursen i fartygsmotstånd och propellerteori måtte utökas till tre timmar i veckan under vårterminen samt att under höstterminen måtte anordnas laborationer och konstruktionsövningar i ämnet om tre timmar i veckan.

För denna undervisning bör specialläraren enligt fackföreståndarens mening åtnjuta en avlöning av 3,000 kronor. Då hans arvode för närvarande utgör 1,200 kronor, erfordras alltså ett tilläggsbelopp av 1,800 kronor.

Lärarkollegiet har vid behandling av denna anslagsfråga funnit den föreslagna utökningen av undervisningen i ämnet vara behöfvlig samt instämt med fackföreståndaren i avseende å arvodets höjande.

Det erforderliga tilläggsanslaget bör enligt lärarkollegiets åsikt för år 1918 beviljas å extra stat, enär frågan om laboratorieövningar är beroende på huruvida erforderlig laboratorieutrustning hinner i rättan tid anskaffas.

Styrelsen har anslutit sig till lärarkollegiets mening och hemställt, att tilläggsarvodet för speciallärarens ökade undervisning, måtte få uppföras å extra stat. Under förutsättning att så skedde och att även arvode åt en i det följande omförmäld speciallärare i byggnadslära finge utgå ur ett särskilt beviljat anslag, ämnade styrelsen emellertid använda en del av de därigenom ledigblivna medlen till avlöning åt en lärare i kraftanläggnings-teknik och energifördelning, vilken lärarbefattning styrelsen i likhet med

lärarkollegiet ansåge behöva till omfattningen prövas genom åtminstone något års erfarenhet, innan särskilda medel till arvode åt läraren begärdes uppförda å högskolans stat. [216.]

Då av lärarkollegiets yttrande i ärendet synes framgå, att det är tämligen ovisst, huruvida de laboratorieövningar, som äro avsedda att anordnas i detta ämne, kunna i behörig tid komma till stånd, anser jag mig icke böra för närvarande understödja styrelsens ifrågavarande anslagsäskande.

Departementschefen.

Under december 1914 inkom högskolans studentkårs väg- och vattenbyggnadssektion med en till lärarkollegiet ställd skrivelse, vari hemställdes, huruvida ej en speciallärarbefattning kunde inrättas i syfte att en större kurs måtte kunna anordnas i husbyggnadslära och byggnadsteknik. Kursen borde motsvara arkitekternas men särskilt lämpas för väg- och vattenbyggnadsfacket. Såsom skäl för framställningen härom anfördes, att den undervisning, som — gemensamt med mekanister, elektrotekniker och bergsmän — meddelades eleverna i fackskolan för väg- och vattenbyggnad, ej motsvarade det minimimått av undervisning, som borde tillkomma en blivande väg- och vattenbyggnadsingenjör.

Speciallärare i byggnadslära.

I anledning av denna skrivelse tillsatte lärarkollegiet en kommitté för utredning av frågan. Kommittén, som utgjordes av professorerna i vattenbyggnadslära V. K. A. Fellenius, i husbyggnadslära I. L. Wahlman och i byggnadsteknik H. Kreüger, avgav yttrande i februari 1915.

Ur detta yttrande torde jag få återgiva följande:

Undervisningen i byggnadsteknik efter nyorganisationen är avsedd att omfatta:

a) en större kurs, genomgången under tre år, avdelningarna $A_2^*)$, A_3 och A_4 .

b) en mindre kurs för $M_3^*)$, $E_3^*)$, $B_3^*)$ och $V_3^*)$, innefattande 2 timmar föreläsningar och 3 konstruktionstimmar i veckan under höstterminen, vartill kommer för ensamt V_3 laborationsövningar under tre timmar i veckan på höstterminen.

Det är nämnda mindre kurs, som elevernas skrivelse avser och som angives vara otillräcklig för väg- och vattenbyggarnas behov av kunskaper inom husbyggnadsfacket.

Detta torde ock, såsom kursen i fråga för närvarande är anordnad, vara förhållandet.

En stor olägenhet för väg- och vattenbyggarnas ifrågavarande undervisning i byggnadsteknik är den, att de därvid hava samma kurs som fackskolorna M, E och B.

Den anslagna tiden kan icke utnyttjas i önskvärd mån, så länge kursen för V_3 är gemensamt med M_3 , E_3 , B_3 .

En eventuell samundervisning mellan A och V skulle föra till samma slags olägenhet, nämligen onödiga upprepningar för den ena eller den andra parten.

*) A = fackskolan för arkitektur. M = fackskolan för maskinbyggnad och mekanisk teknologi. E = fackskolan för elektroteknik. B = fackskolan för bergsvetenskap. V = fackskolan för väg- och vattenbyggnad. Siffrorna beteckna de olika årskurserna.

[216.]

Ännu en olägenhet med gemensam undervisning för M, E, B och V är den, att de speciellt för V (men icke för M, E och B) anordnade laboration-övningarna icke erhålla önskvärt sammanhang med föreläsningarna, då dessa ju äro gemensamma både för dem, som hava, och för dem, som icke hava laborationer.

Det synes oss således vara klart, att det är i hög grad önskvärt och att endast fördelar stå att vinna genom att skilja på undervisningen i byggnadsteknik för V å ena sidan och för M, E och B å andra sidan.

Då professorn i byggnadsteknik har ett särdeles stort antal elever och för övrigt har lång tjänstgöring, torde det emellertid icke vara tänkbart, att han ensam skulle kunna sköta den genom uppdelningen ökade undervisningen.

För M_3 , E_3 och B_3 få vi därför av ovan nämnda skäl föreslå kollegiet att vidtaga åtgärder för inrättande av en speciallärarbefattning, vars ämne till skillnad från »byggnadsteknik» bör benämnas »byggnadslära». Undervisningstiden skulle vara 2 föreläsningar och 3 timmar konstruktionsövningar i veckan under höstterminen såsom hitintills.

För att så snart som möjligt avhjälpa missförhållandena höll professorn i byggnadsteknik under vårterminen 1915 utan ersättning en extra föreläsningskurs i ämnet för tredje årskursens elever i fackskolan för väg- och vattenbyggnad. Vidare utökades på läroplanerna för läroåret 1915—1916 kursen för dessa elever med en föreläsningstimme i veckan under vårterminen. Denna ökning lades såsom ett provisorium på den förut hårt belastade professorn i byggnadsteknik.

I början av år 1916 ingav denne professor en skrivelse i ämnet till styrelsen. I skrivelsen anfördes huvudsakligen:

Undervisningen fördelas läsåret 1915—1916 enligt nedanstående schema:

Avdelningar.	Höstterminen.		Vårterminen.	
	Föreläsningar.	Övningar.	Föreläsningar.	Övningar.
1) A_2	1	3	1	3
2) A_3	1	6	2	6
3) A_4	2	6	1	3
4) M_3 , E_3 , B_3 , V_3	2	3	—	—
5) V_3	—	—	1	3
Summa	6	18	5	15

Antalet elever uppgår för närvarande till omkring 120, vilket antal för framtiden sannolikt kommer att avsevärt ökas. Det är fullt tydligt, att i ett ämne med konstruktionsövningar och laborationer det är omöjligt att rättvist bedöma alla dessa elevers kunskaper. Dessutom måste givetvis lärarens krafter så splittras, att undervisningen i de fackskolor, för vilka ämnet egentligen är avsett, nämligen A och V, blir lidande därpå.

Tentamina måste till större delen göras skriftliga, vilket i ifrågavarande fall ej är lämpligt. [216.]

Som synes av ovanstående tabell, innefattar undervisningen ej mindre än 5 olika kurser, och därvid är det omöjligt att giva den för M_3 , E_3 , B_3 och V_3 lämplig omfattning, ty förutsättningarna för M_3 , E_3 och B_3 å ena sidan och för V_3 å den andra sidan äro synnerligen olika. Ett anpassande av undervisningen efter de tre förstnämnda grupperna giver ett allt för litet uthyfte åt väg- och vattenbyggarna, och ett anpassande efter dessa senare, med mera vetenskaplig läggning i ämnet, gör det omöjligt för M_3 , E_3 och B_3 att följa undervisningen. Under det förflutna året har också detta förhållande påpekats, och det torde vara synnerligen önskvärt, att avdelningen V erhåller en speciellt för densamma lagd kurs, vadan jag får föreslå, att professorn i byggnadsteknik måtte få nedanstående undervisningsskyldighet, från och med höstterminen 1916:

A v d e l n i n g a r .	H ö s t t e r m i n e n .		V å r t e r m i n e n .	
	Föreläsningar.	Övningar.	Föreläsningar.	Övningar.
A_2	1	3	1	3
A_3	1	6	2	6
A_4	2	6	1	3
V_3	2	3	1	3
Summa	6	18	5	15

Detta innebär således ingen inskränkning i undervisningstid för professorn i byggnadsteknik utan endast en enligt mitt förmenande nödvändig minskning i elevantalet.

Avdelningarna M_3 , E_3 och B_3 skulle erhålla undervisning under höstterminen med 2 timmars föreläsningar och 3 timmars övningar av en speciallärare, vilket icke torde draga nämnvärd kostnad med hänsyn till de stora fördelar, som därigenom skulle vinnas för undervisningen i dess helhet.

Till skillnad från »byggnadsteknik» bör förslagsvis det mindre, av speciallärare ledda ämnet benämnas »byggnadslära».

Det förtjävar anföras, att ämnet »grafostatik och hållfasthetslära» undergått en liknande uppdelning, i det att professorn i byggnadsstatik upprätthåller undervisningen endast för avdelningarna A och V.

På samma sätt skulle i detta fall professorn i byggnadsteknik upprätthålla undervisning endast för fackskolorna A och V.

Lärarkollegiet, vars yttrande styrelsen inhämtade, tillstyrkte professors förslag samt hemställde, att styrelsen måtte för höstterminen 1916 tillsätta en speciallärare i byggnadslära för fackskolorna M, E och B med den tjänstgöring, som professorn föreslagit, och ett arvode av 1,000 kronor.

Mot lärarkollegiets beslut härutinnan reserverade sig professorn i byggnadsstatik C. A. Forssell, som fann, att det berättigade önskemålet beträffande undervisningen i byggnadsteknik för väg- och vattenbyggnads-

[216.] eleverna, nämligen undervisningens väsentliga utvidgning, icke främjades genom inrättande av den föreslagna specialläraryrbesättningen. Vidare förmenade Forssell, att professorn i byggnadsteknik ej vore oskäligt betungad av undervisning.

Styrelsen biföll lärarkollegiets hemställan.

Vid övervägande av de anslagskrav, som från tekniska högskolan borde föreläggas 1917 års riksdag, uttalade lärarkollegiet, att det vore lämpligt, att den vidtagna anordningen beträffande nu ifrågakvarande undervisning ytterligare prövades, innan anslag å ordinarie stat begärdes till arvode åt omförmälde speciallärare. Kollegiet ansåg därför, att ett anslag å extra stat till belopp av 1,200 kronor borde begäras för befattningens uppehållande under år 1918. I enlighet med kollegiets hemställan härom har styrelsen upptagit detta belopp bland sina anslagsäskanden.

Jämväl mot kollegiets sistberörda hemställan anmälde professor Forssell reservation. Han vände sig särskilt mot att till speciallärare i byggnadslära utsetts en arkitekt. Då denne ej kunde meddela den tillämnade undervisningen i konstruktioner, bleve syftemålet med en särskild lärares tillsättande förfelat.

Departementschefen.

Jag anser mig böra tillstyrka styrelsens ifrågakvarande anslagskrav. Genom anslaget uppförande å extra stat blir det lätt att, därest den nu föreslagna anordningen icke skulle visa sig fördelaktig, på annan väg söka vinna det åsyftade ändamålet. På styrelsen ankommer att vid val av person hålla ändamålet med anordningen för ögonen.

Mot det begärda arvodesbeloppet har jag intet att erinra. Det synes beräknat efter vedertagna grunder.

Höjning av sekreterarens arvode.

I högskolans ordinarie stat finnes upptaget ett arvode åt sekreteraren av 2,000 kronor. För år 1917 har han kommit i åtnjutande av ett tilläggsarvode å 1,000 kronor.

Enahanda tilläggsarvode begäres nu för år 1918. Jag förenar mig i äskandet härom.

Vaktmästare.
Laboratorietjänare. Verkmästare.
Maskinist.
Reparatör.
Portvakter.

I enlighet med lärarkollegiets hemställan anhåller styrelsen, att till arvoden för en vaktmästare, sex laboratorietjänare, en verkmästare, en maskinist, en reparatör och två portvakter måtte å extra stat för år 1918 uppföras anslag till samma belopp, som enligt vad ovan omförmäls utgå för år 1917. Anslag till arvoden åt motsvarande befattningshavare voro å extra stat uppförda redan år 1916, men man har ej behövt uppehålla befattningarna under sagda år. Utrustningen och inredningen av de

nya högskolebyggnaderna har nämligen blivit försenad, så att undervisningen ej kunnat i avsedd utsträckning äga rum därstädes. Nu hava emellertid verkmästar- och maskinistbefattningarna i december 1916 försetts med tillförordnade innehavare, laboratorietjänare- och reparatörsbefattningarna besättas i början av vårterminen 1917, medan vaktmästar- och portvaksplatserna först under sommaren 1917 komma att tillsättas.

[216.]

Det kunde bliva fråga om att uppföra samtliga nu omförmälda befattningar å ordinarie stat från och med år 1918. Att man vid högskolan beslutit sig för att ännu ett år bibehålla dem å extra stat beror därpå, att man ansett det vara av vikt, att personvalet vid tjänsternas besättande blir så gott som möjligt, och man önskar därför att hava tillräcklig tid för prövning av vederbörandes lämplighet för befattningarna.

Jag har ej annan erinran att göra beträffande styrelsens ifrågavarande förslag än att, på sätt riksdagen år 1916 vid prövning av högskolans anslagskrav påpekat, från vart och ett av de föreslagna arvoden till vaktmästare och laboratorietjänare bör dragas ett belopp av 25 kronor, ungefärligen motsvarande den pensionsavgift, innehavaren skulle haft att erlägga, därest befattningen varit av ordinarie natur. Återstoden å varje arvodesbelopp utgör alltså 1,175 kronor.

Genom beslut den 15 december 1916 har Kungl. Maj:t förklarat hinder för styrelsen icke möta att åt de tillförordnade innehavarna av verkmästar- och maskinistbefattningarna utöver dem anslagna kontanta avlöningsförmåner upplåta fri bostad och bränsle samt föreskrivit att, därest förmånen av fri bostad och bränsle av styrelsen beredes nu omförmälda vaktmästare och laboratorietjänare, å deras arvode skall avdragas ett belopp, motsvarande vad som skulle frångått dem, om de varit ordinarie innehavare av befattningarna.

Genom nådigt beslut den 26 juni 1915 anbefalldes styrelsen för tekniska högskolan att, så snart förhållandena medgåve, verkställa utredning rörande det antagliga stadigvarande behovet av anslag till samlingar och laborationer och de ändringar i staten, som bleve av nöden, därest, såsom vid förarbetena till den pågående omorganisationen av högskolan avsetts, bidrag ur elevavgifterna skulle utgå endast till täckande av kostnader för assistentarvoden samt för samlingar och laborationer.

Samlingar
och labora-
tioner.

Denna utredning har ännu ej kunnat bringas till stånd, enär man måste avvakta, att de nya laboratorierna kunna tagas i bruk, så att erfarenhet kan vinnas rörande de årliga omkostnaderna för desamma.

Med erinran härom har lärarkollegiet gjort framställning om fortsatt extra anslag för år 1918 till samlingar och laborationer, för vilket ända-

[216.] mål å ordinarie stat är uppfört ett anslag av 17,500 kronor. Det belopp, som begärts, utgör 36,600 kronor. Samma belopp äskades av kollegiet och styrelsen för år 1917, och det belopp, som de för senare halvåret 1916 påyrkade, var beräknat efter nämnda anslag för helt år. I enlighet med min hemställan föreslog Kungl. Maj:t riksdagarna 1915 och 1916 att för ifrågavarande ändamål å extra stat bevilja för år 1916 12,800 kronor och för år 1917 25,500 kronor. Riksdagen beviljade dessa belopp. De beräkningar, på vilka jag stödde mina förslag i nyssberörda avseende, äro sammanfattade i mitt anförande till statsrådsprotokollet över ecklesiastik-ärenden den 14 januari 1916 vid anmälan av tekniska högskolans anslagskrav för år 1917.

Det är fortfarande lika omöjligt som förut att hava en bestämd uppfattning rörande det verkliga behovet av extra anslag för ifrågavarande ändamål. Jag vill emellertid tillstyrka, att anslaget för år 1918 något höjes. Kollegiet har erinrat, att priserna på nära nog alla förbrukningsartiklar för närvarande äro ovanligt höga. Därtill kommer, att jag år 1916 antog, att ett belopp av 1,600 kronor, vilket dittills ur elevavgifterna utgått till arvode åt rektors biträde vid tillsyn av byggnaderna, skulle vid uppförande å ordinarie stat av en intendentsbefattning bliva tillgängligt för nu ifrågavarande ändamål. Detta har emellertid gått om intet.

Med anledning av styrelsens med lärarkollegiets begäran överensstämmande yrkande om anslag till samlingar och laborationer finner jag mig nu böra föreslå, att det extra anslaget härtill må för år 1918 sättas till 30,000 kronor.

Bränsle, lyshållning m. m.

Å extra stat för år 1917 är till diverse utgifter för bränsle, lyshållning m. m. uppfört ett anslag av 40,000 kronor. I enlighet med lärarkollegiets förslag har styrelsen begärt, att samma belopp måtte för ändamålet upptagas å extra stat för år 1918. I sitt anförande i ämnet förklarar sig kollegiet visserligen hysa farhågor, att beloppet kommer att visa sig otillräckligt. Då den möjligheten ej kunde anses helt och hållet utesluten, att de nu högt uppdrivna bränsleprisen till år 1918 kunde falla, hade kollegiet ej nu velat föreslå någon ökning av berörda extra anslag.

Styrelsens omförmälda anslagsäskande bör föreläggas riksdagen.

Summan av de av mig nu tillstyrkta extra anslagens belopp utgör 94,175 kronor.

Under åberopande av vad jag under denna punkt anført tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels, med förklarande att den nuvarande professuren i bergsmekanik vid tekniska högskolan skall från och med ingången av år 1918 förvandlas till en professur i allmän bergsmekanik och gruvmekanik, å ordinarie stat för högskolan uppföra en ny professur i hyttmekanik samt järnets bearbetning och behandling med enahanda avlöningsförmåner, som äro stadgade för övriga professorsbefattningar vid högskolan, och med skyldighet för tjänstens innehavare att vara underkastade för dessa förmåners åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna, [216.] Ökade anslag.

dels för berörda ändamål öka högskolans *ordinarie stat* med ett belopp av 7,500 kronor, eller från 362,950 kronor till 370,450 kronor;

dels ock att anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 94,175 kronor, att för nedan angivna ändamål utgå med högst följande belopp:

till fyllnadsarvode åt rektors biträde	
vid tillsyn av byggnaderna m. m.	kronor 1,400: —
» förhöjning av kamrerarens arvode	» 1,200: —
» arvode åt en speciallärare i kemi	» 1,200: —
» arvode åt en speciallärare i skogsskötsel	» 600: —
» arvode åt en speciallärare i bokförläggning	» 750: —
» arvode åt en speciallärare i fotografi	» 500: —
» arvode åt en speciallärare i elektroteknik	» 3,000: —
» arvode åt en speciallärare i byggnadslära	» 1,200: —
» förhöjning av sekreterarens arvode	» 1,000: —
» arvode åt en vaktmästare	» 1,175: —
» » » laboratorietjänare vid bergsskolan	» 1,175: —
» arvode åt två laboratorietjänare vid elektrotekniska och fysiska laboratorierna, vardera	1,175 kronor
	» 2,350: —

till arvode åt tre laboratorietjänare vid mekaniska laboratorierna, var- dera 1,175 kronor	kronor	3,525: —
» arvode åt en verkmästare	»	2,000: —
» » » maskinist	»	1,600: —
» » » reparator	»	1,200: —
» arvode åt två portvakter	»	300: —
» samlingar och laborationer	»	30,000: —
» diverse utgifter för bränsle, lys- hållning m. m.	»	40,000: —
Summa kronor		94,175: —

[217.]
Laboratorie-
byggnad m. m.
för tekniska
högskolans
fackskola för
kemisk tek-
nologi.

3. Laboratoriebyggnad m. m. för tekniska högskolans fackskola för kemisk teknologi. På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning beviljade 1916 års riksdag för uppförande av laboratoriebyggnad m. m. för tekniska högskolans fackskola för kemisk teknologi ett anslag av 1,128,000 kronor och anvisade därav på extra stat för år 1917 ett belopp av 170,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av detta belopp förskottsvis av tillgängliga medel under år 1916 utanordna 50,000 kronor.

Den 14 juli 1916 utfärdade Kungl. Maj:t instruktion för tekniska högskolans byggnadskommitté i fråga om utförandet av den nya laboratoriebyggnaden samt fastställde av professorn E. Lallerstedt utarbetade ritningar, kostnadsförslag och arbetsplan för byggnadsföretaget.

I en av tekniska högskolans styrelse med tillstyrkande yttrande den 30 september 1916 till Kungl. Maj:t överlämnad skrivelse har nu byggnadskommittén hemställt om utverkande för omförmälda byggnadsföretag av ett anslag av 500,000 kronor för år 1918.

Vid byggnadskommitténs skrivelse är fogad en av Lallerstedt uppgjord plan rörande fördelningen under byggnadstiden 1916—1919 av den till kemiska fackskolans nybyggnad beviljade anslagssumman. Enligt nämnda plan, som nära ansluter sig till de för 1916 års riksdag framlagda beräkningarna, har för år 1916 för schaktnings-, sprängnings- och terrasseringsarbeten erfordrats en summa av 50,000 kronor, vilket belopp också av Kungl. Maj:t ställts till byggnadskommitténs förfogande; för år 1917 skulle för byggnadernas grunder samt för utlysande av huvudentreprenaden m. m. erfordras 120,000 kronor, sistnämnda två belopp utgörande tillhoppa 170,000 kronor eller vad av riksdagen för år 1917 redan anvisats. Av det beviljade totalbeloppet 1,128,000 kronor återstå alltså 958,000 kronor, vilka enligt Lallerstedts plan skulle fördelas på två år,

nämligen 500,000 kronor för år 1918 för murning, bjälklag, putsning, golv, trappor och snickerier m. m. och 458,000 kronor för år 1919 för invändiga arbeten samt utrustning och möblering m. m.

Då enligt denna plan, vilken tillgodoser önskemålen av ett jämförelsevis skyndsamt utförande av byggnadsarbetet, för år 1918 erfordras 500,000 kronor, får jag hemställa, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att av det till uppförande av laboratoriebyggnad m. m. för tekniska högskolans fackskola för kemisk teknologi av 1916 års riksdag beviljade anslaget å 1,128,000 kronor anvisa på *extra stat* för år 1918 ett belopp av 500,000 kronor.

Ökat anslag.

4. **Chalmers tekniska institut.** I skrivelse den 27 september 1916 har styrelsen för Chalmers tekniska institut anhållit om framställning till riksdagen ej mindre om uppförande å ordinarie stat av 1,050 kronor till avlöning åt en vaktmästare och 1,000 kronor till resestipendier åt lärare än även om utverkande av följande anslag å extra stat för institutet, nämligen *dels* 18,300 kronor till förstärkning av det å institutets stat upptagna anslaget å 9,000 kronor till bibliotek, samlingar och laboratorier, *d. ls* 12,000 kronor till förstärkning av det i institutets stat upptagna anslaget å 12,000 kronor till uppvärmning, belysning och diverse utgifter, *dels och* 45,200 kronor till utrustning av fysiska och kemiska laboratorier samt mineralogiska och byggnadstekniska samlingarna.

[218.]

Chalmers
tekniska
institut.

Med äskande av anslag till resestipendier anser jag för närvarande kunna anstå.

Vad angår uppförandet å institutets ordinarie stat av medel till ytterligare en vaktmästarebefattning, grundar sig denna begäran på en av professorn i fysik A. J. H. Koch gjord framställning, uti vilken jämväl professorn i elektroteknik F. H. Lamm instämt.

Ny vaktmästarbefattning.

Koch har i ifrågavarande avseende anfört följande:

Av de å institutets stat upptagna vaktmästarebefattningarna vore sedan några år tillbaka en gemensam för den fysiska och den elektrotekniska avdelningen. Samtidigt med dessa institutioners utveckling hade göromålen för denne gemensamme vaktmästare ansenligt vuxit och för länge sedan överstigit vad man skäligen kunde pålägga honom. Vaktmästaren ålåg att vara till hands vid förberedelser till föreläsningar och vid laborationsövningar; för närvarande utgjorde dessa sammanlagt 17 timmar föreläsningar och 20 timmar laborationsövningar i elektroteknik samt 9 timmar föreläsningar och 3 eftermiddagar laborationsövningar i fysik per vecka. Med det stora elevantal, som frekventerade laboratorier, kunde det ej undvikas, att appa-

[218.] rater då och då skadades, och dessa apparater skulle så vitt möjligt av vaktmästaren — som ju måste vara yrkeskunnig — åter sättas i brukbart skick. Ävenså vore det ej mer än på sin plats, att enklare apparater för föreläsningar och laborationer förfärdigades inom institutet och ej, såsom nu ofta måste ske, beställdes utanför det samma. Såsom förhållandena nu vore, kunde en enda person omöjligen hinna utföra alla dessa åligganden, och av verkstadsarbete bleve det naturligen ganska minimalt, då vaktmästaren tätt och ofta rycktes än hit än dit från sitt arbete, något som även med bästa samförstånd mellan vederbörande institutionsprefekter ej kunde förhindras. Det vore därför ett verkligt behov, att institutet erhöles en ny vaktmästarbefattning, varigenom de göromål, som för närvarande vore hopade på den gemensamme vaktmästaren, fördelades och de båda institutionerna erhöles var sin vaktmästare.

Lamm vitsordar likaledes, att stora olägenheter visat sig uppstå genom att elektrotekniska och fysiska institutionerna hava gemensam vaktmästare och instämmer på det livligaste i Kochs hemställan.

Departementschefen.

Å institutets stat finnas för närvarande upptagna 1 förste vaktmästare, 4 vaktmästare, 1 maskinist och 1 gårdskar. Frånsett de två sistnämnda befattningshavarna, för vilkas verksamhet någon redogörelse i detta sammanhang ej är av nöden, torde i fråga om det arbete, som påvilar institutets vaktmästare, här få meddelas följande från institutets rektor, professorn B. H. Grauers till ecklesiastikdepartementet införskaffade upplysningar.

Förste vaktmästaren biträder rektor med tillsynen över institutets tillhörigheter och står alltid till personalens på kansliet förfogande för budskickning i bank och postgöromål, för betalning av räkningar och dylikt. Av vaktmästarna är en anställd vid maskinlaboratoriet, en vid Vasabyggnaden, där bland annat lokaler för undervisning i mekanik och mekanisk teknologi samt ritsalar äro belägna, en vid övre och nedre kemiska laboratoriet ävensom vid elektrokemiska laboratoriet samt en vid fysiska och elektrotekniska laboratorier.

Det är denne sistnämnde vaktmästare, som i Kochs framställning åsyftas. Enligt vad därav framgår, fordras hos denne vaktmästare jämväl en viss grad av yrkesskicklighet; med hänsyn till de båda ifrågasvarande institutionernas arbeten och fortgående utveckling måste det betraktas som en avsevärd olägenhet för dem att förfoga över endast en vaktmästare, som skall i möjligaste mån betjäna dem båda. En delning av denna vaktmästartjänst synes mig väl motiverad; för ändamålet bör därför institutets anslag å ordinarie stat ökas med ett belopp av 1,050 kronor till avlöning åt en ny vaktmästare. Av nämnda belopp skola 700 kronor vara lön och 350 kronor tjänstgöringspenningar. Därest vaktmästaren kommer i åtnjutande av fri bostad och bränsle, bör emellertid avlöningen för honom liksom för övriga vaktmästare minskas med 100

kronor. Ålderstillägg till den nye vaktmästaren böra naturligen, liksom vid redan befintliga vaktmästarbefattningar vid institutet, utgå av det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg.

[218.]

Jag har övervägt, huruvida det ej vore lämpligt att i detta sammanhang upptaga frågan om de särskilda vaktmästarnas fästande, genom aneckning i staten, vid de särskilda institutionerna. Under föreliggande förhållanden har jag emellertid funnit mig icke böra, utan framställning från styrelsen i ämnet, taga något steg i detta avseende.

För vart och ett av åren 1914—1916 har riksdagen på grund av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar beviljat ett belopp av 6,000 kronor till förstärkning av det å ordinarie stat uppförda anslaget å 12,000 kronor till uppvärmning, belysning och diverse utgifter. För år 1917 höjdes det extra anslagsbeloppet till 12,000 kronor. Som ett tilläggsanslag å sistnämnda belopp alltjämt är erforderligt, har styrelsen hemställt om äskande av dylikt anslag för år 1918. Jag finner mig böra biträda styrelsens framställning i denna del.

Uppvärmning, belysning och diverse utgifter.

I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1914—1917 till förstärkning av det å ordinarie stat uppförda anslaget å 9,000 kronor till bibliotek, samlingar och laboratorier anvisat 6,000 kronor. Styrelsen har nu hemställt om utverkande å extra stat för år 1918 dels av ett till 18,300 kronor förhöjt belopp för ifrågasvarande ändamål, dels ock av ett anslag för en gång å 45,200 kronor till utrustning av fysiska och kemiska laboratorierna samt mineralogiska och byggnadstekniska samlingarna.

Bibliotek, samlingar och laboratorier.

Styrelsens omförmälda skrivelse innehåller en tabell, åskådliggörande huru inkomster och utgifter de senaste åren fördelat sig på bibliotek och samlingar, modellering och laboratorier. Denna tabell är av följande utseende:

	År 1912.		Ar 1913.		År 1914.		År 1915.	
	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.
<i>Utgifter:</i>								
Balans, brist från föregående år.....	936	38	3,904	31	6,719	78	6,122	40
Bibliotek och samlingar.....	8,839	62	8,085	79	7,656	03	5,138	48
Modellering	276	—	315	50	353	25	276	75
Laboratorier	2 852	31	3 414	18	6 393	34	10 214	18
Summa	12,904	31	15,719	78	21,122	40	21,751	81

[218.]

	År 1912.		År 1913.		År 1914.		År 1915.	
	Kronor.	öre	Kronor.	öre	Kronor.	öre	Kronor.	öre
<i>Inkomster:</i>								
Ordinarie anslaget	9,000	—	9,000	—	9,000	—	9,000	—
Extra anslag	—	—	—	—	6,000	—	6,000	—
Balans, brist till följande år	3,904	31	6,719	78	6,122	40	6,751	81
Summa	12,904	31	15,719	78	21,122	40	21,751	81

Av tabellen framginge, säger styrelsen i sin framställning, att utgifterna för modellering hölle sig konstanta, under det att utgifterna för laboratorier år för år ökats och utgifterna till bibliotek och samlingar under de i tabellen upptagna åren minskats. Det senare förhållandet vore ingalunda beroende på någon minskning i behovet av utkommande vetenskaplig teknisk litteratur, utan hade sin grund uteslutande i avsikt att begränsa utgifterna under titeln i sin helhet för att förhindra bristen att bli allt för stor.

Vidare meddelar styrelsen, att föreståndarna för de kemiska, fysiska, elektrotekniska och maskinlaboratorierna samt de mineralogiska och byggnadstekniska samlingarna till styrelsen inkommit med skrivelser, vari de var för sig framhållit behovet av ökat anslag för sina institutioner.

Vad först de *kemiska laboratorier* (det övre och det elektrokemiska) beträffar, har professorn i kemi och kemisk teknologi N. A. Langlet i sin skrivelse anförut följande:

Den del av ifrågavarande anslag, som kommit övre laboratoriet till del, hade under hela den tid, som Langlet tjänstgjort vid institutet, varit så knappt tilltagen, att den i allmänhet icke räckt till för några inköp utöver de för laborationerna absolut nödvändiga utensilierna och preparaten. Undantagsvis hade någon billigare specialapparat kunnat beställas; något oftare hade det varit möjligt att utöka förrådet av vanligare utensilier såsom brännare, extraktions- och destillationsapparater m. m. dylikt. Dyrbarare apparater hade det däremot icke varit möjligt att anskaffa, och laboratorieutrustningen hade fått hållas så enkel och torftig som möjligt. Ett undantag bildade läsåret 1914—1915, under vilket Langlet fick tillfälle att anskaffa apparater för övre laboratoriet till ett belopp av omkring 2.000 kronor och för elektrokemiska laboratoriet till ungefär halva detta belopp. På grund av ovan relaterade förhållande hade det emellertid icke varit möjligt att för dessa belopp i någotdera laboratoriet anskaffa en apparatsamling, som kunde anses i någon mån tillfredsställande. Det vore ju klart, att decenniernas försummelser i berörda hänseende icke kunde kompenseras genom en så obetydlig summa.

För läsåret 1916—1917 vore, enligt uppgift av styrelsen, från ifrågavarande titel anslaget 1.200 kronor för övre och elektrokemiska laboratoriets behov. Härav toge apoteksräkningen omkring hälften, och återstoden torde med sparsamhet räcka till övriga nödvändiga utgifter: kemikalier för de tekniska laborationerna, nödvändig för-

nyelse av platinaförrådet, reparationer av vattenbad och torrskåp, skioptikonbilder samt ersättning av sådana förbrukade utensilier, vilkas ersättande icke kunde åläggas eleverna. Och förutsättningen för att det skulle gå ihop vore en icke önskvärd inskränkning, såväl kvalitativt som kvantitativt, i preparat och apparatur för organiska synteser.

Det vore lätt att inse, att en sådan anordning icke kunde vara annat än skadlig för undervisningen. Denna borde ju kunna så ledas, att de från institutet utgående ingenjörerna kunde vid sitt utträde i praktiken till fabrikslaboratorier och försöksanstalter medföra kännedom om de modernaste metoder och apparater. I stället finge de nu först å dessa ställen göra bekantskap med den moderna analysens hjälpmedel, och deras lärare kunde endast å samma ställen få in corpore och verksamhet se de apparater, som eljest blott vore honom bekanta från litteraturen och priskurranterna.

En sådan ökning i anslaget för de ifrågavarande laboratorierna, att undervisningen kunde följa med sin tid i avseende på apparatur och metoder, skulle därför helt säkert innebära en synnerligen god användning av penningmedel. Men på grund av äldre försummelser vore det icke möjligt att med ett ökat årligt anslag, om det skulle hållas inom lämpliga gränser, vinna full rättelse i missförhållandena inom nägorlunda rimlig tid. Däremot skulle detta mål kunna nås genom ett större engångsanslag jämte ett lämpligen förhöjt årsanslag.

Langlet hemställde därför, att styrelsen ville vidtaga åtgärder för att bereda åt övre laboratoriet ett engångsanslag å 6.000 kronor samt ett årligt anslag av 2,200 kronor och åt elektrokemiska laboratoriet ett engångsanslag av 2,000 kronor samt ett årligt anslag av 500 kronor.

Till närmare belysning av de begärda engångskostnaderna, 6,000 kronor till det övre laboratoriet och 2,000 kronor till det elektrokemiska laboratoriet, hava på begäran till ecklesiastikdepartementet ingivits två av Langlet uppgjorda specifikationer, avseende användningen av nyssnämnda anslagsbelopp.

I fråga om det *fysiska laboratoriet* har professorn Koch anhallit om utverkande av

a) ett tillfälligt anslag å 30,000 kronor för anskaffande av demonstrations- och undervisningsmateriell till föreläsningar och laborationsövningar; samt

b) en ökning av anslaget till bibliotek, samlingar och laboratorier med sådant belopp, att den fysiska institutionen för framtiden kan påräkna ett årligt anslag å 2,500 kronor, avsett såväl att bestrida de med undervisningen i fysik förenade löpande utgifterna som ock att möjliggöra ett vidmakthållande och en kontinuerlig förnygring av undervisningsmateriellen.

Såsom skäl för denna anhållan har Koch anfört:

Det vore styrelsen helt säkert sedan år tillbaka väl bekant, att den fysiska institutionen vid institutet arbetade under exceptionellt brydsamma förhållanden. För

[218.]

omkring 2 år sedan skrev institutets föreståndare å lärarrådets vägnar i en skrivelse till styrelsen: »Huvudsakligen på grund av allt för små anslag har den fysiska institutionen vid institutet kommit i ett sådant tillstånd, att den står inför den oundvikliga situationen av en omorganisation, så genomgripande, att den kan betraktas som en nydaning.» Det vore ej nog med att förefinliga lokaler vore otillräckliga och i ett skick långt ifrån vad man ägde rätt att fordra av en högskoleinstitution. Även de instrumentella resurser, som stode professorn i fysik till buds vid hans undervisning, vore ytterligt begränsade. Enbart katederföreläsningar i fysik vore så ofta och så grundligt utdömda, att Koch därpå ej behövde spilla några ord; och lika om ej mera fördömligt vore det naturligtvis, om dessa katederföreläsningar måste av brist på apparater åtföljas av »experiment med kritbiten å svarta tavlan». Fysiken vore åtminstone vid institutet med hänsyn till inträdesfordringarna av så grundläggande betydelse, att en bristfällig undervisning i detta ämne måste vara synnerligen kännbar. Det torde ej heller vara förenligt med god hushållning, att ett institut med dyrbara lärarkrafter icke sattes i stånd att fungera på ett sätt, fullt motsvarande vad man just med hänsyn till lärarpersonalen ägde rätt att fordra. Under nuvarande kritiska förhållanden ansåge Koch sig icke kunna på en gång ifrågasätta en så genomgripande omdaning, som den fysiska institutionens belägenhet krävde. På grund av därmed förenade avsevärda kostnader såge han sig tvingad att nu lämna frågan om nya lokaler åsido.

Det vore av intresse att närmare granska huru stora belopp, som under de senare åren anvisats den fysiska institutionen. Räkenskaperna gäve vid handen följande:

År.	Instrument- inköp.	Löpande utgifter.	Summa.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.
1901	160:—	35:—	195:—
1902	—	—	—
1903	—	—	—
1904	—	10:—	10:—
1905	70:—	60:—	130:—
1906	385:—	50:—	435:—
1907	425:—	70:—	495:—
1908	435:—	195:—	630:—
1909	285:—	65:—	350:—
1910	—	95:—	95:—
1911	420:—	85:—	505:—
1912	185:—	110:—	295:—
1913	945:—	125:—	1070:—
1914	—	15:—	15:—
Medeltal för år c:a 300:—			

Föreståndarens ovan citerade ord finge här en bjärt belysning, och det låge ju i öppen dag, att den fysiska institutionen måste befinna sig i en utomordentligt svår situation.

Vid Kochs tillträde till fysikprofessuren (januari 1915) anvisade styrelsen omkring 4,000 kronor för år 1915, och för år 1916 ägde Koch att förfoga över 2,000 kronor. Med en fortsättning på detta sätt — med små belopp för varje år — skulle det dröja ett avsevärt antal år, innan en för undervisningen avpassad instrument-samling kunnat hopbringas; och det vore ju givet, att det först förvärvade under tiden hunnit bliva för länge sedan föråldrat och förslitet. Den enda riktiga utvägen syntes Koch vara, att ett större belopp på en gång begärdes, som kunde tillfredsställa det närmaste för föreläsningar och laborationsövningar erforderliga apparatbehovet. En överslagsräkning hade lett honom till omkring 5,000 kronor för övningslaboratoriet och 25,000 kronor för den övriga instrumentsamlingen. Därvid hade han ej tagit med i räkningen någon speciell utrustning av den fysiska lärosalen; det kunde icke vara riktigt att bita sig fast i en olämplig lokal. Vidare hade Koch förlitat sig på att den fysiska institutionen framgent liksom hittills finge disponera den elektrotekniska avdelningens accumulatorbatterier.

Det vore emellertid icke tillräckligt, att den fysiska institutionen nu erhöle ett tillfälligt instrumentanslag (utrustningsanslag), utan det vore även nödvändigt, att institutionen tillförsäkrades ett lämpligt årsanslag för materiellens underhåll och förnygring, för att man ej om några år åter skulle stå inför samma ledsamma situation som den nuvarande. Det nu utgående anslaget till bibliotek, samlingar och laboratorier torde för visso ej i längden medgiva, att den fysiska institutionen erhöle ett för dess verkliga behov avpassat årsanslag, utan att de övriga avdelningarna vid institutet bleve tilbakasatta. Koch ville därför föreslå styrelsen att ingå med anhållan om en sådan höjning av statsanslaget i fråga, att den fysiska institutionen kunde tillförsäkras 2,500 kronor årligen. För jämförelsens skull kunde erinras om att tekniska högskolans fysiska institution under åren 1903—1907 enligt tillgängliga siffror dragit en årlig kostnad av i medeltal 1,900 kronor, ett belopp, vilket med hänsyn till sedan dess inträffade prisstegringar ungefär motsvarade det av Koch föreslagna beloppet. I kommittébetänkande av år 1908 hade föreslagits en höjning av årsanslaget till tekniska högskolans fysiska institution till 4,500 kronor.

Även en annan synpunkt förtjänade att beaktas. Hela institutets uppgift borde ju, enligt från sakkunnigt håll uttalad mening, allt framgent liksom hittills vara av vetenskaplig och teknisk karaktär. Ett ej allt för snävt tilltaget årsanslag kunde bereda såväl professorn i ämnet som utexaminerade elever tillfälle till vetenskapligt arbete vid institutet.

Till närmare specifikation av det begärda engångsanslaget å 30,000 kronor har Koch inlämnat en promemoria, däri han under rubrikerna allmän fysik, akustik, optik, värmelära, elektricitetslära och laboratoriet angivit en inköpsplan, slutande å 30,000 kronor, vilken han i huvudsak tänkt sig kunna följa. Han anmärker dock, att denna plan uppgjorts efter prislistor, gällande före hösten 1914. Sedan dess hade icke obetydliga prisförhöjningar inträtt, vilka åtminstone delvis kunde förmodas bliva bestående.

Vad vidare angår det *elektrotekniska laboratoriet* har professorn Lamm i avseende å anslagsbehovet för detta laboratorium anfört följande:

[218.]

För institutets elektrotekniska avdelning hade under de sista båda läsåren blott ytterst obetydliga inköp verkställt med hänsyn dels till de abnormt höga priserna å elektrotekniska produkter och dels till de krav, som ställts särskilt på den fysikaliska institutionens nydaning, vilka nödvändiggjort återhållsamhet i avseende på inköp för den elektrotekniska avdelningen. Sålunda hade för år 1916 blott 900 kronor ställts till förfogande för inköp till och underhåll av de elektrotekniska samlingarna, vilken summa även skulle täcka de löpande utgifterna för förbrukningsmateriell och för den ej obetydliga elektriska energiförbrukningen för arbetena inom laboratoriet.

De närmast föregående åren voro medel ännu tillgängliga av det anslag å 25,000 kronor, vilket riksdagen år 1912 beviljade för inköp av apparater för institutets då under utvidgning varande elektrotekniska laboratorium. Dessa medel hade nämligen delvis förbrukats under hand, varigenom lämpliga tillfällen kunnat utnyttjas att inköpa värdefulla maskiner och apparater, vilka förut varit i bruk inom industriella anläggningar och därigenom erhållits till betydligt lägre pris än om de måst nyan- skaffas.

På så sätt hade emellertid en stor del av anslaget tagits i bruk för att förvärva för elektroteknikens utveckling viktiga konstruktioner av äldre datum och medlen blott i ringare grad räckt till för att anskaffa maskiner och apparater av fullt modärn konstruktion.

En fortsatt utveckling av de elektrotekniska samlingarna vore givetvis av nöden, därest undervisningen och arbetena inom laboratoriet skulle kunna motsvara rimliga fordringar.

Genom att inom högre avdelningens elektrotekniska fack såväl föreläsningar som laborationsövningar i elektroteknik efter senaste omorganisation förekomme ej blott i tredje utan även i andra årskursen, hade såväl undervisningen som laborations- arbetena blivit mera omfattande än förut och ställde därigenom större fordringar på maskin- och apparatutrustningen ej blott på grund av de högre studierna, som genom förändringen möjliggjorts, utan även på grund av den samtidiga undervisningen i två olika årskurser.

Vidare hade, genom att kursen i tillämpad elektricitetslära för icke elektrotek- niker utökats, behovet av lämpliga demonstrationsapparater blivit synnerligen känn- bart. Då denna kurs icke åtföljdes av några laborationsövningar, låge nämligen sär- skild vikt vid att föreläsningarna åtföljdes av demonstrationer.

Slutligen ville Lamm påpeka, att, bortsett från de ökade krav på den elektro- tekniska utrustningen, som uppstått genom undervisningens utvidgande, det vore nöd- vändigt att ständigt förkovra de elektrotekniska samlingarna, därest institutet ens till- närmelsevis skulle kunna följa utvecklingen. Denna skedde snabbare och mångsidi- gare på det elektrotekniska området än inom någon annan av de vid institutet före- trädda grenarna av tekniken och uppvisade ideligen nya uppfinningar och konstruk- tioner på olika områden.

Då de viktigaste konstruktionerna oftast avsåge dyrbara apparater eller låge på området för de elektriska maskinerna, vilka såsom laborationsföremål vore av allra största betydelse, men som sådana icke finge vara av allt för små enheter, vore det uppenbart, att man med ett mindre penninganslag icke förmådde följa elektrotekni- kens utveckling på ett för undervisningen tillfredsställande sätt.

På grund av vad anförts anhölle Lamm, att styrelsen ville göra ansökan om ökade årsanslag, så att den elektrotekniska institutionen vid institutet tills vidare måtte komma i åtnjutande av ett årligt anslag av 5,000 kronor för underhåll av och nyförvärv för den elektrotekniska utrustningen.

Lamm har därefter ingivit en tablå över användningen av det utav honom begärda anslaget. Tablån föregås av följande uttalande: [218.]

Då ifrågavarande anslag icke blott vore avsett till de löpande driftkostnaderna utan även och till väsentlig del till en successivt försiggående komplettering av instrument- och apparatsamlingarna samt av den maskinella utrustningen, vore det ytterst svårt att nu specificera, huru medlen är för år skulle användas. I synnerhet vore det omöjligt att nu i detalj redogöra för de inköp, som erfordrades för att i någon mån kunna följa den ständiga och snabba utvecklingen på elektroteknikens olika områden.

Under de närmaste åren måste emellertid anslaget i huvudsak användas för att täcka sådana behov, som redan länge förefunnits och som för varje år bleve allt mer kännbara.

Sålunda nödvändiggjordes, huvudsakligen för att ej såsom nu kopplingar och anordningar, verkställda av eleverna i högsta årskursen, skulle behöva rubbas i och för apparaternas användande vid undervisningen på det lägre stadiet samt för att kunna möjliggöra det stora elevantalets i lägre avdelningen uppdelande på mindre grupper under laborationerna, inköp av större antal enklare mätinstrument för såväl motstånd som strömstyrkor och spänningar. Även behövdes med det allra första på grund av den utvidgade undervisningen i högre avdelningen en del bättre mätinstrument, särskilt för växelström. För att dessutom kunna möjliggöra inköp av några mera kostbara maskiner, varav behovet gjorde sig i hög grad gällande, måste inköpen av ovannämnda mätinstrument fördelas på flera år, varförutom vid inköp av mera dyrbara maskiner likviden finge tänkas fördelad på åtminstone två år, på det att icke nästan hela årsanslaget skulle slukas av blott en dylik maskin.

Beträffande anslag till *maskinlaboratoriet* hava professorerna i maskinlära (vattenmotorer) S. J. Lindström och i maskinlära (värmemotorer) C. E. Petterson i en gemensamt avlåten skrivelse lämnat följande uppgift å årligen erforderliga medel för driften och underhållet av nämnda laboratorium:

Driftmedel: såsom bränsleoljor, smörjolja, packningar, elektrisk	
ström m. m.	kronor 1,250:—
Skur- och putsmedel jämte underhåll av verktyg	» 250:—

Då maskinlaboratoriet hittills varit så litet i bruk, hade Lindström och Petterson ej någon erfarenhet från detsamma att stödja sig på vid angivandet av det belopp, som kunde anses erforderligt för maskinernas och instrumentens underhåll (exemplvis ersättning av genom naturligt slitage obrukbara maskindelar), men ansåge de enligt erfarenheten från industrien, att för nämnda underhåll borde beräknas minst 2,5 å 3 procent av anläggningskostnaden (75,000 kronor) d. v. s. i runt tal 2,000 kronor.

För att kunna bereda de mera begåvade eleverna tillfälle till specialundersökningar utom det för samtliga elever obligatoriska programmet, torde det vara nödvändigt, att medel till härför nödvändiga anordningars anskaffande funnes tillgängliga, och beräknades härför för år 1,000 kronor.

[218.]

Vidkommande de *mineralogiska samlingarna* har professorn i oorganisk kemi jämte mineralogi och geologi A. G. Bodman i sin skrivelse anfört:

För ett par år sedan skedde en partiell ombyggnad av det kemiska laboratoriet, resulterande uti bland annat en flyttning av den kemiska hörsalen och den mineralogiska samlingen från den gamla kemiska laboratoriebyggnaden till byggnaden vid Vasagatan. På detta sätt åstadkoms visserligen en väsentlig förbättring i undervisningsförhållandena för den oorganiska kemien samt mineralogien, men den summa, som anslagits till omändringarna, torde hava varit för knappt tillmätt. Den förslög varken till en tidsenlig apparatutrustning för föreläsningssalen eller till en önskvärd komplettering av de mineralogisk-geologiska samlingarna och ej heller till en med avseende på arbetsmöjlighet tidsenlig inredning av arbetsrummet för professuren i oorganisk kemi.

Med hänsyn till dessa tre kategorier av brister ville Bodman framlägga en förteckning över utensilier, för vilkas anskaffande ett anslag en gång för alla vore synnerligen önskvärt att begäras hos riksdagen år 1917.

Denna specificerade förteckning upptager särskilda belopp för den mineralogisk-geologiska undervisningen, för materiell till professorns arbetsrum och för materiell till föreläsningssalen.

För den mineralogiska institutionen, yttrar Bodman, hade han begärt ett anslag på 1,500 kronor. Att summan sprungit upp till denna höjd hade sin förklaring i de två posterna för monter, 350 kronor, och för mikroskop, 400 kronor.

Montern hade varit påtänkt redan förut, i det att vid uppgörande av ritningar till samlingsmontrer Bodman valde deras storlek sådan, att fyra skulle kunna inrymmas i de disponibla rummen. Institutets ekonomi hade dock endast tillåtit anskaffande av tre montrar, och dessa vore för närvarande så fyllda, att reservplatser för en välbehövlig utökning och komplettering av samlingen endast funnes i ringa utsträckning. Då ett av riksdagen eventuellt beviljat anslag ej utanordnades förrän år 1918, torde med all sannolikhet redan då den tiden vara kommen, att utvidgat utrymme vore oundgängligen påkallat.

Den andra stora posten vore mikroskopet. I undervisningen i petrografi inginge sedan några år tillbaka, för så vitt det gällde kemisterna, en kortare kurs i petrografisk mikroskopering, för vilken kurs naturligtvis fordrades ett polarisationsmikroskop. Att undervisningen kunnat uppehållas, ehuru detta optiska instrument saknades, kunde endast tillskrivas ett vänligt tillmötesgående från professor O. Nordenskiöld's sida. Genom hans förmedling hade institutet fått låna det erforderliga mikroskopet från Göteborgs högskola. Att en sådan situation ej kunde betraktas såsom värdig Chalmers tekniska institut låge i öppen dag.

Till dessa petita komme jämte ett skioptikon för den geologiska undervisningen diverse kompletteringar av samlingarna.

För professorns laborationsrum hade Bodman begärt en summa av 1,900 kronor. Denna innebure dels anslag till hyllor, kompletterande inventarietrustningen och vilka blivit bortglömda vid rummets inredande, dels anslag till apparatutrustningen, dels slutligen huvudposten, den kanske vid första påseende onödigt stora summan på 1,500

kronor till platina. För denna summa erhöles emellertid ej mer än på sin höjd 250 gr. platina samt en skål på 250 cm.³.

Slutligen hade Bodman begärt ett anslag på 800 kronor att användas huvudsakligast till föreläsningssalens utrustning men även, fast i ringa mån, för det egentliga laboratoriet. Det nedre kemiska laboratoriet och föreläsningssalen hade under de sista två åren måst dela mellan sig en, man kunde säga, rätt torftig utrustning. Apparater hade lånats mellan de båda avdelningarna, vilket naturligtvis måst inverka menligt på respektive avdelningars arbete. Särskilt hade detta länssystem visat sig olägligt därigenom, att de båda avdelningarna låge i skilda byggnader och skildes av två halvtrappor och dessutom ett avsevärt gårdsparti.

För att få en bot för olägenheten med denna länstrafik erfordrades naturligtvis en egen oberoende utrustning för föreläsningssalen.

Enligt institutets räkenskaper hade under de sista fem åren rekvisitionerna från apoteket Lejonet i Göteborg uppgått till i medeltal 758 kronor 92 öre. Då denna summa i det närmaste motsvarade endast konsumtionen av kemikalier för det nedre kemiska laboratoriet, framstode med full evidens, att en summa av 800 kronor numera ej ens kunde komma att räcka till kemikalier, än mindre till underhåll och den komplettering av förut befintlig inventarieutrustning, som vore nödvändig för ett institut, vilket hade att följa utvecklingen. Ty stillastående betydde tillbakagång. Då nu av anslaget till laboratorier m. m. å tillhopa 15.000 kronor endast 800 kronor vore att disponera för nedre kemiska laboratoriet, hemställde Bodman, att styrelsen måtte taga i övervägande begäran om en sådan höjning av detta anslag, att omkring 2,000 kronor måtte årligen få disponeras till det nedre kemiska laboratoriet, den kemiska föreläsningssalen och de mineralogisk-geologiska samlingarna.

I fråga om anslagsbehovet för de *byggnadstekniska samlingarna* har professorn i byggnadslära och ornamentsritning H. F. Hedlund yttrat följande:

Institutets materiell- och modellsamlingar inom det husbyggnadstekniska området, tillkomna huvudsakligen genom gåvor från enskilda byggnadsindustriidkare och intresserade, hade i samband med 1891 och 1905 års i Göteborg avhållna byggnadsfackutställningar erhållit betydande tillskott och fingo egen lokal i en skjulbyggnad, som, med anslag av tekniska samfundet, för ändamålet uppfördes på institutets gård.

När emellertid det område, som nämnda skjul upptog, blev behövt för de av staten bekostade tillbyggnaderna år 1914, och enär institutet saknade andra lokaler för föremålens uppställning, tillgrep man den utvägen att tills vidare magasinera dem i källare och på andra platser i väntan på den dag, då slöjdföreningens skolas mönstersamling, som på sin tid fått åt sig upplåten den stora salen under aulan i Vasa-byggnaden, kunde införas i det nya konstslöjdmuseet. Salen i fråga hade vid samlingarnas flyttning från gården tänkts som lämplig att, möjligen med tillägg av den nybyggda östra källaren i samma hus och ännu lediga platser under bar himmel på gården, tjäna till framtida uppställningsplats för de byggnadstekniska samlingarna.

För återuppställningen och ordnandet av dessa samlingar, vilka under årens lopp nått en aktningvärd omfattning och vilka som åskådningsmateriell vid institutet och som mönster- modellsamling, tillgänglig för allmänheten, vore av oomtvistlig betydelse, funnes emellertid för närvarande inga tillgängliga medel, liksom ej heller för den

[218.]

förnyelse och nyanskaffning, som för slika samlingar vore oundgänglig; ej heller för deras tillbörliga vård, katalogisering, renhållning m. m.

Hedlund ville därför anhålla, att styrelsen måtte söka utverka framställning till riksdagen år 1917 om nödiga anslag för fyllande av nu nämnda behov.

Anslagsbeloppen behöfve utgöras av *dels* ett sådant, utgående för en gång och avseende kostnaderna för redan befintliga föremåls uppställning och ändamålsenliga ordnande på hyllor och i enkla skåp och montrar i andra våningens sal och i östra källaren av Vasabyggnaden, med ett belopp av 3.000 kronor, *dels ock* ett anslag för samlingarnas behöriga förnyelse och vård med 600 kronor årligen.

Till närmare belysning av det gjorda äskandet har Hedlund sedermera inkommit med en skrivelse, däri önskemålen blivit mer specificerade. Häre anföres:

Samlingarna bestode av till större delen skänkta föremål, utgörande prov ur naturstens- och tegelindustrien, delvis i hela kollektioner, företrädesvis av svenskt ursprung, men till någon del även av utländskt (t. ex. de genom förre statsgeologen Lundbohm anskaffade serierna av amerikanska naturstenar).

Till samlingarna av naturlig och konstgjord byggnadssten komme ytterligare prov på byggnadssmide och beslag, byggnadssnickeri, taktäckningsmaterial, glas m. m., ävensom ett ej obetydligt antal i gips utförda modeller till nybyggnader, grundläggningar, broar m. m. i Göteborg och dess grannskap.

För uppställningen av samlingarna stode till förfogande dels salen en trappa upp i Vasabygeln, omkring 180 kvm. för relativt lättare föremål, dels en någorlunda väl belyst källarlokal i samma flygels nybyggda del, omkring 135 kvm. för tunga föremål.

I den förstnämnda lokalen, dit även gipsmodellerna skulle förläggas, kunde man tills vidare inskränka sig till att utföra hälften av vad som kunde betraktas såsom fullständig inredning.

I källarlokalen skulle uppställas, respektive uppmuras tyngre stenprov, ett par större granitmontrar, Hellekis och Yxhults kalkstensutställningar, Orsa- och Eksjö-sandsten m. m., varjämte provmurar skulle uppföras av tegelsamlingar, lämnade av Börringe, Minnesberg, Hälsingborg, Slottsmöllan i Halmstad, Höganäs- och Skronberga-verken med flera svenska tegelverk.

Enligt inhämtade anbud skulle för nyssnämnda hälft av de till övre salen avsedda montrerna, d. v. s. för ett första utbyggnadsstadium erfordras något över 2,000 kronor.

Till föremålens uppställning samt till murnings- och transportkostnader för föremålen i källaren och på garden kunde icke beräknas mindre än 1,000 kronor, sålunda tillsammans 3,000 kronor.

Till samlingarnas vård och underhåll samt om möjligt till nödiga nyanskaffningar begärdes i detta sammanhang ett årligt anslag av 600 kronor. Bland utgiftsposter, avsedda att bestridas ur detta anslag, borde nämnas städning och renhållning samt etiketterings- och katalogiseringsarbete.

Slutligen har styrelsen gjort framställning om anslag till *bibliotek och samlingar samt modellering* till belopp av 10,000 kronor. I avseende å denna anslagspost har institutets rektor på anmodan från ecklesiastikdepartementet meddelat följande:

Utgifterna till bibliotek och samlingar samt modellering under åren 1912—1915 vore angivna i styrelsens skrivelse den 27 september 1916. [218.]

Sammanställda för sig ställde sig utgifterna sålunda:

	År 1912.		År 1913.		År 1914.		År 1915.	
	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.
Bibliotek och samlingar	8,839	62	8,085	79	7,656	03	5,138	48
Modellering	276	—	315	50	353	25	276	75
Summa	9,115	62	8,401	29	8,009	28	5,415	23

Härav framginge, att institutet under senare år måst inskränka inköpen för bibliotek och samlingar. Emellertid uppginge utgifterna för bibliotek och samlingar samt modellering för år 1912 till över 9,000 kronor. Då nu styrelsen anhållit om ett anslag å 10,000 kronor till detta ändamål, hade styrelsen tänkt sig kunna så småningom täcka bristen i anslaget i dess helhet, som vid 1916 års början enligt styrelsens ovannämnda skrivelse uppgick till 6,751 kronor 81 öre. Det syntes nämligen ej kunna förutsättas, att denna brist ens till någon del skulle kunna täckas av eventuella anslag till de särskilda laboratorierna.

En sammanställning av de belopp, som sålunda för närvarande äskas till bibliotek, samlingar och laboratorier, visar följande siffror:

Departementschefen.

	Engångs- kostnader. Kronor.	Årliga kostnader. Kronor.
Övre laboratoriet (professor Langlet)	6,000: —	2,200: —
Elektrokemiska laboratoriet (professor Langlet)	2,000: —	500: —
Fysiska laboratoriet (professor Koch)	30,000: —	2,500: —
Elektrotekniska laboratoriet (professor Lamm)	—	5,000: —
Maskinlaboratoriet (professorerna Lindström och Petterson)	—	4,500: —
Mineralogiska samlingen (professor Bodman)	4,200: —	2,000: —
Byggnadstekniska samlingen (professor Hedlund)	3,000: —	600: —
Bibliotek, samlingar och modellering	—	10,000: —
Summa	45,200: —	27,300: —

Utgifterna till utrustning skulle sålunda belöpa sig till 45,200 kronor och utgifterna till förbrukningsartiklar och underhåll av apparater och samlingar till 27,300 kronor.

Beträffande de årliga kostnaderna skulle alltså, utöver vad för ändamålet är uppfört å ordinarie stat eller 9,000 kronor, erfordras 18,300 kronor såsom ett extra tilläggsanslag för år 1918, d. v. s. en ökning med 12,300 kronor utöver det tilläggsanslag å 6,000 kronor, som för år 1917

[218.] beviljats. Denna ökning synes väl hög; jag föreslår en begränsning av det extra anslaget till 16,000 kronor.

Vad åter angår den begärda engångskostnaden å 45,200 kronor till de omförmälda olika laboratoriernas och samlingarnas utrustning finner jag de krav, som i detta avseende framställts i de olika institutionsföreståndarnas skrivelser, vara i hög grad förtjänta av beaktande. Utvecklingen har på de områden, varom här är fråga, under senare tider gått med raska steg framåt. Att vårt land inom de tekniska branscherna, ej minst de fysiska, kemiska och elektrokemiska, tillvaratager sina möjligheter och ej såsom efterblivet ställer sig i beroende av utlandet, är en nödvändig förutsättning för dess ekonomiska framtid. Det är därför av största betydelse, att våra tekniska fackskolor äro så rustade, att de kunna bibringa våra ingenjörer en utbildning, som tillfredsställer tidens krav.

Emellertid anser jag mig icke kunna föreslå, att hela det begärda beloppet å i runt tal 45,000 kronor uppföres på 1918 års stat. För närvarande anser jag mig endast böra hemställa, att för år 1918 ett belopp av 15,000 kronor göres tillgängligt för täckande av de mest trängande behoven, och torde detta belopp böra utgå enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna skäl meddela.

På grund av vad jag nu anfört hemställer jag om förslag till riksdagen att

Ökade anslag.

dels i staten för Chalmers tekniska institut uppföra ytterligare en vaktmästarbefattning med enahanda avlöningsförmåner, som tillkomma hittillsvarande vaktmästare, och med skyldighet för befattningens innehavare att vara underkastad de för dessa förmåners åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna;

dels för ändamålet höja institutets *ordinarie stat* med ett belopp av 1,050 kronor, eller från 171,100 kronor till 172,150 kronor;

dels ock anvisa på *extra stat* för år 1918:

till utrustning av de fysiska och kemiska laboratorierna samt de mineralogiska och byggnadstekniska samlingarna vid institutet ett belopp av 15,000 kronor,

till förstärkning av det i institutets stat upptagna anslaget å 9,000 kronor till bibliotek, samlingar och laboratorier ett förslagsanslag, högst 16,000 kronor, samt

till förstärkning av det i institutets stat upptagna anslaget å 12,000 kronor till uppvärmning, belysning

och diverse utgifter ett förslagsanslag, högst 12,000 kronor.

5. **Uppehållande av verksamheten vid tekniska skolan i Stockholm.** Från och med år 1900 hava av riksdagen beviljats medel för uppehållande av verksamheten vid tekniska skolan i Stockholm. Till detta ändamål har sålunda för vart och ett av åren 1911—1916 anvisats ett belopp av 16,161 kronor, under villkor att Stockholms stad med samma belopp lämnade ökat bidrag till skolan. Under anslaget hava ingått följande poster:

[219.]
Uppehållande
av verksam-
heten vid
tekniska
skolan
i Stockholm.

för höjning av betjäningens avlöning	kronor	446: —
» » » underlärnarnas »	»	9,905: —
» » » anslaget för den extra ordinarie undervisningen	»	260: —
» » » anslaget till belysning	»	750: —
» » » anslaget till inventariers anskaffande och underhåll	»	1,000: —
» » » anslaget till undervisningsmateriell	»	1,750: —
» » » anslaget till diverse utgifter	»	2,050: —

tillhopa kronor 16,161: —

För år 1917 beviljade riksdagen dels nu nämnda belopp, dels ock såsom bidrag till avlöning åt en vaktmästare 414 kronor samt till diverse utgifter 750 kronor, varvid beträffande jämväl sistnämnda båda belopp stadgades såsom villkor, att Stockholms stad för år 1917 till enahanda ändamål bidroge med lika stora belopp.

För år 1918 har påkallats fortsatt anslag för samma ändamål och med samma belopp som under år 1917. På grund härav och då samma villkor som hittills torde böra fästas vid anslaget, tillstyrker jag förslag till riksdagen

att till uppehållande av verksamheten vid tekniska skolan i Stockholm anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 17,325 kronor, att utgå till följande ändamål med högst nedan angivna belopp:

för höjning av betjäningens avlöning	kronor	446: —
» » » underlärnarnas »	»	9,905: —
» » » anslaget för den extra ordinarie undervisningen	»	260: —

för höjning av anslaget till belysning	»	750: —
» » » » » inventa- riers anskaffande och underhåll	»	1,000: —
» » » anslaget till undervis- ningsmateriell	»	1,750: —
» » » anslaget till diverse utgifter	»	2,800: —
såsom bidrag till avlöning åt en vakt- mästare	»	414: —
tillhopa kronor		17,325: —

under villkor att Stockholms stad för år 1918, ut-
över förut anslagna medel å 7,500 kronor, för berörda
ändamål bidrager med samma belopp som statsanslaget.

[220.]

Provisorisk
lönereglering
vid tekniska
skolan i
Stockholm.

6. **Provisorisk lönereglering vid tekniska skolan i Stockholm.**

Till beredande av provisorisk lönereglering med 20 procent å i stat upp-
förda avlöningsförmåner åt befattningshavare vid tekniska skolan i Stock-
holm, med undantag för föreståndaren i hans egenskap av föreståndare
för hela skolan samt föreståndare för högre konstindustriella skolan och
överlärare inom denna avdelning, har riksdagen på extra stat för vart
och ett av åren 1912—1917 beviljat ett anslag av 4,600 kronor, med be-
räknande att till löneregleringen bidrag skulle lämnas av Sjöstedtska fon-
den med ett belopp av 480 kronor samt under villkor att Stockholms
stad för ändamålet särskilt tillskote 4,600 kronor.

Då medel för sådan provisorisk lönereglering erfordras jämväl för år
1918, tillstyrker jag förslag till riksdagen

att till beredande av provisorisk lönereglering med
20 procent å i stat uppförda avlöningsförmåner åt be-
fattningshavare vid tekniska skolan i Stockholm, med
undantag för skolans föreståndare i hans egenskap av
sådan samt såsom föreståndare för högre konstindustri-
ella skolan och överlärare inom denna avdelning, be-
vilja på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst
4,600 kronor, med beräknande att till denna löneregle-
ring bidrag lämnas av Sjöstedtska fonden med ett belopp
av 480 kronor samt under villkor att Stockholms stad
för ändamålet särskilt tillskjuter samma belopp som
statsanslaget.

[221.]
Tekniska
elementar-
skolan
i Norrköping.

7. **Tekniska elementarskolan i Norrköping.** Under vart och ett av åren 1902—1910 utgick ett av riksdagen för tekniska elementarskolan i Norrköping beviljat extra anslag till belopp av 2,800 kronor. Anslaget var uppdelat i särskilda poster, avseende betjäningens avlöning, lyshållning, uppvärmning m. m. Frånsett ett tillfälligt anslag för inköp av modeller har riksdagen till i huvudsak samma ändamål som under åren 1902—1910 beviljat extra anslag till höjda belopp för de följande åren, nämligen för vardera året 1911 och 1912 4,250 kronor, för vardera av åren 1913 och 1914 4,950 kronor, för år 1915 5,250 kronor, för år 1916 5,950 kronor och för år 1917 6,350 kronor. Det belopp, som sålunda utgår för år 1917, är uppdelat på följande poster:

till undervisning i svenska språket	kronor	200: —
» betjäningens avlöning	»	400: —
» lyshållning, uppvärmning m. m.	»	2,300: —
» assistenter och repetitörer	»	800: —
» undervisning i främmande språk	»	400: —
» höjd avlöning åt läraren i frihandsteckning	»	150: —
» bibliotek och samlingar	»	300: —
» undervisning i verkstadsarbete	»	1,800: —
Summa kronor		6,350: —

För år 1918 har skolans styrelse i skrivelse den 26 september 1916 begärt, att anslag måtte för enahanda ändamål beredas till ett med 400 kronor höjt belopp, eller med 6,750 kronor. Tillökningen är lagd på posten »till lyshållning, uppvärmning m. m.», vilken sålunda enligt styrelsens förslag skulle utgöra 2,700 kronor. Till stöd för yrkandet om denna anslagshöjning framhåller styrelsen den betydande stegringen såväl av kol- och vedpriser som ock av alla andra behov, vilka måste tillfredsställas med anlitande av de ordinarie och extra ordinarie anslagen under nämnda titel. Det ordinarie anslaget för berörda ändamål är i staten upptaget till ett belopp av 900 kronor.

Den höjning med $12\frac{1}{2}$ procent å de för nämnda ändamål nu utgående anslagsmedlen, tillhoppa 3,200 kronor, som av skolans styrelse begäres, torde med hänsyn till den kända prisstegringen å alla förnödenheter, ej minst å kol och ved, icke få anses oskäligen, och jag vill därför understödja styrelsens omförmälda anslagsäskande i dess helhet.

Jag bör i detta sammanhang anmäla, att från styrelsen för ifrågasvarande skola senare inkommit en den 31 oktober 1916 dagtecknad framställning om anslag för upprätthållande vid skolan av en parallellavdelning i första årskursen under år 1918.

Då emellertid denna framställning ingivits så sent, att tillräcklig utredning i ärendet icke hunnit åvägabringas, anser jag mig icke böra tillstyrka, att äskande om anslag till den begärda parallellavdelningens upprättande avlåtes till 1917 års riksdag.

Ökat anslag.

Jag tillstyrker alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till uppehållande av verksamheten vid tekniska elementarskolan i Norrköping anvisa på <i>extra stat</i> för år 1918 ett förslagsanslag, högst 6,750 kronor, att utgå till nedan angivna ändamål med högst följande belopp:	
till undervisning i svenska språket.....	kronor 200: —
» betjäningens avlöning	» 400: —
» lyshållning, uppvärmning m. m. ...	» 2,700: —
» assistenter och repetitörer	» 800: —
» undervisning i främmande språk ...	» 400: —
» höjd avlöning åt läraren i frihandsteckning.....	» 150: —
» bibliotek och samlingar	» 300: —
» undervisning i verkstadsarbete.....	» 1,800: —

tillhopa kronor 6,750: —

[222.]
Tekniska elementarskolan
i Malmö.

8. **Tekniska elementarskolan i Malmö.** För uppehållande av undervisningen vid tekniska elementarskolan i Malmö hava för åren 1901—1917 extra anslag beviljats av riksdagen. Följande belopp hava utgått: under åren 1901—1903 respektive 9,350 kronor, 9,623 kronor och 12,717 kronor (därvid dock en del av 1902 och 1903 årens anslag avsåg höstterminen föregående år), under vart och ett av åren 1904—1907 12,050 kronor samt under vart och ett av åren 1908—1914 14,450 kronor, vartill för år 1908 kom ett belopp av 18,842 kronor till inredning av ny verkstad och nya laboratorier m. m. Slutligen har för vart och ett av åren 1915—1917 anvisats ett belopp av 18,700 kronor, med följande fördelning på olika poster:

till betjäningens avlöning	kronor 1,000: —
» lyshållning, uppvärmning m. m.	» 6,000: —
» en parallellavdelning i första årskursen.....	» 4,500: —
» » » » andra »	» 5,000: —
» » » » tredje »	» 1,000: —
» inköp av undervisningsmateriell	» 1,200: —

Summa kronor 18,700: —

I skrivelse den 12 september 1916 har styrelsen för nämnda läroanstalt påyrkat en höjning för år 1918 av flertalet bland dessa anslagsposter. De äskanden om förhöjda anslag, som styrelsen nu framburit, utgöra med ett undantag ett upprepande av anslagskrav, som år 1913 framfördes av styrelsen och vilka föranledde vissa höjningar från 1915 års början i dittills utgående anslag. Undantaget avser anslaget till en parallellavdelning i tredje årskursen, för vilken år 1913 begärdes samma belopp, som förut utgått och fortfarande utgår, 1,000 kronor; för denna parallellavdelning anholder styrelsen nu om ett till 6,000 kronor förhöjt anslag.

Styrelsens år 1916 upprepade yrkanden om anslagsförhöjningar synas mig ej böra i vidare mån än som år 1914 skedde vinna avseende. Där emot finner jag mig böra upptaga styrelsens begäran om höjning av anslagsbeloppet till en parallellavdelning i tredje årskursen. Jag skall redogöra för styrelsens motivering för denna begäran men ber därförinnan att få dels erinra om en detalj i de tekniska elementarskolornas organisation, dels ock redogöra för tillkomsten av den nuvarande parallellavdelningen i tredje årskursen vid ifrågavarande läroanstalt.

Enligt § 4 i de för de tekniska elementarskolorna gällande stadgar av den 15 juni 1877 bör under det andra läsårets vårtermin och hela det tredje läsåret undervisningen i de ämnen, där sådant är behöfligt, meddelas särskilt för de lärjungar, som önska inträde i mekaniskt-tekniska, och särskilt för dem, som ämna inträda i kemiskt-tekniska yrken, samt vid vissa skolor, bland dem Malmö, även särskilt för lärjungar, som vilja ägna sig åt byggnadsyrket. I överensstämmelse med dessa stadgar är ock undervisningen i tredje årskursen vid tekniska elementarskolan i Malmö anordnad i tre fackavdelningar.

Lärjungeantalet i första årskursen av denna läroanstalt hade vuxit så att det blev nödigt att höstterminen 1899 inrätta en parallellavdelning; anslag därtill utgår, såsom av det ovan anförda synes, fortfarande. Höstterminen 1901 kom en parallellavdelning i andra årskursen till stånd; även denna har alltsedan fortgått. Elevantalet i sistnämnda årskurs uppgick redan under läsåret 1901—1902 till ett antal av 43, varför det blev nödvändigt att till läsåret 1902—1903 vidtaga särskilda åtgärder beträffande undervisningen i tredje årskursen. I detta syfte utverkades anslag till en parallellfackavdelning i nämnda årskurs, beräknat efter 1,500 kronor för läsår och gällande först till utgången av år 1903. Samma belopp har sedermera ingått i förutnämnda, för åren 1904—1907 beviljade anslag.

Efter det emellertid antalet lärjungar i skolans lägsta årskurs något minskats, anvisades av 1907 års riksdag på extra stat för år 1908 endast ett belopp av 1,000 kronor till en, såsom den numera benämndes, paral-

[222.] Iellavdelning i tredje årskursen. Detta anslag har sedermera alltjämt utgått. Benämningen »parallellavdelning» har emellertid i viss mån varit oegentlig. Till en del har anslaget behövts med anledning därav, att undervisning, som tillförene lämnats gemensamt till en avdelning av första eller andra årskursen samt en fackavdelning i den tredje, måst på grund av det växande elevantalet skiljas i sär.

Enligt vad som framgår av styrelsens ovan omförmälda skrivelse den 12 september 1916, tillgängliga redogörelser för läroanstaltens senaste verksamhetsår samt inhämtade upplysningar har undervisningen i tredje årskursen hittills varit så anordnad, att lärjungarna i samtliga icke fackämnen, med undantag av praktisk geometri (fältmätning och avvägning) samt fysikaliska laborationer, åtnjutit gemensam undervisning under tillsammans 16 undervisningstimmar i veckan, men däremot skild undervisning i de olika fackämnena. Vid undervisning i praktisk geometri samt fysikaliska laborationer hava tredje årskursens lärjungar uppdelats i två lika stora avdelningar.

I sin skrivelse har styrelsen nu meddelat, att antalet elever i skolans första och andra årskurser högst väsentligt stegrats, samt vidare i huvudsak anført:

I första årskursen funnes ej mindre än 59 och i den andra ej mindre än 53 elever. Av dessa hade 52, respektive 42 anmält sig skola tillhöra tredje årskursens mekaniska avdelning; återstoden komme att fördela sig på den kemiska avdelningen och byggnadsavdelningen. Till följd härav komme det att från och med läsåret 1917—1918 bliva omöjligt att, såsom hittills skett, anordna gemensam undervisning i vissa ämnen för samtliga lärjungar i hela tredje årskursen, och det bleve även, på grund av det stora antalet elever i den mekaniska avdelningen, ogörligt att undervisa denna avdelnings lärjungar gemensamt i de så kallade fackämnena, vilka upptoge ett antal av 21 undervisningstimmar i veckan. Styrelsen ansåge det därför nödvändigt att inrätta en fullständig parallellavdelning i tredje årskursens mekaniska avdelning, i likhet med vad som vore fallet med de befintliga parallellavdelningarna i första och andra årskurserna. För denna nya parallellavdelning erfordrades ett antal av 37 undervisningstimmar i veckan.

Till avlöningar för de i denna avdelning tjänstgörande lärarna skulle enligt styrelsens beräkning, efter ett arvode av 125 kronor per veckotimme, erfordras ett belopp av 4,625 kronor per år. Då emellertid förbrukningen av materialier i verkstadsarbete och laborationer ävensom vid de av lärarna vid undervisningen utförda demonstrationsexperimenten bleve väsentligt ökad med en sådan anordning av undervisningen, borde hela anslagssumman för denna parallellavdelning lämpligen beräknas till 5,000 kronor för år.

För att parallellavdelningen, såsom avsett vore, skulle kunna inrättas redan från och med höstterminen 1917, erfordrades slutligen för denna termin, vilken beräknades omfatta $\frac{4}{9}$ av hela läsåret, ett särskilt anslag av 2.200 kronor.

Departementschefen.

Enligt vad styrelsens för tekniska elementarskolan i Malmö av mig i dess huvudsakliga delar nyss återgivna skrivelse giver vid handen, skulle

från och med höstterminen 1917 den mekaniska fackavdelningen i tredje [222.] årskursen komma att vid undervisningen fördelas i två parallellavdelningar, av vilka den ena skulle undervisas särskilt i samtliga till denna avdelning hörande ämnen och den andra, såsom hittills varit fallet med hela årskursen, åtnjuta gemensam undervisning med den kemiska avdelningen och byggnadsavdelningen i det stora flertalet icke fackämnen samt särskild undervisning i fackämnena.

Det nuvarande stora antalet elever i första och andra årskurserna samt den omständigheten, att största delen av dessa elever anmält sig vilja tillhöra tredje årskursens mekaniska avdelning, synes under läsåren 1917—1918 och 1918—1919 göra det omöjligt att i den ordning, som hittills skett, bedriva undervisningen i sistnämnda årskurs. Emot styrelsens förslag till uppdelning har jag således intet att invända. Jag finner ej heller anledning till erinran beträffande styrelsens kostnadsberäkning för den föreslagna anordningen. Hela det på 1918 års stat erforderliga anslaget till parallellavdelningar i tredje årskursen kommer således, med inberäkning av nu utgående och fortfarande erforderliga belopp av 1,000 kronor, att uppgå till sammanlagt 8,200 kronor, därav 2,200 kronor för höstterminen 1917.

Kungl. Maj:t torde böra tillförsäkras rätt att redan under år 1917 av tillgängliga medel utanordna ifrågavarande anslag å 2,200 kronor.

På grund av vad jag sålunda anfört tillstyrker jag förslag till riksdagen

att till uppehållande av verksamheten vid tekniska elementarskolan i Malnö anvisa på <i>extra stat</i> för år 1918 ett förslagsanslag, högst 25,900 kronor, att utgå till följande ändamål med högst nedan angivna belopp:	Ökat anslag
till betjäningens avlöning	kronor 1,000: —
» lyshållning, uppvärmning m. m. »	6,000: —
» en parallellavdelning i första årskursen	» 4,500: —
» en parallellavdelning i andra årskursen	» 5,000: —
» parallellavdelningar i tredje årskursen	» 8,200: —
därav för höstterminen 1917	
2,200 kronor,	
» inköp av undervisningsmaterieU	» 1,200: —
tillhopa kronor	25,900: —

med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 förskottsvis av tillgängliga medel utanordna ett belopp av 2,200 kronor.

[223.]
Tekniska elementarskolan
i Örebro.

9. **Tekniska elementarskolan i Örebro.** Bland rikets tekniska elementarskolor intager den i Örebro befintliga ett bemärkt rum. Centralt belägen och i likhet med tekniska elementarskolan i Malmö försedd med parallella avdelningar har den det största lärjungeantalet bland de fem skolorna; den har nya och välutrustade lokaler och, jämté i stadgarna föreskrivna mekaniska, kemiska och byggnads-fackavdelningar, sedan ett par år jämväl en elektroteknisk fackavdelning.

Liksom vid övriga tekniska elementarskolor uppehålls verksamheten vid tekniska elementarskolan i Örebro alltsedan början av århundradet till en del genom anslag å extra stat. De extra anslagen hava utgjort: för år 1902 35,233 kronor, för år 1903 11,763 kronor, för år 1904 17,530 kronor, för vart och ett av åren 1905—1907 16,045 kronor (vartill för år 1907 kom ett belopp av 2,000 kronor för inköp av en maskin), för vart och ett av åren 1908—1914 19,920 kronor, för år 1915 22,170 kronor samt för vartdera av åren 1916 och 1917 24,070 kronor. En stor del av anslaget för år 1902 var avsedd till inköp av materiell samt till höjning av vissa avlöningar under höstterminen 1901. Till sistnämnda ändamål användes ock för höstterminerna 1902 och 1903 en del av anslagen för åren 1903 och 1904.

Anslaget är för år 1917 fördelat å följande poster:

till höjda avlöningar åt extra lärarna i svenska språket, främmande språk, frihandsteckning och modellering	kronor	825: —
› höjd ersättning för bestridande av sekreterar- och kamrerargörö-målen	›	100: —
› arvode åt extra lärare för undervisning i parallellklasser	›	13,075: —
› biträden i lantmäteri m. m.	›	200: —
› › på verkstaden	›	1,570: —
› betjäningens avlöning	›	850: —
› lyshållning, uppvärmning m. m.	›	3,300: —
› provisorisk utvidgning av skolan med en elektroteknisk avdelning	›	4,150: —
Summa kronor		24,070: —

Denna summa är den största, som å extra stat utgår till någon av de tekniska elementarskolorna. Å ordinarie stat är för en var av skolorna uppfört ett belopp av 26,600 kronor. Staten är av följande innehåll:

	Löner och arvoden.		Tjänst- görings- penningar.		Summa.	
	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.
Rektor, som tillika är lektor	3,100	—	1,900	—	5,000	—
1 lektor	2 600	—	1,400	—	4,000	—
1 »	2 600	—	1,400	—	4 000	—
1 » (i beskrivande geometri m. m.)	2,600	—	1,400	—	4,000	—
Arvode till extra lärare:						
i mineralogi och geognosi	200	—	—	—	200	—
i bokföring och handelslära	300	—	—	—	300	—
i svenska språket	400	—	—	—	400	—
i frihand-teckning	500	—	—	—	500	—
i modellering	300	—	—	—	300	—
i gymnastik	200	—	—	—	200	—
Bidrag till kostnaden för undervisning i främ- mande språk	—	—	—	—	400	—
Anslag till assistenter och repetitörer	—	—	—	—	800	—
» till verkstaden, för undervisning och ma- teriell	—	—	—	—	3,000	—
Kemiska och fysiska laborationer	—	—	—	—	800	—
Bibliotek och övriga samlingar	—	—	—	—	1,000	—
För bestridande av sekreterar- och kamrerargö- romålen	—	—	—	—	300	—
Betjäningens avlöning	—	—	—	—	500	—
Lyshållning, uppvärmning m. m.	—	—	—	—	900	—
Summa	—	—	—	—	26,600	—

Beträffande denna stat är följande att märka:

Enligt kungl. brevet den 9 juni 1905 äger lektor rätt till fyra ålderstillägg, vardera å 500 kronor, därav 350 kronor lön och 150 kronor tjänstgöringspenningar, att åtnjutas efter respektive 5, 10, 15 och 20 års tjänstgöring, därest vederbörande för varje gång under mer än fyra femtedelar av tjänstgöringstiden med nit och skicklighet bestritt sin egen eller på grund av förordnande annan statens tjänst eller ock fullgjort annat offentligt uppdrag, dock att vederbörandes ställning till lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa icke skall genom den nämnda år genomförda löneregleringen undergå någon förändring.

Vidare äga enligt kungl. brevet den 14 september 1914 styrelserna för de tekniska elementarskolorna beträffande de utgiftstitlar ej mindre å ordinarie än även å extra ordinarie stat, som icke innefatta löner till rektor och lektorer, att å en post göra minskning och å en annan ökning, endast anslagsbeloppen i deras helhet icke överskridas.

[223.]

Vad angår tekniska elementarskolan i Örebro har en sådan överföring av anslagsbelopp redan länge ägt rum i ett par fall. Genom beslut den 5 oktober 1877 av kommerskollegium, som den tiden var överstyrelse för de tekniska elementarskolorna, har nämligen från arvodet till extra läraren i frihandsteckning ett belopp av 100 kronor överflyttats till arvodet åt extra läraren i modellering samt från anslaget till kemiska och fysiska laborationer samma belopp överförts till betjäningens avlöning.

Såsom av det ovan sagda framgår finnas redan parallellavdelningar i årskurserna vid tekniska elementarskolan i Örebro. Tillströmningen av inträdessökande till skolan har emellertid under de senare åren blivit så stark, att skolan i sin nuvarande gestaltning ej måktat mottaga mer än en del av de inträdessökande. Hösten 1913 hade skolan 81 och hösten 1914 87 inträdessökande. Av dem, som godkändes för inträde i första årskursen, måste varterdera året 5 avvisas, för att lärjungeantalet i var och en av första årskursens båda parallellavdelningar ej skulle överstiga 30. Hösten 1915 steg antalet inträdessökande till 115. Av dem, som då godkändes för inträde i första årskursen, måste icke mindre än 22 vägras inträde i skolan.

Vid början av läsåret 1916—1917 ingingo inom föreskriven tid 139 ansökningar om inträde i skolan. Det var sålunda uppenbart, att skolans lärarkollegium skulle ställas inför nödvändigheten att år 1916 avvisa ett vida större antal inträdesberättigade än under föregående år.

Detta förhållande fann skolans styrelse av flera skäl synnerligen beklagligt. Frånsett hänsynen till de inträdessökande själva, till skolans egen utveckling och till Örebro kommun, som städse med största beredvillighet iklätt sig stora ekonomiska uppoffringar för skolan, hade styrelsen kommit till insikt om att industrien vore i stort behov av arbetskrafter med den utbildning, som de tekniska elementarskolorna lämnade.

Skolstyrelsen blev då betänkt på skolans utvidgning med ytterligare parallellavdelningar. I detta syfte gjorde styrelsen i skrivelse den 24 augusti 1916 framställning till Kungl. Maj:t. Genom en ny parallellavdelning i första årskursen skulle det bliva skolan möjligt att i denna årskurs mottaga 90 lärjungar i stället för 60, såsom hittills i regel varit förhållandet. I sinom tid borde sedan en andra parallellklass upprättas för var och en av de mekaniskt-tekniska fackavdelningarna i andra och tredje årskurserna.

För att kunna avhjälpa de föreliggande svårigheterna borde redan med höstterminen 1916 skolan utvidgas med den nya parallellklassen i första årskursen. Detta första steg till utvidgningen kunde, enligt vad

styrelsen i sin skrivelse anmälde, vidtagas utan kostnad för statsverket. När det blev känt, att antalet inträdessökande för höstterminen 1916 vore så stort, att ett betydande antal för inträde godkända sökande ej skulle kunna mottagas, hade styrelsen från enskild person erhållit löfte om en gåva till skolan av 5,000 kronor för bekostande av en ny parallellavdelning i skolans första årskurs, under förutsättning att utsikt kunde vinnas att med statsmedel genomföra skolans framtida utvidgning med en ny parallellklass i alla tre årskurserna. — Lokaler för de klasser, som skulle bildas genom den ifrågasatta utvidgningen, kunde beredas genom förändrad disposition av redan befintliga lokaler i skolans byggnad.

På grund av vad sålunda i skrivelsen anförts hemställde styrelsen, att Kungl. Maj:t måtte bemyndiga styrelsen att under läsåret 1916—1917 inrätta och med enskilda till styrelsens förfogande ställda medel bekosta en tredje parallellklass i skolans första årskurs.

Genom nådigt beslut den 9 september 1916 biföll Kungl. Maj:t denna styrelsens hemställan. För styrelsen torde det hava varit fullt klart, att detta beslut med avseende å skolans framtida utvidgning icke innebar något som helst mera, än att Kungl. Maj:t hade för avsikt att framlägga frågan härom inför riksdagen.

I sin nyss omförmälda skrivelse förklarade sig styrelsen framdeles vilja inkomma med fullständigt motiverad framställning om skolans utvidgning med en ny parallellavdelning i var och en av skolans tre årskurser. En sådan framställning återfinnes ock i den underdåniga skrivelse den 29 september 1916, i vilken styrelsen redogör för sina anslagsäskanden på extra stat för år 1918. De beräkningar styrelsen här framlägger gå ut på en mycket avsevärd förhöjning av statsunderstödet till uppehållande av skolans verksamhet. Sedan samtliga de tre parallellavdelningarna kommit till stånd, skulle nämligen enligt styrelsens beräkningar, utöver det nuvarande ordinarie anslaget, 26,600 kronor, årligen erfordras:

till läraravlöningar	kronor 39.450:—
» allmänna omkostnader *).	» 14.825:—
Sammanlagt kronor 54,275:—	

Detta innebär en ökning av 30,205 kronor utöver skolans anslag för vartdera av åren 1916 och 1917.

Jag finner mig visserligen icke kunna helt och hållet följa styrelsen i dess krav på ökade anslag till skolan, men anser dock oundvikligt att i

*) Betydelsen härav framgår av det följande.

- [223.] väsentliga delar understödja de framkomna yrkandena. Då dessa yrkanden i icke ringa mån äro grundade just på den avsedda tillkomsten av nyssberörda parallellavdelningar, skall jag, innan jag närmare ingår på styrelsens särskilda anslagskrav, här återgiva styrelsens nu gjorda sammanfattning av skälen för dessa nya parallellavdelningars upprättande.

Nya parallell-
avdelningar.

Styrelsen börjar med att erinra, hurusom vid början av höstterminerna 1913, 1914 och 1915 åtskilliga till inträde i första årskursen godkända sökande måste avvisas, och anmärker, att det i skrivelsen den 24 augusti 1916 för höstterminen 1915 uppgivna talet 22 egentligen varit för litet, enär skolans lärarkollegium, för att så mycket som möjligt tillmötesgå kraven på inträde i skolan, den gangen beslutit mottaga 33 lärjungar i vardera av första årskursens parallellavdelningar, tillsammans alltså 66 eller 6 mera än vad som normalt borde anses såsom maximum. Vid början av läsåret 1916—1917 skulle ej mindre än 41 till inträde berättigade inträdessökande måst avvisas, om styrelsen ej erhållit tillstånd att inrätta en tredje parallellavdelning i första årskursen. Då antalet inträde-sökande sålunda under de sista åren varit i stark tillväxt och skolan redan i två år haft tillräckligt och mer än tillräckligt antal inträdesökande för tre parallellavdelningar, kunde det anses sannolikt, att behovet av skolans utvidgning även för framtiden komme att göra sig gällande.

Enligt § 6 av gällande stadgar för de tekniska elementarskolorna vore yngling, som avlagt godkänd realskolexamen med vitsord om minst godkända insikter i matematik, befriad från inträdesprövning, så framt han sökte inträde inom viss tid efter examens avläggande.

Då lärarkollegiet vid valet bland de till inträde godkända sökandena gäve företräde åt dem, som med hänsyn till förkunskaper och föregående praktisk verksamhet inom industrien syntes hava de bästa förutsättningarna att tillgodogöra sig skolans undervisning, hände det icke sällan, att inträdessökande med realskolexamen finge stå tillbaka för andra inträdessökande, som visat goda kunskaper i matematik och företedde intyg om längre tids praktisk verksamhet.

År 1914 blevo 4, år 1915 11 och år 1916 8, som avlagt realskolexamen med vitsord om godkända insikter i matematik, vägrade inträde i skolan.

Då realskolor och andra därmed jämförliga läroanstalter, som ledde till realskolexamen, just hade till ändamål att förbereda för fortsatt praktisk utbildning, kunde det icke med hänsyn till utvecklingen av dessa läroanstalter vara lämpligt, att från dem utgångna lärjungar såge sig utestängda från den fortsatta utbildning i praktisk riktning, vartill de genom sin realskolexamen sökt vinna kompetens.

Även för dem, som offrat tid och penningar på privatstudier för att därigenom förvärva de för inträde i skolan erforderliga förkunskaperna, måste det kännas bittert att bliva utestängda från den utbildning, de eftersträfvade, endast på grund av brist på utrymme i skolan.

Nödvändigheten att behöva avvisa till inträde berättigade inträdessökande måste än mer beklagas, då erfarenheten givit vid handen, att de, som genomgått skolan, i regel hade mycket lätt att erhålla förmånlig anställning inom industrien. I vanliga fall hade samtliga lärjungar i avgångsavdelningen, som varit oförhindrade att vid avgången från skolan taga anställning inom industrien, fått löfte om platser, redan innan de slutat sin kurs.

Efterfrågan på skolans lärjungar hade till och med de senare åren varit väsentligt större än tillgången. Till den platsförmedling för tekniska elementarskolans f. d.

lärjungar, som ordnats av tekniska föreningen i Örebro, anmäldes under år 1914 15 lediga platser, av vilka endast 3 kunde besättas med från skolan utexaminerade lärjungar. Av 24 lediga platser, som under vart och ett av åren 1915 och 1916 (intill den 12 september 1916) anmälts till platsförmedlingen, kunde under förstnämnda år ingen enda och under sistnämnda år endast 5 besättas med skolans f. d. lärjungar. Dessutom hade under de nämnda åren flera erbjudanden om anställning åt skolans lärjungar, som framställts till skolans rektor, av honom måst besvaras med att inga aspiranter finnes att tillgå.

Dessa förhållanden syntes giva vid handen, att industrien i själva verket hade behov av ett vida större antal hjälpkrafter med elementär teknisk bildning, än skolan med de resurser, som för närvarande stode henne till buds, kunde lämna.

Såsom ytterligare stöd för sin framställning om anslag till skolans utvidgning hade styrelsen trott sig kunna hänvisa till den välvilja och offervillighet, varmed skolan alltid omfattats såväl av Örebro kommun som av enskilda dess medlemmar. I detta hänseende hade styrelsen vid flera föregående tillfällen haft anledning erinra om den dyrbara och vackra läroverksbyggnad, staden för en kostnad av mer än 400 000 kronor låtit uppföra åt skolan, om att kommunen upplåtit fri bostad åt skolans rektor, ehuru kommunen icke vore lagligen förpliktad härtill, om den frikostiga donation å 10 000 kronor, varigenom tillkomsten av den elektrotekniska avdelningen vid skolan väsentligen underlättades, om det sammanskott av 3 300 kronor, som några vänner till skolan gjort för att möjliggöra den elektrotekniska avdelningens utvidgning för ett större antal lärjungar, samt slutligen om den frikostiga gåva till skolan av 5 000 kronor, som gjort det möjligt att under läsåret 1916—1917 utan kostnad för statsverket utvidga skolan med en tredje parallellklass i första årskursen.

Örebro kommun syntes därför hava goda skäl att förvänta, att skolan även från statsverkets sida bereddes tillräckliga medel att i största möjliga utsträckning fylla sin uppgift.

Styrelsen synes mig hava anfört mycket starka skäl för sin önskan att genom statens mellankomst fortsättningsvis få fullfölja den utvidgning av skolan, som i följd av enskildas offervillighet tog sin början med höstterminen 1916. Ej minst betydelsefulla äro de skäl, som äro fotade på industriens oerhört stegrade krav på arbetskrafter med teknisk elementarskolebildning. Från Sveriges industriförbund har ock till mig ingivits en framställning, som innebär fullgiltiga bekräftelser på att industrimännen hava samma syn på saken som de, vilka känna sig närmast ansvariga för att de tekniska elementarskolorna fylla sin uppgift. Många tecken synas mig ock giva vid handen, att utveckling, och en kraftig utveckling, av vår inhemska industri nu mer än någonsin är ett villkor för hela landets ekonomiska välgång. Bevis härför torde jag näppeligen behöva anföra, de giva sig i dessa tider själva.

Departementschefen.

Vi hava nyligen genomfört en omorganisation av de högre tekniska läroanstalterna, tekniska högskolan och Chalmers tekniska institut, och vi stå jämväl inför den sedan flera år svävande frågan om en ombildning av den lägre tekniska undervisningen. Ett vidlyftigt kommittéarbete rörande

[223.] denna undervisnings ordnande har utförts, och infordrade utlåtanden i anledning därav hava inkommit. Vissa beröringspunkter mellan delar av denna fråga och spörsmål rörande allmänna folkundervisningen hava emellertid befunnits påkalla en särskild utredning, innan man kan framföra den lägre tekniska undervisningens ordnande till ett avgörande. De tekniska elementarskolornas eventuella omorganisation har i avbidan därpå måst stå tillbaka, och flera av dem framställda krav på ökade anslag hava under återopande härav avvisats. Emellertid synes den tillämnade reformen icke böra utgöra hinder för att skolornas verksamhet provisoriskt utvidgas i enlighet med vad som ifrågasatts från Örebro, i visst avseende även från Malmö. Så till vida bör dock härvid tanken på deras slutliga omorganisation utöva inflytande, att man ej gärna bör skrida till upprättandet av nya ordinarie befattningar. Jag har dock, såsom det följande skall utvisa, ej ansett, att denna grundsats ovillkorligen kan fasthållas.

Jag är således beredd att understödja den av styrelsen för tekniska elementarskolan i Örebro gjorda framställningen om statsanslag för nya parallellavdelningars upprätthållande vid skolan.

Klasser och
avdelningar
i skolan.

Styrelsen lämnar i sin skrivelse en översikt över skolans hittillsvarande indelning i särskilda avdelningar och huru denna indelning torde komma att gestalta sig efter skolans nu tilltänkta utvidgning.

Sedan den elektrotekniska avdelningen tillkom, yttrar styrelsen, och sedan Kungl. Maj:t den 26 juni 1915 medgivit fackindelningens genomförande från och med början av andra årskursen, fördelas lärjungarna vid tekniska elementarskolan i Örebro numera i andra och tredje årskurserna på fyra fackavdelningar, den mekaniskt tekniska, kemiskt tekniska, byggnadstekniska och elektrotekniska avdelningen. Enligt nu tillämpad timplan undervisas dessa avdelningar i de egentliga fackämnena var för sig under 9 timmar i veckan i 2:a årskursen och under 14 timmar i veckan i 3:e årskursen. Vid undervisningen i de för samtliga fackavdelningar gemensamma ämnena fördelas lärjungarna i var och en av 2:a och 3:e årskurserna i två parallellklasser, av vilka den ena hittills omfattat den mekaniska avdelningen ensam och den andra de tre övriga fackavdelningarna.

På grund av hittills vunnen erfarenhet, som visar, att det övervägande flertalet lärjungar väljer den mekaniskt tekniska linjen, kan man med säkerhet antaga, att skolans utvidgning med en parallellklass i första årskursen måste leda därtill, att de mekaniskt tekniska avdelningarna i 2:a och 3:e årskurserna måste fördelas på två parallella klasser. Lärjungarna i vardera av 2:a och 3:e årskurserna skulle sålunda vid den egentliga fackundervisningen i regel komma att fördelas på fem fackklasser och vid den övriga undervisningen på tre parallella klasser.

Möjligt är emellertid, att antalet lärjungar på den mekaniskt tekniska linjen i 2:a eller 3:e årskursen eller i båda årskurserna samtidigt någon gång kan komma att väsentligt understiga 30. Den mekaniskt tekniska avdelningens lärjungar skulle då icke behöva uppdelas i två parallella fackklasser. Däremot blir det efter skolans ut-

vidgning med en tredje parallellklass i 1:a årskursen alltid nödvändigt att vid den för samtliga lärjungar gemensamma undervisningen fördela lärjungarna i var och en av 2:a och 3:e årskurserna på tre parallellklasser.

[223.]

I sina kostnadsberäkningar har styrelsen utgått ifrån, att skolans utvidgning med en tredje parallellklass i första årskursen skulle komma att medföra inrättandet av en ny parallellklass till de mekaniska avdelningarna i såväl 2:a som 3:e årskursen. I de undantagsfall, då de mekaniska avdelningarna i 2:a eller 3:e årskurserna icke behöva uppdelas, skulle kostnaderna minskas med lärararvodet för 9 veckotimmar i 2:a årskursen och för 14 veckotimmar i 3:e årskursen.

Styrelsen yttrar sig härefter om den *förstärkning av lärarkrafterna*, som erfordras för den ifrågasatta utvidgningen, vilken komme att medföra, att antalet undervisningstimmar för vecka skulle ökas med 113, eller från nuvarande 273 till 386 timmar i veckan. Styrelsen meddelar därvid först, huru kostnaderna för lärarkrafter under läsåret 1916—1917 skulle hava ställt sig enligt den arbetsfördelning, som uppgjordes före tillkomsten av den tredje parallellklassen i 1:a årskursen. Tillika anmärker styrelsen, att lärararvodena för de nya parallellklasserna skulle under vissa angivna förutsättningar — bland annat att arvodet för veckotimme i allmänhet utginge med 125 kronor — komma att uppgå till sammanlagt omkring 14,175 kronor, därav 2,000 kronor arvode till läraren i verkstadsarbete. Styrelsen anser emellertid, att det vore i hög grad önskligt, att lärarnas avlöning efter skolans utvidgning finge beräknas efter i någon mån andra grunder än hittills.

Förstärkning
av lärar-
krafterna.

I avseende å lärarkrafternas förstärkning hemställer styrelsen till en början om uppförande på ordinarie stat av två nya lektorsbefattningar och anför därom följande:

Två nya lek-
torsbefatt-
ningar.

I en underdånig skrivelse den 28 september 1915 har styrelsen framhållit, att skolan endast hade fyra ordinarie lektorsbefattningar mot nio extra lärarbefattningar, av vilka flera med hänsyn till undervisningens art och omfattning vore fullt jämförliga med ordinarie lektorsbefattningar, att icke fullt en tredjedel av undervisningen i skolan sköttes av fast anställda lärare och mer än två tredjedelar av extra lärare, att extra lärarnas avlöning i förhållande till vikten av deras arbete vore allt för svag och deras ekonomiska ställning även i övrigt osäker, att det därför vore mycket svårt att erhålla kompetenta sökande till lediga extra lärarbefattningar och att för längre tid binda dugande krafter vid skolan, samt att såväl undervisningen som disciplinen i skolan måste lida, om skolan upprepade gånger med korta mellantider nödgades anställa extra lärare utan föregående erfarenhet som lärare.

Sedan denna skrivelse avläts, har styrelsen haft ytterligare erfarenhet av svårigheterna med det extralärarsystem, som för närvarande tillämpas vid skolan. Vid början av läsåret 1916—1917 visade det sig omöjligt att erhålla extra lärare för 25 undervisningstimmar i några av skolans viktigaste läroämnen. Styrelsen måste då fördela dessa undervisningstimmar dels på skolans övriga extra lärare och skolans förre rektor, som nu är pensionerad, dels även med Kungl. Maj:ts tillstånd på två av de ordinarie

[223.]

lektorerna vid skolan, ehuru detta anses vara stridande mot de tekniska skolornas stadgar och bestämmelserna i skolornas lönestat.

Att dessa svårigheter skola bliva än större, om skolan utvidgas med nya parallellklasser i alla tre årskurserna och undervisningen i dem skall skötas av ytterligare ett antal extra ordinarie lärare, ligger i öppen dag. Knappast mer än en femtedel av undervisningen skulle då komma att bestridas av ordinarie lärare och i det närmaste fyra femtedelar av tillfälligt anställda lärare. Under sådana förhållanden måste det bliva mycket svårt för att icke säga alldeles omöjligt för skolans rektor och övriga ordinarie lärare att utöva den ledning och kontroll över undervisningen, som fordras för bibehållande av kontinuitet och målmedvetenhet i skolans arbete.

Styrelsen ser sig därför nödsakad att påkalla Kungl. Maj:ts medverkan dels för att bereda några av de viktigare lärarbefattningarna vid skolan en fastare ställning, dels ock för att i någon mån förbättra de extra ordinarie lärarnas löneförmåner i allmänhet.

Av en vid styrelsens skrivelse fogad bilaga 2 framgår, att de för den tekniska fackundervisningen grundläggande läroämnena matematik, mekanik och fysik med tillhörande laborationer efter skolans utvidgning skulle komma att omfatta icke mindre än 99 undervisningstimmar under höstterminen och 96 undervisningstimmar under vårterminen. För uppehållande av undervisningen i dessa läroämnen erfordras sålunda, förutom den nuvarande ordinarie lektorn i matematik och fysik, minst tre andra lärare.

Med hänsyn till de nämnda läroämnenas betydelse för hela den övriga undervisningen i skolan är det av synnerlig vikt, att undervisningen i dem meddelas på ett ändamålsenligt och likformigt sätt av samtliga lärare. Detta kan knappast bliva möjligt, om större delen av denna undervisning lägges i händerna på svagt avlönade extra lärare, som växla år från år; och blir undervisningen i matematik, mekanik och fysik skött på ett mindre tillfredsställande sätt, kommer detta att ofördelaktigt inverka på hela den övriga undervisningen i skolan.

På grund härav anser sig styrelsen, under hänvisning till sin underdåniga skrivelse av den 28 september 1915, nödsakad att ånyo upptaga den däri gjorda framställningen, att den nuvarande extra lärarbefattningen i matematik och fysik måtte förändras till en *ordinarie lektorsbefattning* i samma ämnen, med det tillägget att den nye lektorn, om så påfordras, jämväl skall vara skyldig undervisa i mekanik.

Dessutom anser sig styrelsen med hänsyn därtill, att skolan efter utvidgningen skulle få parallellklasser i de mekaniskt tekniska avdelningarna i 2:a och 3:e årskurserna, böra föreslå inrättandet av ännu en *ordinarie lektorsbefattning* för de mekaniskt tekniska fackämnena *maskinlära* (jämte hållfasthetslära), *maskinritning* (jämte krokiriting) och *mekanisk teknologi*.

Av bilaga 2 framgår, att åt dessa läroämnen redan nu anslagits sammanlagt 41 undervisningstimmar och att de efter utvidgningen med nya parallellklasser skulle få 67 veckotimmar. De mekaniskt tekniska fackämnena giva sålunda redan nu, med tillägg av några få timmar av något närbesläktat ämne, exempelvis mekanik eller praktisk geometri, full sysselsättning åt två lärare och efter utvidgningen, även utan detta tillägg, åt tre lärare. Behovet av en ny ordinarie lektor i de mekaniskt tekniska fackämnena förefinnes sålunda redan nu, oberoende av skolans utvidgning med nya parallellklasser.

Erfarenheten har emellertid visat, att lärarplatserna i de mekaniskt tekniska fackämnena alltid äro mycket svåra att besätta. I synnerhet blir detta förhållandet, om

anställningen är av tillfällig art. Unga ingenjörer frukta, att de genom verksamhet som lärare skola förlora kontakten med industrien och få svårt att ånyo komma ut i industriell verksamhet, om anställningen som lärare av eu eller annan anledning skulle upphöra. Endast om en lärarplats är något så när väl avlönad och ger trygghet för framtiden, kan man ha utsikt att locka unga ingenjörer med goda kunskaper och praktisk erfarenhet att söka densamma. Då därtill den andre läraren i de mekaniskt tekniska fackämnena skulle få en tjänstgöring, som bleve fullt likvärdig med den, som nu åligger skolans ordinarie lektor i maskinlära och maskinritning, torde det även ur denna synpunkt vara berättigat, att han erhåller samma ekonomiska ställning som denne.

[223.]

Båda de extra lärarbefattningar, som sålunda enligt styrelsens mening böra förändras till ordinarie lektorsbefattningar, hava hittills avlönats med ett fast arvode av 3,500 kronor om året. Ökningen i statsverkets kostnad för uppehållande av skolans verksamhet bleve sålunda genom den föreslagna förändringen obetydlig och skulle, intill dess de nya lektorerna bleve berättigade till lönetillägg, för var och en av dem belöpa sig till endast 500 kronor om året, en löneförbättring, som även av andra skäl synes fullt berättigad. Någon fara för att dessa lärarplatser vid en blivande omorganisation av den tekniska undervisningen skola bliva överflödiga, torde icke föreligga, då snart sagt alla tekniska läroanstalter, de må ha vilken organisation och vilket ändamål som helst, måste ha lärare i matematik och fysik samt i maskinlära och maskinritning.

Trots det att en omorganisation av de tekniska elementarskolorna snart måste komma till stånd, anser jag mig icke kunna underlåta att tillstyrka styrelsens framställning om nyssnämnda två nya lektorsbefattningars inrättande. Om man med visst fog kunnat förut påyrka detta, är kravet härpå numera i sammanhang med de nya parallellavdelningarnas inrättande hart när oavvisligt. Det är lätt att inse, vilka olägenheter och svårigheter måste uppstå för ledningen av skolan, om nära fyra femtedelar av undervisningen måste bestridas av extra ordinarie lärare. Detta kan ej undgå att medföra stor fara för att skolans verksamhet faller sönder och ej lämnar fullgoda resultat.

Departementschefen.

De nya lektorerna böra naturligtvis tillerkännas samma avlöningsförmåner och underkastas samma villkor för dessas åtnjutande som nuvarande lektorer.

Jag erinrar i detta sammanhang, att Kungl. Maj:t den 19 maj 1911 föreskrivit, att i fullmakter å lektorstjänster vid tekniska elementarskolorna i riket, utfärdade efter den 1 juni 1911, skall intagas det förbehåll, att tjänstinnehavaren skall vara underkastad den förändring i lönevillkor, tjänstgöring och tjänstgöringsort, som kan bliva en följd av en omorganisation av den lägre tekniska undervisningen i riket eller eljest av en ombildning av de tekniska elementarskolorna.

Styrelsen övergår härefter till frågan om lämpliga arvoden till extra ordinarie lärare vid skolan. Sin framställning därom inleder styrelsen med

Arvoden till extra ordinarie lärare.

[223.]

att utveckla nödvändigheten av att en allmän lönereglering för de tekniska elementarskolornas lärare snarast möjligt kommer till stånd. I avbidan därpå borde avlöningen till de extra ordinarie lärarna vid dessa skolor icke tillmätas allt för knappt. Styrelsen yttrar:

Arvodet till de extra ordinarie lärarna vid tekniska elementarskolan i Örebro beräknades numera sedan år 1908 i regel efter ett belopp av 125 kronor för veckotimme under helt läsår. Två av de extra ordinarie lärarna, nämligen i matematik och fysik samt i elektroteknik, hade dock, den förre sedan år 1908 och den senare sedan år 1915, uppburit fasta arvoden av 3,500 kronor om året med skyldighet för den förre att undervisa 24 och för den senare att undervisa 22 timmar i veckan. Därtill hade en extra ordinarie lärare i mekanik och maskinlära m. fl. ämnen under vårterminen 1915 och under hela läsåret 1915—1916 uppburit ett arvode, beräknat efter samma belopp för helt läsår, med skyldighet att undervisa 25 veckotimmar. Det ordinarie anslaget å 200 kronor till extraläraren i mineralogi och geognosi hade oavkortat utbetalts för en veckotimme. Läraren i bokföring och handelslära hade sedan år 1908 uppburit 550 kronor om året för fyra undervisningstimmar i veckan. För läraren i svenska språket beräknades arvodet sedan år 1908 till en början efter 150 kronor för veckotimme i svenska språket och efter 100 kronor för veckotimme i främmande språk till sammanlagt 2,600 kronor om året för 22 undervisningstimmar i veckan. När den nuvarande läraren i svenska och främmande språk tillträdde sin befattning år 1913, ökades hans tjänstgöring till 25 veckotimmar utan motsvarande förhöjning i arvodet. Gymnastiklärarens arvode utginge för närvarande sedan år 1908 med 600 kronor om året för sex gymnastiklektioner i veckan om 40 minuter vardera.

Att ett fast arvode hädanefter såsom hittills måtte få beräknas för ett par av de viktigare extra lärarbefattningarna vid skolan ansåge styrelsen lämpligt och i hög grad önskligt. På samma gång ville dock styrelsen kraftigt betona önskvärdheten av att det fasta arvodet finge beräknas till något högre belopp än hittills varit brukligt eller till 4,000 kronor om året.

Detta gällde i synnerhet med avseende på *lärarbefattningen i elektroteknik*. Åt detta läroämne hade, såsom framginge av bilaga 2, anslagits sammanlagt 18 veckotimmar. Då den elektrotekniska avdelningen numera kunde mottaga intill 24 lärjungar, tillkomme från och med läsåret 1917—1918 ytterligare 4 veckotimmar, så att det sammanlagda timtalet för den elektrotekniska undervisningen från denna tid komme att uppgå till 22 veckotimmar. Hur önskligt det än vore, kunde ej styrelsen för denne lärare föreslå högre arvode än 4,000 kronor, motsvarande ordinarie lektors avlöning i första lönegraden. Men detta arvode syntes också vara det minsta, som kunde komma i fråga, särskilt med hänsyn därtill, att extra ordinarie läraren i elektroteknik icke i likhet med övriga extra ordinarie lärare kunde påräkna stödet av en ordinarie lärare i samma ämne utan måste vara kompetent att planlägga och leda undervisningen fullt självständigt.

Likaledes vore det synnerligen önskvärt, att även för en tredje lärare i *matematik, fysik och mekanik* finge utgå ett fast årligt arvode av 4,000 kronor. Som motiv härför kunde i huvudsak åberopas vad styrelsen anförte till stöd för sin underdåniga framställning om ett nytt ordinarie lektorat i samma ämnen. Den tredje lärarbefattningen i matematik, fysik och mekanik komme icke i likhet med extralärarbefattningarna vid de allmänna läroverken att bliva av tillfällig natur utan komme att bliva behöfelig, ända till dess de tekniska elementarskolornas lärarförhållanden definitivt ordnades.

Med hänsyn härtill och då även den tredje läraren i matematik, fysik och mekanik komme att få en tjänstgöring fullt jämförlig med de ordinarie lektorernas, syntes det fullt motiverat, att han erhöle en avlöning, som motsvarade lektorsavlöning i första lönegraden. Det bleve i alla händelser ett trettiotal undervisningstimmar i matematik och fysik, som måste läggas på timlärare.

Till *läraren i modellering* utginge för närvarande ett fast arvode av 500 kronor, därav 400 kronor på ordinarie stat¹⁾ och 100 kronor på extra stat, för 8 undervisningstimmar, som vore gemensamma för lärjungarna i tekniska elementarskolan och tekniska söndags- och aftonskolan, vilken senare skola även lämnade bidrag till lärarens avlöning. Tekniska elementarskolans bidrag till avlöningen åt läraren i modellering borde i förhållande till styrelsens förslag till löneförbättringar åt andra lärare höjas med 100 kronor eller till 600 kronor om året.

Även för *gymnastikläraren* borde arvode till visst årligt belopp fastställas. Såsom förut nämnts, utginge gymnastiklärarens arvode för närvarande med 600 kronor, därav 200 kronor på ordinarie stat och 400 kronor på extra ordinarie stat för 6 gymnastiklektioner i veckan. Vid gymnastikövningarna fördelades lärjungarna på 2 avdelningar, som var för sig hade tre gymnastiklektioner i veckan. Efter skolans utvidgning med nya parallellklasser skulle ytterligare en gymnastikavdelning tillkomma och gymnastiklektionernas antal ökas till 9 i veckan. På grund därav att gymnastikövningarna i regel började först i senare hälften av september och slutade i början av maj, och då gymnastiklektionerna vore något kortare än övriga lektioner i skolan, hade gymnastiklärarens arvode beräknats något lägre än för övriga extra lärare. För att även gymnastikläraren måtte beredas någon löneförbättring utöver den, som betingades av ökningen i tjänstgöring, hade styrelsen för honom tänkt sig ett arvode av 1,200 kronor om året.

För *övriga extra ordinarie lärare* utom lärarna i verkstadsarbete, för vilkas avlöning redogjordes under de allmänna omkostnaderna, hade styrelsen tänkt sig kunna föreslå ett arvode av i medeltal 150 kronor för veckotimme under helt läsår. Därigenom skulle timlönen till dem i regel komma att höjas med 25 kronor för veckotimme, vilket med hänsyn till nu rådande förhållanden torde få anses mycket måttligt. Att styrelsen icke ansett sig böra gå längre hade sin grund däri, att styrelsen, såsom förut framhållits, följt den principen, att de extra ordinarie lärarnas arvode i regel icke borde få stiga till högre belopp än de ordinarie lektorernas avlöning i första lönegraden. Med ett arvode av 150 kronor för veckotimme skulle en extra lärare med full tjänstgöring i skolan, omkring 24 timmar i veckan, komma upp till ett arvode av omkring 3,600 kronor för läsår. Dock torde det vara lämpligt, att styrelsen finge fria händer att vid anställning av extra lärare bestämma något högre arvode för undervisningen i vissa ämnen än i andra och att giva extra lärare, som längre tid på ett förtjänstfullt sätt tjänstgjort i skolan, en lämplig löneförhöjning. Då på övriga extra lärare skulle komma en sammanlagd undervisningstid av 165 veckotimmar, skulle deras arvode uppgå till sammanlagt 24,750 kronor om året eller 22,250 kronor utöver ordinarie anslaget för extra lärarna utom lärarna i modellering och gymnastik.

Styrelsen avslutar denna del av sin framställning med följande uttalande rörande de ordinarie lektorernas och rektors tjänstgöringsskyldighet:

¹⁾ Se härom sid. 588.

[223.]

Enligt nådiga brevet den 19 juni 1891 har lektor vid teknisk elementarskola skyldighet att lämna undervisning i högst 24 och rektor i högst 20 timmar i medeltal för läsår räknat. Vid beräkningen av erforderliga extra lärarkrafter har styrelsen likväl icke upptagit de ordinarie lektorernas tjänstgöring till mer än 22 timmar i veckan. Dels torde en undervisningstid av 24 timmar i veckan få anses vara väl mycket — lektorerna vid de allmänna läroverken äro skyldiga att undervisa högst 22 timmar i veckan — dels är det vid uppgörande av timplanen icke alltid möjligt att fördela undervisningstimmarna på ett lämpligt sätt, så att lektorernas högsta undervisnings-skyldighet fullt utnyttjas. Vid beviljande av anslag till den elektrotekniska avdelningen har också riksdagen lämnat utan anmärkning en beräkning av endast 22 veckotimmar för ordinarie lektor vid teknisk elementarskola. — Rektor vid skolan i Örebro har, sedan skolan fick parallellavdelningar, vid sin undervisning åtnjutit bi-träde av assistent, så att hans undervisningstid i regel torde hava uppgått till 16 timmar i veckan. Tillkomma nu ytterligare tre parallellklasser med motsvarande ökning i lärjungeantalet, torde rektors tjänstgöring böra minskas med ytterligare ett par timmar och sålunda beräknas till omkring 14 timmar i veckan.

Under de förutsättningar, som i nu omförmälda delar av styrelsens framställning angivits, och under antagande dels att utvidgningen av skolan med ännu en parallellklass i samtliga årskurser genomförts, dels ock att rektor och de nuvarande tre ordinarie lektorerna tillsammans övertaga 80 undervisningstimmar i veckan, gör styrelsen en sammanställning av den av densamma beräknade kostnaden för den övriga undervisningen — med undantag för undervisningen i verkstadsarbete — utöver de nu utgående ordinarie anslagen. Styrelsen finner därvid, att denna kostnad skulle utgöra förut nämnt belopp av 39,450 kronor, därav 8,000 kronor å ordinarie stat till avlöning av två nya lektorer. Med denna summa jämför styrelsen summan av de för motsvarande ändamål nu utgående extra anslagen:

till höjda avlöningar åt extra lärarna i svenska språket, främmande språk, frihandsteckning och modellering	kronor	825: —
» arvode åt extra lärare för undervisning i parallellklasser	»	13,075: —
» provisorisk utvidgning av skolan med en elektroteknisk avdelning	»	4.150: —
Summa kronor		18,050: —

Det visar sig därvid, att styrelsens förslag skulle medföra en kostnadsökning för berörda ändamål av 21,400 kronor.

Av denna ökning belöper sig, anmärker styrelsen:

på de nya parallellklasserna	kronor	12,175: —
» lättnad i de ordinarie lektorernas arbetsbörda	»	1,250: —
» elektrotekniska laborationer, 4 veckotimmar à 125 kronor	»	500: —
Summa kronor		13,925: —

Återstoden, 7,475 kronor, skulle utgöra löneförbättringar.

[223.]

Departementschefen.

I fråga om de i styrelsens nyss omförmälda summa ingående särskilda posterna har jag redan uttalat mig om dem, som gälla avlöningar åt två nya lektorer, tillhoppa 8,000 kronor.

Från det för läraren i elektroteknik föreslagna arvodet å 4,000 kronor torde höra avdragas ett mot pensionsavgift för lektor i lägsta lönegraden svarande belopp av i runt tal 150 kronor, vadan arvodesbeloppet skulle komma att utgöra 3,850 kronor; för läraren i matematik, fysik och mekanik torde kunna anvisas ett belopp av 3,500 kronor.

Till läraren i modellering synes böra utöver 400 kronor å ordinarie stat utgå ett extra anslag av 150 kronor, och gymnastikläraren, som å ordinarie stat åtnjuter 200 kronor, torde böra å extra stat tilläggas ett arvode av 800 kronor, varigenom hans samlade avlöning kommer att uppgå till 1,000 kronor.

Till extra lärare är av styrelsen för sammanlagt 165 veckotimmar å 150 kronor, utöver 2,500 kronor¹⁾ i ordinarie anslag, upptaget ett belopp av 22,250 kronor.

Nämnda timantal, 165, har uppkommit genom att man å ett veckotimantal av 390 (däri inbegripna 4 veckotimmar för elektrotekniska laborationer), som skulle erfordras efter de nya parallellavdelningarnas tillkomst, frånräknar dels $5 \times 22 = 110$ timmar för de 5 ordinarie lektorerna, dels 14 timmar för rektor, dels respektive 22, 24 och 8 timmar för lärarna i elektroteknik, matematik, fysik och mekanik samt i modellering, dels 9 timmar för gymnastikläraren, dels ock 38 timmar för verkstadsarbete. Nyssnämnda timantal 165 synes mig kunna nedsättas till 160. Jag finner mig nämligen icke böra för tekniska elementarskolans i Örebro del nu föreslå en minskning av den i nämnda brevet den 19 juni 1891 bestämda maximitiden för lektors tjänstgöring, men måste å andra sidan erkänna, att det vid timplanens uppgörande ej alltid är möjligt att i varje fall utkräva maximitiden.

Styrelsen har beräknat arvodet för veckotimme till 150 kronor, medan det för närvarande kan beräknas i medeltal utgå med 125 kronor för veckotimme. Under erinran om vad beträffande motsvarande beräkning förekommit under punkten 222 rörande anslag till tekniska elementarskolan i Malmö anser jag mig kunna föreslå, att statsanslaget bestämmes efter ett medeltalsbelopp av 135 kronor. För tekniska elementarskolan i

¹⁾ Detta belopp uppkommer genom sammanläggning av de ur den ordinarie staten utgående arvoden till extra lärare i mineralogi och geognosi, i bokföring och handelslära, i svenska språket och i frihandsteckning (minskat med 100 kronor, som utgå till läraren i modellering) jämte anslagen till bidrag till kostnaden för undervisning i främmande språk samt till assistenter och repetitörer.

[223.]

Örebro, som efter den tillämnade utvidgningen synes kunna räkna med ett lärjungeantal av omkring 250¹⁾, skulle en så ringa ökning av ter-
minsavgiften som med 5 kronor kunna lämna ett eventuellt behövt
tillskott för extra lärares avlöande.

Följande den av styrelsen gjorda sammanställningen beträffande nu
ifrågavarande kostnader och med insättande av de av mig föreslagna belop-
pen kan man uppställa denna tablå:

1 ny ordinarie lektor i matematik och fysik	kronor 4,000: —	
» » » » maskinlära (inberäknat håll- fasthetslära), maskinritning (inberäknat krokirritning) och mekanisk teknologi ...	» 4,000: —	kronor 8,000: —
» lärare i elektroteknik	kronor 3,850: —	
» » » matematik, fysik och mekanik	» 3,500: —	
» » » modellering utöver 400 kronor i ordina- rie anslag	» 150: —	
» gymnastiklärare utöver 200 kronor i ordinarie anslag	» 800: —	
Extra lärare för sammanlagt 160 veckotimmar à 135 kronor för timme, utöver 2,500 kronor i ordinarie anslag	» 19,100: —	» 27,400: —
		eller tillhopa kronor 35,400: —

Sistnämnda belopp understiger med 4,050 kronor styrelsens siffra.
Det innebär en kostnadsökning av 17,350 kronor (styrelsens motsvarande
siffra är 21,400 kronor).

Allmänna
omkostnader.

I fortsättningen av sin skrivelse övergår styrelsen till frågan om de
»allmänna omkostnaderna». Styrelsen anför till en början i avseende härå:

Vid beräkningen av de *allmänna omkostnaderna* för uppehållande av skolans
verksamhet kan i regel icke någon bestämd gräns dragas emellan den ökning i dessa
omkostnader, som skulle förorsakas av den ifrågasatta utvidgningen av skolan med nya
parallellklasser, och den ökning, som även eljest erfordras på grund därav att några
av skolans anslagsposter visat sig otillräckliga. Av den detaljerade redogörelse för
skolans anslagsbehov till allmänna omkostnader, som i det följande lämnas, torde dock
tillnärmelsevis framgå, i vad mån ökningen förorsakas av skolans utvidgning eller av
andra orsaker.

Styrelsen hänvisar härefter till fyra vid dess skrivelse fogade bilagor,
3-6. I bilagan 3 lämnas en översikt över skolans anslag å ordinarie och

¹⁾ Høstterminen 1916 hade skolan, fränsett 30 lärjungar i första årskursens nya
parallellavdelning, 173 lärjungar, motsvarande i Norrköping 70, i Malmö 149, i Borås 55
och i Härnösand 52 lärjungar.

extra ordinarie stat för åren 1916 och 1917. I bilagorna 4 och 5 gives en översikt över skolans inkomster och utgifter under åren 1913, 1914 och 1915. I bilagan 6 lämnas en jämförelse mellan inkomster och utgifter, varav framgår, i vilken mån tillgängliga anslag givit överskott eller brist.

Vidare yttrar styrelsen:

Anslaget till verkstaden utgår för närvarande med 3,000 kronor på ordinarie stat till undervisning och materiell samt med 1,570 kronor på extra ordinarie stat eller sammanlagt med 4,570 kronor. Dessa anslag hava under åren 1913—1915 räckt till och årligen lämnat ett ringa överskott. Avlöningen till lärarna i verkstadsarbete har utgått till den ene med 2 kronor 50 öre och till den andre med 1 krona 25 öre i timmen. Under åren 1913—1915 har kostnaden för lärarnas avlöning uppgått till 3,460 kronor och kostnaden för materiellen till 984 kronor 27 öre, eller sammanlagt till omkring 4,500 kronor i medeltal för år räknat. I timpenningen för lärarnas avlöning ifrågasättes icke nu någon ökning, då lärarna i verkstadsarbete genom ökningen i timtalet för denna undervisning komma att erhålla en lämplig löneförbättring. Genom tillkomsten av de nya parallellklasserna med sammanlagt 15 veckotimmar skulle arvodet till lärarna i verkstadsarbete efter en beräkning av 35 verkliga arbetsveckor (efter avdrag för påsklovet och tiden för militärövningarna) och en timlön av 3 kronor 75 öre för båda tillsammans behöva ökas med 1,968 kronor 75 öre eller, avrundat, med 2 000 kronor. Ökningen i kostnaden för verkstadsmateriell torde i proportion till ökningen i timtalet (23:15) med något tillägg med anledning av materialprisernas stegring kunna beräknas till 700 kronor. Hela anslaget till verkstaden för undervisning och materiell torde sålunda efter skolans utvidgning med parallellklasser i alla tre årskurserna böra beräknas till sammanlagt 7,200 kronor eller 4,200 kronor utöver det nu utgående ordinarie anslaget å 3,000 kronor.

Anslaget till kemiska och fysiska laborationer har allt sedan år 1887 utgått på ordinarie stat med 700 kronor (enligt kommerskollegii skrivelse den 5 oktober 1877¹⁾). Med den utveckling, laboratorieundervisningen i enlighet med tidens krav numera vunnit, är detta anslag alldeles otillräckligt. Förutom kemiska och fysiska laborationer ingå numera även elektrotekniska laborationer i skolans undervisning. Fastän en för utvecklingen av denna viktiga gren av undervisningen föga gynnsam sparsamhet iakttagits, hava kostnaderna under år 1913 stigit till 1,754 kronor 77 öre, år 1914 till 1,683 kronor 62 öre och år 1915 till 2,312 kronor 43 öre. Efter skolans utvidgning med nya parallellklasser bör anslaget till kemiska och fysiska laborationer icke beräknas till lägre belopp än 3,000 kronor om året eller till 2,300 kronor utöver det ordinarie anslaget å 700 kronor.

Att det ordinarie anslaget å 1,000 kronor till bibliotek och övriga samlingar måste vara mycket knappt, i synnerhet då biblioteket numera efter den elektrotekniska avdelningens tillkomst måste representera samtliga viktigare grenar av den tekniska vetenskapen, torde ligga i öppen dag. De knappa tillgångarna hava tvingat till den största sparsamhet vid inköp av böcker och tidskrifter. Särskilt vore det önskligt, att tillgångarna i högre grad än hittills varit förhållandet medgäve inköp av böcker, lämpade för lärjungarnas självstudier. Med hänsyn såväl härtill som till det större lärjungeantalet efter skolans utvidgning vill styrelsen förorda en ökning av an-

¹⁾ Se härom sid. 588.

[223.]

slaget till bibliotek och övriga samlingar med 1,000 kronor eller till 2,000 kronor om året.

För *övningarna i fältmätning och avvägning* (lantmäteri), som med tredje årskursens lärjungar pågå 5 hela dagar i sträck under höstterminen, har i regel till den lärare, som lett dessa övningar, utbetalts ett arvode, beräknat såsom arvode för två veckotimmar under höstterminen à 125 kronor för timme under helt läsår, eller 113 kronor 90 öre, vilket belopp utgått av extra ordinarie anslaget till arvode åt extra lärare i parallellklasser. Därtill hava två biträdande lantmätare avlönats med sammanlagt 200 kronor av extra ordinarie anslaget för detta ändamål. Då lärjungeantalet genom skolans utvidgning komme att ökas, torde lärarens arvode för dessa övningar böra beräknas till 150 kronor. Därtill erfordras biträde av ytterligare en lantmätare. Arvodet till de tre biträdena torde hädanefter böra beräknas till 125 kronor för var och en av dem, vilket belopp faktiskt utbetalts till en av dem år 1914. Hela kostnaden för övningarna i lantmäteri bör sålunda beräknas till 525 kronor.

Till inköp av *böcker* för att i form av *premier* utdelas till skolans lärjungar hava sedan många år tillbaka använts mindre belopp av lärjungeavgifterna. Önskligt vore att för detta ändamål hädanefter finge beräknas ett belopp av omkring 300 kronor om året.

Till *främjande av lärjungarnas frivilliga sångövningar* har likaledes av terminsavgifterna under några år utgått ett mindre belopp som arvode åt en sånglärare (117 kronor för år 1915). För detta ändamål torde hädanefter böra beräknas ett årligt belopp av 200 kronor.

Till *arvode åt skolans läkare*, som har att utföra de föreskrivna besiktningarna för gymnastik- och skjututbildningsövningarna och som på skolans bekostnad vårdar medellösa lärjungar i händelse av sjukdom, utbetalas för närvarande ett arvode av 125 kronor om året. Då skolans lärjungeantal efter utvidgningen sannolikt kommer att stiga till omkring 250, torde läkararvodet lämpligen böra beräknas till ett belopp av ungefär en krona för lärjunge eller till 250 kronor om året.

I fråga om *ersättning för bestridande av kamrerar- och sekreterargörömlen*, som för närvarande utgår med 300 kronor på ordinarie och med 100 kronor på extra ordinarie stat eller med sammanlagt 400 kronor, ifrågasättes icke nu någon förändring.

Även med avseende på *anslagen till betjäningens avlöning*, 600 kronor på ordinarie stat¹⁾ och 850 kronor på extra stat eller sammanlagt 1,450 kronor, anser sig styrelsen icke nu böra ifrågasätta någon ändring.

De för bestridande av kostnaderna för *lyshållning, uppvärmning* m. m. (såsom underhåll av inventarier, renhållning, vatten- och brandstodsavgifter, annonser och tryck samt diverse andra utgifter) tillgängliga medlen, 900 kronor på ordinarie stat och 3,300 kronor på extra stat eller tillhopa 4,200 kronor jämte vissa ersättningsbelopp och diverse inkomster, hava under de senare åren väsentligt överskridits. De uppkomna bristerna hava dock ända till och med år 1914 kunnat täckas genom tillskott från skolans inkomst av lärjungeavgifterna. Under år 1915 stego dock kostnaderna för bränsle på grund av kända förhållanden till så höga belopp, att samtliga här angivna kostnader, efter avdrag av de ersättningsbelopp för värme och belysning m. m., som betalas av tekniska afton- och söndags-skolan samt tekniska elementarskolans rektor, stego till 8,925 kronor 97 öre, och en ansenlig brist uppstod i skolans stat. För år 1916 blir förhållandet enahanda. Man torde heller icke med säkerhet

¹⁾ Se härom sid. 588.

kunna beräkna, att bränsleprisen under den närmaste tiden komma att väsentligt sjunka. Då kostnaderna för lyshållning, uppvärmning, renhållning, tryck m. m. genom skolans utvidgning med nya parallellklasser komma att stiga, vågar styrelsen icke beräkna anslagsposten lyshållning, uppvärmning m. m. till lägre belopp än 10,500 kronor.

[223.]

Till bestridande av de allmänna omkostnaderna förfogar skolan, förutom här nämnda anslag, över lärjungarnas *inskrivnings- och terminsavgifter*. Dessa hava under åren 1913—1915 uppgått till omkring 3 000 kronor om året och torde för de nya parallellklasserna kunna beräknas till 1,500 kronor eller sammanlagt till 4,500 kronor årligen. Beräknas lärjungeavgifterna betäcka kostnaden

för bokpremier.....	med 300 kronor,
» ledning av sängövningar	» 200 »
» skolläkare	» 250 »
eller sammanlagt.....	med 750 kronor,

skulle av dem ett belopp av 3,750 kronor återstå till bestridande av kostnaden för lyshållning, uppvärmning m. m. För denna utgiftspost skulle sålunda fordras ett tillskott i form av statsanslag av 6,750 kronor eller 5,850 kronor utöver det nuvarande ordinarie statsanslaget å 900 kronor.

Styrelsen sammanfattar sina anspråk på statsunderstöd utöver ordinarie anslag för de av densamma så kallade allmänna omkostnaderna i en tablå. Beträffande siffrorna i denna tablå vill jag endast anmärka, att man torde kunna nöja sig med att för övningarna i fältmätning och avvägning anslå 500 kronor samt för bibliotek och övriga samlingar uppföra ett extra anslag av 500 kronor. Det begärda extra anslaget till lyshållning, uppvärmning m. m. 5,850 kronor synes möjligen något högt. Av den vid styrelsens skrivelse fogade bilaga 5 framgår emellertid, att utgifterna under denna rubrik för år 1915 med omkring 3,150 kronor överstiga motsvarande belopp för år 1913. När som bekant prisstegring på nästan alla områden fortfar och skolan nu utvidgas med nya parallellklasser, vågar jag ej ifrågasätta någon minskning å det äskade extra anslagsbeloppet.

Med den av mig vidtagna obetydliga ändringen ter sig den omnämnda tablå på följande sätt:

	Kronor.
Till verkstaden för undervisning och materiell (utöver 3,000 kronor i ordinarie anslag).....	4,200:—
» kemiska och fysiska laborationer (utöver 700 kronor i ordinarie anslag)	2,300:—
» bibliotek och övriga samlingar (utöver 1,000 kronor i ordinarie anslag)	500:—
» övningar i lantmäteri	500:—
» bestridande av kamrerar- och sekreterargörömlen (utöver 300 kronor i ordinarie anslag).....	100:—
» betjäningens avlöning (utöver 600 kronor i ordinarie anslag).....	850:—
» lyshållning och uppvärmning m. m. (utöver 900 kronor i ordinarie anslag)	5 850:—
eller sammanlagt 14,300:—	

Departementschefen

[223.] De å extra stat nu utgående anslagen till samma ändamål utgöra tillhoppa ett belopp av 6,020 kronor, fördelat å följande poster:

	Kronor.
Till höjd ersättning för bestridande av sekreterar- och kamrerargöromålen	100: —
» biträden i lantmäteri m. m.	200: —
» » på verkstaden	1,570: —
» betjäningens avlöning	850: —
» lyshållning, uppvärmning m. m.	3 300: —
Summa kronor	6,020: —

Den ifrågasatta ökningen utgör alltså 8,280 kronor.

Av denna ökning kunna 2,700 kronor till verkstaden och omkring 100 kronor till biträden i lantmäteri anses uteslutande falla på de ifrågasatta nya parallellklasserna. Övriga anslagsökningar äro i övervägande grad behöfliga oavsett tillkomsten av dessa nya klasser.

Med de löneförbättringar och de förhöjningar i anslagen för allmänna omkostnader, som jag ansett mig kunna förorda, skulle sålunda, sedan de tre nya parallellavdelningarna kommit till stånd, utöver det nu utgående ordinarie anslaget erfordras:

till lärarnas avlöning	kronor 35,400: —
» allmänna omkostnader	» 14.300: —
eller tillhoppa kronor 49,700: —	

Detta innebär en anslagsökning utöver nu utgående anslag av 25,630 kronor för år räknat.

Anslagsbehov
för höst-
terminen
1917.

Styrelsen övergår härefter till en beräkning av vad som utöver redan tillgängliga ordinarie och extra anslagsmedel för år 1917 erfordras i statsanslag med anledning av att under höstterminen 1917 nya parallellklasser skola uppehållas i 1:a och 2:a årskurserna.

Styrelsen utgår därvid från att de ifrågasatta nya ordinarie lektorsbefattningarna och de begärda löneförhöjningarna ävensom förhöjningarna i anslagen till allmänna omkostnader, för så vitt de sistnämnda icke oundgängligen fordras för de nya parallellklasserna redan under år 1917, icke kunna beviljas tidigare än för år 1918.

Under denna förutsättning skulle, enligt vad styrelsen förmålt, för de nya parallellklasserna under år 1917 erfordras:

	Kronor.
Till arvode åt lärare 123/270 av årsarvodet för 62 veckotimmar à 125 kronor för timme	3,530: 55
» arvode för 2 veckotimmar fysiska laborationer: 123/270 av 250 kronor	113: 90
» verkstaden: 123/270 . 10/15 . 2.700 kronor	820: —
» arvode åt gymnastikläraren 123/270 av 300 kronor	136: 67
Summa kronor	4,601: 12

eller avrundat 4,600 kronor.

[223.]

Därtill erfordras, säger styrelsen vidare, förhöjt anslag till lyshållning och uppvärmning m. m. Med avseende på denna utgiftspost vill styrelsen erinra därom att styrelsen i skrivelse den 17 januari 1916 för Kungl. Maj:t anmält, att till följd av de stegrade bränsleprisen en brist av 2,010 kronor 20 öre uppstått i skolans stat för år 1915, och tillika anhållit om anvisande av medel till bristens täckande. För år 1916, då bränslekostnaderna varit än större än under föregående år, kommer en liknande brist att uppstå. Så snart dess belopp blivit fastställt, ämnar styrelsen ingå till Kungl. Maj:t med underdänig framställning om anvisande av medel till täckande av även denna brist. Då även för år 1917 de redan beviljade anslagen till lyshållning och uppvärmning m. m. med säkerhet komma att visa sig otillräckliga, har styrelsen ansett sig böra göra framställning om att den för framtiden beräknade förhöjningen i anslagen till lyshållning och uppvärmning m. m. måtte få tillämpas redan för år 1917 och att sålunda det för sistnämnda år redan beviljade anslaget för detta ändamål, 900 kronor å ordinarie stat och 3,300 kronor å extra ordinarie stat, måtte höjas med 2,550 kronor.

Hela det tilläggsanslag, som sålunda dels för de nya parallellklasserna, dels för täckande av de ökade bränslekostnaderna erfordras för år 1917, utöver vad styrelsen redan begärt och framdeles kommer att begära för täckande av bristerna i 1915 och 1916 årens stater, skulle sålunda uppgå till sammanlagt 7,151 kronor 12 öre eller avrundat till 7,150 kronor.

Styrelsens anhållan om 4,600 kronor till läraravlöningar vid parallellavdelningar under höstterminen 1917 finner jag mig böra understödja. Åskandet om 2,550 kronor såsom tilläggsanslag för lyshållning, uppvärmning m. m. anser jag däremot icke kunna vinna avseende i vidare mån, än att ett belopp, som kan antagas ungefärligen motsvara de ökade kostnaderna i berörda avseende under höstterminen 1917, bör beredas. Jag föreslår, att ett belopp av 1,000 kronor begäres härför. Det är nödigt, att nu avsedda belopp, tillhoppa 5,600 kronor, få utgå förskottsvis under år 1917.

Departement-
schefen.

Styrelsen undersöker sedan anslagsbehoven för år 1918, då nya parallellklasser skulle vara inrättade under vårterminen i 1:a och 2:a årskurserna samt under höstterminen i alla tre årskurserna.

Anslagsbehov
för år 1918.

Vad som förutom de nuvarande ordinarie statsanslagen, säger styrelsen, erfordras för uppehållande av skolans verksamhet under år 1918 kan lättast beräknas genom att minska de förut beräknade kostnaderna utöver de ordinarie anslagen för lärares avlöning och allmänna omkostnader med de belopp, som motsvara lärararvodet och kostnaden för verkstadsarbetet för en parallellklass till den mekanisk-tekniska avdelningen i 3:e årskursen under en vårtermin.

Dessa kostnader uppgå, lärararvodet till 147/270 av årsarvodet för 31 veckotimmar à 150 kronor eller 2 532 kronor, och kostnaden för verkstadsarbete för undervisning och materiell till 147/270 av 5/15 av 2.700 kronor eller 490 kronor.

Dessutom böra kostnaderna för lärares avlöning ytterligare minskas med vad som belöper sig på höstterminen 1918 av det enskilda bidrag å 1,100 kronor årligen under

[223.] tre år, som ställts till skolans förfogande för den elektrotekniska avdelningens utvidgning, eller 501 kronor.

Till lärares avlöning skulle sålunda för år 1918 utöver de nuvarande ordinarie anslagen erfordras 36,417 kronor och till allmänna omkostnader likaledes utöver de ordinarie anslagen 14,335 kronor.

Departementschefen.

Den ovannämnda siffran, 2,532 kronor, bör med hänsyn till den av mig föreslagna beräkningen av arvudet för veckotimme nedsättas till 2,278 kronor 50 öre. Av styrelsens båda summor 36,417 kronor och 14,335 kronor, tillhoppa 50,752 kronor, därav 8,000 kronor å ordinarie stat, bör den förstnämnda likaledes på grund av vad jag ifrågasatt undergå minskning. Med någon avrundning för den särskilda posten till arvoden åt extra lärare har jag ansett berörda summa kunna sättas till 33,000 kronor, därav 8,000 kronor å ordinarie och 25,000 kronor å extra stat. Den av mig i det föregående beräknade summan för allmänna omkostnader av 14,300 kronor bör minskas med 490 kronor till 13,810 kronor.

Åberopande vad jag under denna punkt anfört tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

Ökade anslag.

dels å ordinarie stat för tekniska elementarskolan i Örebro uppföra en ny lektorsbefattning i matematik och fysik, med tjänstgöringsskyldighet jämväl i mekanik, samt en ny lektorsbefattning i maskinlära, maskinritning och mekanisk teknologi, med enahanda avlöningsförmåner för innehavarna av dessa båda befattningar, som enligt gällande lönereglering äro fastställda för övriga lektorer vid de tekniska elementarskolorna, och med skyldighet för dem att vara underkastade de för samma lönereglering antagna bestämmelser,

dels för berörda ändamål öka den ordinarie staten för elementarskolan med ett belopp av 8,000 kronor,

dels ock på extra stat för år 1918 anvisa ett förslagsanslag, högst 44,410 kronor, att utgå till följande ändamål med högst nedan angivna belopp, nämligen:

för uppehållande av undervisningen i nya parallellklasser vid tekniska elementarskolan i Örebro under höstterminen 1917

till lärare	kronor	4,600: —
» lyshållning, uppvärmning m. m.	»	1,000: —

samt för uppehållande av undervisningen vid nämnda tekniska elementarskola under år 1918

till en lärare i elektroteknik	kronor	3,850: —
» en lärare i matematik, fysik och mekanik	»	3,500: —
» läraren i modellering	»	150: —
» gymnastikläraren	»	800: —
» arvoden åt extra lärare i parallellklasser	»	16,700: —
» verkstaden för undervisning och materiell	»	3,710: —
» kemiska och fysiska laborationer	»	2,300: —
» bibliotek och samlingar	»	500: —
» övningar i lantmäteri	»	500: —
» bestridande av kamrerar- och sekreterargöromålen	»	100: —
» betjäningens avlöning	»	850: —
» lyshållning, uppvärmning m. m.	»	5,850: —
tillhopa kronor		44,410: —

med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 låta förskottsvis utanordna ett belopp av 5,600 kronor, motsvarande sammanlagda beloppet av de för undervisningen under höstterminen 1917 upptagna posterna.

10. **Täckande av brist i staten för tekniska elementarskolan i Örebro.** För tekniska elementarskolan i Örebro utgår å ordinarie stat till »lyshållning, uppvärmning m. m.» ett belopp av 900 kronor. Sedan längre tid tillbaka har skolan för samma ändamål jämväl uppburit extra statsanslag, från och med år 1904 utgående med 3,300 kronor årligen.

[224.]

Täckande av
brist i staten
för tekniska
elementarsko-
lan i Örebro.

I underdånig skrivelse den 17 januari 1916 har styrelsen för skolan anhållit, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga nödiga åtgärder för täckandet av en brist i skolans stat å 2,010 kronor 20 öre, som under år 1915 uppstått till följd av de under sagda år väsentligt ökade kostnaderna för skolans uppvärmning.

Till stöd för sin anhållan har styrelsen anfört, bland annat, följande:

Till de belopp å respektive 900 kronor och 3,300 kronor, som å ordinarie och extra stat funnes anslagna till lyshållning, uppvärmning m. m. vid skolan, kunde sedan flera år tillbaka läggas ytterligare ett årligt belopp av 750 kronor i form av ersätt-

[224.] ningar för belysning, uppvärmning och vattenförbrukning från tekniska afton- och söndagsskolan samt från tekniska elementarskolans rektor, vilken senare hade sin bostad i skolans läroverksbyggnad.

De tillgångar, som stode till skolans förfogande för »lyshållning, uppvärmning m. m.», uppginge sålunda till ett sammanlagt belopp av 4.950 kronor årligen.

Då anslagstiteln »lyshållning, uppvärmning m. m.» delvis vore obestämd, kunde någon tvekan råda om vilka utgifter skulle bestridas med ovan angivna belopp. Man torde dock vara berättigad att dit hänföra även de rätt avsevärda kostnaderna för renhållning och vattenförbrukning, för vilka utgiftsposter icke några särskilda anslag funnes upptagna i skolans stat, ävensom ett för närvarande med 150 kronor om året utgående bidrag till uppvärmning, belysning och renhållning av allmänna läroverkets gymnastiklokal, som användes även av tekniska elementarskolans lärjungar.

Av en bilagd tabell I framginge, att skolans utgifter för lyshållning, uppvärmning, renhållning, vatten och gymnastiklokal under de fem åren 1910—1914 i medeltal uppgått till 5.649 kronor 39 öre om året eller i medeltal till omkring 700 kronor om året mer än därför avsedda medel. För år 1915 hade dessa kostnader stigit till 8,091 kronor 29 öre och sålunda med icke mindre än 2.441 kronor 90 öre överskridit medelkostnaden för de närmast föregående fem åren och med icke mindre än 3,141 kronor 29 öre överskridit de därför avsedda tillgångarna.

Att dessa kostnader för år 1915 blivit så väsentligt mycket högre än under föregående år berodde, som förut antytts, huvudsakligen dels på de högre bränsleprisen, dels på en större förbrukning av bränsle, förorsakad av att vintern under det sista räkenskapsåret varit avsevärt kallare än under närmast föregående år. Av en bilagd tabell II framginge, att under åren 1910—1914 förbrukats i medeltal 1,944 hektoliter koks om året för en medelkostnad per år av 2,734 kronor 6 öre. Under år 1915 hade förbrukningen varit 2 655 hektoliter eller 711 hektoliter mer än medeltalet för närmast föregående fem år och kostnaden 5.008 kronor 74 öre, eller 2,274 kronor 68 öre mer än medelkostnaden under de närmast föregående fem åren.

Kokspriset, som under åren 1911 och 1912 uppgått till 1 krona 25 öre för hektoliter, hade under senare hälften av år 1915 stigit till 2 kronor 30 öre för hektoliter.

Utöver de i skolans stat upptagna ordinarie och extra ordinarie anslagen förfogade skolan över lärjungarnas inskrivnings- och terminsavgifter. Dessa, som under åren 1910—1915 växlat mellan 2.620 och 3.335 kronor, användes dels till sådana utgifter, för vilka anslag icke alls funnes upptagna i skolans stat, såsom till läkararvode, brandförsäkring, annonser, tryck, skrivmaterie, bokbindning, underhåll av inventarier samt diverse andra utgifter, dels såsom bidrag till sådana utgifter, för vilka de i staten upptagna anslagen icke räckte till. Sålunda finge inskrivnings- och terminsavgifterna redan i normala fall lämna avsevärda bidrag till »lyshållning, uppvärmning m. m.» samt till bestridande av kostnaderna för kemiska och fysiska laborationer. För sistnämnda ändamål utginge statsanslaget ännu med samma belopp av 700 kronor, vartill det redan år 1877 fastställdes, ehuru utgifterna för samma ändamål till följd av införandet av fysiska och elektrotekniska laborationer och de kemiska laborationernas utvidgning numera uppginge till $2\frac{1}{2}$ à 3 gånger detta belopp.

Det torde därför vara uppenbart, att lärjungavgifterna, som icke i likhet med avgifterna till de allmänna läroverkens ljus- och vedkassar vid behov kunde höjas, icke i väsentlig mån kunde bidra till utjämnandet av så väsentliga stegringar i skolans utgifter, som under år 1915 ägt rum med avseende på kostnaderna för »lyshållning, uppvärmning m. m.»

Den brist i skolans stat, som på grund av här skildrade förhållanden uppstått, hade vid senaste räkenskapsårets slut uppgått till 2.010 kronor 20 öre eller icke fullt det belopp, varmed kostnaden för lyshållning, uppvärmning m. m. under år 1915 överskridit medelkostnaden för samma ändamål under närmast föregående fem år.

Någon nedsättning i bränsleprisen under den närmaste tiden kunde icke motses, och styrelsen såge icke någon möjlighet att genom besparingar å 1916 års stat täcka den under år 1915 uppkomna bristen.

Styrelsen ville fästa uppmärksamheten därpå, att under åren 1914 och 1915 avsevärda besparingar uppstått i skolans ordinarie stat därigenom, att lektorsbefattningen i allmän mekanik m. m. vid skolan varit vakant under tiden den 1 juli 1914—den 31 augusti 1915. Då lön och tjänstgöringspenningar för lektor i första lönegraden under denna tid, motsvarande 14 månader med 281 tjänstgöringsdagar, skulle utgjort 4,490 kronor 37 öre och vikariatsarvodet för samma tid enligt särskilda nådiga brev utgått med 2,515 kronor 26 öre, hade sålunda under åren 1914 och 1915 inbesparats ett belopp av 1,975 kronor 11 öre. Om denna besparing finge disponeras för ändamålet, skulle den sålunda i det allra närmaste räcka till att täcka den under år 1915 uppkomna bristen i skolans stat.

De återopade tabellerna voro av följande innehåll:

Tabell I.

Kostnaden för »lyshållning, uppvärmning m. m.» vid tekniska elementarskolan i Örebro åren 1910—1915.

Räkenskapsår.	Lyshållning.	Uppvärmning.	Renhållning.	Vattenförbrukning.	Gymnastiklokal.	Summa.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
1910.....	1,603: 22	3,121: 01	551: 94	108: 20	100: —	5,484: 37
1911.....	1,753: 10	3,164: 51	560: 40	125: 30	100: —	5,703: 31
1912.....	1,211: 03	4,083: 75	598: 41	129: 50	150: —	6,172: 69
1913.....	1,629: 48	2,735: 05	508: 27	134: 49	150: —	5,157: 29
1914.....	1,708: 99	3,169: 94	581: 94	118: 40	150: —	5,729: 27
Medeltal 1910—14	—	—	—	—	—	5,649: 39
1915.....	1,748: 79	5,436: 47	629: 43	126: 60	150: —	8,091: 29

[224.] *Tabell II.*

*Köksförbrukningen och kostnaderna för koks vid tekniska elementarskolan
i Örebro åren 1910—1915.*

Räkenskapsår.	Hektoliter.	Kronor.
1910.....	1,965	2,472: 41
1911.....	2,145	2,680: 56
1912.....	2,535	3,578: 19
1913.....	1,415	2,243: 75
1914.....	1,660	2,695: 39
Medeltal 1910—1914.....	1,944	2,734: 06
1915.....	2,655	5,008: 74

På grund av remisser hava utlåtanden i ärendet avgivits av statskontoret den 20 mars 1916 och av kammarrätten, efter hörande av dess revisionsavdelning, den 25 maj 1916.

Statskontoret har anfört, att den besparing å avlöningsanslaget för skolan, som enligt styrelsens uppgift uppstått under åren 1914 och 1915, skulle tillgodoföras åttonde huvudtiteln's allmänna besparingar och därför icke kunde för sådant ändamål, som styrelsen ifrågasatt, disponeras, samt att vid sådant förhållande någon annan utväg till täckande av den utav styrelsen anmälda bristen icke syntes stå öppen än att hos riksdagen äska ett extra ordinarie anslag för bristens täckande.

Kammarrättens revisionsavdelning, som anmält, att granskningen av läroanstaltens räkenskaper för år 1915 avslutats, har vid sitt yttrande fogat ett sammandrag över skolans räkenskaper för år 1915, utvisande en brist av 2,010 kronor 20 öre. Å sammandraget är av vederbörande revisor tecknad påskrift, att räkenskaperna rörande de i sammandraget upptagna medel granskats utan anmärkning.

Kammarrätten har instämt i vad statskontoret anfört.

I likhet med statskontoret och kammarrätten anser jag, att omfördälda brist bör, på sätt förut i liknande fall skett, täckas genom anvisande av ett särskilt anslag, för undvikande av öretal i riksstaten satt till 2,010 kronor.

Jag hemställer således, att Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå riksdagen

att till täckande av under år 1915 uppkommen brist i staten för tekniska elementarskolan i Örebro anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 2,010 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 låta förskottsvis av tillgängliga medel utanordna ett mot anslaget svarande belopp.

Nytt anslag

11. **Tekniska elementarskolan i Borås.** För uppehållande av verksamheten vid tekniska elementarskolan i Borås har riksdagen på *extra stat* för år 1917 beviljat anslag till följande ändamål: [225.] Tekniska elementarskolan i Borås.

till undervisning i verkstadsarbete.....	kronor	700: —
» » » svenska och främmande språk.....	»	500: —
» » » frihandsteckning.....	»	200: —
» betjäningens avlöning.....	»	850: —
» lyshållning, uppvärmning m. m.....	»	2,000: —
Summa kronor 4,250: —		

I särskilda, den 27 september 1916 avlätna underdåniga framställningar har styrelsen för nämnda skola anhållit, att för år 1918 måtte åt skolan utverkas ett extra anslag av 7,150 kronor, fördelade på följande poster:

till verkstaden för undervisning och materiell.....	kronor	1,000: —
» undervisning i svenska och främmande språk.....	»	1,050: —
» kemiska och fysiska laborationer.....	»	500: —
» bibliotek och övriga samlingar.....	»	500: —
» betjäningens avlöning.....	»	1,100: —
» lyshållning och uppvärmning m. m.....	»	3,000: —

Vad beträffar anslaget till undervisning i svenska och främmande språk samt till betjäningens avlöning finner jag ej skäl förorda de ifrågasatta höjningarna.

I fråga om det begärda anslaget å 1,000 kronor till *verkstaden för undervisning och materiell* vill jag erinra därom, att för detta ändamål finnes å skolans ordinarie stat uppfört ett belopp av 3,000 kronor. Under en följd av år har riksdagen till undervisning i verkstadsarbete beviljat extra anslag till samma belopp, som nu utgår, 700 kronor. Styrelsens begäran om en förhöjning av sistnämnda belopp med 300 kronor är närmast föranledd av fördyrandet av den erforderliga verkstadsmateriellen.

[225.] Infordrad specifikation av de beräknade utgifterna för denna materiell upptager särskilda poster för kol, järn, stål och metaller, inköp av maskindelar och verktyg m. m. samt slutar å en summa av 1,150 kronor.

Om härtill läggas arvoden till verkstadsföreståndaren och till en smed för smidesarbeten samt kostnad för elektrisk ström för maskindrift, sammanlagt uppgående till 2,850 kronor, kommer totalkostnaden för undervisning i verkstadsarbete att utgöra 4,000 kronor eller den summa, var till styrelsens nu gjorda framställning avser att utfylla det ordinarie anslaget å 3,000 kronor. Jag finner mig böra tillstyrka styrelsens framställning om ett extra anslag å 1,000 kronor till ifrågakarande ändamål.

Styrelsen har vidare begärt ett anslag till *kemiska och fysiska laborationer* med 500 kronor. För ifrågakarande ändamål är i skolans ordinarie stat uppfört ett belopp av 800 kronor. Några medel å extra stat till denna undervisning hava förut icke beviljats. Till stöd för det nu begärda extra anslaget anför styrelsen följande:

Beträffande för kemiska och fysiska laborationer erforderliga reagenser, förbrukningsartiklar, instrumentier och dylikt hade kostnaderna stigit till en förut ej anad höjd. Härtill komme för tekniska elementarskolan i Borås, att gasverk icke finnes inom staden, vilket medfört, att skolan varit nödsakad att för laboratoriet anskaffa ett särskilt gasolingasverk. På grund av bristen på gasolin kunde emellertid gasverket för närvarande icke fylla sitt ändamål, utan hade vid laboratoriearbeten måst användas flytande bränslen, som betingade mycket höga priser.

Med hänsyn till dessa förhållanden vore det oundgängligen nödvändigt, så vida de kemiska och fysiska laborationerna skulle kunna utan allt för stora svårigheter bedrivas, att anslaget för desamma höjdes med skäligt belopp, vilket styrelsen icke ansåge kunna sättas lägre än 500 kronor även med de prisreduceringar, som möjligen kunde vara att förvänta.

För närmare angivande av härför erforderliga utgifter har ingivits en specifikation, vilken bifogats styrelsens skrivelse.

Mot framställningen i denna del finner jag ingen anledning till erinran och får förty förorda styrelsens förslag.

Till *bibliotek och övriga samlingar* har styrelsen begärt ett extra anslag av 500 kronor. För ändamålet finnes å ordinarie stat uppfört ett belopp av 1,000 kronor, och något tillägg å extra stat till detta anslag har tillföre icke beviljats av riksdagen.

Enligt ingiven specifikation skulle utgifterna för bibliotek och övriga samlingar fördela sig på följande poster:

Bibliotek:

[225.]

Prenumeration å tidskrifter samt abonnemang å häftesverk	kronor 300: —	
Inköp av böcker.....	» 300: —	
Inbindning av inköpta böcker och tidskrifter samt av patentskrifter och övriga gåvor.....	» 250: —	
Bibliotekariearvode	» 150: —	kronor 1,000: —

Övriga samlingar:

Komplettering och utvidgning av kemiska och kemisk-tekniska preparatsamlingarna, övningssamlingarna av kristallmodeller och mineralstuffer samt petrografiska samlingen.....	» 100: —	
Komplettering och reparation av fysiska instrument och apparater.....	» 100: —	
Komplettering och reparation av geodetiska mätinstrument	» 100: —	
Modeller till byggnadskonstruktioner, speciellt vals-konstruktioner	» 100: —	
Komplettering av modellsamling för frihandsteckning och modellering	» 100: —	» 500: —
		Summa kronor 1,500: —

Den begärda ökningen av 500 kronor för ifrågavarande ändamål synes mig väl högt beräknad och torde utan olägenhet kunna nedsättas till 300 kronor eller samma belopp, som för ändamålet utgår å extra stat för tekniska elementarskolan i Norrköping.

Vidare har styrelsen anhållit om ett anslag å 3,000 kronor till *lyshållning och uppvärmning m. m.* För detta ändamål är å ordinarie stat uppfört ett belopp av 900 kronor, och under en följd av år har riksdagen på extra stat beviljat ett tilläggsanslag för detta ändamål å 2,000 kronor. Styrelsens nuvarande framställning innebär följaktligen i jämförelse med till ändamålet för innevarande år anvisade medel en ökning med 1,000 kronor. I sin i ämnet gjorda framställning säger sig styrelsen finna det ej längre vara möjligt att med tillgängliga medel bestrida kostnaderna för lyshållning, uppvärmning och varjehanda andra utgifter, sedan allting i hög grad fördyrats.

Enligt en till ecklesiastikdepartementet infordrad tablå hava de kostnader, skolan fått vidkännas för värme och belysning, uppgått för år 1914 till 2,673 kronor 23 öre och för år 1915 till 2,782 kronor 83 öre. Motsvarande kostnader för skolan för år 1918 hava beräknats till 3,747 kronor 50 öre, således i runt tal 1,000 kronor mer än vad för år 1915

atgått och till beloppet motsvarande den anslagsökning, styrelsen för samma ändamål ifrågasatt. Tager man emellertid i betraktande, att för täckande av den beräknade summan av 3,747 kronor 50 eller i runt tal 3,750 kronor finnes å ordinarie stat för ändamålet uppfört ett belopp av 900 kronor, skulle sålunda erfordras ytterligare 2,850 kronor. Jag anser tilläggsanslaget kunna utan olägenhet begränsas till 2,700 kronor eller 700 kronor mer än för innevarande år för samma ändamål beviljats. Jag vill härvid erinra om att jag under punkten 221 för tekniska elementarskolan i Norrköping till enahanda ändamål förordat äskande av ett anslag å 2,700 kronor. Skulle eventuell brist uppstå å ifrågavarande anslag, torde, såsom förut ägt rum, en sådan kunna fyllas av skolan tillfallande inkomster, såsom inträdes- och terminsavgifter.

På sätt i början av denna punkt erinrats, har riksdagen på extra stat för år 1917 till *undervisning i frihandsteckning* beviljat ett belopp av 200 kronor. Enligt vad jag inhämtat är anslag till detta ändamål behöfligt jämväl för år 1918.

Ökat anslag.

Jag tillstyrker sålunda, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att till uppehållande av verksamheten vid tekniska elementarskolan i Borås anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 6,050 kronor, att utgå till följande ändamål med högst nedan angivna belopp, nämligen:

till undervisning i verkstadsarbete	kronor 1,000: —
» » » svenska och främmande språk	» 500: —
» undervisning i frihandsteckning	» 200: —
» kemiska och fysiska laborationer	» 500: —
» bibliotek och övriga samlingar	» 300: —
» betjäningens avlöning	» 850: —
» lyshållning, uppvärmning m. m. ...	» 2.700: —

tillhoppa kronor 6,050: —

[226.]

Tekniska elementarskolan i Härnösand.

12. **Tekniska elementarskolan i Härnösand.** Till uppehållande av verksamheten vid tekniska elementarskolan i Härnösand har riksdagen under en följd av år anvisat anslag å extra stat. För år 1904 beviljades sålunda 3,675 kronor och för år 1905 6,250 kronor. Av det förra anslaget var viss del avsedd för höstterminen 1903 och av det senare viss del för höstterminen 1904. Vidare har för vartdera av åren 1906 och

1907 beviljats ett belopp av 4,350 kronor samt för vart och ett av åren 1908—1914 ett belopp av 4,550 kronor, varförutom för år 1908 beviljats 90 kronor, avsedda till viss undervisning under höstterminen 1907.

[226.]

För år 1915 har riksdagen på extra stat anvisat dels för uppehållande av verksamheten vid nämnda skola tillhopa 5,050 kronor, dels också för täckande av brist i skolans räkenskaper vid 1912 års utgång 374 kronor.

Nyssnämnda belopp å 5,050 kronor innefattar följande poster:

till undervisning i svenska språket	kronor	200: —
» » » främmande språk	»	400: —
» lyshållning, uppvärmning m. m.	»	3,400: —
» betjäningens avlöning	»	850: —
» förhöjning av arvudet till gymnastiklärare	»	200: —
Summa kronor 5,050: —		

Samma belopp med enahanda fördelning å särskilda poster är av riksdagen anvisat på extra stat för vardera av åren 1916 och 1917.

I skrivelse den 23 september 1916 har styrelsen anhållit om beredande jämväl för år 1918 av ett extra anslag till skolan. De anslagsposter, som sålunda äskats, äro desamma som de nu utgående med det undantag, att till lyshållning, uppvärmning m. m. begärts ett till 5,400 kronor förhöjt belopp.

Vad angår den begärda förhöjningen av nämnda post har skolstyrelsen i sin skrivelse anfört bland annat:

Till grund för det extra anslag av 3,400 kronor till lyshållning, uppvärmning m. m., vilket styrelsen första gången begärde i september 1913 och vilket även anvisats skolan för vart och ett av åren 1915, 1916 och 1917, låg en beräknad koksåtgång av 1,800 hektoliter för år och ett kokspris av 1 krona 60 öre för hektoliter, d. v. s. en årlig totalkostnad av 2,880 kronor för koks.

Till uppvärmning av skolans lokaler användes numera gjuterikoks i stället för den förut använda gasverkskoksen. Den förra hade visat sig något drygare än den senare, och styrelsen hade för år 1918 beräknat en koksåtgång av 1,650 hektoliter. För läsåret 1916—1917 hade styrelsen emellertid nödgats betala 3 kronor för hektoliter för gjuterikoks, och efter detta pris, vilket sannolikt icke torde kunna under nästa läsår nedbringas, skulle alltså den för år 1918 erforderliga koksen draga en kostnad av 4,950 kronor, d. v. s. i runt tal 2,000 kronor mera än efter den förra beräkningsgrunden.

Jag finner mig icke kunna underlåta att understödja styrelsens framställning om den ifrågasatta anslagsförhöjningen å posten till lyshållning, uppvärmning m. m. Vad övriga anslagsposter angår böra de bibehållas oförändrade.

Ökat anslag.

Jag tillstyrker förslag till riksdagen

att till uppehållande av verksamheten vid tekniska elementarskolan i Härnösand anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 7,050 kronor, att utgå till följande ändamål med högst nedan angivna belopp, nämligen:

till undervisning i svenska språket.....	kronor	200: —
» » » främmande språk...	»	400: —
» lyshållning, uppvärmning m. m.	»	5,400: —
» betjäningens avlöning.....	»	850: —
» förhöjning av arvudet till gym-nastiklärare.....	»	200: —

tillhopa kronor 7,050: —

[227.]

Tillfällig
löneförbättring
åtlärarna
vid de tekniska
elementarskolorna.

13. Tillfällig löneförbättring åt lärarna vid de tekniska elementarskolorna. Med hänvisning till vad jag i det föregående under punkten 144 anfört såsom motivering för förslag om tillfällig löneförbättring åt lärarna vid de allmänna läroverken, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

Nytt anslag.

att, i avbidan på proposition angående tillfällig löneförbättring åt lärarna vid de tekniska elementarskolorna, beräkna för berörda ändamål på *extra stat* för år 1918 ett belopp av 14,000 kronor.

[228.]

Tekniska
skolan i
Eskilstuna

14. Tekniska skolan i Eskilstuna. Riksdagen har för beredande av tillfällig löneförbättring under åren 1914—1917 enligt vissa av vederbörande departementschef i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1913 angivna grunder åt rektor, ordinarie lärare, tjänstemän och vaktmästare vid tekniska skolan i Eskilstuna beviljat på *extra stat* för vart och ett av nämnda år 1,337 kronor, under villkor att Eskilstuna stad för ändamålet bidroge med 1,336 kronor under samma år.

Genom nådigt beslut den 30 juni 1916 anbefalldes Kungl. Maj:ts befallningshavande i Södermanlands län att från stadsfullmäktige i Eskilstuna infordra och till Kungl. Maj:t överlämna yttrande, huruvida fullmäktige, beträffande det för år 1917 beviljade anslaget, iklädde sig uppfyllandet av nyssnämnda villkor. Sedan stadsfullmäktige fattat beslut härom, har Kungl. Maj:t den 24 november 1916 ställt statsanslaget till förfogande av skolans direktion.

Med anledning av en utav direktionen gjord framställning om fortsatt anslag för samma ändamål tillstyrker jag förslag till riksdagen

att till beredande av tillfällig löneförbättring under år 1918, enligt de av vederbörande departementschef i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1913 angivna grunderna, åt rektor, ordinarie lärare, tjänstemän och vaktmästare vid tekniska skolan i Eskilstuna anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 1,337 kronor, under villkor att Eskilstuna stad för nämnda ändamål bidrager med 1,336 kronor.

15. **Slöjdföreningens i Göteborg skola.** Till understöd åt slöjdföreningens i Göteborg skola har riksdagen för vart och ett av åren 1907—1917 anvisat på extra stat 30,000 kronor att, under villkor att Göteborgs stad tillsköte minst lika mycket för år ävensom på de övriga villkor, som Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, ställas till skolstyrelsens förfogande för därmed avsett ändamål. Genom särskilda beslut har Kungl. Maj:t förordnat om anslagens tillhandahållande åt styrelsen och därvid för åtnjutande av statsbidraget fastställt vissa villkor, som finnas omförmälda i det vid 1907 års statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 12 januari 1907, punkten 122.

[229.]

Slöjdföreningens i Göteborg skola.

I skrivelse den 30 september 1916 har nu styrelsen för nämnda skola anhållit, att Kungl. Maj:t tacktes göra framställning till 1917 års riksdag om beviljande av ett anslag till skolan å enahanda belopp för år 1918. Denna styrelsens hemställan har tillstyrkts av magistraten i Göteborg samt av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Göteborgs och Bohus län.

Av handlingarna framgår, att Göteborgs stad för år 1916 till slöjdföreningens skola anslagit 53,875 kronor samt att skolstyrelsen i förslag till stat för år 1917 bland beräknade inkomster upptagit ett anslag av Göteborgs stad å 53,509 kronor.

De skäl, som under en följd av år föranlett beviljande av statsanslag till ifrågavarande skola, gälla fortfarande, och jag hemställer fördenskull, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till understöd för uppehållande av slöjdföreningens i Göteborg skola bevilja på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 30,000 kronor, att, under villkor att Göteborgs stad för skolan tillskjuter minst lika mycket för år 1918 ävensom på de övriga villkor, som Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, ställas till styrelsens för skolan förfogande för därmed avsett ändamål.

[230.]

Lägre tekniska yrkesskolor.

16. **Lägre tekniska yrkesskolor.** Till understöd åt lägre tekniska yrkesskolor hava allt sedan år 1877 anvisats extra anslag. För vartdera av åren 1913 och 1914 utgjorde anslaget 115,000 kronor samt för vart och ett av åren 1915—1917 140,000 kronor.

De från och med år 1887 utgående anslagen hava varit avsedda jämväl till bestridande av kostnaden för skolornas inspektion, och från samma tid har vid anslagen varit fäst det villkoret, att bidrag, som av dessa medel utbetalas, icke må överskjuta vad vederbörande kommun kontant tillskjuter till skolan. Rörande detta villkor må hänvisas till vad därom finnes omförmålt i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1906.

På sätt jag anført till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1916, i utdrag bifogat statsverkspropositionen till 1916 års riksdag, utanordnades av det å riksstaten för år 1915 uppförda anslagsbeloppet till de lägre tekniska yrkesskolorna, 140,000 kronor, sammanlagt endast 128,700 kronor. Av anslaget för år 1916 har utdelats 137,850 kronor.

Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till understöd åt lägre tekniska yrkesskolor, på det i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1906 angivna villkoret rörande bidrag från vederbörande kommun, samt till bestridande av kostnaden för inspektion av dessa skolor bevilja på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 140,000 kronor.

[231.]

Resestipendier åt föreståndare och facklärare vid lägre tekniska läroanstalter.

17. **Resestipendier åt föreståndare och facklärare vid lägre tekniska läroanstalter.** Riksdagen har år 1914 till resestipendier åt föreståndare och facklärare vid lägre tekniska läroanstalter under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva, anvisat på *extra stat* för år 1915 ett belopp av 3,000 kronor.

Med åberopande av vad jag anført i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 anvisade belopp av 3,000 kronor till resestipendier åt föreståndare och facklärare vid lägre tekniska läroanstalter må under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1918.

J. Åtgärder för fysisk utbildning.

1. Gymnastiska centralinstitutet, *oförändrat*
ordinarie anslag kronor 39,650: —

2. **Tillfällig avlöningsförbättring åt befattningshavare vid gymnastiska centralinstitutet.** Riksdagen har för vart och ett av åren 1912—1916 beviljat ett extra förslagsanslag av högst 8,400 kronor, att under angivna villkor utgå för tillfällig avlöningsförbättring åt vissa befattningshavare vid gymnastiska centralinstitutet.

[232.]
 Tillfällig avlöningsförbättring åt befattningshavare vid gymnastiska centralinstitutet.

I enlighet med Kungl. Maj:ts proposition i ämnet har riksdagen *dels* medgivit, att tillfällig avlöningsförbättring för år 1917 må kunna tillkomma följande befattningshavare vid gymnastiska centralinstitutet med nedannämnda belopp:

överlärare 1,000 kronor, därav 500 kronor lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar;

lärare 1,000 kronor, därav 500 kronor lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar;

lärarinna 500 kronor, därav 250 kronor lön och 250 kronor tjänstgöringspenningar; samt

vaktmästaren och portvakten vardera 400 kronor;

dels godkänt följande villkor för åtnjutande av ifrågavarande avlöningsförbättringar:

att tjänstinnehavare, som erhållit tillstånd att med sin tjänst vid gymnastiska centralinstitutet förena militär beställning, icke må tillgodonjuta sådan avlöningsförbättring;

att i övrigt, fränsett föreningen av föreståndarbefattningen vid institutet med överlärartjänst därstädes, tjänstinnehavare icke må med den tjänst, för vilken avlöningsförbättring utgår, förena annan tjänstebefattning, allmän eller enskild, såframt ej, vad angår överlärare, Kungl. Maj:t och, vad angår annan tjänstinnehavare vid institutet, direktionen uppå därom gjord framställning och efter prövning, att ifrågavarande tjänstebefattning ej må anses inverka hinderligt för tjänstgöringen vid institutet, finner befattningen kunna få tills vidare mottagas och bibehållas; samt

[232.]

att överlärare eller lärarinna, som i sådan egenskap åtnjuter fri bostad, skall, utöver det för denna förmån i gällande stat för institutet bestämda avdraget å lönen, vidkännas ytterligare sådant avdrag med: överlärare 300 kronor och lärarinna 150 kronor;

dels medgivit, att följande arvoden för särskilda göromål vid gymnastiska centralinstitutet må för år 1917 förhöjas med nedan angivna belopp: arvodet åt föreståndaren med 300 kronor, arvodet för sekreterargöromålens besörjande med 150 kronor och arvodet för räkenskapsförargöromålens besörjande med 150 kronor, samt att för år 1917 ersättning må utgå för besörjande av biblioteksgöromålen vid institutet med 300 kronor;

dels ock för bestridande av samtliga berörda kostnader på extra stat för år 1917 anvisat ett förslagsanslag av högst 9,700 kronor.

Ovan angivna villkor för åtnjutande av ifrågavarande tillfälliga avlöningsförbättringar hava, med endast en formell förändring i ordalagen, orubbade bibehållits allt sedan år 1912.

Nu har direktionen för institutet i skrivelse den 12 september 1916 hemställt, att tillfällig avlöningsförbättring och arvodesförhöjning enligt de grunder och på de villkor, som för år 1917 blivit fastställda, måtte komma samma befattningshavare vid institutet till del även för år 1918 och att för sådant ändamål en summa av 9,700 kronor för sagda år måtte ställas till förfogande.

En av ovanberörda bestämmelser för åtnjutande av de beviljade avlöningsförbättringarna har vid tillämpningen vållat svårigheter.

Härom har direktionen i en till Kungl. Maj:t ingiven underdånig framställning av den 31 oktober 1916 anfört följande:

I underdånig framställning den 18 november 1909 om tillfällig löneförbättring för befattningshavare vid gymnastiska centralinstitutet hade direktionen framhållit den i alldeles särskild grad ogynnsamma ställning i avlöningshänseende, som lärarna vid institutet då intoge. Direktionen hade anfört: »Dessa befattningshavare hava nämligen hitintills i allmänhet med sin tjänst vid institutet förenat militär beställning, varigenom deras avlöningsförmåner kunnat uppbringas till skäligt belopp. Numera later emellertid en sådan förening av befattningar sig icke göra på grund av utsträckningen av den militära tjänstgöringstiden, varför en lärare således nu endast kan paräkna den ringa avlöning för denna tjänst, som på sin tid torde hava bestämts med hänsyn till befattningens karaktär av bi-yssla.»

Direktionen hade därför föreslagit bland annat ett lönetillägg på 1.000 kronor för institutets lärare under den motiveringen, att deras avlöningar under då inträdda förhållanden måste betraktas som alldeles ovanligt låga. Men direktionen angav dock att, därest Kungl. Maj:t i något enstaka fall skulle kunna medgiva förening av lärarbefattning med aktiv militär tjänst, ett sådant lönetillägg dock icke torde vara erforderligt.

Direktionens ovannämnda framställning överlämnades till den kommitté, som den 8 april 1910 av Kungl. Maj:t tillsatts för avgivande av utlåtande och förslag angående omorganisation av gymnastiska centralinstitutet m. m. Denna kommitté avgav den 20 augusti 1910 ett underdånigt förslag till provisorisk lönereglering vid institutet. Kommittén ansåg sig häri, under återopande av direktionens framställning, icke kunna tillstyrka beviljande av något avlöningstillägg för den lärare vid institutet, som kvarstode vid sin militära beställning på aktiv stat. Förslaget i sin helhet resulterade däri, att 1911 års riksdag på Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning dels medgav, att tillfällig avlöningsförbättring för år 1912 skulle tillkomma vissa befattning-havare vid gymnastiska centralinstitutet, vars belopp för lärare bestämdes till 1,000 kronor, dels godkände det villkoret för dess åtnjutande, att »tjänstinnehavare, som erhållit tillstånd att med sin tjänst vid institutet förena militär beställning, icke må tillgodonjuta avlöningsförbättring, varom nu är fråga».

Av denna överblick framginge, att initiativet till detta villkor för åtnjutande av avlöningsförbättringen för lärare utgått från direktionen, vilkens mening givetvis varit att endast den lärare, som åtnjöt full lön och dagavlöning för sin militära beställning, icke skulle komma i åtnjutande av lönetillägget. Således hade hittills med militär beställning icke kunnat menas annat än militär beställning på aktiv stat. Sedan år 1914 hade emellertid tillkommit ett nytt slag av militär beställning, nämligen på reservstat med väsentligt avkortade avlöningsförmåner, och direktionen hade också från och med år 1916 blivit ställd inför frågan, huru uttrycket »militär beställning» borde tolkas.

Läraren i friskgymnastik vid institutet, kaptenen vid Upplands infanteriregemente Axel Georg Schmiterlöv hade nämligen för att bibehålla sin tjänst vid institutet måst ansöka om tillstånd att från och med den 17 november 1916, då han fyllde 43 år, få övergå till regementets reservstat. Denna hans framställning föreläge nu inför Kungl. Maj:t till avgörande.

Allt sedan hans förordnande som lärare vid institutet den 19 oktober 1914 hade Schmiterlöv till slutet av år 1916, under vilken tid Kungl. Maj:t funnit gott medgiva honom rätt att förena de båda tjänsterna, uppburit i lön och dagavlöning från regementet såsom kapten av 1:a klass 5.260 kronor och såsom lärare vid institutet 2,500 kronor, eller tillhopa 7,760 kronor. Skulle nu Kungl. Maj:t bevilja hans övergång på reservstat, varvid han på grund av sin ålder komme i högsta löneklassen, bleve hans militära avlöning reducerad till inalles 2.100 kronor. Om villkoret för avlöningstillägget vid institutet skulle utgöra hinder för hans åtnjutande av detsamma, komma hans inkomster att nedgå till 4 600 kronor, alltså betydligt understiga enbart hans avlöning som kapten av 1:a klass på aktiv stat. Man kunde icke förtänka honom, att han under sådana förhållanden tvekade att ägna sina krafter åt institutet.

Det vore därför fara värt, att institutet kunde komma att gå förlustig en så dugande kraft, utan att utsikt för närvarande förefunnes att kunna ersätta honom med annan fullgod sådan, då givetvis varje kvalificerad militär icke kunde tänka på att utbyta sin militära tjänst mot en sänre avlönad befattning vid institutet. Härtill komme ytterligare, att övergång till reservstaten medförde en väsentlig minskning i den militära pensionen, i fråga om Schmiterlöv en nedgång från 2.720 kronor till omkring 1,800 kronor. Detta förhållande försvårade ytterligare möjligheten att få någon kompetent aktiv militär att mottaga lärarbefattning vid institutet.

På grund av det anförda och för att möjliggöra Schmiterlöws bevarande för institutet, något som för undervisningen därstädes vore av stor

[232.] betydelse, har direktionen anhållit, att Kungl. Maj:t tacktes dels avlåta proposition om förtydligande av ovan angivna villkor därhän, att detsamma kommer att gälla »militär beställning på aktiv stat», dels ock medgiva direktionen att redan nu tolka villkoret på sådant sätt, att Schmiterlów efter övergången till reservstat blir berättigad att åtnjuta den tillfälliga avlöningsförbättringen för lärare vid institutet.

Departementschefen.

Av vad direktionen anfört synes mig tydligt framgå, att med det ifrågavarande villkoret avsetts, att lärare vid institutet, som dessutom innehade aktiv militär tjänst, icke skulle komma i åtnjutande av den tillfälliga avlöningsförbättringen. När villkoret tillkom år 1912, voro endast aktiva militära tjänster uppförda å stat. Genom nådiga förordningen den 5 november 1915 angående arméns reservstater har emellertid från och med år 1916 detta förhållande undergått ändring, och därigenom hava, på sätt direktionen anfört, svårigheter och anledning till tvekan uppstått. Det torde därför numera vara av nöden att närmare angiva arten av den militära beställning, till vilken hänsyn här skall tagas. Därvid bör beaktas, att de å arméns reservstater utgående lönerna äro jämförelsevis små samt att tjänstgöringen för personal å reservstat i fredstid inskränker sig till ett fåtal dagar under loppet av två eller tre år. Under dessa förhållanden torde något hinder icke böra möta att med sådan tjänst förena befattning vid institutet. Med avseende å vad direktionen anfört anser jag det såväl i nu förevarande enskilda fall som ock i allmänhet billigt, att de lärare vid institutet, som med sin tjänst förena militär beställning å reservstat, må kunna komma i åtnjutande av här ifrågavarande tillfälliga avlöningsförbättring.

För ändamålet böra ovanberörda bestämmelser, såvitt gäller det extra anslag, som bör äskas för år 1918, undergå den av direktionen påyrkade förändring; därjämte bör förklaring av riksdagen begäras, att de för år 1917 gällande bestämmelserna ej må lägga hinder i vägen för att befattningshavare, som med sin tjänst förenar anställning å reservstat, må åtnjuta rätt till den för sistnämnda år beviljade tillfälliga löneförbättringen. Bifaller riksdagen dessa framställningar, torde Kungl. Maj:t böra ur medel, som stå till Kungl. Maj:ts förfogande, lämna Schmiterlów gottgörelse för mistad tillfällig löneförbättring under slutet av år 1916. Han har nämligen den 14 november 1916 erhållit nådig fullmakt att från och med den 18 november 1916 vara kapten på reservstat vid Upplands regemente med kompaniofficers i högsta löneklassen lön, 2,100 kronor.

Under återopande av vad jag anfört tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

dels medgiva, att tillfällig avlöningsförbättring för år 1918 må kunna tillkomma följande befattningshavare vid gymnastiska centralinstitutet med nedannämnda belopp:

[232.]

överlärare 1,000 kronor, därav 500 kronor lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar,

lärare 1,000 kronor, därav 500 kronor lön och 500 kronor tjänstgöringspenningar,

lärarinna 500 kronor, därav 250 kronor lön och 250 kronor tjänstgöringspenningar, samt

vaktmästare och portvakt vardera 400 kronor;

dels godkänna följande villkor för åtnjutande av ifrågavarande avlöningsförbättringar:

att tjänstinnehavare, som erhållit tillstånd att med sin tjänst vid gymnastiska centralinstitutet förena militär beställning på aktiv stat, icke må tillgodonjuta avlöningsförbättring, varom nu är fråga,

att i övrigt, fränsett föreningen av föreståndarbefattningen vid institutet med överlärartjänst därstädes, tjänstinnehavare icke må med den tjänst, för vilken avlöningsförbättring utgår, förena annan tjänstebefattning, allmän eller enskild, såframt ej, vad angår överlärare, Kungl. Maj:t och, vad angår annan tjänstinnehavare vid institutet, direktionen, uppå därom gjord framställning och efter prövning, att ifrågavarande tjänstebefattning ej må anses inverka hinderligt för tjänstgöringen vid institutet, finner befattningen kunna få tills vidare mottagas och bibehållas; samt

att överlärare eller lärarinna, som i sådan egenskap åtnjuter fri bostad, skall, utöver det för denna förmån i gällande stat för institutet bestämda avdraget å lönen, vidkännas ytterligare sådant avdrag med: överlärare 300 kronor och lärarinna 150 kronor;

dels förklara, att de för år 1917 gällande bestämmelserna i fråga om motsvarande, för sistnämnda år utgående tillfälliga avlöningsförbättringar ej må utgöra hinder för att dessa må tilldelas tjänstinnehavare vid institutet, som erhållit tillstånd att med sin tjänst därstädes förena militär beställning å reservstat;

dels medgiva, att följande arvoden för särskilda

göromål vid gymnastiska centralinstitutet må för år 1918 förhöjas med nedan angivna belopp:

arvodet åt föreståndaren med 300 kronor,

arvodet för sekreterargöromålens besörjande med 150 kronor och

arvodet för räkenskapsförargöromålens besörjande med 150 kronor; samt

att för år 1918 må utgå ersättning för besörjande av biblioteksgöromålen vid institutet med 300 kronor;

dels ock för bestridande av samtliga berörda kostnader för år 1918 på *extra stat* för samma år anvisa ett förslagsanslag, högst 9,700 kronor.

[233.]

Täckande av
brist i
gymnastiska
central-
institutets
räkenskaper.

3. **Täckande av brist i gymnastiska centralinstitutets räkenskaper.** För materiella behov finnes å gymnastiska centralinstitutets ordinarie stat, vilken daterar sig från år 1879, under rubrik: anslag till ved, ljus, materiell, samlingar m. m., uppfört ett belopp av 3,550 kronor. Till förhöjning av detta anslag utgår allt sedan år 1909 på extra stat ett belopp av 1,450 kronor; för ändamålet står alltså tillhoppa en summa av 5,000 kronor till direktionens för institutet förfogande.

Dessa medel hava emellertid visat sig otillräckliga för fyllande av samtliga nyssnämnda behov. Enligt vad som framgår av direktionens nedan omförmälda framställning angående täckande av en brist å berörda anslag, har också medlens användning blivit begränsad till vissa särskilda ändamål, nämligen till bestridande av kostnader för uppvärmning, belysning och vattenförbrukning samt anskaffande av fäktklingsor. För tillfredsställande av sådana behov som nyanskaffning och underhåll av annan materiell än fäktklingsor, expeditionskostnader, renhållning, samlingar m. m. har man haft att tillgå en del extra inkomstmedel, såsom avgifter för sjuk- och friskgymnastisk behandling m. m., vilka medel genom nådigt brev den 4 mars 1864 ställts till direktionens förfogande.

Tack vare dessa »extra medel», heter det nu i direktionens nyssnämnda, den 24 januari 1916 avlätna skrivelse, kunde institutet under en lång följd av år få inkomster och utgifter för de materiella behoven att gå ihop utan att begära extra anslag. Den småningom ökade omfattningen av institutets verksamhet nödvändiggjorde emellertid år 1895 en väsentlig utvidgning av dess lokaler med erforderlig inredning, varvid två nya gymnastiksalar med därtill hörande undersöknings- och omklädnadsrum, en del samlingslokaler, kollegierum m. m. tillkommo. Denna utvidgning hade givetvis åstadkommit en betydlig ökning i omkostnaderna för uppvärmning och belysning, för nyanskaffning och underhåll av materiell m. m.

Samtidigt hade uppstått en avsevärd minskning i de årligen inflytande extra

medlen, av vilka en icke ringa del måste tagas i anspråk för andra av undervisningens ökade omfattning betingade omkostnader. Särskilt hade detta gällt den i staten upptagna anslagsposten »arvode åt extra lärare», vilken numera visade sig otillräcklig för sitt ändamål.

Direktionen erinrar i sin skrivelse vidare, hursom, före tillkomsten av ovan nämnda extra anslag å 1,450 kronor, Kungl. Maj:t upprepade gånger måst ställa avsevärda tillfälliga anslag till direktionens förfogande för att bestrida nödiga utgifter, vartill institutets egna medel varit otillräckliga, eller för att täcka uppkomna brister i de ordinarie anslagen till extra lärare samt till ved, ljus, materiell och samlingar m. m.

De utgifter, fortfar direktionen, som bestredes av ovan nämnda sammanlagda ordinarie och extra anslagsmedel å 5,000 kronor, hade numera i oanad grad ökats, beroende dels på höjda pris under de senaste åren för ved, kol och fätkklingor, dels och på ökade krav på belysning och uppvärmning. Följden härav hade blivit en småningom uppkommen brist, vilken vid 1916 års början uppgått till 5,023 kronor. Under åren 1912—1915 hade ökningen i bristen utgjort i medeltal 1,073 kronor 74 öre.

Ehuru såsom nämnts endast de direkta kostnaderna för ved, kol, elektriskt ljus, vatten och fätkklingor påförts detta konto, hade således det årliga anslaget visat sig vara omkring 1,000 kronor för litet. Övriga expenser hade fortfarande utan särskilt anslag gäldats av institutets s. k. extra medel. Att detta icke varit oväsentliga belopp framginge därav, att för år 1915 på extramedelskontot uppförts utgifter för följande oundgängligen nödvändiga ändamål:

1) skrivning, diverse utgifter för »expeditionen».....	kronor	916:65
2) ny materiell, reparation	»	2,000:34
3) tvätt, körning, skurning, diverse förbrukningsmateriell och andra utgifter	»	1.603:37
Summa kronor		4,520:36

Dessa utgifter funne direktionen icke kunna på något sätt nedbringas utan att undervisningens normala gång därigenom äventyrades.

Institutets extra inkomster hade fortfarande tendens att ytterligare nedgå. Sålunda utgjorde medeltalet av dessa medel för åren 1910—1912 årligen 4,807 kronor 99 öre, men stannade för åren 1914—1915 vid endast 4,106 kronor 6 öre.

Då direktionen med säkerhet kunde förutse, att utgifterna under år 1916 för uppvärmning, belysning, vatten och andra expenser komme att, trots den största möjliga sparsamhet, överstiga, i vissa fall med betydande belopp, vad som under år 1915 för samma ändamål utgivits och direktionen sålunda kunde komma att stå inför möjligheten att sakna medel för bestridande av nödvändiga utgifter, såge sig direktionen nödsakad anhålla:

att för täckande av brist å anslaget till ved, ljus, materiell, samlingar m. m. måtte anvisas ett belopp av 5,023 kronor samt

att det alltsedan år 1909 till samma ändamål utgående extra anslaget, 1,450 kronor, måtte höjas till 2,500 kronor att utgå för bestridande av de ökade kostnader för ved, ljus, materiell och samlingar, för vilka institutet saknade medel.

Kammarrättens utlåtande har infordrats i anledning av direktionens framställning. I detta den 7 april 1916 till Kungl. Maj:t inkomna utlå-

[233.] tande har kammarrätten åberopat följande av dess revisionsavdelnings första kontor den 8 mars 1916 avgivna yttrande:

Gymnastiska centralinstitutets räkenskaper för de senaste fem åren utvisa å kontot för anslaget till ved, ljus, materiell, samlingar m. m. följande brist:

år 1911.....	kronor 1,623: 53
» 1912.....	» 1,801: 77
» 1913.....	» 2,970: 38
» 1914.....	» 3,889: 81
» 1915.....	» 5,023: —

Någon anmärkning, som kan inverka på bristens storlek, har icke blivit härstädes framställd. Å förenämnda konto avföras kostnaderna för bränsle, belysning, vatten samt klingor till värjor, floretter och dylikt. Övriga kostnader, som kunna ifrågasättas att utgå av anslaget, avföras å kontot för extra medel, och anledningen härtill synes bland annat vara, att å kontot för extra medel tagas till uppbörd så gott som alla extra inkomster, däribland sådana, som inflyta för upplåtna lokaler, inklusive värme och belysning. Kontot tål även dessa övriga utgifter av expensmedels natur, ty det balanserar följande överskott:

år 1911.....	kronor 3,194: 14
» 1912.....	» 5,442: 93
» 1913.....	» 5,323: 01
» 1914.....	» 5,510: 40
» 1915.....	» 5,248: 70

Då behållningen emellertid icke visar tendens att vidare stiga, torde densamma icke böra helt eller delvis tagas i anspråk för täckande av den ifrågavarande bristen å 5,023 kronor.

Departement-
schefen.

Förevarande ärende kunde, såsom för sent inkommet, icke föreläggas 1916 års riksdag.

Giltiga skäl synas emellertid föreligga för att hos riksdagen söka utverka anslag för täckande av ovannämnda brist å 5,023 kronor. Det torde ej vara lämpligt att, såsom ju kunde ske, för ändamålet anlita behållning å kontot för extra medel. Denna behållning synes, efter vad som anförts, vara hotad av minskning och lärer i allt fall åtminstone tills vidare böra bevaras för mötande av oförutsedda särskilda behov. En annan sak är, att vid en förestående omorganisation av gymnastiska centralinstitutet och upprättandet av ny ordinarie stat för detsamma det torde böra tillses, huruvida man skall bibehålla den nuvarande ordningen med dubbla konton för de medel, varmed de materiella behoven vid institutet skola tillgodoses.

Jag finner mig även böra understödja direktionens begäran om ökade medel å extra stat till förhöjning av anslaget till ved, ljus, materiell, samlingar m. m. De stegrade anspråken på detta anslag härröra, efter vad

det vill synas, ej blott från de säregna förhållanden, som nu över två år rått, utan hava, såsom första revisionskontorets yttrande giver vid handen, visat sig redan under åren 1911—1913. Till frågan om denna anslagsökning återkommer jag i nästa punkt.

Jag tillstyrker nu förslag till riksdagen

att till tackande av den vid 1915 års utgång be- Nytt anslag.
fintliga bristen å det för gymnastiska centralinstitutet
å ordinarie stat uppförda anslaget till ved, ljus, materiell,
samlingar m. m. bevilja på *extra stat* för år 1918 ett
förslagsanslag, högst 5,023 kronor, med rätt för Kungl.
Maj:t att redan under år 1917 låta av tillgängliga medel
förskottsvis utanordna nämnda belopp.

4. **Uppehållande av gymnastiska centralinstitutets verksamhet.**

[234.]

Riksdagen har för vart och ett av åren 1909—1917 för uppehållande av gymnastiska centralinstitutets verksamhet på extra stat beviljat ett anslag av 7,650 kronor. I detta anslag har ingått det av mig under föregående punkt omförmälda beloppet å 1,450 kronor till förhöjning av anslaget till ved, ljus, materiell, samlingar m. m. I övrigt har anslaget upptagit ett belopp av 5,400 kronor till förhöjning av anslaget till arvoden åt extra lärare samt ett belopp av 800 kronor till avlöning åt extra vaktmästarbiträde.

Uppehållande
av gym-
nastiska cen-
tralinstitutets
verksamhet.

Nu har direktionen över nämnda institut i skrivelse den 12 september 1916 anhållit, att för uppehållande av institutets verksamhet måtte jämväl under år 1918 beredas anslag för omförmälda ändamål. Direktionen har därvid, med bibehållande av ovannämnda poster å 5,400 kronor och 800 kronor, upptagit posten till förhöjning av anslaget till ved, ljus, materiell, samlingar m. m. med ett från 1,450 kronor till 2,500 kronor ökat belopp samt till stöd därför erinrat om sin av mig under föregående punkt omförmälda skrivelse den 24 januari 1916. Åberopande vad jag under nämnda punkt i berörda avseende anför, tillstyrker jag med anledning av direktionens nu gjorda framställning, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till uppehållande av gymnastiska centralinsti- Ökat anslag.
tutets verksamhet under år 1918 anvisa på *extra stat*
för samma år ett förslagsanslag, högst 8,700 kronor,
att användas med högst nedanstående belopp till föl-
jande ändamål:

till förhöjning av anslaget till arvoden	
åt extra lärare	kronor 5,400: —
» förhöjning av anslaget till ved, ljus,	
materiell, samlingar m. m.	» 2,500: —
» avlöning åt extra vaktmästarbiträde	» 800: —
	tillhopa kronor 8,700: —

[235.]

Skrivbiträde
vid gym-
nastiska
central-
institutet.

5. Skrivbiträde vid gymnastiska centralinstitutet. Bland årets riksdagspetita från gymnastiska centralinstitutet förekommer en framställning angående uppförande å institutets stat av ett kvinnligt biträde för ombesörjande av renskrivnings- och expeditionsgöromål.

I den framställning, som direktionen över centralinstitutet i skrivelse den 19 oktober 1916 gjort i detta ämne, erinrar direktionen till en början om den ställning, som direktionen under de senare åren med det allt mer växande intresset för spörsmål rörande fysisk uppfostran kommit att intaga.

Enligt § 3 i den för centralinstitutet gällande stadgan, sådan denna paragraf lyder jämlikt nådiga kungörelsen den 21 november 1913, åligger det direktionen i främsta rummet att hava överinseende över undervisningen vid institutet och förvaltningen av dess angelägenheter. Det är emellertid naturligt, att direktionen, såsom det högsta officiella organet i hithörande frågor, ej kunnat få sitt verksamhetsområde begränsat till att endast avse vad som till institutet hörer utan att dess uppgifter med tiden blivit allt mer omfattande och mångskiftande. Direktionen bringar i sin ovannämnda framställning sagda förhållande i erinran, då direktionen säger sig vara den myndighet, som har såväl att inför Kungl. Maj:t närmast svara för undervisningen vid institutet som även att utöva uppsikten över allt, som rör den fysiska uppfostran i allmänhet; såsom att anordna fortbildningskurser i gymnastik, upprätta förslag till gymnastikinspektörer och i viss mån utöva inseende över inspektionen, avgiva utlåtanden över ärenden, som sammanhånga med gymnastik och kroppsutbildning i allmänhet, utarbета läroböcker i hithörande ämnen m. m. Omfattningen och betydelsen av de ärenden, som lagts under direktionen, hade, enligt vad direktionen anført, år från år ökats särskilt därigenom, att institutets egen verksamhet tagit en väsentligt ökad omfattning och att frågor, som i något avseende berörde fysisk uppfostran, börjat i allt större utsträckning hänslutas till direktionen.

Särskilt i ett avseende har direktionen fått sig tillerkänd en uppgift, som markerar densamma såsom ett centralorgan för frågor angående fysisk fostran, nämligen genom den inspektionsverksamhet, som indirekt blivit

direktionen ålagd. Enligt ovannämnda paragraf i gällande stadga skall direktionen ej mindre äga överinseende över gymnastikundervisningen vid de tekniska elementarskolorna än även hos Kungl. Maj:t föreslå lämpliga personer att inspektera gymnastikundervisningen dels vid de allmänna läroverken och högre lärarinneseminariet samt sådana kommunala och enskilda läroanstalter, som stå under läroverksöverstyrelsens inseeende, dels ock vid de för undervisningen avsedda, under folkskolöverstyrelsens inseeende ställda läroanstalterna. Härigenom har i frågor rörande fysisk uppfostran ett samarbete kommit till stånd med nämnda överstyrelser, och förty direktionens ställning som en centralstyrelse i hithörande ärenden yttermera framträtt.

För de arbeten, som ligga inom direktionens verksamhetsområde, har direktionen till sitt förfogande, förutom lärarkollegiet, följande organ: en föreståndare, en sekreterare och en räkenskapsförare eller redogörare. Dem tillkommer närmast ombestyrande av expeditionsgöromål, handläggning av penningärenden och dylikt. Föreståndaren har naturligen därjämte såsom sådan en maktpåliggande och ansvarsfull uppgift.

Gällande stat för centralinstitutet upptager dels ett arvode åt föreståndaren å 400 kronor, dels ock arvode åt sekreteraren och räkenskapsföraren å 900 kronor. Sistnämnda arvode är uppdelat med 450 kronor till en var av ifrågavarande befattningshavare. Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda förslag beviljade 1916 års riksdag på extra stat för år 1917 förhöjningar av nu nämnda arvoden, nämligen av arvodet till föreståndaren med 300 kronor, av arvodet för sekreterargöromålens besörjande med 150 kronor och av arvodet för räkenskapsförargöromålens besörjande med 150 kronor.

I fråga om det arbete, som utföres för nu nämnda ersättningar, har direktionen i ovanberörda framställning uttalat sig och därvid anfört:

Tjänsten vid institutet krävde förutom direktionens egen expedition även föreståndarens och lärarkollegiets expeditioner. Den förstnämnda handhades av sekreteraren, som stadgeenligt hade att expediera direktionens beslut, föra protokoll vid sammanträdena, mottaga och inregistrera alla handlingar m. m. Allt vad som rörde handläggningen av penningärenden, såsom utbetalande av löner, förvaltande av till institutet anslagna medel och under direktionen lydande fonder m. m., ombesörjdes av redogöraren. Lärarkollegiets expedition sköttes utan ersättning av sekreteraren, som hade att föra protokoll vid sammanträdena, med ledning av diskussionen upprätta förslag till kollegiets yttranden m. m.

Vad föreståndaren beträffade, hade han att förbereda och föredraga de ärenden, som skulle behandlas av direktionen, närmast ansvara för expedieringen av de handlingar, som av direktionen avlätas, såsom sakkunnig i frågor rörande fysisk uppfostran avgiva utlåtanden såväl till direktionen som till läroverks- och folkskolöverstyrelserna m. m. Dessutom hade han under en följd av år varit av Kungl. Maj:t utsedd in-

[235.] spektör av gymnastikundervisningen inom hela landet, vartill hörde avgivandet av ett stort antal förslag och berättelser. Härtill komme, att han hade att föra en omfattande korrespondens av mycket skiftande natur med inträdessökande till institutet, med från detta utexaminerade elever, med svenska och utländska myndigheter och enskilda personer. Enligt institutets postbok belöpte sig för år 1915 de halvofficiella handlingar, som föreståndaren genom posten expedierade, till över 1,000.

För år 1916 visade diariet över inkommande handlingar till den 19 oktober ett antal av 284 nummer, år 1915 slutade samma siffra på 340. År 1916 hade till nyssnämnda dag expedierats 315 handlingar, varav en del betänkanden m. m., som krävde betydande förarbeten, däribland även omredigering flera gånger och renskrivning.

Härefter fortsätter direktionen:

Antalet av de handlingar, som, av direktionen behandlade, sedermera passerade genom sekreterarens, föreståndarens eller redogörarens händer, vore således mycket stort. Det oaktat funnes för renskrivning intet biträde vid institutet. Då antalet förfrågningar och framställningar under senare år varit mycket stort och alltfjämt visade tendens att öka, samt omfattningen och betydelsen av de ärenden, kollegiet på direktionens anmodan haft att handlägga, krävt, att koncept och promemorior i stor utsträckning måst mångfaldigas för att underlätta den samfälda behandlingen, hade renskrivningsarbetet fått en sådan omfattning, att det icke kunnat utföras utan tillfälligt anlitande av skrivbyråer, något som ställde sig synnerligen kostsamt. Så hade under år 1915 av institutet utgivits 314 kronor 85 öre för renskrivning och tryck, i vilken summa icke inginge sådana handlingar, som under alla omständigheter måste tryckas.

Man kunde icke fordra, att sekreteraren och redogöraren skulle tjänstgöra mer än en mycket begränsad tid för nuvarande ringa avlöning. Dessa befattningar hade en stark prägel av bisysslor, som sköttes, när annan tjänst icke lade hinder i vägen därför, och till deras innehavare hade i regel förordnats någon eller några av institutets lärarpersonal. Den nuvarande sekreteraren vore sålunda samtidigt extralärare, skattmästaren ordinarie lärare. Det måste givetvis rubriceras såsom misshushållning att använda dessa personers tid och krafter till renskrivningsarbets utförande. Det vore i framträdande grad att därtill använda överkvalificerad arbetskraft, varpå arbetets kvalitet måste bli lidande.

Renskrivnings- och expeditionsgöromålen vore numera av en sådan omfattning, att därtill erfordrades, förutom redan tillgängliga krafter, ett kvinnligt biträde med en daglig tjänstgöringstid av sex timmar.

På grund därav hemställde direktionen, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att på gymnastiska centralinstitutets stat uppföra ett anslag av 1,200 kronor till ett kvinnligt biträde av första graden för ombesörjande av renskrivnings- och expeditionsgöromål därstädes.

Departementschefen.

Lika med direktionen finner jag det icke kunna begäras, att den ovan nämnda till direktionens förfogande stående personalen skall ombesörja allt renskrivningsarbete och samtliga förekommande expeditionsgöromål. Det torde av vad direktionen anfört framgå, att hjälp av ett skrivbiträde verkligen är av nöden för nämnda sysslors fullgörande. Å institutets

stat finnes ej uppfört något anslag, varifrån gottgörelse till ett dylikt biträde lämpligen skulle kunna utgå. Ersättning för renskrift m. m. har, såsom kan inhämtas av vad jag under punkten 233 anfört, hittills bestritts ur institutets s. k. »extra medel». Då nu ett ökat belopp för omförmälda ändamål synes vara erforderligt och dessa »extra medel» enligt min mening icke böra i ökad grad härför anlitas, lära särskilda medel böra ställas till direktionens förfogande.

Att omedelbart giva ordinarie anställning åt ett skrivbiträde synes mig icke böra ifrågakomma, redan av det skäl att man saknar erfarenhet i fråga om den arbetstid, varunder biträdet skulle behövas. För övrigt står ju institutet inför en genomgripande omorganisation.

Jag vill emellertid förorda, att till arvode åt skrivbiträde medel uppföras å extra stat, förslagsvis 700 kronor. Jag beräknar nämligen, att ett belopp av 1,000 kronor kan vara tillfyllest, och förutsätter, att ur de s. k. extra medlen, varifrån under år 1915 ett belopp av 314 kronor 85 öre utbetalats för renskrift, kan tillskjutas en fyllnad i ersättningen av 300 kronor.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört hemställer jag om förslag till riksdagen

att till skrivbiträde vid gymnastiska centralinstitutet
anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag,
högst 700 kronor. Nytt anslag.

6. Kvinnlig poliklinik vid gymnastiska centralinstitutet. För fortsatt uppehållande under höstterminen 1914 samt åren 1915—1917 av undervisning jämte läkarvård vid en med gymnastiska centralinstitutet förenad kvinnlig poliklinik har riksdagen på extra stat beviljat medel, beräknade efter 500 kronor för år.

[236.]

Kvinnlig
poliklinik vid
gymnastiska
central-
institutet.

Direktionen över nämnda institut har nu anhållit, att för år 1918 ett anslag av 500 kronor måtte till enahanda ändamål beredas institutet, för vars undervisning under sagda år åt kvinnliga elever polikliniken med all säkerhet komme att vara oumbärlig.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till fortsatt uppehållande under år 1918 av undervisning jämte läkarvård vid en med gymnastiska centralinstitutet förenad kvinnlig poliklinik anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 500 kronor.

[237.]

Inköp av litteratur m. m. vid gymnastiska centralinstitutet.

7. Inköp av litteratur m. m. vid gymnastiska centralinstitutet.

I en till direktionen över gymnastiska centralinstitutet ställd, av direktionen med underdånig skrivelse den 12 september 1916 till Kungl. Maj:t överlämnad framställning har lärarkollegiet vid institutet anhållit, att direktionen ville hos Kungl. Maj:t göra framställning därom, att till dess förfogande måtte ställas *dels* ett årligt anslag till institutets bibliotek av 600 kronor för inköp av modern in- och utländsk gymnastisk litteratur samt inbindning, *dels ock* ett anslag av 2,500 kronor för att börja utgivning och bearbetning ävensom komplettering av en samling gymnastiska rörelseformer ur professorn Hjalmar Lings efterlämnade teckningar.

Beträffande sistnämnda anslagsäskande finner jag för närvarande ej anledning att tillstyrka någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Till stöd för framställningen i dess förra del har lärarkollegiet anfört följande:

Sedan länge har behovet av en omorganisation av gymnastiska centralinstitutet samt omläggning av dess undervisning gjort sig gällande. I avvaktan på mera genomgripande förändringar i institutets undervisningsplan har dess lärarkollegium icke ansett sig böra framkomma med några krav, som kunna föregripa en mera allsidig utredning, men då frågan om institutets omorganisation fortfarande synes få vänta på sin lösning, anser kollegiet sig icke längre kunna underlåta att inför direktionen frambära de mest trängande kraven med avseende på undervisningen och verksamheten vid institutet.

Oaktat gymnastiska centralinstitutet är landets enda fullständiga gymnastiska högskola, har något årligt anslag aldrig utgått till dess bibliotek. Detta, som numera omfattar över 6,000 volymer, har huvudsakligen tillkommit genom gåvor, mestadels av institutets lärare eller f. d. lärare. Ytterst få arbeten äro inköpta för statsmedel.

Då den gymnastiska litteraturen såväl i Sverige som utrikes numera är ganska omfattande, har den naturliga följden blivit den, att biblioteket av brist på medel till inköp ej kunnat följa med sin tid. Därför är den nyare litteraturen ytterst ringa tillgodosedd — till och med de viktigaste och mest epokgörande arbeten saknas — medan däremot äldre gymnastik- och fäktlitteratur är jämförelsevis väl representerad.

Givet är, att här berörda förhållanden måste vara till skada för den gymnastiska undervisningen vid institutet, i det att vederbörande lärare hava svårt att följa med den gymnastiska vetenskapens utveckling. Att betunga dessa, som äro exceptionellt illa avlönade, med inköp av denna litteratur för egna studier och därefter lämna den till institutets bibliotek, såsom för närvarande ofta sker, synes vara att draga för stora växlar på den enskilda offervilligheten. Den gymnastiska vetenskapens idkare befinna sig härigenom i sämre läge än flertalet utövare av andra vetenskaper, vilka torde till sitt förfogande äga fullt moderna bibliotek. Skall institutet därtör kunna fylla sin uppgift, är ett årligt anslag av nöden.

Direktionen har i sin ovanberörda skrivelse förklarat sig finna berörda, av lärarkollegiet gjorda framställning vara väl befogad och i hög grad lända till fromma för gymnastikens vetenskapliga studium.

Även jag anser lärarkollegiets ifrågavarande anslagsäskande förtjänt av understöd och har ej något att erinra mot storleken av det för ändamålet begärda anslaget.

Jag hemställer alltså om förslag till riksdagen

att till inköp av litteratur och bokbindning för gymnastiska centralinstitutets bibliotek anvisa på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 600 kronor. Nytt anslag.

8. **Understödjande av idrotten.** För vartdera av åren 1914 och 1915 beviljade riksdagen till understödjande av idrotten på extra stat ett anslag av 100,000 kronor, att utgå på de villkor Kungl. Maj:t kunde finna skäl bestämma. Av 1914 års anslag anvisade Kungl. Maj:t 5,000 kronor till understödjande av den militära idrotten och 8,000 kronor till understödjande av skididrotten bland skolungdomen, tillhopa alltså 13,000 kronor. Återstående 87,000 kronor fördelades sålunda, att Sveriges centralförening för idrottens främjande erhöll 51,000 kronor och svenska gymnastik- och idrottsföreningarnas riksförbund bekom 36,000 kronor.

[238.]

Understödjande
av idrotten.

Vid anmälan av 1914 års riksdags beslut angående anslaget för år 1915 innehölls ett belopp av 38,000 kronor, om vars disponerande Kungl. Maj:t förklarade sig vilja framdeles besluta. Av återstående 62,000 kronor anvisades 13,000 kronor till understödjande av den militära idrotten och skididrotten bland skolungdomen, medan Sveriges centralförening för idrottens främjande erhöll 14,000 kronor och riksförbundet 35,000 kronor.

För år 1916 ansåg Kungl. Maj:t, att ett belopp av 75,000 kronor borde beredas till understödjande av idrotten. Enligt Kungl. Maj:ts förslag i ämnet till 1915 års riksdag skulle för ändamålet dels tagas i anspråk det å 1915 års anslag besparade beloppet, 38,000 kronor, dels ock å extra stat för år 1916 anvisas ett belopp av 37,000 kronor. Riksdagen biföll Kungl. Maj:ts förslag.

Då jag den 14 januari 1916 inför Kungl. Maj:t anmälde behovet av anslag för understödjande av idrotten under år 1917, redogjorde jag för nu berörda anslagsfrågors behandling ävensom för särskilda av Kungl. Maj:t meddelade beslut rörande de till centralföreningens och riksförbundets förfogande ställda anslagsmedlen jämte den behållna ränteavkastningen av vissa lotterimedel, som likaledes fingo disponeras av dessa båda idrottsorganisationer. Jag erinrade vidare om ett anförande av mig till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1915, vari jag hävdade den uppfattningen, att man för år 1916 väl icke kunde ifrågasätta äskande av det ursprung-

[238.] liga, för år 1914 anvisade idrottsanslagets belopp, 100,000 kronor, men dock borde för år 1916 bereda idrotten ett större understöd än för år 1915 kunnat ske. Att detta ock blev fallet, har jag redan nämnt.

Vid ovannämnda tillfälle den 14 januari 1916 anförde jag vidare, hurusom bestämmelser rörande användningen av 1916 års anslag då ännu icke hunnit meddelas, men antydde, att dessa bestämmelser skulle komma att i viss mån skilja sig från dem, som gällt för år 1915. Efter en redogörelse för vissa av Kungl. Maj:t utfärdade föreskrifter rörande förvaltningen av Stadion m. m. slutade jag min framställning med hemställan om förslag till riksdagen att till understödjande av idrotten bevilja på extra stat för år 1917 ett anslag av 75,000 kronor att utgå på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna skäl bestämma.

Kungl. Maj:ts i enlighet härmed till riksdagen avlåtna proposition vann riksdagens bifall.

Bestämmelser rörande användningen av 1916 års anslag äro numera den 21 januari 1916 utfärdade av Kungl. Maj:t, och det torde kunna antagas, att i huvudsak likartade bestämmelser komma att gälla även för följande år, så länge anslagsbeloppet hålles vid sin nuvarande storlek. Genom ovannämnda beslut den 21 januari 1916 ställdes samma belopp, som förut nämnts, respektive 5,000 kronor och 8,000 kronor, till Sveriges militära idrottsförbunds förfogande och till understödjande av skididrotten bland skolungdomen. Det föreskrevs därvid, att berättelse skulle avgivas till Kungl. Maj:t över användandet av det till det militära idrottsförbundets förfogande ställda beloppet samt att anslaget till understödjande av skididrotten skulle för sitt ändamål utdelas av en nämnd, vari styrelsen för föreningen för skidlöpnings främjande i Sverige och styrelsen för det till riksförbundet anslutna svenska skidförbundet skulle insätta två ledamöter vardera samt en femte ledamot i egenskap av ordförande utses av de sålunda valda ledamöterna eller, i brist av åsämjande dem emellan, av chefen för ecklesiastikdepartementet.

Vidare meddelades till efterrättelse följande föreskrifter:

1. Riksförbundet äger uppbära dels ränteavkastningen å 500,000 kronor av behållningen utav det genom nådigt beslut den 21 februari 1908 medgivna s. k. idrottslotteriet, dels 41,650 kronor av de för år 1916 tillgängliga anslagsmedlen. Summan av dessa båda poster står till riksförbundets förfogande för följande ändamål, nämligen:

- 1) till utgifter för riksförbundets kansli i Stockholm;
- 2) såsom bidrag till verksamheten inom 15 specialförbund för idrott (riksförbundets sektioner) jämte övriga under riksförbundet hörande, med dessa jämställda organisationer för idrott;
- 3) såsom bidrag till verksamheten inom länsförbunden (riksförbundets distriktsförbund);

4) till utgivande av idrottsregler, bestämmelser om tävlingars avhållande, amatörbestämmelser, föreningsstadgar, riksförbundets årsbok m. m. ävensom till anskaffande och underhåll av bibliotek;

5) såsom bidrag till resekostnader m. m. för den s. k. idrottsriksdagen, uppvisningsarbete i orterna angående idrottsrörelsen, särskilt i samband med utredning rörande inkomna ansökningar om understöd;

6) till utsändande av idrottsmän och representanter vid utländska tävlingar och uppvisningar samt av ombud vid kongresser för speciella idrottsgrenar;

7) till utgifter för idrottsmärket;

8) till ersättning åt de av chefen för ecklesiastikdepartementet, på sätt nedan förmäles, utsedda revisorerna för granskning av riksförbundets räkenskaper;

med iakttagande härvid, att till verksamheten inom svenska gymnastikförbundet skall utgå ett bidrag av minst 10,000 kronor, att till utsändande av idrottsmän och representanter vid utländska tävlingar och uppvisningar samt av ombud vid kongresser för speciella idrottsgrenar må användas högst 2,000 kronor samt att ersättningen åt de under punkt 8) omnämnda revisorerna skall utgå med belopp, som Kungl. Maj:t vill framdeles bestämma.

Beträffande användningen av berörda belopp å högst 2,000 kronor skall i övrigt gälla:

att i fråga om understöd från detta anslag den omständigheten, att vederbörande idrottsman icke tillhör en till riksförbundet ansluten idrottsorganisation, ej får lända till förfång för hans delaktighet i anslaget och att, därest berörda omständighet är för handen, centralföreningen skall sättas i tillfälle att pröva lämpligheten av det sökta understödet i jämförelse med andra föreliggande eller väntade behov i enahanda riktning; samt

att centralföreningen äger att hos riksförbundet göra framställningar eller erinringar beträffande de anslagsbehov, som centralföreningen anser böra uti här ifrågasvarande avseende tillgodoses under av centralföreningen angiven tid.

II. Centralföreningen äger åtnjuta dels behålla ränteavkastningen å återstoden av omförmälda lotterimedel, dels ett belopp av 20,350 kronor ur de för år 1916 tillgängliga anslagsmedlen. Över summan av dessa båda poster förfogar centralföreningen för följande ändamål:

1) till spridande av kunskap om idrott och dess rätta utövande genom utgivande av idrottslitteratur och anordnande av föredrag, till anskaffande och underhåll av bibliotek samt till utgivande av centralföreningens årsskrift;

2) till anordnande av de tid efter annan återkommande vinteridrottsfester och tävlingar, som sammanfattas i de nordiska spelen;

3) till planläggning och, så långt tillgångarna medgiva, bestridande av kostnaderna för anläggandet av lek- och idrottsplatser inom landet samt till understödande av enskilda föreningar i deras idrottsliga verksamhet;

4) till understöd för deltagande i allmänt idrottsliga kongresser;

5) till anställande av avlönade ledare av lek och idrott för att på ett sakkunnigt sätt bringa övningarna i gång;

6) såsom bidrag till centralföreningens förvaltningskostnader;

7) till ersättning åt de av chefen för ecklesiastikdepartementet, på sätt nedan förmäles, utsedda revisorerna för granskning av centralföreningens räkenskaper;

skolande härvid iakttagas, att centralföreningen får använda eller avsätta till utgivande av idrottslitteratur och anordnande av föredrag, till anskaffande och under-

[238.]

håll av bibliotek, till utgivande av centralföreningens årsskrift samt till anställande av avlönade ledare av lek och idrott tillhopa högst 8.000 kronor, till anordnande av nordiska spelen högst 2,500 kronor och till understöd för deltagande i allmänt idrottsliga kongresser högst 500 kronor samt att såsom bidrag till centralföreningens förvaltningskostnader och till ersättning åt de under punkt 7) omnämnda revisorerna, vilken ersättning skall utgå med belopp, som Kungl. Maj:t vill framdeles bestämma, må användas tillhopa högst 2.000 kronor.

Anslag till planläggning och bestridande av kostnaderna för anläggandet av lek- och idrottsplatser ävensom till understödande av enskilda föreningar i deras idrottsliga verksamhet utdelas efter ansökningar, som inom viss av centralföreningen bestämd tid ingivas till centralföreningen. Jämte meddelande om ungefärliga storleken av de medel, som centralföreningen kan anslå för berörda ändamål, överlämnar centralföreningen samtliga ansökningshandlingar till riksförbundet, som har att till centralföreningen inkomma med förslag till medlens fördelning, varefter centralföreningen beslutar i ämnet. Vid anslags utdelande skall såsom regel iakttagas, att anslaget icke må överstiga vad för ändamålet kontant eller i utfört arbete från orten erbjudits eller utlagts samt att beträffande lek- eller idrottsplats säkerhet synes föreligga för att platsen för framtiden underhalles utan anspråk på understöd från nu ifrågavarande medel.

III. B-träffande såväl riksförbundets som centralföreningens understödande verksamhet skall gälla:

att understöden i främsta rummet skola avse att utgöra en sporre till självverksamhet;

att de av allmänna medel utgående understöden företrädesvis böra tillgodokomma sådana idrottsgrenar, som kunna anses ägnade att främja en sund kroppslig utveckling bland befolkningen;

att landsbygdens befolkning särskilt bör komma i åtanke vid medlens utdelning; samt

att understöd främst skall lämnas sådana idrottsgrenar, vilkas utövare i allmänhet tillhöra de mindre bemedlade samhällsklasserna, och att för sådana särskilda arter av idrott, vilkas utövare huvudsakligen tillhöra de burgnare samhällsklasserna, som regel den enskilda offervilligheten skall anlitas.

IV. I styrelsen för centralföreningen och dess förvaltningsutskott skall inträda ett av Kungl. Maj:t utsett ombud jämte suppleant, likaledes utsedd av Kungl. Maj:t, varjämte riksförbundet äger att insätta en medlem i styrelsen för centralföreningen och dess förvaltningsutskott jämte suppleant för denne. Likaledes äger centralföreningen rätt att i överstyrelsen för riksförbundet och dess förvaltningsutskott insätta en ledamot och en suppleant. Suppleant äger blott under ordinarie medlems frånvaro rätt att rösta vid besluts fattande men må, även om ordinarie medlem är närvarande, deltaga i vederbörande förhandlingar. Skulle centralföreningens styrelse i fråga, som direkt eller indirekt är av ekonomisk innebörd, fatta beslut, som det av Kungl. Maj:t utsedda ombudet finner sig icke kunna biträda, skall beslutet underställas Kungl. Maj:ts prövning.

V. Såväl centralföreningens som riksförbundets räkenskaper skola årligen granskas av två efter anmälan av vederbörande styrelser av chefen för ecklesiastikdepartementet utsedda revisorer. I revisionsberättelserna skola upptagas specificerade uppgifter rörande kostnader för kongresser, i berättelsen angående riksförbundets räkenskaper jämväl rörande kostnader för utsändande av idrottsmän och representanter vid utländska tävlingar och uppvisningar; och hava revisorerna att särskilt yttra sig, huruvida för nämnda ändamål tillgängliga medel synas vara använda med tillbörlig var-

samhet. Avskrift av revisionsberättelserna skall jämte vederbörandes häröver avgivna yttranden ärligen före den 1 juni av nämnda sammanslutningar, var för sig, överlämnas till Kungl. Maj:t.

[238.]

Centralföreningen för idrottens främjande och svenska gymnastik- och idrottsföreningarnas riksförbunds förvaltningsutskott hava nu i en den 11 november 1916 dagtecknad, till Kungl. Maj:t ingiven skrift anhållit om anslag till idrotten för år 1918. I skriften anföres:

Under åberopande av den utredning, som förebragts i en av Sveriges centralförening för idrottens främjande och svenska gymnastik- och idrottsföreningarnas riksförbund år 1912 gjord framställning om ett årligt anslag å 100,000 kronor till understödjande av idrotten i landet och som ledde till, att riksdagen år 1913 anvisade sagda belopp för berörda ändamål, få centralföreningen och riksförbundet i underdå-nighet anhålla, att Kungl. Maj:t behagade utverka enahanda anslag jämväl för år 1918.

Efter regeringsrättens utslag den 14 april 1916 i anledning av de besvär, som centralföreningen anfört hos kammarrätten över beskattningen av den fond för idrot-tens främjande, i vilken redovisas ej blott ränteavkastningen av de genom det så kallade idrottslotteriet uppkomna medlen utan jämväl de av riksdagen för varje sär-skilt år beviljade anslagen till idrotten, har Kungl. Maj:t täckts besluta, att dessa samfällda medel äro underkastade beskattning. Då i 1915 års taxering ifrågavarande medel påförts i krono- och kommunalutskylder en beskattning av 8.898 kronor 64 öre samt i värnskatt erlagts (en tredjedel) under året med kronor 6,944 kronor 50 öre, eller tillsammans ej mindre än 15,843 kronor 14 öre år 1916 erlagd skatt, få vi i betraktande av det kännbara sätt, varpå dessa skatter minska det för sitt ändamål redan utan sådana avkortningar otillräckliga anslaget, anhålla, det Kungl. Maj:t täck-tes hos riksdagen göra framställning om skattefrihet för det anslag till idrotten, som riksdagen kan vilja besluta, eller anslaget öka med samma belopp som skatten, vilken för år 1917 beräknats med värnskatten utgå med omkring 15,900 kronor.

Man synes ej heller för år 1918 böra hos riksdagen äska det belopp av 100,000 kronor, som ansetts vara av nöden för ett fullt verksamt understödjande av idrottslivet under normala förhållanden. Jag får därför föreslå, att för sagda år samma belopp begäres, som till idrottens främ-jande ställts till förfogande för vartdera av åren 1916 och 1917, eller 75,000 kronor. Sökandenas hemställan att anslaget skulle höjas med er-forderligt belopp för att täcka skatteutgifterna har jag således icke funnit mig böra understödja.

Departements-
chefen.

Jag hemställer om förslag till riksdagen

att till understödjande av idrotten bevilja på *extra* stat för år 1918 ett förslagsanslag, högst 75,000 kro-nor, att utgå på de villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma.

[239.]

Understöd-
jande av
skididrotten
bland ung-
domen.

9. **Understödjande av skididrotten bland ungdomen.** Riksdagen har år 1914 för understödjande av skididrotten bland ungdomen på extra stat för år 1915 anvisat ett belopp av 30,000 kronor att användas på sätt och under villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva.

Med åberopande av vad jag anført i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 anvisade belopp av 30,000 kronor för understödjande av skididrotten bland ungdomen må på sätt och under villkor, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1918.

K. Understöd åt vetenskap, vitterhet och konst m. m.

1. **Svenska fornskriftsällskapet.** Till understödjande av svenska fornskriftsällskapets verksamhet har riksdagen för vart och ett av åren 1877—1917 anvisat ett extra anslag av 2,000 kronor. Med de för åren 1916 och 1917 beviljade anslagen har förbundits det villkoret, att sällskapet skulle kostnadsfritt för statens räkning avlämna 300 exemplar av sina under anslagsåret utgivna arbeten.

[240.]
Svenska
fornskrift-
sällskapet.

Sällskapets styrelse har nu i underdånig skrivelse den 25 september 1916, med bifogande av tryckt redogörelse för sällskapets senaste årsmöte, anhållit om ett anslag å 2,000 kronor jämväl för år 1918, och har styrelsen till stöd för denna framställning åberopat den motivering, som av styrelsen förebragts i underdånig skrivelse den 21 oktober 1914. För det huvudsakliga innehållet i denna skrivelse lämnades en redogörelse i mitt anförande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1915, punkten 185.

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien har den 3 oktober 1916 avgivit infordrat utlåtande i ärendet och därvid tillstyrkt styrelsens framställning.

Under hänvisning till vad jag i mitt nyssberörda anförande den 14 januari 1915 yttrat i förevarande ämne hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till understöd åt svenska fornskriftsällskapet anvisa på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 2,000 kronor, under villkor att sällskapet kostnadsfritt för statens räkning avlämnar 300 exemplar av sina under anslagsåret utgivna arbeten.

2. **Samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinaviens historia.** Till understöd åt samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinaviens historia har riksdagen anvisat för vart och ett av åren 1907—1917 ett extra anslag av 1,000 kronor. Vid anslaget har det villkoret varit fäst, att samfundet skulle till ecklesiastikdepartementet avlämna 50 exemplar av den för anslagsåret avsedda publikationen.

[241.]
Samfundet
för utgivande
av handskrif-
ter rörande
Skandina-
viens historia.

Enligt särskilda nådiga brev, det senaste av den 30 juni 1916, har Kungl. Maj:t ställt nämnda, av riksdagen anvisade belopp till samfundets förfogande att användas för med anslaget avsett ändamål under iakttagande av nyssnämnda villkor.

I underdånig skrivelse den 27 september 1916 har nu samfundet hemställt om utverkande av enahanda anslag för år 1918 och till stöd härför anfört, att samfundets egna medel vore otillräckliga för upprätthållande på tillbörligt sätt av dess verksamhet. Vidare har samfundet meddelat:

Del 25: 2 av Historiska handlingar, innehållande Christian Wåblins anteckningar om riksdagarna 1809—1815 m. m., vore i det närmaste färdigtryckt, och föreskrivet antal exemplar komme under hösten 1916 att avlämnas till ecklesiastikdepartementet. Det i samfundets underdåniga skrivelser den 28 september 1914 och den 28 september 1915 omnämnda gemensamma registret till de tjugu första delarna av Historiska handlingar väntades bli färdigt vid slutet av år 1916. En sedan flera år tillbaka förberedd publikation av handlingar till kronprins Carl Augusts historia hade börjat tryckas och komme att ingå i del 26 av Historiska handlingar. Slutligen vore för närvarande under utarbetande en historik över samfundets verksamhet under århundradet 1815—1915. Den 10 november 1815 sammanträdde nämligen första gången en av friherre A. L. Stierneld bildad »kommitté» för utgivande av handskrifter rörande Skandinaviens historia; denna kommitté antog år 1817 namnet »samfund», och samfundets stadgar fastställdes av Kungl. Maj:t år 1821.

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien har den 3 oktober 1916 avgivit infordrat underdånigt utlåtande över denna framställning och därvid tillstyrkt densamma.

Ovannämnda del 25: 2 av Historiska handlingar har numera utkommit från trycket och i föreskrivet antal exemplar avlämnats till ecklesiastikdepartementet.

Med anledning av vad sålunda förekommit hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till understöd åt samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinaviens historia anvisa på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 1,000 kronor, under villkor att samfundet till ecklesiastikdepartementet avlämnar 50 exemplar av de publikationer, som samfundet under anslagsåret komme att utgiva.

[242.]
Svenska
vitterhets-
samfundet.

3. **Svenska vitterhetssamfundet.** Till understödjande av svenska vitterhetssamfundets verksamhet har riksdagen på *extra stat* för vart och ett av åren 1914—1917 anvisat ett anslag av 3,000 kronor att utgå på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna skäl bestämma. Det för år 1917 be-

viljade anslaget ställdes enligt nådigt beslut den 30 juni 1916 till förfogande av samfundets styrelse, under villkor att genom styrelsens försorg avlämnades till ecklesiastikdepartementet dels så snart ske kunde 5 exemplar av samfundets under anslagsåret utgivna skrifter, dels ock före viss dag kortfattad redogörelse för samfundets verksamhet under anslagsåret.

Styrelsen har nu anhållit, att anslag till samma belopp måtte beviljas även för år 1918, och till stöd härför anført, att samfundets ekonomiska ställning icke undergått någon avsevärd förändring och att det således fortfarande vore i behov av understöd för att kunna i oförändrad omfattning fortsätta sin verksamhet. Vidare har styrelsen meddelat:

Under år 1916 komme samfundet att utgiva återstoden av kommentaren till Dalins Argus, som redigerades av professor B. Hesselman och docenten M. Lamm, och att påbörja utgivandet av Bellmans Fredmans epistlar, redigerade av rektor R. Steffen, och fru Lenngrens samlade skrifter, redigerade av lektor Th. Hjelmqvist och professor K. Warburg. Under förberedelse att utkomma år 1917 vore kommentar och glossar till Lucidors samlade dikter, utgivna av lektor F. Sandwall, och återstoden av kommentaren till Stagnelii samlade skrifter, som redigerades av docenten F. Böök. Därmed komme samfundet att hava bragt till fullbordan de första kritiska, vetenskapliga fordringar tillfredsställande upplagorna av trenne i vår litteraturs historia betydande verk: Dalins Argus, Lucidors och Stagnelii samlade skrifter. Under den närmast följande tiden hoppades styrelsen, jämte fortsättning av Leopolds samlade skrifter, kunna skrida till utgivande av Georg Stiernhielms dikter under redaktion av filosofie licentiaten Johan Nordström, Gunno Dahlstiernas dikter, redigerade av docenten Erik Noreen, samt Johan Henrik Kellgrens samlade skrifter, som komme att redigeras av filosofie doktorn Sverker Ek.

Svenska akademien har den 12 oktober 1916 avgivit infortrat underdånigt utlåtande i ärendet och därvid tillstyrkt bifall till berörda ansökan.

Under hänvisning i övrigt till vederbörande departementschefs anförande i ämnet till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1913, punkten 241, hemställer jag om förslag till riksdagen

att till understödjande av svenska vitterhetssamfundets verksamhet på *extra stat* för år 1918 anvisa ett anslag av 3,000 kronor att utgå på de villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma.

4. **Medicinska tidskrifter.** Till understöd för utgivande av tidskriften Nordiskt medicinskt arkiv har riksdagen anvisat på *extra stat* för vart och ett av åren 1896—1905 ett belopp av 3,000 kronor samt för vart och ett av åren 1906—1915 ett belopp av 5,000 kronor.

Sedan vidare riksdagen år 1915 till understöd för utgivande av tid-

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 1 saml.

[243.]

Medicinska
tidskrifter.

[243.] skrifterna Skandinavisches Archiv für Medizin och Skandinavisches Archiv für Chirurgie, som vore avsedda att träda i stället för Nordiskt medicinskt arkiv, på extra stat för år 1916 under vissa villkor beviljat ett anslag å 5,000 kronor, har riksdagen år 1916, på därom av Kungl. Maj:t gjord framställning, *dels* medgivit, att sistnämnda anslag finge på enahanda villkor beträffande friexemplars överlämnande till vissa bibliotek, som i fråga om tidskrifterna Skandinavisches Archiv für Medizin och Skandinavisches Archiv für Chirurgie föreskrivits, användas för fortsatt utgivande under år 1916 av tidskriften Nordiskt medicinskt arkiv, *dels ock* på extra stat för år 1917 beviljat ett anslag å 5,000 kronor till understöd för utgivande av tidskrifterna Skandinavisches Archiv für Medizin och Skandinavisches Archiv für Chirurgie eller av tidskriften Nordiskt medicinskt arkiv, under villkor att av statsunderstödd tidskrift för år 1917 kostnadsfritt överlämnades till vart och ett av universitetsbiblioteken i Uppsala och Lund 10 exemplar samt till karolinska mediko-kirurgiska institutets bibliotek 5 exemplar, av vilka exemplar behöfligt antal skulle i främsta rummet tilldelas vederbörande institutioner och kliniker vid de medicinska undervisningsanstalterna.

Den ifrågasatta delningen av tidskriften Nordiskt medicinskt arkiv har ännu ej kommit till stånd.

I underdånig skrivelse den 14 september 1916 har föreningen för fortsatt utgivande av Nordiskt medicinskt arkiv anhållit om anvisande av ett anslag å 5,000 kronor såsom understöd för fortsatt utgivande under år 1918 av tidskriften Nordiskt medicinskt arkiv eller av de två tidskrifter, Skandinavisches Archiv für Medizin och Skandinavisches Archiv für Chirurgie, som kunde komma att utgivas i stället för förstnämnda tidskrift.

Föreningen har därvid framhållit, att de omständigheter, som i den hösten 1904 inlämnade ansökningen om anslaget höjande från 3,000 till 5,000 kronor angivits och som sedan år 1905 av regering och riksdag beaktats, fortfarande föreläge i fullaste mått och gjorde möjligheten av tidskriftens fortsatta utgivande beroende av att det högre beloppet även för år 1918 beviljades. I enlighet med det villkor, som var fäst vid det senast beviljade anslaget, komme att överlämnas till vardera av universiteten i Uppsala och Lund 10 samt till karolinska mediko-kirurgiska institut 5 friexemplar av tidskriften. Därjämte skulle till karolinska institutets bibliotek likaledes kostnadsfritt överlämnas erforderligt antal exemplar av tidskriften för byte med utländska tidskrifter.

På grund av nådig remiss har kanslern för rikets universitet, efter hörande av karolinska institutets lärarkollegium, den 23 september 1916 avgivit underdånigt utlåtande över denna framställning och därvid, i likhet med lärarkollegiet, tillstyrkt bifall till densamma.

Under åberopande av vad föreningen anfört till stöd för sin ansöknings hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att bevilja på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 5,000 kronor, till understöd för utgivande av tidskriften Nordiskt medicinskt arkiv eller de två tidskrifter, Skandinavisches Archiv für Medizin och Skandinavisches Archiv für Chirurgie, som kunde komma att utgivas i stället för förstnämnda tidskrift, under villkor att av statsunderstödd tidskrift för år 1918 kostnadsfritt överlämnas till vart och ett av universitetsbiblioteken i Uppsala och Lund 10 exemplar samt till karolinska mediko-kirurgiska institutets bibliotek 5 exemplar, av vilka exemplar behöfligt antal i främsta rummet tilldelas vederbörande institutioner och kliniker vid de medicinska undervisningsanstalterna.

5. **Tidskriften Acta mathematica.** Hos Kungl. Maj:t har utgivaren av tidskriften Acta mathematica, professorn G. Mittag-Leffler anhållit om beredande av statsunderstöd för tidskriftens fortsatta utgivande, i vilket avseende begärts för år 1918 ett anslag av 3,000 kronor eller enahanda belopp, som för sådant ändamål blivit av riksdagen beviljat för vart och ett av åren 1896—1917. Sökanden har därvid anfört följande:

[244.]

Tidskriften
Acta mathe-
matica.

De direkta omkostnaderna för utgivandet hade i följd av dyrtiden icke oväsentligt ökats, varjämte inkomsterna genom tidskriftens försäljning i Tyskland högst väsentligt nedgått och i Frankrike alldeles uteblivit. Härtill komme den avsevärda valuta-försämringen i förhållande till kronan av riksmark och francs. De uppoffringar för tidningens upprätthållande, vilka huvudredaktören iklätt sig och vilka under de senaste åren städse rört sig omkring 8,000 kronor om året, torde således under närmaste år och kanske även längre komma att väsentligen ökas.

Under tiden den 1 oktober 1915—den 1 oktober 1916 hade tredje och fjärde häftena av band 40 utkommit. Deras innehåll måste anses ha ett stort vetenskapligt värde: ett par originella och djupt tänkta undersökningar av docenten vid Stockholms högskola, ungraren doktor Marcel Riesz, en avhandling av professorn Paul Appel, den över allt uppskattade franske matematikern, doyen de la faculté des sciences de Paris, en avhandling av professorn Paul Koebe i Jena, tillhörande den cykel av undersökningar, som givit honom en särställning inom den moderna matematiken, en avhandling av den framstående ryske matematikern professorn Bohl i Riga och slutligen professorn N. E. Nörlunds i Lund av franska institutet prisbelönade fundamentala arbete »Sur les équations linéaires aux différences finies à coefficients rationnels». Sökanden hade även i detta band låtit i översättning avtrycka det testamente, han och hans hustru upprättat och varigenom efter sökandens död makarnas hela förmögenhet skulle tillfalla vetenskapsakademien i och för upprättandet av ett matematiskt institut.

Band 38, som vore ägnat åt Henri Poincarés minne, låge helt färdigtryckt, men torde knappast före krigets slut kunna komma att utdelas. För band 39, som vore ägnat åt minnet av Carl Weierstrass i anledning av hans den 31 oktober 1915 inträffade hundraårsdag, förelåge allt material i manuskript. Även detta band torde ej böra utdelas före krigets slut, och med tryckningen av materialet hade därför tills vidare fått anstå.

Band 41 vore redan uppsatt, delvis även redan tryckt. Där finnes avhandlingar av ungrare, engelsmän, fransmän, tyskar, alla av stor vetenskaplig betydelse; därjämte även avhandlingar av tre olika svenska författare. Ett par manuskript av sökanden förelåge även, men uppsättning och tryckning hade uppskjutits för att bereda plats åt andra författare.

Efter remiss har vetenskapsakademien med skrivelse den 8 november 1916 överlämnat ett av dess sakkunniga ledamöter, professorerna M. Nyrén och B. Hasselberg avgivet yttrande, däri de, under framhållande av det glädjande uti att det lyckats sökanden att under rådande, för all vetenskaplig verksamhet så ogynnsamma förhållanden vidmakthålla denna för den matematiska forskningen betydelsefulla och för vårt land hedrande publikation, hemställt, att akademien måtte på det livligaste förorda bifall till den gjorda ansöknings; och har akademien med stöd av berörda yttrande tillstyrkt bifall till densamma.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att till understöd för fortsatt utgivande av tidskriften *Acta mathematica* anvisa på *extra stat* för år 1918 ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor.

[245.]
Tidskriften
Sfnx.

6. **Tidskriften Sfnx.** På extra stat för vart och ett av åren 1903 —1917 har riksdagen till understöd för fortsatt utgivande av tidskriften *Sfnx* anvisat ett belopp av 1,200 kronor att utgå under vissa villkor, som senast formulerats sålunda, att dess utgivare skulle kostnadsfritt överlämna till universitetsbiblioteket i Uppsala 40 exemplar och till universitetsbiblioteket i Lund 20 exemplar av tidskriften för att användas för dessa biblioteks bytesverksamhet med utlandet.

Tidskriftens utgivare, docenten Ernst Teodor Akmar har nu anhållit, att Kungl. Maj:t tacktes till 1917 års riksdag avlåta proposition därom, att till fortsatt utgivande av tidskriften måtte beviljas ett anslag av 1,200 kronor att utgå för år 1918 under villkor, motsvarande dem, som fastställts för åtnjutande av det för år 1917 beviljade statsanslaget.

Ansöknings är tillstyrkt av filosofiska fakultetens i Uppsala humanistiska sektion samt av universitetskanslern.

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att på *extra stat* för år 1918 anvisa ett förslagsanslag, högst 1,200 kronor, till understöd för fortsatt utgivande av tidskriften *Sfinx*, under villkor att dess utgivare kostnadsfritt överlämnar till universitetsbiblioteket i Uppsala 40 exemplar och till universitetsbiblioteket i Lund 20 exemplar av tidskriften för att användas för dessa biblioteks bytesverksamhet med utlandet.

7. **Tidskrift för landsmål.** Sedan riksdagen för utgivande under vart och ett av åren 1910—1917 av tidskriften »Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmålen och svenskt folkliv» eller, såsom den numera benämnes, »Svenska landsmål och svenskt folkliv» beviljat ett årligt extra anslag av 5,000 kronor, har tidskriftens utgivare, professorn J. A. Lundell anhållit om enahanda statsunderstöd för tidskriften under år 1918; och har denna anhållan förordats av filosofiska fakultetens i Uppsala humanistiska sektion samt av universitetskanslern.

[246.]
Tidskrift för
landsmål.

Med anledning härav och under åberopande av den utredning, som förebragts i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 12 januari 1909, punkten 176, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå riksdagen

att på *extra stat* för år 1918 anvisa ett förslagsanslag, högst 5,000 kronor, att på de villkor, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt bestämma, användas till understöd för utgivande under år 1918 av tidskriften *Svenska landsmål och svenskt folkliv*.

8. **Undersökning av svenska folkmål.** Sedan riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning för systematisk undersökning av svenska folkmål anvisat på extra stat för år 1914 ett anslag av 7,500 kronor att utgå på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt bestämma, uppdrog Kungl. Maj:t enligt nådigt brev den 22 augusti 1913 åt professorerna Otto von Friesen, J. A. Lundell och Adolf Noreen, dåvarande docenten Bengt Hesselman och docenten Sven Lampas samt filosofie licentiaten Herman Geijer att tillika med överbibliotekarien vid universitetsbiblioteket i Uppsala utöva ledningen av omförmälda undersökning, varjämte meddelades vissa närmare föreskrifter beträffande undersökningens planering och utförande under år 1914.

[247.]
Undersök-
ning av
svenska
folkmål.

[247.]

För fortsatt systematisk undersökning av svenska folkinål har riksdagen, på därom av Kungl. Maj:t gjorda framställningar, anvisat på extra stat för vart och ett av åren 1915—1917 ett anslag av 7,500 kronor att utgå på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt bestämma. Dessa anslag hava, i likhet med vad som skett beträffande det för år 1914 beviljade beloppet, ställts till rektors vid universitetet i Uppsala förfogande för att i mån av behov tillhandahållas ledarna av undersökningen mot redovisning inför kammarrätten.

I fråga om användningen av 1916 års anslag samt undersökningens planering och utförande under nämnda år meddelades genom nådigt brev den 23 oktober 1915 följande föreskrifter:

Undersökningens huvudföremål skall utgöras av dialekterna. I den mån det låter förena sig med dialektundersökningens planmässiga fullföljande, skola dock alla tillfällen iakttagas till undersökning av folktraditioner, även när dessa icke äro av rent språkligt intresse.

Arbetet skall bestå i a) detaljerad registrering av till ledningen överlätna eller i ledningens vård deponerade samlingar samt vad i övrigt tillhör samlingarnas arkivaliska förvaltning; b) sådan bearbetning av detta material, som närmast erfordras såsom grundval för materialets komplettering och kontrollering; c) bedrivande av fortsatta undersökningar i landsorten.

Det under c) omnämnda arbetet ägnas under år 1916 huvudsakligen åt två arbetsfält, det ena med centrum i Västmanland, det andra med centrum i Jämtland. Denna arbetsuppgift har ledningen att överlämna åt två personer, vilka tillika skola arbeta på de under a) och b) här ovan nämnda uppgifterna. För sitt arbete åtnjuta dessa personer ett arvode å 2,500 kronor vardera för arbetsåret, beräknat till 10½ månader. Av arbetstiden beräknas för båda undersökarna sammanlagt 8 månader till resor. För den tid, undersökarna äro stadda på resor, uppbäres av vardera undersökaren ersättning med 200 kronor i månaden utom årsarvodet.

Ledningen och undersökarna skola vid undersökningarna så vitt möjligt försäkra sig om medverkan av personer, bosatta i landsorten. Samarbete bör ock åstadkommas med förut organiserade undersökningar, som ännu äro i verksamhet.

För inlösen av handskrifter, som anses böra införlivas med samlingarna i Uppsala, får av statsanslaget användas ett belopp av intill 500 kronor. Vad som återstår av statsanslaget efter frånräknande av denna utgiftspost ävensom av årsarvoden och reseersättningar må i mån av behov användas för papper, bokbinderiarbeten och dylika expenser för undersökningen.

De samlingar, som genom de av ledarna föranstaltade undersökningarna åstadkommas, ävensom samlingar, som utan förbehåll överlämnas till dem, skola bliva statens egendom och hållas tillgängliga för vetenskaplig forskning. Samlingarna skola, så snart utrymme inom universitetsbiblioteket kan beredas, förvaras därstädes.

Sedan kanslersämbetet för rikets universitet anbefallts att efter vederbörandes hörande inkomma med förslag till användning av det för år 1917 beviljade anslaget, har kanslersämbetet efter hörande av överbibliotekarien samt von Friesen, Lundell, Noreen, Hesselman och Geijer avgivit förslag

i berörda hänseende, och har Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 3 november 1916, jämte det Lampa befriats från omförmälda uppdrag, föreskrivit, att beträffande undersökningens planering och utförande under år 1917 skulle gälla enahanda bestämmelser, som enligt nådiga brevet den 23 oktober 1915 i motsvarande avseenden fastställts för år 1916.

I underdånig skrivelse den 29 september 1916 hava nu överbibliotekarien samt von Friesen, Lundell, Noreen, Hesselman och Geijer anhållit om ett till 11,400 kronor förhöjt anslag för år 1918 till fortsatt systematisk undersökning av svenska folkmål att utgå på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt bestämma; och hava de i sin ansökning anfört följande:

Att utföra de speciella arbeten, som i omförmälda nådiga brev av den 23 oktober 1915 föreskrevs, hade under år 1916 liksom under åren 1914 och 1915 varit uppdraget åt filosofie licentiaterna Torsten Ericsson och Herman Geijer.

1916 års arbeten hade, i enlighet med föreskrifterna i ovannämnda nådiga brev, huvudsakligen omfattat dels registrering och andra till samlingarnas förvaltning hörande arbeten, dels bearbetning närmast såsom grundval för deras kontrollering och komplettering, dels fortsatta undersökningar i landsorten, hittills huvudsakligen inom Västmanland, Dalarna och Jämtland.

För det arbete, som utförts under år 1915, redogjordes utförligt i en uppsats med titeln »Undersökningen av svenska folkmål 1915», som tryckts i tidskriften »Svenska Landsmål» årgången 1916. För 1916 års arbeten skulle motsvarande utförlig redogörelse lämnas i 1917 års årgång av samma tidskrift.

Under år 1918 borde arbetena fortsättas i anknytning till pågående arbeten och efter huvudsakligen samma plan, som gällde för dessa. Sålunda behövdes även för år 1918 årsarvoden och reseersättningar för två undersökare. De härför erforderliga medlen beräknades till samma belopp som hittills, nämligen till vardera undersökaren årsarvode 2,500 kronor, alltså för båda tillsammans 5,000 kronor; och till ersättning för samma undersökares resekostnader under en resetid av sammanlagt åtta månader, enligt en beräkningsgrund av 200 kronor för resemånad, för bådas resor tillsammans 1,600 kronor. Vad beträffade områdena för deras resor, ansåges dessa även under år 1918 böra förläggas huvudsakligen till Svealand och Norrland.

Efter fråndrag av årsarvoden och reseersättningar hade av det hittillsvarande statsanslaget, vars hela belopp utgjort 7,500 kronor, återstått 900 kronor till täckande av alla andra utgifter. Sökandena funne sig nu nödsakade att begära ett, i vad det avsåge andra utgifter än ovannämnda årsarvoden och reseersättningar, förhöjt statsanslag och ville till motivering härav anföra följande.

Under år 1916 liksom under de båda föregående åren hade den av sökandenas organisation bedrivna verksamheten omfattat ej blott vad som dels i Uppsala, dels på resor i landsorten utfördes genom två mot årsarvode anställda undersökare, utan därjämte också vad som sammanhängde med ledningen av samlings- och undersökningsarbeten, utförda av andra personer — under detta år ett trettiotal, verksamma inom tolv olika landskap. Sistnämnda personer åtnjöte endast till ringa del understöd av statsanslaget. De erhöles i allmänhet mycket låga honorar, utgående ur på annan väg anskaffade medel, eller ock arbetade de utan någon som helst ersättning. Det kunde

[247.]

med visshet beräknas, att även under de närmaste åren ett betydande arbete skulle på motsvarande sätt, under samverkan med organisationen men utan kostnad för staten, utföras inom flera orter. Dock visade erfarenheten, att sådant arbete ej vore att påräkna i en utsträckning, som motsvarade behovet. Den i och för sig stora utsträckningen av ovannämnda, nu pågående arbeten inom tolv olika landskap vore ej tillräcklig. Å ena sidan hade i åtskilliga landskap ingenting alls gjorts, ehuru arbeten varit av behovet påkallade, å andra sidan vore de ifrågavarande arbeten, som utförts inom åtskilliga av de tolv landskapen, föga betydande. Flera samlare och undersökare, som, därest kraftigare ekonomiskt understöd kunnat beredas dem, hade varit villiga att arbeta i månader, hade nu inskränkt sig till veckor eller dagar. Andra hade i brist på ekonomiskt understöd helt och hållet inställt planerade undersökningar. Svårigheten att med nuvarande knappa och ovissa ersättningsmöjligheter få arbete utfört hade särskilt framträtt i fråga om de bäst kvalificerade medarbetarna, vilkas verk samma deltagande i undersökningarna minst kunde umbäras.

Allt som av hittills beviljade statsanslag kunnat användas till understödande av arbeten, utförda av andra personer än de två mot årsarvoden anställda, hade utgjorts av 500 kronor årligen, vilket belopp, enligt nådig föreskrift, vore det högsta, som finge användas »till inlösen av handskrifter». Detta lilla belopp hade nämligen använts ej blott till inköp av förut avslutade handskrivna uppteckningar utan även till understöd åt pågående arbeten på så sätt, att med personer, som haft viss undersökning under arbete, avtalats, att de till viss tid skulle såsom resultat av sitt arbete inlämna ett färdigt manuskript till de av organisationen förvaltade samlingarna och då härför erhålla viss ersättning. Men ej ens det nämnda beloppet, 500 kronor, hade under år 1916, liksom ej heller under år 1915, kunnat oavkortat användas »till inlösen av handskrifter» — vare sig förut avslutade eller sådana, som under året avslutats — enär nödvändiga expenser för materialier m. m. ej kunnat hållas nere vid det belopp av 400 kronor, vartill de måst begränsas, såvida 500 kronor skulle återstå till inlösen av handskrifter.

På grund av erfarenheterna från år 1916 och föregående år hade beräknats, att till inlösen av handskrifter samt till det därmed enligt förhållandenas natur nära förknippade ändamålet: understöd åt pågående samlings- och undersökningsarbeten under år 1918 behövde beredas minst 7,250 kronor eller 6,750 kronor mera än som av hittillsvarande statsanslag stått till förfogande för ändamålet.

Visserligen vore att hoppas, att även från de olika orter, dem undersökningarna gällde, bidrag till omkostnaderna skulle lämnas, i likhet med vad som förutsattes, då anslaget första gången begärdes, och med vad hittills skett. Men man kunde ej hoppas att genom sådana lokala bidrag få mer än omkring hälften av det erforderliga beloppet täckt. Av statsmedel behövde sålunda under år 1918 täckas hälften av ovannämnda till 6,750 kronor beräknade stegring å denna utgiftspost, d. v. s. 3,375 kronor, utöver det i tidigare beviljade statsanslag för ändamålet avsedda beloppet, 500 kronor, eller tillsammans 3,875 kronor.

Enligt hittills gällande bestämmelser hade av statsanslaget för expenser av olika slag anvisats 400 kronor, med möjlighet till någon ökning av detta belopp genom motsvarande minskning i utgifterna för inlösen av handskrifter — samt på grund av särskilt medgivande under år 1914 ytterligare omkring 600 kronor besparade medel.

En beräkning, grundad på hittills vunnna erfarenhet av vad som behövdes för papper till uppteckningar och till andra manuskript, för papper och kuvert till undersökningens korrespondens, för hjälp med renskrivning och med stämpling av 100,000-

tals ordlappar, till inköp av böcker, som för det dagliga arbetet ständigt behövde vara till hands, samt till tryckning av frågelistor m. m., gäve vid handen, att år 1918 för expenser av angivna slag komme att behövas ett belopp av 925 kronor eller 525 kronor mera än vad som av nuvarande statsanslag vore till dylikt ändamål anvisat.

Att utgifterna för expenser av olika slag stannade vid en så blygsam summa, som nu beräknats, berodde till väsentlig del därpå, att då samlingarna enligt nådig föreskrift skulle förvaras i Uppsala universitetsbibliotek och hållas för vetenskaplig forskning tillgängliga, biblioteket torde kunna bära åtminstone huvudparten av sådana omkostnader, som betingades av samlingarnas förvaring och administration.

I det hela behövdes alltså för år 1918 av statsmedel:

till årsarvoden åt två undersökare à 2,500 kronor	kronor 5,000: —
» reseersättningar	» 1,600: —
» inlösen av handskrifter och ersättning för eljest utfört undersök- nings- eller samlingsarbete	» 3,875: —
» expenser för papper m. fl. materialier samt diverse arbetshjälp ..	» 925: —
Summa kronor 11,400: —	

Sökandena vore för sin del övertygade, att det nyss angivna beloppet vore ett minimum, för att verket skulle kunna drivas så, som det i den fosterländska vetenskaps intresse borde bedrivas. Utöver nu anförda behov skulle sökandena, därest ej nuvarande kristider tvingade till den yttersta begränsning av statsutgifter, ej tvekat att föreslå en större höjning av anslaget i dess helhet. De hade emellertid trott sig böra stanna vid att begära blott förhöjning i fråga om sådana utgiftsposter, som ej utan märklig skada för pågående arbeten kunde stanna vid nuvarande belopp.

I utlåtande den 14 oktober 1916 har universitetskanslern, efter hörande av Uppsala filosofiska fakultets humanistiska sektion, tillstyrkt proposition till 1917 års riksdag om beviljande för ifrågavarande ändamål av ett extra anslag av 11,400 kronor.

Sökandena hava anfört, att det dem anförtrodda undersökningsarbetet ej kan på lämpligt sätt bedrivas, om ej ökade medel till inlösen av handskrifter och ersättning för eljest utfört undersöknings- eller samlingsarbete ställas till deras förfogande. Med hänsyn till nu rådande förhållanden anser jag mig emellertid kunna tillmötesgå deras gjorda framställning om anslagsförhöjning endast i den mån detta är nödvändigt för upprätthållande av verksamheten i hittillsvarande omfattning. Då lämnade uppgifter giva vid handen, att kostnaderna för expenser till papper m. m. stegrats så, att det härtill för år 1918 beräknade beloppet antages komma att med 525 kronor överstiga den för ändamålet avsedda summan av 400 kronor, synes sålunda för detta syfte en anslagsökning av i runt tal 500 kronor vara erforderlig. Jag får därför hemställa om förslag till riksdagen

att till fortsatt systematisk undersökning av svenska folkmål anvisa på *extra stat* för år 1918 ett anslag av

Ökat anslag.

8,000 kronor att utgå på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt bestämma.

[248.]

Undersök-
ning m. m.
av sydsvenska
bygdemål.

9. **Undersökning m. m. av sydsvenska bygdemål.** »Centralstyrelsen för landsmålsföreningarna i Lund», vilken utgöres av f. d. professorn A. Kock, professorn E. Hellquist samt docenterna H. Lindroth och E. Wigforss, har i en till Kungl. Maj:t ställd ansökning anhållit, att av allmänna medel måtte beredas ett anslag för fortsatt, i Lund organiserad undersökning och bearbetning av sydsvenska bygdemål.

Till stöd härför har anförts följande:

Det torde vara allmänt känt och erkänt, vilken stor betydelse undersökningen av våra bygdemål hade, i främsta rummet för den svenska och hela den nordiska språkforskningen men också över huvud för kännedomen om vår äldre kultur. Här skulle därför blott framhållas, huru brådskande denna undersökning i själva verket vore. Till följd av det faktum, att numera den moderna kulturen trängt fram eller hölle på att tränga fram till nära nog varje stuga, talades i flera trakter av vårt land de genuina bygdemålen blott av den allra äldsta generationen, och när denna gått ur tiden, hade med den de gamla, för vetenskapen i flera avseenden viktiga och intressanta bygdemålen försvunnit — redan den närmast följande åldersklassen av lantbefolkningen talade mångestädes ett mer eller mindre ofullkomligt riksspråk. Det torde vara självklart, att det släktled, som såge en sådan språklig revolution genomföras, hade skyldighet att i vetenskapens och vår andliga odlings intresse undersöka och beskriva det nu försvinnande gamla språket. Våra barn skulle ej längre kunna göra det, ty när de hunnit mogen ålder, vore själva materialet åtminstone till stor del försvunnet. Åtskilligt material hade vid våra universitet visserligen hopbragts, men i vidsträckt trakter av vårt land vore folkspråket ännu alldeles icke eller blott ytterst bristfälligt undersökt. Synnerligen mycket återstode alltså att utföra, innan det för alltid bleve för sent. Redan funnes i Lund icke obetydliga samlingar till kunskapen om de sydsvenska folkmålen.

Den redan år 1861 stiftade »Föreningen för Smålands minnen», vars förste ordförande var professor J. G. Ek, snart nog efterträdd av professor C. W. Blomstrand, hade till en början fyra avdelningar: 1) den historiskt geografiska, 2) den rent språkliga, 3) folksaga, 4) folkvisa och folkmusik. Även om denna förening väsentligen sysslat med historiska och litteraturhistoriska uppgifter, hade den dock även gjort insamlingar, som tillhörde det språkliga området. År 1875 stiftades den skånska landsmålsföreningen. Under åtskilliga år arbetade denna, liksom väsentligen även de andra gamla, numera upplösta eller borttynade lundsiska landsmålsföreningarna (den för Öland och östra Småland, den blekingska och den västgötska) på så sätt, att för saken intresserade studenter, som kände sin hembygds mål, hade sammanträden och där upptecknade dialektord och på dialekt avfattade sägner, berättelser och dylikt.

Det vore dock särskilt sedan år 1897, som undersökningarna av de skånska bygdemålen bedrivits med större resultat. Man slog då in på en annan väg. Efter en kortare i Lund given kurs eller handledning utsändes kandidater eller mognare studenter till skilda bygder av Skåne för att på ort och ställe göra uppteckningar av ord, undersöka folkmålets ljud- och formlära, bestämma dialektgränserna och dessutom

om möjligt insamla även folkminnen (sagor, gåtor, ordspråk o. s. v.) Det vore väsentligen tack vare penningbidrag från ett par skånska sparbanker och även av vissa andra skånska institutioner, som dessa undersökningar möjliggjordes. Också enskilda personer hade lämnat pekuniärt understöd. De samlingar, som på detta sätt åstadkommits, torde nu uppgå till omkring 82.000 ordlappar. Härtill komme kortare handskrivna, systematiska översikter av åtskilliga skånska härads mål samt ordlistor, skänkta av för folkmål intresserade personer i olika bygder. Samlingarna hade överlämnats till Lunds universitetsbibliotek.

Också i Halland och Småland hade under senare år på liknande sätt gjorts uppteckningar, som dock vore jämförelsevis få. I detta sammanhang kunde nämnas, att i Lund förvarades även andra, delvis ingalunda obetydliga handskrivna bidrag till kunskapen om sydsvenskt folkspråk.

Under allra senaste tid hade man emellertid i Lund sökt att giva ytterligare fart åt bygdemålsundersökningarna i syd-Sverige. På hösten 1915 stiftades en halländsk landsmålsförening (ordförande docenten Wigforss); på våren 1916 en landsmålsförening (gemensamt) för Blekinge och Kalmar län (ordförande docenten Lindroth); på hösten 1916 en småländsk landsmålsförening för Kronobergs och Jönköpings län (ordförande professorn Hellquist). På våren 1916 ombildades den gamla skånska landsmålsföreningen, varvid nya stadgar antogs (ordförande f. d. professorn Kock). Dessutom hade under hösten 1916 en centralstyrelse för dessa landsmålsföreningar blivit upprättad; i denna styrelse hade var och en av de fyra landsmålsföreningarna insatt en representant. Centralstyrelsens ordförande vore Kock. Tack vare enskild offervillighet hade det varit möjligt att under sommaren 1916 hava undersökare i verksamhet i de fyra landskapen Halland, Småland, Skåne och Blekinge.

Man tänkte sig, att i huvudsak alltjämt samma arbetsplan skulle användas som den, vilken nyss skisserats och som sedan år 1897 använts vid undersökningen av de skånska målen. Sedan på detta sätt nya samlingar åstadkommits och de redan existerande gamla samlingarna fått nödvändig komplettering, hoppades man kunna i tryck bearbeta större eller mindre delar av det samlade hopbragta materialet. Ett mål vore bland annat att inom en ej alltför avlägsen framtid kunna utge en ordbok över någon större sydsvensk bygd; man tänkte närmast på Skåne.

Malmöhus läns landsting hade under hösten 1916 beviljat ett årligt anslag av 1.000 kronor under tre år till skånska landsmålsföreningen, men å andra sidan hade på grund av förändrat reglemente för sparbankerna dessa nu under många år ej längre kunnat lämna bidrag till bygdemålsundersökningarna. Då nu dessa i längden omöjliga kunde med kraft bedrivas väsentligen blott genom enskilda personers gåvor, vågade centralstyrelsen hoppas, att åt de från Lund ledda bygdemålsundersökningarna ett anslag skulle av riksdagen beviljas, delvis i överensstämmelse därmed att riksdagen sedan år 1914 årligen på extra stat beviljat anslag till Uppsala landsmålsarkiv. Under dessa förhållanden anhölle styrelsen, att Kungl. Maj:t täcktes av 1917 års riksdag äska ett anslag å extra stat för år 1917 å 4.000 kronor för en genom landsmålsföreningarna i Lund och deras centralstyrelse utförd systematisk undersökning och bearbetning av sydsvenska folkmål, och underkastade styrelsen sig de särskilda bestämmelser, som Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva.

I häröver avgivet yttrande tillstyrkte humanistiska sektionen av filosofiska fakulteten vid universitetet i Lund enhälligt och på det livligaste den gjorda ansökningsen.

[248.]

Kanslern för rikets universitet avgav utlåtande i ärendet den 25 november 1916 och anförde därvid, att, med hänsyn till den av centralstyrelsen framhållna faran av ett uppskov med beviljande av anslag för ifrågasvarande ändamål, kanslern ansåge sig böra tillstyrka bifall till den föreliggande framställningen på det sätt, att på extra stat för år 1918 uppfördes ett anslag av 4,000 kronor för samma ändamål.

I en sedermera till Kungl. Maj:t inlämnad skrift har centralstyrelsen yttrat, att man tänkt sig, att ifrågasvarande undersökningar skulle väsentligen utföras av från Lund till skilda bygder utsända studenter. Av lätt insedda skäl hade emellertid personer, som i årtal vistats bland allmogen, i vissa fall bättre förutsättningar för insamlande av bygdemålsord, än fallet vore med studenter, som blott under jämförelsevis kort tid besökte en trakt för folkmålsundersökning. Centralstyrelsen anhölle därför, att om de begärda medlen beviljades, de till någon del måtte kunna få användas även till inköp av redan gjorda, goda handskrivna uppteckningar om sydsvenska bygdemål.

På grund av remiss har nordiska museets nämnd den 16 december 1916 avgivit infortrat utlåtande i ämnet och därvid andragit:

Genom remiss den 22 november 1912 hade Kungl. Maj:t infortrat underdånigt utlåtande av nordiska museets nämnd angående en av professor v. Friesen m. fl. ingiven underdånig anhållan om ett anslag av 7,500 kronor till ett institut, benämnt Uppsala landsmålsarkiv. Nämnden fann sig då, i underdånig skrivelse den 29 november 1912, på anförda skäl böra tillstyrka bifall till den gjorda framställningen med betonande av att det föreslagna institutets samlingar skulle bli staten tillhöriga och vällas tillgängliga för vetenskaplig forskning. I enlighet med Kungl. Maj:ts i frågan anlätna proposition anvisade 1913 års riksdag det begärda anslaget, 7,500 kronor, för en systematisk undersökning av svenska folkmål, varefter det föreslagna institutet Uppsala landsmålsarkiv trädde i verksamhet såsom en direkt fortsättning av den av staten förut understödda verksamhet, som representerats av svenska landsmålsföreningarna och dessas tidskrift. Beträffande institutets verksamhet föreskrev Kungl. Maj:t, att undersökningens huvudföremål skulle utgöras av dialekterna men att alla tillfällen även skulle iakttagas till undersökning av folktraditioner även när dessa icke vore av rent språkligt intresse.

Under det att i Uppsala de rent språkliga undersökningarna sålunda varit huvudsak, utan att därför de folkliga traditionerna i sagor, sägner, ordspråk o. d. lämnats obeaktade, hade utvecklingen inom detta forskningsområde i Lund gått delvis andra banor.

I enlighet med Kungl. Maj:ts nådiga proposition, efter underdånig framställning av stadsnotarien Nils Andersson i Lund m. fl., beviljade redan 1912 års riksdag ett anslag av 4,500 kronor för insamling, förteckning och undersökning av svenska folkminnen, såsom tro och sed, sägen och saga, visor och låtar.

Den rent språkliga undersökningen hade däremot i Lund hittills icke åtnjutit understöd av staten, ehuru den, såsom av de till nordiska museets nämnd nu remitterade handlingarna framginge, även där länge bedrivits.

Helt naturligt hade de av målsmän i Uppsala ledda undersökningarna av här ifrågavarande art huvudsakligen kommit att omfatta mellersta och övre Sverige, under det att samma verksamhet i Lund omfattat landets södra delar.

Nordiska museets nämnd ansåge sig icke behöva ingå på någon närmare motivering av det berättigade och önskvärda i att dylika undersökningar av de svenska folkmålen bedreves både från Uppsala och Lund. Dock önskade nämnden framhålla vikten av att någon bestämd, alltför skarp gräns, som alltid måste bli mera eller mindre artificiell, mellan »södra» och »mellersta» Sverige härvidlag icke uppdroges, samt uttala önskvärdheten av att på lämpligt sätt ordnat samarbete, liksom det i enlighet med Kungl. Maj:ts föreskrift skett i Uppsala, måtte äga rum även i Lund mellan folkspråks- och folkminnesforskningen. De personer, som ute i bygderna bedreve insamlingsarbete, syntes böra ägna sin uppmärksamhet icke blott åt den ena utan även åt den andra av dessa intimt sammanhörande forskningsgrenar.

I sammanhang härmed anhölle nordiska museets nämnd att ytterligare få framhålla ett område, där samarbete kunde och om möjligt syntes böra äga rum. De personer, som utförde dessa undersökningar angående folkspråket och folkminnena, komme i en direkt personlig beröring med folket i den trakt, till vilken de förlade sina undersökningar. Helt naturligt uppsökte de därvid de gamla, som talade landsändans folkmål i dess för närvarande ursprungligaste form och som ännu hade i minnet en mängd sagor, sägner, gåtor, ordstäv, visor och låtar, vilka ju även upptecknades.

Vid de samtal, som för språkstudierna fördes mellan undersökaren och dessa gamla ute i bygderna, representanterna för den allt hastigare försvinnande gamla folkliga kulturen, komme helt naturligt många olika sidor att beröras: bostaden med vad däruti vore, gårdens olika hus och deras användning, klädedräkten, sysslor och slöjder, husgeråd, redskap och verktyg m. m. Språk- och folkminnesforskaren komme med ett ord i en nära beröring även med den folkliga materiella kulturen, och han måste göra det för att med framgång kunna bedriva sitt speciella forskningsarbete.

Det lede intet tvivel, att härvid många ur etnografisk synpunkt viktiga upplysningar lätt nog kunde vinnas, om språkmannen ägnade uppmärksamhet icke endast åt det rent språkliga och folkloristiska utan även åt den materiella kulturen och däröver gjorde iakttagelser, förde anteckningar, eventuellt toge fotografier o. s. v. En dylik kombination vid arbetet ute i fältet av folkspråks-, folkminnes- och folklivsstudier syntes vara synnerligen lämplig och torde kunna bedrivas utan större hinder för endera av forskningsgrenarna, ja, rentav kunna vara till gagn för dessa sinsemellan. I varje fall syntes det tydligt, att en språkman, som hade etnografiska intressen och ville söka skaffa sig någon etnografisk skolning, ginge till sitt värv med större förutsättningar än utan sådan skolning.

På grund härav hade också redan tidigare ett samarbete ägt rum mellan nordiska museet och språkmän från Uppsala, som bedrivit landsmåls- och folkminnesstudier i mellersta och övre Sverige. Nordiska museet hade som resultat härav för sitt stora arkiv för svensk folklivskänedom mottagit och inlöst anteckningar, avbildningar och fotografier, varjämte även enstaka förvärv av föremål till museets samlingar hade kunnat göras.

Då nordiska museets samlingar omfattade hela Sverige och då museets arkiv för svensk folklivskänedom vore ett centralarkiv omfattande hela landets odling, syntes det nämnden synnerligen önskvärt, att ett dylikt samarbete skulle kunna inledas och äga rum även mellan sydsvenska språkmän och nordiska museet.

Man torde emellertid icke utan vidare kunna förutsätta, att språkmän, som be-

[248.]

dreve landsmåls- och folkminnesstudier, skulle vara kvalificerade att göra noggranna etnografiska iakttagelser och däröver föra anteckningar, än mindre eventuellt göra inköp av föremål till komplettering av nordiska museets samlingar. Nordiska museet vore därför berett att, i likhet med vad som tidigare skett med språkmän från Uppsala, genom sina tjänstemän giva de språkmän från Lund, som därför kunde hava intresse, en kortfattad och kostnadsfri handledning, vilket lämpligast torde ske vid genomgående av museets samlingar i museibyggnaden och å Skansen samt genom ett översiktligt studium av museets arkiv för svensk folklivskänedom.

Då nordiska museets nämnd blivit satt i tillfälle att yttra sig i detta ärende, hade nämnden icke ansett sig böra underlåta att framhålla fördelarna av ett samarbete till ömsesidig bättnad mellan de här ovan nämnda grenarna av svensk forskning, folkmåls- och folkminnesstudiet, representerat av målsmän vid de båda universiteten, och det etnografiska studiet, för vilket nordiska museet vore centralinstitutionen. Avvägbringandet av ett sådant samarbete måste ju alltid bliva beroende på personliga förhållanden, varför nämnden icke velat uppställa det som något villkor, endast uttala sig för önskvärdheten därav.

I anslutning till vad som ovan anförts anbölle nordiska museets nämnd, med understrykande av den fara i dröjsmål, som här otvivelaktigt föreläge såväl för den språkliga och folkminnesforskningen som för den etnografiska forskningen, att i underdånighet få tillstyrka bifall till centralstyrelsens för landsmålsföreningarna i Lund anhållan om ett anslag på extra stat av 4,000 kronor att användas till en systematisk undersökning och bearbetning av sydsvenska folkmål, under förutsättning att de genom undersökningarna bildade samlingarna bleve statens egendom samt hölles tillgängliga för vetenskaplig forskning.

Nämnden tillstyrkte även bifall till centralstyrelsens anhållan, att om de begärda medlen beviljades, de till någon del måtte kunna få användas även till inköp av redan gjorda, goda handskrivna uppteckningar om sydsvenska bygdemål.

Departement-
schefen.

Vid behandling under de senare åren av särskilda, med nu föreliggande ansökningar likartade framställningar, som förelagts riksdagen, har så kraftigt betonats såväl den fosterländska och vetenskapliga betydelsen av ifrågavarande arbeten som angelägenheten av att skyndsamt tillvarataga vad som på hithörande områden ännu återstår att rädda, att ett ytterligare framhållande härav torde vara obehövt. Det skulle givetvis vara ett underskattande av betydelsen av det sydsvenska arbetsområdet, om staten vägrade sitt stöd åt ett på dess bearbetande inriktat företag, motsvarande den i rikets nordligare delar pågående undersökningen av svenska folkmål. Om de södra landskapen icke bleve tillbörligt företrädade i de stora sammanfattande framställningar, till vilka forskningen på dessa områden syftar, skulle detta innebära en beklaglig och oersättlig brist i vår kunskap. Med hänsyn till nu rådande förhållanden anser jag mig emellertid ej böra tillstyrka, att för ändamålet av riksdagen begäres högre belopp än 2,000 kronor. Närmare bestämmelser om villkoren för anslaget utgående torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen

att till systematisk undersökning av sydsvenska folk-
mål anvisa på *extra stat* för år 1918 ett anslag av
2,000 kronor att utgå på de närmare villkor, Kungl.
Maj:t kan finna lämpligt bestämma.

Nytt anslag.

10. **Insamling av svenska folkminnen.** För insamling, förteckning och undersökning av svenska folkminnen har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1913--1917 beviljat ett anslag av 4,500 kronor att utgå på de villkor och i enlighet med de bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt föreskriva. Anslagen hava föranletts av framställningar från stadsnotarien i Lund Nils Andersson, docenten i litteratur- och musikhistoria vid universitetet i Lund Tobias Norlind och docenten i nordisk och jämförande folkminnesforskning vid samma universitet C. W. von Sydow.

[249.]

Insamling
av svenska
folkminnen.

På sätt framgår av det vid statsverkspropositionen till 1914 års förra riksdag fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1914, punkten 227, meddelade Kungl. Maj:t, efter det vederbörande universitetsmyndigheters yttranden i ärendet inhämtats, genom nådigt beslut den 28 mars 1913 bestämmelser rörande användningen av det för år 1913 anvisade beloppet, och i huvudsak enahanda föreskrifter hava sedermera lämnats i fråga om anslagen för åren 1914—1917.

Hos Kungl. Maj:t hava nu Andersson, Norlind och von Sydow anhållit om beredande jämväl för år 1918 av ett anslag å 4,500 kronor för ifrågasvarande ändamål.

I ärendet har universitetskanslern, sedan den humanistiska sektionen av filosofiska fakulteten vid universitetet i Lund yttrat sig, den 19 oktober 1916 avgivit underdånigt utlåtande och därvid, i likhet med sektionen, förordat bifall till framställningen.

Under hänvisning jämväl till den utredning, som innefattas i punkten 216 av det vid 1912 års statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1912, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till insamling, förtecknande och undersökning av svenska folkminnen bevilja på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 4,500 kronor att utgå på de villkor och i enlighet med de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna lämpligt fastställa.

[250.]

Vetenskaplig
undersökning
av ortnamn.

11. **Vetenskaplig undersökning av ortnamn.** Riksdagen har vid olika tillfällen anslagit medel till undersökning av ortnamn inom Älvsborgs, Örebro och Värmlands län. Därjämte har riksdagen till arvode åt ortnamnskommitténs sekreterare anvisat på extra stat för år 1912 7,000 kronor, av vilket belopp 3,000 kronor voro avsedda för de tre sista kvartalen av år 1911, samt för vart och ett av åren 1913—1917 4,000 kronor.

Kommittén har nu i skrivelse den 11 oktober 1916 anhållit om beredande av ett anslag å sistnämnda belopp till arvode åt sekreteraren för år 1918 och till stöd därför yttrat:

Kommittén finge hänvisa till vad i propositionen nr 143 till 1911 års riksdag anförts såväl rörande lämpligheten av ett fast årsarvode åt kommitténs sekreterare som ock beträffande detta arvodes belopp, 4,000 kronor för år, samt påpeka, att sekreterarens arbete under åren 1917 och 1918 komme att avse dels fortsättandet av bearbetningen av ortnamn i Värmlands län, av vars 14 härader nu, fränsett bearbetningen av naturnamnen, endast 2 återstode att bearbeta, dels avslutandet av bearbetningen av Örebro län, av vars 16 härader nu 10 vore — fränsett naturnamnen — behandlade, dels revision av manuskriptet till samt korrekturläsning av ännu icke från trycket utgivna 1½ härader inom Älvsborgs län — ett arbete, som, sedan nu dylika redogörelser beträffande länets övriga 16½ härader befordrats till tryck, naturligtvis måste få oavbrutet fortgå och bringas till avslutning — dels fullföljande av det redan långt framskridna fullständiga register, varmed enligt den av Kungl. Maj:t fastställda planen redogörelsen för Älvsborgs län skulle vara försedd, dels äntligen den sig för varje år ökande mängd utredningar, som kommittén årligen måste avgiva i anledning av remisser från kammarkollegium och i all synnerhet rikets allmänna kartverk, med vilket kommittén i följd av kartverkets år 1903 till chefen för jordbruksdepartementet avlätna skrivelse hade att i och för kartgranskning samverka.

Vidare har kommittén i skrivelse den 23 oktober 1916 gjort framställning om användningen av vissa medel, som besparats å tidigare till sekreterararvode anvisade belopp. Besparingarna hava uppkommit till följd därav, att kommitténs förre sekreterare, docenten Sven Magnus Lampa sommaren 1914 av sjukdom nödgats avbryta sitt arbete hos kommittén samt ny stadigvarande sekreterare icke omedelbart kunnat erhållas. Kommittén har anfört:

Då Lampa sommaren 1914 träffats av neurasteni, som snart nog övergått till sinnessjukdom, för vilken han den 10 augusti intagits å Uppsala hospital, där han ännu vårdades, hade helt naturligt det förut månadsvis försiggående utbetalandet av hans till 4,000 kronor för år fastställda arvode avbrutits. Genom kommitténs ledamot, notarien G. Hedins samtidigt inträffade död samt genom omöjligheten att omedelbart erhålla en permanent sekreterare i Lampas ställe, en brist, som först år 1916 blivit avhjälpt, hade kommitténs arbete för någon tid avbrutits, och arbetet hade fortsatt, först sedan kommittén under hösten 1914 kompletterats genom kammarrådet A. W. Dufwas förordnande till ledamot samt tillfälliga biträden vid sekreterarsysslans bestridande hunnit förvärvas. På grund härav hade under år 1914 å det åt sekreteraren

anslagna arvodesbeloppet, 4,000 kronor, uppstått en behållning å 1,512 kronor 64 öre, vilken, såsom av kommitténs till kammarrätten inlämnade räkenskaper framginge, balanserats till år 1915, detta i förhoppning att man genom förvärvande av ytterligare arbetskraft skulle kunna återvinna det förlorade arbetskvantum. Detta hade emellertid under år 1915 visat sig omöjligt, vadan även detta år en behållning uppstått å 1,740 kronor 14 öre, så att i kommitténs räkenskaper balanserats till år 1916 en behållning å 3,252 kronor 78 öre.

Sedan kommittén nu, såsom nämnts, lyckats erhålla en permanent sekreterare och sålunda normala förhållanden börjat inträda, finge kommittén hemställa, att nämnda behållning måtte få på följande sätt disponeras.

Då Lampa alltifrån kommitténs tillsättning den 2 maj 1902 och till sommaren 1914, alltså i drygt 12 år, tjänstgjort som dess sekreterare och fullgjort detta sitt åliggande med oöverträffligt nit och framstående skicklighet under 7 timmars dagligt arbete för kommitténs räkning, syntes det vara hårt, för att icke säga obilligt, att han vid inträffande sjukdom ej skulle åtminstone för någon kortare tid komma i åtnjutande av någon del av sin årliga avlöning, helst som en sådan förmån ju tillkomme ej blott statens ordinarie tjänstemän utan även i viss utsträckning extra ordinarie sådana, med vilka Lampa ju skäligen vore att likställa. Då härtill komme, att Lampa vore medellös och att hospitalsavgiften, 556 kronor 26 öre, för honom hitills bestritts till större delen av ett till honom från Uppsala universitet sedan hösten 1914 utgående Filénst legat å 500 kronor, som emellertid med läsåret 1916—1917 upphörde, och för återstoden medelst privata bidrag, så vågade kommittén föreslå, att ett kvartals avlöning, d. v. s. 1,060 kronor, måtte av ovannämnda besparingar få för Lampas räkning utbetalas till hans förmyndare, jordbrukskonsulenten A. Lampa.

Vad beträffade återstående behållning å sekreterararvodena för åren 1914 och 1915 samt vad som möjligen kunde komma att utgöra behållning från år 1916, anhölle kommittén om rätt att använda dessa för tillfälliga biträdens avlöning i syfte att påskynda kommitténs arbete och återvinna vad genom nämnda ogynnsamma omständigheter förlorats. Så mycket mer vore ett dylikt medgivande av nöden, därest Kungl. Maj:t skulle vilja bifalla ett förslag, som kommittén nu ville väcka, nämligen att kommittén bemyndigades att bearbeta de undersökningar rörande Upplands ortnamn, som den, tack vare en nyligen genom enskild mans testamente mottagen donation å 5,000 kronor, såge sig i stånd att begynna, men som den icke ansåge sig böra igångsätta utan Kungl. Maj:ts bemyndigande att därmed taga befattning, och att låta arbetet bedrivas enligt den för undersökningen av »Sveriges Ortnamn» i dess helhet fastställda planen.

Vid skrivelsen fanns fogat ett av Uppsala rådhusrätt den 19 oktober 1916 utfärdat intyg, utvisande att Lampa, som den 15 mars 1915 av rådhusrätten förklarats omyndig, saknade egna tillgångar.

På given anledning har kommittén sedermera, till fullständiggande av skrivelsen den 23 oktober 1916, inkommit med en den 30 oktober 1916 dagtecknad ytterligare skrivelse i ämnet och däri anført:

Med sitt förslag om bemyndigande att taga befattning med en undersökning av Upplands ortnamn hade kommittén närmast avsett Uppsala län, vilket av de två län, varav Uppland huvudsakligen bestode, vore både det till sin utsträckning mindre och i historiskt avseende intressantare samt med rikare och ålderdomligare källor försedda.

[250.]

En approximativ beräkning, stödd på hittills vunnen erfarenhet vid de i det närmaste slutförda undersökningarna rörande Älvsborgs, Örebro och Värmlands län, hade givit vid handen, att Uppsala län skulle, under förutsättning att såsom hittills ett årligt sekreterararvode å 4,000 kronor utginge, kräva ett totalanslag å 20.000 kronor. I enlighet med kommitténs i underdånig skrivelse den 27 oktober 1910 och Kungl. Maj:ts i proposition till riksdagen den 10 februari 1911 (nr 143, sid. 11 och 15) framställda samt av riksdagen samma år gillade förslag, att då staten bekostade det nämnda sekreterararvodet, övriga kostnader skulle bestridas till hälften av länet och till hälften av statsverket, skulle sålunda kostnaden för Uppsala län betinga en utgift för statsverket av endast 10,000 kronor eller, därest kommitténs förslag om användande av det å sekreterarlönen uppkomna överskottet bifölles, endast omkring 7,000 kronor. Från länet hade, enligt vad förut meddelats, ett belopp av 5,000 kronor redan överlämnats till kommittén, vadan från länet ytterligare krävdes blott 5,000 kronor, en summa, som väl torde även under nuvarande tryckta förhållanden kunna utan större svårighet anskaffas.

Förslaget rörande besparade medels användande delvis för undersökning av Uppsala län vore emellertid av kommittén framställt endast så att säga i andra hand, vadan kommittén, i händelse Kungl. Maj:t ej skulle kunna utan riksdagens hörande giva kommittén det ifrågavarande bemyndigandet rörande Uppsala län och därest en framställning härom till riksdagen skulle på grund av tidsomständigheterna kunna förmodas hava ringa utsikt att bifallas, inskränkte sig till att i underdånighet anhålla om vad i första hand avsetts, nämligen att erhålla rätt att, såsom kommittén uttryckt sig, använda de uppkomna besparingarna för tillfälliga biträdens avlöning i syfte att påskynda kommitténs arbete och återvinna vad genom ogynnsamma omständigheter (ordinarie sekreterarens sjukdom) förlorats.

Efter nådig remiss har statskontoret den 4 november 1916 avgivit utlåtande i fråga om användningen av besparingarna å anslaget till arvode åt kommitténs sekreterare. Statskontoret har därvid anfört:

Sedan flera år tillbaka hade å extra stat under riksstatens åttonde huvudtitel varit uppfört ett årligt anslag å 4.000 kronor till arvode åt ortnamnskommitténs sekreterare, och då dessa anslag i sin helhet av kommittén lyftats, utgjordes, såsom ock framginge av kommitténs nu gjorda framställning, de i ärendet omförmälda besparingar å detta arvode av hos kommittén inestående behållning.

Då ifrågavarande anslag avsåge avlöning åt viss person under visst år, torde de besparingar, som därå för åren 1914 och 1915 uppkommit, rätteligen hava bort till statskontoret återlevereras, och samma besparingar syntes icke utan riksdagens medgivande kunna disponeras på annat sätt än som vid anslagets beviljande avsetts.

Vad kommittén nu anfört syntes emellertid tala för dess förslag, att av nämnda besparingar 1,000 kronor finge utgå såsom understöd åt kommitténs förre sekreterare samt återstoden jämte den för år 1916 uppkommande besparing användas till avlöning åt tillfälliga biträden i syfte att påskynda kommitténs arbeten.

Statskontoret, som icke torde hava att yttra sig rörande planläggningen för dessa arbeten, finge alltså hemställa, att Kungl. Maj:t, i sammanhang med åskande av anslag för ändamålet för år 1918, måtte föreslå riksdagen att lämna medgivande till de uppkomna besparingarnas användande på ovan angivet sätt.

Vidkommande till en början ortnamnskommitténs framställning om anslag till arvode under år 1918 åt kommitténs sekreterare finner jag behovet av ett dylikt anslag vara påtagligt.

Vad sedan angår frågan om användningen av de besparingar, som uppkommit å tidigare anslag till sekreterararvode, synas mig goda skäl tala för kommitténs förslag, att av dessa besparingar viss del såsom understöd tillerkännes Lampa och återstoden, i syfte att påskynda kommitténs arbeten, användes till avlöning åt tillfälliga biträden. Mot storleken av det belopp, 1,000 kronor, som föreslagits skola utgå till Lampa, har jag icke något att invända. På sätt statskontoret framhållit, torde emellertid en dylik användning av ifrågavarande medel förutsätta riksdagens medgivande.

I detta sammanhang torde jag få erinra, att Kungl. Maj:t den 22 december 1916 beslutat till riksdagen avlåta framställning om medgivande därtill, att från och med år 1918 tills vidare, så länge Lampa vore i behov av hospitalsvård, ett belopp av 600 kronor årligen finge från allmänna indragningsstaten utgå till bestridande av kostnaderna för dylik vård åt Lampa.

Beträffande kommitténs i andra hand framställda begäran, nämligen att få utsträcka ortnamnsundersökningen till Uppsala län, torde prövningen av den sålunda väckta frågan böra bliva beroende på ny framställning från kommitténs sida.

I anslutning till det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

dels på extra stat för år 1918 anvisa ett förslagsanslag, högst 4,000 kronor, till arvode under samma år åt ortnamnskommitténs sekreterare,

dels ock medgiva, att av de besparingar, som uppkommit å de för åren 1914—1916 anvisade anslagen till arvode under samma år åt ortnamnskommitténs sekreterare, ett belopp av 1,000 kronor må utgå såsom understöd åt förre sekreteraren hos kommittén, docenten Sven Magnus Lampa samt återstoden användas till avlöning åt tillfälliga biträden hos kommittén.

12. **Verket »Sveriges kyrkor, konsthistoriskt inventarium».** Såsom bidrag till fortsatt utgivande av detta, utav professorn S. Curman och docenten J. Roosval påbörjade, med stöd av vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien utgivna verk har riksdagen på extra stat för vartdera

[251.]

Verket »Sve-
riges kyrkor,
konsthisto-
riskt inven-
tarium».

[251.] av åren 1914 och 1915 anvisat ett anslag av 10,000 kronor att utgå på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kunde finna skäl bestämma.

Vid framläggande i 1915 års statsverksproposition av anslagskraven för år 1916 beräknades, att av det nyss omförmälda, för år 1915 beviljade anslaget hälften eller 5,000 kronor skulle kunna besparas till nästföljande år. För ifrågavarande ändamål äskades därför hos riksdagen allenast ett belopp av 2,500 kronor för år 1916, varjämte begärdes riksdagens medgivande, att vad som besparades å det för år 1915 beviljade anslaget skulle få för samma ändamål användas under år 1916. Denna framställning bifölls av riksdagen.

För år 1917 beviljade riksdagen på Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning för ifrågavarande ändamål ett anslag av 10,000 kronor att utgå på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kunde finna skäl bestämma. Detta anslag ställdes den 30 juni 1916 till Curmans och Roosvals disposition med föreskrift att för anslagets användning skulle gälla de i nådiga besluten den 4 juli 1913 och den 31 december 1914 bestämda villkoren.

Enligt dessa beslut skulle såsom villkor för anslagets åtnjutande gälla, att ifrågavarande verk, som vore avsett att omfatta samtliga delar av landet, utgäves under enhetlig ledning; att utgivarna årligen redovisade för det under året utförda arbetet inför vitterhetsakademien, som skulle hava att med utlåtande däröver till Kungl. Maj:t överlämna dylik redovisning; att ditintills för verket insamlat primärmaterial ävensom sådant material, som därefter insamlades, skulle, i den mån verket utkomme av trycket, överlämnas till vitterhetsakademiens antikvariskt-topografiska arkiv; att av verket, i den mån det utkomme, överlämnades till ecklesiastikdepartementet 10 exemplar, till kungl. biblioteket 10 exemplar och till vitterhetsakademien 5 exemplar; samt att utgivarna årligen till Kungl. Maj:t ingåve räkenskapssammandrag för anslagsåret för att tillställas riksdagens revisorer, med skyldighet för utgivarna att, därest sådant skulle av revisorerna påkallas, till dem ingiva de fullständiga räkenskaperna för företaget.

Curman och Roosval hava nu anhållit om ett anslag av 10,000 kronor att under år 1918 användas till fortsatt utgivande av förevarande arbete.

I sin ansökning hava de anfört:

Det under år 1914 på väsentligt bredare basis bedrivna arbetet hade givetvis under åren 1915 och 1916 måst ganska avsevärt inskränkas i sin omfattning på grund av de minskade anslag, som ställts till arbetets förfogande. Det hade dock lyckats

sökandena att fullfölja alla förut påbörjade arbeten, vilket ansetts vara av nöden, på det att dessa icke skulle förlora i värde och användbarhet genom att läggas åt sidan. Att detta kunnat lyckas dem berodde till mycket stor del på den frikostighet, som en enskild person visat arbetet, varigenom minskningen i anslaget för år 1915 kunnat motvägas. Över sitt arbete under år 1915 hade sökandena i enlighet med nådig föreskrift avlämnat en berättelse till vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.

Dessutom anhölle sökandena att även få lämna några uppgifter rörande den under år 1916 bedrivna verksamheten.

Av trycket hade utkommit häfte nr 6 Dalarna, Leksands och Gagnefs tingslag.

Under tryckning befunno sig nr 7 Uppland, Häverö och Vaddö skeppslag samt nr 8 Västergötland, Källands härad, sydvästra delen.

Ute i bygderna hade undersöknings- och uppmättningsarbeten bedrivits på skilda håll.

På Gottland hade undersökningarna av Endre tings kyrkor blivit utförda. Alla kyrkor i samma område hade blivit uppmätta. Undersökning hade påbörjats inom Dede ting.

I Östergötland hade undersökningsarbeten bedrivits inom Bankekinds härad.

I Västergötland hade samtliga kyrkor inom Kinne härad blivit fullständigt uppmätta, varjämte 4 kyrkor inom Skånings härad likaledes uppmätta.

I Uppland hade kyrkorna i Bro och Vätö skeppslag blivit mätta, varjämte kompletteringar utförts på mätningarna av kyrkorna i Danderyds och Värmdö skeppslag. Vidare hade en fullständig beskrivning utarbetats över Danderyds kyrka, vilken utgivits såsom särtryck på föranstaltande av Danderyds församling med anledning av kyrkans återöppnande efter restaurering.

I Dalarna hade kyrkorna i Rättviks, Mora, Orsa, Älvdals och Särna tingslag blivit uppmätta och undersökta, varigenom sålunda halva landskapet blivit undersökt.

Rörande kyrkorna i Jämtland hade arkivundersökningar fortsatts, och i Ångermanland hade undersökningar fortsatts i Nordingrå, Boteå och Nätra tingslag.

I Stockholm hade beskrivningsarbetena rörande Riddarholmskyrkan fortsatts; undersökning hade påbörjats i Djurgårdskyrkan.

Sökandena hade även under år 1916 åtnjutit understöd för sina arbeten inom Stockholms kyrkor av samfundet S:t Erik.

Det vore av största vikt, att arbetet finge fortskrida så hastigt som möjligt, emedan under varje år dyrbart historiskt material försvunne utan att bliva vetenskapligt undersökt.

På grund av nådig remiss har vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien den 3 oktober 1916 avgivit underdånigt utlåtande över denna ansökning och därvid med vitsordande av det förtjänstfulla sätt, varpå sökandena fullföljt omförmälda verk, tillstyrkt bifall till deras framställning.

För att ifrågavarande arbete må kunna under år 1918 i erforderlig utsträckning fortgå, synes det mig vara av stor vikt, att sökandena komma i åtnjutande av statsbidrag till det belopp, 10,000 kronor, vartill anslaget ursprungligen bestämdes och som även för år 1917 beviljats; och får jag därför hemställa, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Departementschefen.

att såsom bidrag till fortsatt utgivande av det av professorn S. Curman och docenten J. Roosval påbörjade, med stöd av vitterhetsakademien utgivna verket »Sveriges kyrkor, konsthistoriskt inventarium» anvisa på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 10,000 kronor att utgå på de närmare villkor, Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma.

[252.]
Föreningen
Pietas.

13. **Föreningen Pietas.** Till befrämjande av föreningen Pietas' verksamhet under åren 1911 och 1912 beviljade 1911 års riksdag ett extra anslag å 4,000 kronor, under villkor att föreningen till statens historiska museum med äganderätt överlämnade genom föreningens försorg utförda fotografier, register och beskrivningar över behandlade föremål. Vidare beviljades för enahanda ändamål på extra stat för vardera av åren 1913 och 1914 ett anslag av 2,000 kronor och för vart och ett av åren 1915—1917 ett belopp av 2,500 kronor att utgå under nyssnämnda villkor.

Hos Kungl. Maj:t har nu styrelsen för nämnda förening anhållit om statsanslag av 3,000 kronor för år 1918 till främjande av föreningens verksamhet. Styrelsen har i sådant avseende anfört:

Föreningen Pietas, vars mål vore att åt framtiden i möjligast oskadade skick genom sakkunnigt utförd konservering bevara våra äldre textila minnesmärken, hade haft den principen att för utfört arbete icke debitera församlingar, muséer och andra offentliga institutioner i landet annat än med föreningens direkta kostnader för material och arbete, under det att ingenting beräknats för den för arbetets utförande nödvändiga sakkunniga arbetsledningen, lokalhyra, stående försäkringar, fotografering m. m., emedan även utan pålägg för dessa omkostnaderna bleve synnerligen dryga i följd av arbetets art. Då de av föreningen behandlade föremålen i regel tillhörde dylika institutioner, i synnerhet kyrkor, vore föreningen för bestridande av utgifterna för de nyssnämnda sakerna uteslutande hänvisad till statsanslaget. Dessa utgifter beräknades av föreningen i underdånig skrivelse av den 14 november 1910 till 3,000 kronor. Föreningen hade emellertid erhållit ett anslag av endast 2,000 kronor, år 1914 höjt till 2,500 kronor. Erfarenheten hade emellertid visat, att föreningens beräkning av de ifrågavarande utgifternas storlek varit riktig. Det hade sålunda under de gångna åren varit för föreningen nödvändigt att för täckande av den årliga bristen konsumera en del av ett mindre kapital, som återstått sedan den tid, då föreningens verksamhet helt uppehållits av numera avlidna fru Anna Wallenberg och hennes stärbhus. Dessutom hade föreningen lyckats nedbringa fotograferingskostnaderna under den tid, då nordiska museet hade egen fotograf, vilken fick av föreningen användas.

Nu hade emellertid det ovan omtalade reservkapitalet smultit samman till en ren obetydlighet. Därav återstod den 1 januari 1916 183 kronor 29 öre. Samtidigt hade föreningens utgifter stigit väsentligt de sista åren. Föreningen hade på grund av dyrtiden varit nödsakad giva sin sekreterare och atelierföreståndare en mindre löneförhöjning. Men framför allt hade fotograferingskostnaderna sprungit i höjden. Genom den

ökning av arbetet, som glädjande nog visat sig för föreningen, måste flera föremål numera fotograferas. Vidare framställdes numera från vetenskapligt håll krav på en väsentligt mycket mera ingående och omfattande fotografering av föremålen än tidigare. Därtill komme, att kostnaden för varje fotografi under kriget stigit högst väsentligt. Följden av allt detta hade blivit, att föreningen för utförande av den fotografering, som ålige densamma, haft väsentligt ökade utgifter.

Då det omtalade reservkapitalet numera vore konsumerat, återstode det för föreningen endast att vända sig till Kungl. Maj:t med en underdånig anhållan om det årliga understödets ökande. Det hade endast varit absolut tvingande skäl, som förmått föreningen att under dessa för statskassan påkostande tider begära ökning av sitt anslag från 2,500 kronor till 3,000 kronor. Men då föreningens arbete torde fylla ett verkligt statsbehov — ty någon anstalt för konservering av textilier finnes icke vid något statens museum — hade föreningen vågat i underdånighet framlägga sina svårigheter.

Vid sin ansökning har styrelsen fogat intyg därom, att till vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien från föreningen avlämnats redogörelse för dess verksamhet år 1915 jämte tillhörande 86 fotografier.

På grund av nådig remiss har vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien den 3 oktober 1916 avgivit underdånigt utlåtande över ansökningen och därvid tillstyrkt bifall till densamma.

Enligt vad av den föreliggande ansökningen framgår, har det mindre kapital, över vilket föreningen Pietas ägt att förfoga, numera så gott som fullständigt förbrukats för tackande av uppkommen brist. På grund av särskilda, i ansökningen omnämnda förhållanden hava ock föreningens utgifter under senare tid väsentligt stigit. Under sådana förhållanden finner jag den gjorda framställningen om en mindre förhöjning av det till föreningen hittills utgående statsanslaget värd att understödjas, och har jag intet att invända mot det äskade beloppets storlek.

Departementschefen.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att till främjande av föreningen Pietas' verksamhet under år 1918 bevilja på *extra stat* för samma år ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor, under villkor att föreningen till statens historiska museum med äganderätt överlämnar genom föreningens försorg utförda fotografier, register och beskrivningar över behandlade föremål.

Ökat anslag.

14. **Statistiska tabeller över Öresundstullen.** Såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för utgivande av dylika tabeller för tiden efter år 1660 beviljade 1913 års riksdag ett anslag av 15,000 kronor, varav på

[253.]

Statistiska
tabeller över
Öresunds-
tullen.

extra stat för år 1914 anvisades ett belopp av 1,500 kronor att utgå på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna skäl bestämma.

Såsom i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1914 omnämnes, förordnade Kungl. Maj:t genom beslut den 4 juli 1913, att sistnämnda belopp skulle tillhandahållas Carlsbergfondens i Köpenhamn kassa, sedan av vederbörande i Danmark till Kungl. Maj:ts beskickning i Köpenhamn lämnats skriftlig förbindelse att kostnadsfritt tillställa kungl. biblioteket 25 exemplar av verket i dess helhet, i den mån det utkomme, samt under villkor att, därest till arbetet komme att fogas lista med förklaring av däri förekommande termer och ovanligare ord, denna lista avfattades med hänsyn även till svenska läsares behov.

Enligt en från Kungl. Maj:ts minister i Köpenhamn ingången under rättelse har Carlsbergfondens direktion i skrivelse den 2 december 1913 till svenska beskickningen förbundit sig att uppfylla de för anslagets åtnjutande bestämda villkoren. Sedermera har direktionen till ecklesiastikdepartementet insänt redogörelser för arbetets fortgång under åren 1913—1915.

På därom av Kungl. Maj:t gjorda framställningar anvisade riksdagen för ovannämnda ändamål jämväl på extra stat för vart och ett av åren 1915—1917 ett anslag av 1,500 kronor.

Då enahanda belopp torde böra utgå för år 1918, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att av det till utgivande av statistiska tabeller över Öresundstullen år 1913 beviljade anslaget av 15,000 kronor anvisa på *extra stat* för år 1918 såsom förslagsanslag ett belopp av högst 1,500 kronor.

[254.]
Forsknings-
arbete vid
utländska
biologiska
stationer.

15. **Forskningsarbete vid utländska biologiska stationer.** Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 anvisade anslag av 1,800 kronor för beredande av tillfälle för svenska forskare till vetenskapligt arbete vid en eller flera utländska biologiska stationer må för enahanda ändamål användas under år 1918.

[255.]
Resestipen-
dier åt jour-
nalister.

16. **Resestipendier åt journalister.** För vart och ett av åren 1912—1917 har riksdagen till resestipendier åt journalister, företrädesvis med-

arbetare, som hava redaktionellt arbete i svensk tidning eller journalistisk byrå till huvudsaklig sysselsättning, anvisat på extra stat 4,000 kronor att efter sakkunnigas hörande av Kungl. Maj:t fördelas under de villkor för stipendiernas åtnjutande, som Kungl. Maj:t kunde finna skäl bestämma. Genom kungörelse den 24 november 1911 har Kungl. Maj:t utfärdat bestämmelser i angivna hänseende att lända till efterrättelse tills vidare, så länge anslag för berörda ändamål fortfarande anvisas.

Svenska journalistföreningen har nu genom sin centralstyrelse anhållit om beredande för ändamålet av ett anslag å 4,000 kronor för år 1918.

Under erinran att även åren 1915 och 1916, då de till resestipendier och dylika understöd anvisade statsanslagen i allmänhet icke kommo till användning, likväl resestipendier utdelades till journalister samt att det för år 1917 beviljade anslaget för detta ändamål jämväl torde böra nämnda år tagas i anspråk, hemställer jag, att förslag måtte avlätas till riksdagen

att till resestipendier för år 1918 åt journalister, företrädesvis medarbetare, som hava redaktionellt arbete i svensk tidning eller journalistisk byrå till huvudsaklig sysselsättning, bevilja på *extra stat* för år 1918 ett anslag av 4,000 kronor att efter sakkunnigas hörande av Kungl. Maj:t fördelas under de villkor för stipendiernas åtnjutande, som Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma.

17. Understöd åt inhemska skönlitterära författare. I anledning av en inom riksdagen väckt motion beviljade 1907 års riksdag till fasta årliga understöd under åren 1908—1910 åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst ett anslag av 30,000 kronor att av Kungl. Maj:t efter sakkunnigas hörande fördelas. På grund av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar blevo sedermera för liknande understöd enahanda belopp, 30,000 kronor, beviljade för var och en av treårsperioderna 1911—1913, 1914—1916 och 1917—1919. De för sistnämnda två treårsperioder beviljade anslagen skulle efter grunder och på villkor, som av Kungl. Maj:t bestämdes, efter sakkunnigas hörande av Kungl. Maj:t fördelas mellan därav förtjänta vitterhetsidkare dels såsom fasta, dels i form av för viss tid givna understöd. Av de sålunda beviljade beloppen har riksdagen anvisat på extra stat för vart och ett av åren 1908—1917 ett anslag av 10,000 kronor.

Genom beslut den 30 juni 1916 förklarade sig Kungl. Maj:t — i likhet med vad som skett, då ifrågavarande anslag av riksdagen förut beviljats — vilja åt fem sakkunniga, av vilka en skulle väljas av svenska akademien och en av styrelsen för Sveriges författarförening samt de tre återstående

[256.]

Understöd åt
inhemska
skönlitterära
författare.

utses av Kungl. Maj:t, anförtro uppgörandet av förslag till fördelning av det för åren 1917—1919 beviljade understödet, och anmodade Kungl. Maj:t i sammanhang därmed svenska akademien och nämnda styrelse att vardera välja dels en person att för treårsperioden 1917—1919 vara ledamot av sagda förslagsnämnd, dels en person att för samma tid vara suppleant för den utsedda ledamoten, varjämte Kungl. Maj:t förklarade sig vilja sedermera och efter utseende av de återstående ledamöterna av nämnden vidare förordna i ärendet.

Efter det svenska akademien och Sveriges författarförenings styrelse anmält sig hava i enlighet härmed utsett var sin ledamot av nämnden och suppleant för honom, förordnade Kungl. Maj:t genom särskilda beslut den 13 oktober och den 10 november 1916 övriga ledamöter i förslagsnämnden ävensom suppleanter för dem samt uppdrog åt nämnden att före 1916 års utgång till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till utdelning av ifrågasvarande understöd och till de bestämmelser, som kunde anses böra lämnas i sammanhang därmed.

Sedan detta uppdrag fullgjorts av nämnden, tilldelade Kungl. Maj:t genom beslut den 24 november 1916 de av nämnden föreslagna personerna för vart och ett av åren 1917—1919 understöd av ifrågasvarande anslag med de av nämnden angivna beloppen och meddelade föreskrifter rörande villkoren för understödets uppbärande m. m.

Jag tillstyrker nu förslag till riksdagen

att av det år 1916 till understöd under åren 1917—1919 åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst beviljade anslaget av 30,000 kronor anvisa på *extra stat* för år 1918 såsom förslagsanslag ett belopp av högst 10,000 kronor.

[257.]
Antarktisk
expedition.

18. **Antarktisk expedition.** Riksdagen har år 1914 såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för en antarktisk expedition åren 1915—1919 beviljat ett anslag av 135,000 kronor samt därav på *extra stat* för år 1915 anvisat ett belopp av 27,000 kronor att utgå på de villkor, Kungl. Maj:t kunde finna gott föreskriva.

Såsom jag meddelade i anföranden till statsrådsprotokollen över ecklesiastikärenden den 14 januari 1915 och den 14 januari 1916, har den svenska antarktiska kommittén anmält, att den såge sig nödsakad uppskjuta expeditionens avgång till eftersommaren 1917. Nu har kommittén i underdånig skrivelse den 6 november 1916 meddelat, att expeditionens avgång ännu en gång måste uppskjutas för ett år eller till eftersommaren 1918,

varvid arbetena skulle fortgå åren 1918—1922 i överensstämmelse med den uppgjorda planen.

Med åberopande av vad jag anfört i början av min framställning rörande anslagsbehoven under åttonde huvudtiteln, hemställer jag om förslag till riksdagen

att medgiva, att det på *extra stat* för år 1915 såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för en antarktisk expedition åren 1915—1919 anvisade belopp av 27,000 kronor må på de villkor, Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva, för enahanda ändamål användas under år 1918.

19. **Rasbiologiska undersökningar.** Såsom understöd åt docenten Herman Lundborg för utförande under åren 1917—1920 av rasbiologiska undersökningar beviljade 1916 års riksdag ett anslag av 24,000 kronor och anvisade därav på extra stat för år 1917 ett belopp av 6,000 kronor att utgå enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela.

[258.]

Rasbiologiska undersökningar.

Enligt nådigt brev den 27 oktober 1916 anbefalldes statskontoret att till Lundborg utbetala det för år 1917 anvisade beloppet med ena hälften i januari och andra hälften i juli 1917. Tillika fastställdes följande bestämmelser att lända till efterrättelse för den tid, under vilken medel till Lundborg utgå av omförmälda, utav riksdagen beviljade anslag:

1. Lundborg äger under lästermin vistas utanför universitetsstaden, med skyldighet för honom att hos medicinska fakultetens dekanus anmäla uppehållsorten.

2. Lundborg är skyldig att årligen giva en serie av minst 10 offentliga föreläsningar på tid, som medicinska fakulteten efter förslag av Lundborg äger bestämma.

3. Dagbok över Lundborgs ifrågavarande undervisning jämte åhörarlista och redogörelse för fortgången av hans undersökningsarbete skall av Lundborg avlämnas vid slutet av varje kalenderår. Med dessa handlingar förfäres i tillämpliga delar på sätt i § 113 av de den 28 januari 1916 givna nådiga statuter för universiteten i Uppsala och Lund föreskrives beträffande dagbok.

Jag hemställer nu om förslag till riksdagen

att av det såsom understöd åt docenten Herman Lundborg till utförande under åren 1917—1920 av rasbiologiska undersökningar beviljade anslaget å 24,000 kronor anvisa på *extra stat* för år 1918 såsom förslagsanslag ett belopp av högst 6,000 kronor.

20. Resestipendier samt läroböckers, tidsskrifters och lärda verks utgivande,
oförändrat ordinarie reservationsanslag kronor 45,000: —

L. Diverse.

1. Ålderstillägg, oförändrat ordinarie förslagsanslag kronor 150,000: —

[259.] **2. Extra lönetillägg.** Under återopande av vad chefen för finansdepartementet anført till statsrådsprotokollet över finansärenden denna dag i fråga om beredande åt vissa statens tjänstemän och betjante av ett extra lönetillägg för år 1917 att uppföras i riksstaten för år 1918, hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att till beredande, i enlighet med de i nyssnämnda statsrådsprotokoll angivna grunderna, av extra lönetillägg för år 1917 åt en del tjänstemän och betjante i vissa till ecklesiastikdepartementet hörande ämbetsverk och kårer anvisa på *extra stat* för år 1918, såsom förslagsanslag, ett belopp av 5,000 kronor.

[260.] **3. Löneförbättring åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare.** Under återopande av vad chefen för finansdepartementet förut i dag anført om avlåtande till riksdagen av förslag angående löneförbättring åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t nu måtte föreslå riksdagen att, i avvidan på proposition angående löneförbättring åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare, beräkna för ändamålet under åttonde huvudtiteln på *ordinarie stat* ett belopp av 21,000 kronor.

[261.] **4. Rese- och traktamentspenningar.** Det ordinarie förslagsanslaget till rese- och traktamentspenningar har i riksstaten uppförts för åren 1907—1911 med 6,000 kronor, för åren 1912—1914 med 15,000 kronor och för åren 1915—1917 med 24,000 kronor. Utgifterna å anslaget hava, efter avdrag av anslaget tillhörande uppbördsmedel, utgjort år 1911 18,798 kronor 6 öre, år 1912 20,272 kronor 66 öre, år 1913 31,816 kronor 31 öre, år 1914 29,645 kronor 62 öre och år 1915 47,071 kronor 65 öre. Ökningen i utgifterna å anslaget under denna period uppgår i

medeltal till 7,068 kronor 40 öre för år. Anslaget synes för år 1918 lämpligen böra höjas till 65,000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att höja det på *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till rese- och traktamentspenningar från 24,000 kronor till 65,000 kronor eller med 41,000 kronor. Ökat anslag.

5. Skrivmaterialier och expenser, ved m. m., *oförändrat ordinarie förslagsanslag* (därav till domkapitlens expeditioner högst 12,000 kronor)..... kronor 100,000: —

6. Extra utgifter, *oförändrat ordinarie reservationsanslag*..... kronor 28,000: —

7. **Ersättning för förskott.** Enligt vad statskontoret i underdånig skrivelse den 14 december 1916 anmält, hava av nämnda ämbetsverk eller Kungl. Maj:ts befallningshavande i länen förskjutits följande belopp, vilka torde böra anmälas till ersättande av riksdagen under åttonde huvudtiteln, nämligen: [262.]
Ersättning
för förskott.

1) jämlikt kungl. brev den 23 oktober 1915 för *översättning av gamla testamentets apokryfiska böcker* ... kronor 112: 40

2) jämlikt kungl. brev den 5 november 1915 till bestridande av kostnader för utarbetande av förslag till *ändringar i eller tillägg till kyrkohandboken* » 250: —

3) jämlikt kungl. brev den 23 december 1915 samt den 10 mars och den 18 augusti 1916 till bestridande av kostnader för *psalmboksnämnden* » 2,704: 10

4) jämlikt kungl. brev den 31 mars och den 23 september 1916 till bestridande av kostnader för *ko-ralbokskommittén* » 1,792: 50

5) jämlikt kungl. brev den 10 december 1915 till bestridande av kostnader för *förberedande utredning angående ny lönereglering för biskoparna*..... » 325: —

6) jämlikt kungl. brev den 18 juni 1910, den 23 december 1914, den 31 december 1915 samt den 21 januari, den 17 mars och den 5 maj 1916 till bestridande av kostnader för *sakkunniga för fortsatt bere-*

[262.]	dande av frågor angående reglering av prästerskapets löneförmåner.....	kronor 10,385: 77
	7) jämlikt kungl. brev den 3 juni, den 7 september och den 27 november 1915 samt den 17 mars och den 14 juli 1916 till bestridande av kostnader för sakkunniga i fråga om ändrade bestämmelser rörande flyttningsbetyg m. m.	, 2,111: 86
	8) jämlikt kungl. brev den 10 november 1911 och den 17 mars 1916 till bestridande av kostnader för sakkunniga vid beredande av frågan om ordnande av kyrkobokföringen i Stockholm och Göteborg ...	, 1,597: 81
	9) jämlikt kungl. brev den 17 juni och den 13 oktober 1916 till bestridande av kostnader för utredning angående ordinarie prästerliga tjänster i privilegierade territoriella församlingar	, 3,613: 01
	10) jämlikt kungl. brev den 1 oktober och den 23 december 1915 samt den 28 januari, den 14 april, den 5 maj, den 2 juni, den 7 juli och den 9 september 1916 till bestridande av kostnader för kyrkofondskommittén	, 24,378: 08
	11) jämlikt kungl. brev den 4 februari 1916 till bestridande av ersättning åt en sakkunnig för beredning av frågan om skogsförvaltningsåtgärder, avsedda att under år 1916 bekostas av kyrkofonden	, 410: —
	12) jämlikt kungl. kungörelse den 14 november 1902 till bestridande av kostnader för transport av handlingar till landsarkiv.....	, 457: 50
	13) jämlikt kungl. brev den 17 december 1915 till bestridande av kostnader för nattlig bevakning vid kungl. biblioteket	, 900: —
	14) jämlikt kungl. brev den 14 april 1916 till bestridande av kostnader för kommittén för en svensk-rysk gradmätning å Spetsbergen	, 5,000: —
	15) jämlikt kungl. brev den 2 maj 1902, den 17 september 1914 och den 21 januari 1916 till bestridande av kostnader för kommittén för undersökning av svenska ortnamn	, 1,291: 22
	16) jämlikt kungl. brev den 21 november 1913, den 31 december 1915 samt den 11 februari, den 28 april och den 1 september 1916 till bestridande av	

kostnader för kommittén för omorganisation av fornminnesvården i riket.....	kronor 14,502: 17
17) jämlikt kungl. brev den 7 april 1916 till bestridande av kostnader för inredningsarbeten i handtecknings- och gravyrsamlingens nya lokal i nationalmuseum.....	» 3,560: —
18) jämlikt kungl. brev den 2 juni 1916 till bestridande av kostnader för transport av vissa till nationalmuseet donerade konstföremål m. m.	» 5,000: —
19) jämlikt kungl. brev den 17 april 1916 till bestridande av kostnader för inköp för nationalmuseet av keramiska föremål ur den s. k. Westerströmska samlingen i Lund.....	» 5,000: —
20) jämlikt kungl. brev den 5 maj 1916 till bestridande av kostnader för transport m. m. av vissa utav kaptenen E. Arrhenius till naturhistoriska riksmuseet skänkta samlingar.....	» 6,000: —
21) jämlikt kungl. brev den 5 juli, den 1 och 22 november, den 6 och 13 december 1912, den 17 september 1914, den 13 och 23 oktober, den 5 och 9 november, den 10 och 31 december 1915 samt den 21 januari, den 25 februari, den 28 april och den 30 juni 1916 till bestridande av kostnader för lärarlönenämnden.....	» 57,996: 63
22) jämlikt kungl. brev den 14 maj, den 13 oktober och den 10 december 1915 till bestridande av ersättning åt sakkunniga rörande kompetensbestämmelser för vissa kristendomslärare.....	» 1,263: —
23) jämlikt kungl. brev den 9 juli, den 23 september, den 8 oktober, den 12 och 27 november och den 3 december 1915, den 4 och 11 februari, den 31 mars, den 2 och 17 juni, den 28 juli samt den 22 september 1916 till bestridande av kostnader för kommittén för omorganisation av gymnastiska centralinstitutet m. m.	» 13,034: 39
24) jämlikt kungl. brev den 5 november 1915 till bestridande av kostnader för tryckning av kommerskollegii utlåtande angående den lägre tekniska undervisningens ordnande.....	» 972: 42
25) jämlikt kungl. brev den 1 juni 1912, den 19	

december 1913 samt den 24 mars, den 7 april, den 5 maj och den 9 juni 1916 till bestridande av kostnader för *katekesnämnden*..... kronor 13,092: 02

26) jämlikt kungl. brev den 29 oktober 1915 till bestridande av kostnader för *sakkunniga för omorganisation av dövstumundervisningsväsendet* » 500: —

27) jämlikt kungl. brev den 10 december 1915 till bestridande av kostnader för *utarbetande av förslag till ändrade bestämmelser rörande klockarinstitutionen* » 2,500: —

Summa kronor 178,749: 88

Vidare har karolinska mediko-kirurgiska institutets lärarkollegium i skrivelse den 7 december 1916 anmält, att av kollegiet förskjutits ett belopp av 1,125 kronor, vilket enligt nådigt brev den 12 maj 1916 tillerkänts professorn J. E. Johansson såsom hyresersättning för tiden den 1 oktober 1915—31 december 1916. Även detta belopp (i avseende varå jag tillåter mig hänvisa till förra årets statsverksproposition, åttonde huvudtiteln, punkten 92) torde böra anmälas till ersättande av riksdagen.

Med iakttagande av grundsatsen om anslags bestämmande till jämnt tal av kronor hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till täckande av omförmälda, av statskontoret, Kungl. Maj:ts befallningshavande i länen och karolinska mediko-kirurgiska institutets lärarkollegium utbetalade förskott på *extra stat* för år 1918 anvisa ett förslagsanslag, högst 179,875 kronor.

Minskat
anslag.

[263.]

Trycknings-
kostnader.

8. **Tryckningskostnader.** Det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda ordinarie förslagsanslaget till bestridande av tryckningskostnader utgör nu 25,070 kronor (därav till domkapitlens expeditioner högst 2,500 kronor). För jämnande av huvudtitelns slutsumma torde nämnda anslag böra minskas med 26 kronor.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till jämnande av huvudtitelns slutsumma minska det på *ordinarie stat* uppförda förslagsanslaget till tryckningskostnader från dess nuvarande belopp, 25,070 kronor (därav till domkapitlens expeditioner högst 2,500 kronor) till 25,044 kronor (därav till domkapitlens expeditioner högst 2,500 kronor) eller med 26 kronor.

Minskat
anslag.

Beträffande här förut omförmälda ordinarie anslag, vid vilka jag icke gjort någon framställning, har jag icke att föreslå någon förändring. I sammanhang härmed ber jag dock få erinra, att vid bifall till vad i den under punkten 260 omförmälda propositionen kan bliva föreslaget vissa i ordinarie avlöningsstater uppförda vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare komma att erhålla avlöningsförmåner utöver vad i vederbörande stat anges. [264.]

Av åttonde huvudtiteln *ordinarie* anslag, som för år 1917 uppgå till kronor 34,253,354: — komma vid bifall till de av mig framställda förslagen följande anslag att höjas, nämligen:

till departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli med	kronor	128,100: —
» riks- och landsarkiven med	»	650: —
» nationalmuseet, <i>bestämt anslag</i> , med	»	6,525: —
» naturhistoriska riksmuseet, <i>bestämt anslag</i> , med	»	2,460: —
» ersättning för prästerskaps tionde, <i>förslagsanslag</i> , med	»	1,300,600: —
» meteorologiska centralanstalten med	»	800: —
» Uppsala universitet, universitetsstaten, med	»	11,300: —
» Lunds universitet med	»	8,950: —
» karolinska mediko-kirurgiska institutet, <i>bestämt anslag</i> , med	»	1,600: —
» allmänna läroverken, <i>reservationsanslag</i> , med	»	23,232: —
» understöd åt kommunala mellanskolor, <i>förslagsanslag</i> , med	»	20,000: —
» folkskolöverstyrelsen med	»	17,675: —
» folkskoleseminarier med	»	4,430: —
» lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor, <i>förslagsanslag</i> , med	»	410,000: —

till anordnande av manlig slöjd i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola, <i>förslagsanslag</i> , med kronor	60,000: —
» anordnande av kvinnlig slöjd i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola, <i>förslagsanslag</i> , med..... »	55,000: —
» understödjande av folkskolebarns ferie- och studieresor, <i>förslagsanslag</i> , med »	40,000: —
» understöd åt högre folkskolor, <i>förslagsanslag</i> , med »	65,000: —
» understöd åt folkhögskolor, <i>förslagsanslag</i> , med »	40,000: —
» stipendier åt elever vid folkhögskolor med »	30,000: —
» de tekniska läroverken med »	16,550: —
» rese- och traktamentspenningar, <i>förslagsanslag</i> , med »	41,000: —

varjämte följande nya ordinarie anslag skulle tillkomma, nämligen:

till ersättning åt vissa församlingar till följd av lindring i främmande trosbekännares skattskyldighet, <i>förslagsanslag</i>	»	25,000: —
» pastor vid svenska Gustafs-församlingen i Köpenhamn »		6,000: —
» undervisning i slöjd vid kommunala mellanskolor, <i>förslagsanslag</i>	»	2,000: —
» löneförbättring åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare	»	21,000: —

eller tillhopa kronor 2,337,872: —

Däremot skulle följande ordinarie anslag minskas, nämligen:

till tryckningskostnader, förslagsanslag, med	kronor	26: —	
vadan nettoökningen utgör	kronor	2,337,846: —	

De ordinarie anslagen skulle sålunda för år 1918 uppgå till	kronor	36,591,200: —
---	--------	---------------

Summan av de extra anslagen, som för år 1917 utgör	»	6,823,346: —
kommer, vid bifall till de av mig framställda förslag, att ökas med	»	5,145,554: —
och att sålunda för år 1918 uppgå till	kronor	11,968,900: —

Huvudtitelns slutsumma för år 1917	kronor	41,076,700: —
skulle, under förutsättning av bifall till mitt förslag, för år 1918 uppgå till	»	48,560,100: —

I vad föredragande departementschefen hemställt och föreslagit beträffande anslagen under åttonde huvudtiteln instämde statsrådets övriga ledamöter; och behagade Hans Maj:t Konungen bifalla vad sålunda blivit av statsrådet tillstyrkt samt tillika, enligt statsrådets hemställan, förordna, att utdrag av detta protokoll skulle överlämnas till finansdepartementet till ledning vid författandet av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående statsverkets tillstånd och behov.

Ur protokollet:

Torsten Burén.

Innehåll:

Sida.	Punkt.		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
		Ecklesiastikdepartementet.				
		A. Departementet.				
6	—	1. Departementschefen, <i>oförändrat anslag</i>	—	—	17,000	—
6	1	2. Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli, <i>ökat anslag</i>	—	—	217,000	—
6	1	(2.) Omläggning av undervisningsstatistiken m. m....	—	—	—	20,400
		Säger för departementet	—	—	234,000	20,400
		B. Arkiv, bibliotek och museer.				
		Arkiv.				
7	—	1. Riks- och landsarkiven, <i>ökat anslag</i>	104,030	—		
7	2	2. Inköp av arkivalier m. m. vid landsarkiven och arkivdepån i Visby (650 kronor).....	—	—		
11	3	3. Utgivande av historiska handlingar	—	6,000		
15	4	4. E. o. tjänstemän vid landsarkiven	—	9,200		
15	5	5. Värmeledning i riksarkivets gamla byggnad.....	—	14,500	104,030	29,700
		Bibliotek.				
21	—	6. Kungl. biblioteket, <i>oförändrat anslag</i>	133,600	—		
21	6	7. Gemensam accessionskatalog för Sveriges offent- liga bibliotek.....	—	2,000		
22	7	8. Tioårsregister till accessionskatalogen.....	—	1,500		
23	8	9. Bindning och katalogisering av äldre böcker ...	—	21,800		
23	9	10. Förstärkande av anslaget till vikariatsersättning m. m.	—	2,650		
26	10	11. Stifts- och läroverksbiblioteket i Linköping.....	—	2,000		
36	11	12. Pedagogiska biblioteket i Stockholm	—	6,500		
36	12	13. Skandinaviska bibliotekarien vid S:te Geneviève- biblioteket i Paris	—	800	133,600	37,250

Sida.	Punkt.		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
Museer.						
<i>Nationalmuseum.</i>						
39	13	14. Nationalmuseet: ökat bestämt anslag	82,545	—		
40	—	15. oförändrade reservationsanslag	39,000	—		
41	14	16. Ny intendentsbefattning (6,025 kronor)	—	—		
53	15	17. Ökad ersättning för sekreterargöromål	—	500		
60	16	18. Ökat arvode åt eldare (500 kronor)	—	—		
64	17	19. Förstärkande av anslaget till vikariatsersättningar m. m.	—	3,000		
69	18	20. Inredningsarbeten m. m. i nationalmuseet	—	14,000		
72	19	21. Konstföremåls försäkring m. m.	—	2,500		
77	20	22. Bindning av böcker m. m.	—	4,000		
<i>Livrustkammaren.</i>						
80	21	23. Livrustkammarens samlingar	—	7,900		
<i>Naturhistoriska riksmuseet.</i>						
82	22	24. Museet: ökat bestämt anslag	172,770	—		
82	23	25. Arvode åt förste intendent (800 kronor)	—	—		
85	24	26. Ökning av anslaget till ersättning åt extra be- vakningsbiträden (1,660 kronor)	—	—		
89	—	27. Museet: oförändrat reservationsanslag	44,800	—		
89	25	28. Personligt arvodestillägg åt assistenten G. A. H. Dahlstedt	—	1,000		
92	26	29. Täckande av brist i expensanslaget	—	25,781		
<i>Nordiska museet.</i>						
97	27	30. Nordiska museet	—	80,000		
<i>Kulturhistoriska museet i Lund.</i>						
98	28	31. Kulturhistoriska museet i Lund	—	20,000		
<i>Musikhistoriska museet.</i>						
116	29	32. Musikhistoriska museet	—	3,000		
<i>Svenska skolmuseet.</i>						
116	30	33. Svenska skolmuseet	—	4,500	339,115	166,181
Säger för arkiv, bibliotek och museer			—	—	576,745	233.131

Sida.	Punkt.		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
C. Kyrkliga ändamål.						
<i>Kleresistaten.</i>						
119	—	1. Kleresistaten, <i>oförändrat förslagsanslag</i>	90,000	—		
119	—	2. Lappmarks ecklesiastikverk, kyrkliga ändamål, <i>oförändrat förslagsanslag</i>	4,000	—		
119	31	3. Ersättning för prästerskapets tionde, <i>ökat förslagsanslag</i>	1,720,000	—		
124	—	4. Ersättning för vissa prästerskapet tilldelade statsanslag, <i>oförändrat anslag</i>	304,074	—		
124	32	5. Ersättning åt vissa församlingar till följd av lindring i främmande trosbekännares skattskyldighet, <i>nytt förslagsanslag</i>	25,000	—		
127	33	6. Stipendier för utbildande vid universitet av präster, förtrogna med finska språket	—	2,250		
128	34	7. Religiös och social verksamhet bland svenskar i utländska hamnstäder	—	34,500		
131	35	8. Pastor vid svenska Gustafs församlingen i Köpenhamn, <i>nytt anslag</i>	6,000	—		
138	36	9. Pastor vid svenska Victoria församlingen i Berlin	—	6,000		
138	37	10. Svensk kyrka i Kristiania	—	25,000		
139	38	11. Resestipendier åt prästmän	—	—		
139	39	12. Utredning rörande ecklesiastika boställen	—	10,000	2,149,074	77,750
<i>Domkapitlens expeditioner.</i>						
141	—	13. Domkapitlens expeditioner, <i>oförändrat anslag</i>	91,350	—		
141	40	14. Förstärkande av det ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner	—	11,090		
147	41	15. Tillfällig löneförbättring åt tjänstemännen vid de ecklesiastika konsistorierna	—	12,000	91,350	23,090
<i>Kyrkors underhåll m. m.</i>						
148	—	16. Kyrkors underhåll: <i>oförändrat bestämt anslag</i>	1,028	—		
		<i>oförändrat förslagsanslag</i>	169,400	—		
148	—	17. Svenska kyrkan i Paris, <i>oförändrat anslag</i>	4,119	—	174,547	—
Säger för kyrkliga ändamål			—	—	2,414,971	100,840

Sida.	Punkt.		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
D. Akademier m. m.						
<i>Svenska akademien.</i>						
149	—	1. Svenska akademien, oförändrat anslag.....	—	—	8,250	—
<i>Vetenskapsakademien.</i>						
149	—	2. Diverse akademiens behov, räntegottgörelse m. m., oförändrat anslag	14,460	—		
149	42	3. Internationell katalog över naturvetenskaplig litteratur m. m.....	—	3,600		
150	43	4. Internationell jordmätning.....	—	1,424		
153	44	5. Internationell förening för tidssignalering.....	—	580		
154	45	6. Vetenskaplig bearbetning av observationer vid 1914 års solförmörkelse	—	4,317	14,460	9,921
<i>Meteorologiska centralanstalten.</i>						
157	46	7. Meteorologiska centralanstalten m. m., ökat anslag	28,000	62,000		
158	47	8. Meteorologiska observationer i Pärtetjälkä	—	6,000	28,000	68,000
<i>Vitterhets-, historie- och antikvitets- akademien.</i>						
159	—	9. Akademien: oförändrat bestämt anslag	90,900	—		
		oförändrat reservationsanslag.....	1,000	—		
159	48	10. Undersökning av en påbyggnad vid Alvastra ..	—	2,000		
160	49	11. Konservering av Risinge gamla kyrka	—	2,500	91,900	4,500
<i>Akademien för de fria konsterna.</i>						
163	—	12. Akademien: oförändrat bestämt anslag	68,850	—		
		oförändrat reservationsanslag.....	33,100	—		
163	50	13. Utsträckt undervisning i dekorativ konst vid konsthögskolan	—	2,000	101,950	2,000
<i>Musikaliska akademien.</i>						
166	—	14. Akademien: oförändrat bestämt anslag	78,635	—		
		oförändrat reservationsanslag	15,000	—	93,635	—
Säger för akademier m. m.			—	—	338,195	84,421

Sida.	Punkt.		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
E. Universiteten, den medicinska undervisningen m. m.						
Universitetskanslersexpeditionen.						
167	—	1. Expeditionen: oförändrat bestämt anslag	8,200	—	9,550	—
		oförändrat förslagsanslag, högst	1,350	—		
Uppsala universitet.						
167	51	2. Universitetsstaten, ökat anslag	865,84 2	—		
167	—	3. Akademiska sjukhuset, oförändrat förslags- anslag.....	10,000	—		
167	52	4. Lärare i symbolik	—	1,500		
168	53	5. Det praktisk-teologiska övningsinstitutet	—	300		
168	54	6. Ny- och ombyggnad vid akademiska sjukhuset i Uppsala	—	250,000		
181	55	7. Undervisningskurs i allmän kemi	—	3,500		
182	56	8. Materiell m. m. för hygieniska institutionen ...	—	5,000		
185	57	9. E. o. amanuens vid anatomiska institutionen ...	—	600		
185	58	10. Materiell för anatomiska institutionen	—	2,000		
185	59	11. Biträdande lärare i medicin	—	3,000		
186	60	12. Lärarkafterna i kirurgi.....	—	2,000		
186	61	13. Biträdande lärare i öron-, näs- och halsjukdomar	—	3,000		
194	62	14. Assistent vid akademiska sjukhusets i Uppsala röntgenavdelning	—	1,500		
195	63	15. Ny professur inom ämnesgruppen estetik, littera- turhistoria och konsthistoria (7,500 kronor) ...	—	—		
203	64	16. Universitetslektorer.....	—	9,000		
204	65	17. Lärarbiträde i ryska	—	—		
204	66	18. Psykologiska laboratoriet	—	1,000		
204	67	19. Pedagogiska seminariet och övningskolan	—	7,000		
204	68	20. Statistiska seminariet	—	750		
205	69	21. Övningarna vid kemiska institutionen	—	1,500		
205	70	22. Assistent vid meteorologiska observatoriet ...	—	2,000		
205	71	23. Assistent vid fysiska institutionen	—	1,500		
206	72	24. Driftkostnader för Klubbans biologiska station ...	—	2,200		
206	73	25. Disposition av arvodet till ritmästaren	—	—		
207	74	26. Undervisning i bokföring	—	600		
209	75	27. Ökat arbetsbiträde vid universitetsbiblioteket m. m. (3,800 kronor)	—	1,500		
215	76	28. Universitetsbiblioteket	—	10,000		
215	77	29. Universitetets årsskrift	—	5,000		
215	78	30. Tillfällig löneförbättring för gymnastikläraren och biträdande gymnastikläraren	—	1,160	875,842	315,610

Sida.	Punkt.		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
		<i>Lunds universitet.</i>				
216	79	31. Universitetsstaten, ökat anslag	734,866	—		
216	80	32. Lärare i symbolik	—	1,500		
217	81	33. Propedeutisk undervisningskurs för juris stude- rande	—	750		
217	82	34. Nybyggnad vid Malmöhus läns sjukvårdsinrätt- ningar i Lund	—	170,000		
217	82	(34.) Ny röntgenavdelning och nya polikliniklokaler m. m. vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund	—	100,000		
219	83	35. Undervisningskurs i allmän kemi	—	3,000		
219	84	36. Kostnadsfri propedeutisk undervisning i allmän kirurgi	—	2,500		
220	85	37. Biträdande lärare i medicin	—	3,000		
220	86	38. Föreståndare för röntgenlaboratoriet. Förestån- dare för polikliniken för öron-, näs- och hals- sjukdomar. Två amanuenser (4,000 kronor) ..	—	6,000		
229	87	39. Biträdande lärare i fysikalisk diagnostik	—	2,000		
238	88	40. Materiell för pediatrika kliniken laboratorium ..	—	500		
239	89	41. Biträdande lärare vid patologisk-anatomiska in- stitutionen	—	3,000		
244	90	42. Ortopedisk poliklinik	—	1,500		
245	91	43. Nya lokaler för historiska museet samt mynt- och medaljkabinettet m. m.	—	90,000		
245	92	44. Universitetslektorer	—	9,000		
246	93	45. Undervisning i slaviska språk	—	2,500		
246	94	46. Lärare i estetik samt litteratur- och konsthistoria ..	—	4,500		
247	95	47. Psykologiska laboratoriet	—	750		
247	96	48. Föreståndare för historiska museet m. m.	—	4,000		
248	97	49. Amanuens vid universitetets konstsamlingar	—	500		
248	98	50. Mekaniska arbeten vid fysiska institutionen	—	1,500		
252	99	51. Geologisk-mineralogiska institutionens materiell- anslag	—	1,000		
252	100	52. Lärarbefattning i entomologi m. m. (4,500 kronor) ..	—	—		
258	101	53. Materiell för geografiska institutionen	—	1,700		
260	102	54. Undervisning i bokföring	—	300		
261	103	55. Ny vaktmästartjänst vid universitetsbiblioteket (450 kronor)	—	—		
264	104	56. Universitetsbiblioteket	—	10,000		
264	105	57. Universitetets årsskrift	—	5,000		
265	106	58. Minnesskrift vid universitetets 250-årsjubileum ..	—	6,500		

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 1 saml.

Sida.	Punkt.		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
269	107	59. Inrättningen för gymnastik och fäktkonst	—	500		
270	108	60. Idrottsplats och idrottsmateriell m. m.	—	900	734,866	432,400
<i>Karolinska mediko-kirurgiska institutet.</i>						
270	109	61. Karolinska mediko-kirurgiska institutet: <i>ökat bestämt anslag</i>	261,985	—		
		<i>oförändrade reservationsanslag</i>	61,800	—		
271	—	62. Tandläkarinstitutet, <i>oförändrat förslagsanslag</i> , högst... ..	31,700	—		
271	110	63. Skrivbiträde åt rektor, biblioteksbiträde	—	1,500		
271	111	64. Undervisningskurser i allmän kemi	—	4,000		
272	112	65. Biträdande lärare i medicin och kirurgi m. m.	—	6,600		
272	113	66. Kvinnligt tekniskt biträde vid histologiska insti- tutionen (1,600 kronor)	—	—		
284	114	67. Vetenskapliga arbeten å ett patologiskt-anatomiskt laboratorium	—	2,400		
284	115	68. Röntgenarbeten vid serafimerlasarettet	—	7,500		
285	116	69. Undervisning och sjukvård vid de obstetriska och gynekologiska klinikerna	—	1,500		
285	117	70. Amanuens vid gynekologiska kliniken å Sabbats- berg	—	2,000		
286	118	71. Amanuens vid obstetriska kliniken å allmänna barnbördshuset	—	2,000		
286	119	72. Klinik och poliklinik för barnsjukdomar	—	7,075		
287	120	73. Amanuens vid kliniken för öron-, näs- och hals- sjukdomar	—	2,000		
287	121	74. Amanuenser vid syfilidologiska kliniken	—	3,000		
287	122	75. Tilläggsanslag för inköp av ett elektro-kardio- grafiskt instrumentarium	—	825		
289	123	76. Projektionsapparat och mikroskop för undervis- ningen i öron-, näs- och halssjukdomar m. m.	—	900		
291	124	77. Mikroskop för psykiatriska kliniken	—	2,600		
293	125	78. Täckande av brist i institutets materiellanslag...	—	25,500		
298	126	79. Överskridande av ett anslag vid tandläkarinsti- tutet	—	—	355,485	69,400
<i>Serafimerlasarettet.</i>						
300	—	80. Understöd och ersättningar, <i>oförändrat anslag</i>	120,000	—		
300	—	81. Inrättningen för sjukas behandling med elektri- citet, <i>oförändrat anslag</i>	750	—		

Sida.	Punkt.		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
300	127	82. Brist i serafimerlasarettets räkenskaper	—	9,523		
304	128	83. Anordnande av vattenklosetter vid serafimerlasaretted	—	28,000	120,750	37,523
<i>Gemensamma universitetsändamål.</i>						
304	129	84. Undervisning i epidemiologi	—	6,000		
305	130	85. Resestipendier åt universitetslärare	—	—		
305	131	86. Utgivande av anteckningar efter juridiska föreläsningar	—	4,500	—	10,500
<i>Farmaceutiska institutet.</i>						
308	—	87. Institutet, <i>oförändrat anslag</i>	—	—	57,900	—
<i>Barnhusen.</i>						
308	—	88. Allmänna barnhuset i Stockholm, <i>oförändrat anslag</i>	78,000	—		
308	—	89. Frimurarbarnhuset, <i>oförändrat anslag</i>	2,750	—		
308	—	90. Barnhusen i landsorten, <i>oförändrat anslag</i>	28,380	—	109,130	—
<i>Undervisningsanstalter för barnmorskor m. m.</i>						
308	—	91. Barnmorskeundervisningen och barnbördshusen, <i>oförändrat anslag</i>	63,533	—		
308	132	92. Fortbildningskurser för barnmorskor	—	1,400		
310	133	93. Allmänna barnbördshuset	—	91,000	63,533	92,400
Säger för universiteten, den medicinska undervisningen m. m.			—	—	2,327,056	957,833
F. Allmänna skolväsendet.						
<i>Det högre skolväsendet.</i>						
<i>Högre lärarinneseminariet.</i>						
314	—	1. Högre lärarinneseminariet, <i>oförändrat anslag</i>	76,350	—		
314	134	2. Uppehållande av hushållsskolans verksamhet, arvoden åt extra ordinarie lärarpersonal m. m.	—	35,750		

Sida.	Punkt.		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
315	135	3. Tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid högre lärarinneseminarier	—	12,000	76,350	47,750
		Statens läroverk.				
315	136	4. Allmänna läroverken, <i>ökad reservationsanslag</i> ...	5,943,989	—		
317	137	5. Amanuens hos läroverksöverstyrelsen.....	—	1,500		
317	138	6. Inspektion och sakkunnigt biträde inom läro- verksöverstyrelsen i fråga om fysisk uppfostran m. m.	—	5,000		
317	139	7. Vaktmästarbiträde hos läroverksöverstyrelsen ...	—	1,000		
318	140	8. Lokal åt läroverksöverstyrelsen	—	8,000		
319	141	9. Södertälje samskolas fortsatta utbildning till real- skola för gossar (1,500 kronor).....	—	—		
321	142	10. Nya lärartjänster (20,000 kronor)	—	—		
327	143	11. Indragning av Badelunda prebendepastorat (1,732 kronor)	—	—		
327	144	12. Tillfällig löneförbättring åt lärare vid de all- männa läroverken.....	—	850,000		
331	—	13. Understöd åt extra ordinarie lärare vid de all- männa läroverken under förfall på grund av sjukdom, <i>oförändrat förslagsanslag</i>	5,000	—		
331	145	14. Extra och vikarierande ämneslärare	—	350,000		
333	—	15. Undervisning i slöjd, <i>oförändrat förslagsanslag</i>	28,000	—		
333	146	16. Extra arvoden åt teckningslärare	—	29,000		
335	147	17. Extra arvoden åt musiklärare	—	7,000		
336	148	18. Ersättning åt skolläkare.....	—	26,000		
337	149	19. Provårskurser i Göteborg	—	11,950	5,976,989	1,289,450
		Privatläroverk.				
341	—	20. Enskilda mellanskolor, <i>oförändrat anslag</i>	70,000	—		
341	—	21. Högre flickskolor, <i>oförändrat anslag</i>	400,000	—		
341	—	22. Högre goss- och samskolor, <i>oförändrat anslag</i>	190,000	—		
341	—	23. Enskilda lärarinneseminarier, <i>oförändrat anslag</i>	30,000	—		
341	—	24. Lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, <i>oförändrat förslags- anslag</i>	280,000	—		
341	—	25. Bidrag till de statsunderstödda enskilda läro- anstaltarnas vikariatskassa, <i>oförändrat förslags- anslag</i>	12,000	—		
341	150	26. Tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken	—	310,000		

Sida.	Punkt.		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
342	151	27. Nybyggnad åt fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala	—	5,000		
343	152	28. Utbildningskurser för lärarinnor i huslig ekonomi	—	31,600		
345	153	29. Understöd till läroanstalter för utbildande av lärarinnor i handarbete	—	11,100		
346	154	30. Resestipendier åt lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter	—	—		
346	155	31. Resestipendier och studieunderstöd åt skolkökslärarinnor	—	—	982,000	357,700
		Kommunala mellanskolor.				
347	156	32. Kommunala mellanskolor, ökat förslagsanslag...	340,000	—		
349	157	33. Undervisning i slöjd vid kommunala mellanskolor, nytt förslagsanslag	2,000	—		
352	158	34. Tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor	—	35,000		
353	159	35. Resestipendier åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor	—	—	342,000	35,000
		Folkundervisningen.				
		Folkskolöverstyrelsen.				
353	160	36. Folkskolöverstyrelsen, ökat anslag	95,575	—		
353	161	37. Nya tjänster hos folkskolöverstyrelsen (11,500 kronor)	—	—		
365	162	38. Förste bibliotekskonsulent på ordinarie stat (6,175 kronor)	—	—		
372	163	39. Extra ledamot hos folkskolöverstyrelsen	—	7,000		
376	164	40. Byggnadssakkunnigt biträde hos folkskolöverstyrelsen	—	3,500		
383	165	41. Amanuens m. m. hos folkskolöverstyrelsen	—	11,150		
386	166	42. Lokal åt folkskolöverstyrelsen	—	8,000	95,575	29,650
		Lärarutbildning.				
		Folkskoleseminarier.				
388	167	43. Folkskoleseminarierna, ökat anslag	857,525	—		
394	—	(43.) Utvidgning av övningsskolan vid folkskoleseminariet i Göteborg (4,430 kronor)	—	6,875		
		44. Stipendier för seminarieelever, oförändrat anslag	150,225	—		

Sida.	Punkt.		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
394	168	45. Brist i folkskoleseminariernas stater	—	30,000		
398	169	46. Studentkurser och parallellavdelningar vid vissa folkskoleseminarier	—	228,910		
416	—	47. Bidrag till avlönande av vikarie under övnings- lärares vid folkskoleseminarium sjukdom, <i>oför- ändrat förslagsanslag</i>	4,000	—		
416	170	48. Folkskoleseminariets i Lund nybyggnad	—	97,000		
418	171	49. Inredning och möblering av nybyggnaden vid folkskoleseminariet i Lund m. m.	—	50,000		
424	172	50. Nybyggnads- och omändringsarbeten vid folk- skoleseminariet i Luleå	—	125,460		
425	173	51. Underhåll av trädgården vid folkskoleseminariet i Luleå	—	1,500		
426	174	52. Hyresbidrag till rektorer vid vissa folkskole- seminarier	—	6,200		
427	175	53. Förhyrande av vissa lokaler för folkskolesemi- narierna i Linköping och Umeå m. m.	—	8,265		
428	176	54. Ateneums folkskoleseminarium	—	6,300		
429	177	55. Göteborgs kvinnliga folkskoleseminarium	—	6,300		
430	178	56. Seminarielärares studiebesök vid folkskolor	—	3,000		
436	179	57. Tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid folkskoleseminarierna	—	195,000	1,011,750	764,810
Småskoleseminarier.						
436	—	58. Avlöningsbidrag till lärare vid småskolesemina- rier, <i>oförändrat förslagsanslag</i>	48,000	—		
436	180	59. Tillfällig löneförbättring åt lärare vid småskole- seminarier	—	15,000		
438	—	60. Bidrag till avlönande av vikarie för lärare vid småskoleseminarium, <i>oförändrat förslags- anslag</i>	2,000	—	50,000	15,000
Anordningar för lärares fortbildning.						
438	181	61. Fortbildningskurser för lärare i folkskolor och småskolor	—	64,600		
460	182	62. Resestipendier åt lärare vid folkskoleseminarier	—	—		
461	183	63. Resestipendier åt lärare vid högre folkskolor	—	—		
461	184	64. Resestipendier åt lärare vid folkskolor	—	—		
461	185	65. Resestipendier åt lärare vid småskolor m. m.	—	—	—	64,600

Sida.	Punkt.		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
		Folkskolinspektionen.				
462	—	66. Avlöning m. m. åt folkskolinspektörer, <i>oförändrat förslagsanslag</i>	157,000	—		
462	—	67. Resekostnadsersättning åt folkskolinspektörer, <i>oförändrat förslagsanslag</i>	93,000	—	250,000	—
		Folk- och småskolor.				
462	186	68. Lönetillskott åt lärare vid folkskolor och små- skolor, <i>ökat förslagsanslag</i>	17,440,000	—		
464	187	69. Tillfällig löneförbättring åt lärare vid folkskolor och småskolor	—	6,000,000		
477	—	70. Avlöningsbidrag till sjukvikarier för lärare vid folk- och småskolor, <i>oförändrat förslags- anslag</i>	282,000	—		
477	—	71. Befrämjande av folkundervisningen bland de i rikets nordligaste trakter bosatta finnar, <i>oför- ändrat förslagsanslag</i>	225,000	—		
477	—	72. Lappmarks ecklesiastikverk, folkbildningsändamål, <i>oförändrat förslagsanslag</i>	80,000	—		
478	188	73. Upphjälpande av skolväsendet inom vissa lapp- marksförsamlingar.....	—	23,000		
482	189	74. Upphjälpande av skolväsendet inom Hotagens och Frostvikens församlingar.....	—	3,000		
483	190	75. Svensk undervisning för svenska barn i utlandet	—	5,400		
486	191	76. Undervisning i manlig slöjd, <i>ökat förslagsanslag</i>	500,000	—		
487	192	77. Undervisning i kvinnlig slöjd, <i>ökat förslagsanslag</i>	370,000	—		
487	—	78. Undervisning i huslig ekonomi, <i>oförändrat för- slagsanslag</i>	140,000	—		
487	—	79. Undervisningsmateriell m. m. för folkskolor, <i>oförändrat reservationsanslag</i>	30,000	—	19,067,000	6,031,400
487	193	80. Understödjande av folkskolebarns ferie- och studieresor, <i>ökat förslagsanslag</i>	—	—	70,000	—
		Fortsättningskolor.				
489	—	81. Understöd för avlöande av lärare vid fortsätt- ningsskola, <i>oförändrat förslagsanslag</i>	—	—	163,000	—
		Högre folkskolor.				
489	194	82. Understöd åt högre folkskolor, <i>ökat förslags- anslag</i>	157,000	—		
490	195	83. Tillfällig löneförbättring åt lärare vid högre folk- skolor	—	44,000		

Sida.	Punkt.		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
494	—	84. Anordnande av slöjd i högre folkskolor, <i>oförändrat förslagsanslag</i>	8,500	—		
494	—	85. Bidrag till avlönande av vikarie för lärare vid högre folkskola, <i>oförändrat förslagsanslag</i> ...	2,000	—		
494	—	86. Sällskapet för folkundervisningens befrämjande, <i>oförändrat anslag</i>	4,500	—	172,000	44,000
		Folkhögskolor.				
494	196	87. Understöd åt folkhögskolor, <i>ökat förslagsanslag</i>	460,000	—		
494	197	88. Stipendier åt elever vid folkhögskolor, <i>ökat anslag</i>	140,000	—		
500	198	89. Tillfällig löneförbättring åt lärare vid folkhögskolor	—	50,000	600,000	50,000
		Säger för allmänna skolväsendet	—	—	28,856,664	8,729,360
		G. Folkbildningsåtgärder i övrigt.				
		<i>Folkbibliotek.</i>				
501	—	1. Understöd åt folkbibliotek, <i>oförändrat förslagsanslag</i>	—	—	170,000	—
501	199	2. Biträde åt bibliotekskonsulenterna	—	—	—	—
		<i>Populärvetenskapliga föreläsningar.</i>				
503	200	3. Populärvetenskapliga föreläsningar	—	192,000		
505	201	4. Sommarkurser i Stockholm	—	4,000		
506	202	5. Populära föreläsningskurser, anordnade från universiteten i Uppsala och Lund	—	7,000	—	203,000
		<i>Nykterhetsundervisning.</i>				
508	203	6. Upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande	—	—	—	118,400
		<i>Musikföreställningar för allmänheten.</i>				
510	204	7. Musikföreställningar för allmänheten	—	—	—	42,000
		Säger för folkbildningsåtgärder i övrigt	—	—	170,000	363,400
		H. Abnormundervisningen.				
513	—	1. Befrämjande av dövstumundervisningen, <i>oförändrat förslagsanslag</i>	—	—	200,000	—

Sida.	Punkt.		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
513	—	2. Kyrklig själavård åt dövstumma, <i>oförändrat förslagsanslag</i> , högst	—	—	14,000	—
513	205	3. Ordbok för dövstumma	—	—	—	1,000
514	206	4. Tidning för dövstumma	—	—	—	500
515	—	5. Institutet och förskolan för blindas & Tomtebodas, <i>oförändrat anslag</i>	—	—	78,200	—
515	207	6. Täckande av brist i staten för institutet och för- skolan för blindas & Tomtebodas	—	—	—	29,410
520	—	7. Bekostande av elevers vid institutet och för- skolan för blindas & Tomtebodas ävensom åtföl- jande vårdares resor å statens järnvägar, <i>oför- ändrat förslagsanslag</i>	—	—	2,000	—
520	—	8. Förskolan för blindas i Växjö, <i>oförändrat anslag</i>	—	—	14,800	—
520	—	9. Hantverksskolan i Kristinehamn för blindas, <i>oför- ändrade anslag</i>	—	—	20,000	—
521	208	10. Tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid blindundervisningsanstalterna	—	—	—	7,500
523	—	11. Bidrag till avlönande av vikarier för lärare vid blindundervisningsanstalter, <i>oförändrat för- slagsanslag</i>	—	—	1,200	—
523	209	12. Tryckning av blindskrifter	—	—	—	5,000
526	210	13. Understöd åt blindlärares elever och reseunderstöd åt blindlärares	—	—	—	1,200
527	211	14. De blindas förening	—	—	—	35,000
528	212	15. Vårdanstalt för blindas med komplicerat lyte	—	—	—	100,000
530	213	16. Hyresbidrag åt drottning Sofias stiftelse	—	—	—	5,000
530	214	17. Resestipendier åt abnormlärares	—	—	—	—
531	—	18. Uppfostringsanstalter för vanartade och i sedligt avseende försummade barn, <i>oförändrat för- slagsanslag</i>	—	—	70,000	—
		Säger för abnormundervisningen	—	—	400,200	184,610
I. Den tekniska undervisningen.						
532	215	1. De tekniska läroverken, <i>ökat anslag</i>	—	—	799,675	—
532	216	2. Tekniska högskolan (ny professur 7,500 kronor)	—	—	—	94,175
564	217	3. Laboratoriebyggnad m. m. för tekniska högsko- lans fackskola för kemisk teknologi	—	—	—	500,000
565	218	4. Chalmers tekniska institut (ny vaktmästarbefatt- ning 1,050 kronor)	—	—	—	43,000
579	219	5. Uppehållande av verksamheten vid tekniska sko- lan i Stockholm	—	—	—	17,325

Sida.	Punkt.		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
580	220	6. Provisorisk lönereglering vid tekniska skolan i Stockholm	—	—	—	4,600
581	221	7. Tekniska elementarskolan i Norrköping	—	—	—	6,750
582	222	8. Tekniska elementarskolan i Malmö	—	—	—	25,900
586	223	9. Tekniska elementarskolan i Örebro (nya lektorsbefattningar 8,000 kronor)	—	—	—	44,410
607	224	10. Täckande av brist i staten för tekniska elementarskolan i Örebro	—	—	—	2,010
611	225	11. Tekniska elementarskolan i Borås	—	—	—	6,050
614	226	12. Tekniska elementarskolan i Härnösand	—	—	—	7,050
616	227	13. Tillfällig löneförbättring åt lärarna vid de tekniska elementarskolorna	—	—	—	14,000
616	228	14. Tekniska skolan i Eskilstuna	—	—	—	1,337
617	229	15. Slöjdföreningens i Göteborg skola	—	—	—	30,000
618	230	16. Lägre tekniska yrkesskolor	—	—	—	140,000
618	231	17. Resestipendier åt föreståndare och facklärare vid lägre tekniska läroanstalter... ..	—	—	—	—
		Säger för den tekniska undervisningen	—	—	799,675	336,607
		J. Åtgärder för fysisk utbildning.				
619	—	1. Gymnastiska centralinstitutet, <i>oförändrat anslag</i>	—	—	39,650	—
619	232	2. Tillfällig avlöningsförbättring för personal vid gymnastiska centralinstitutet	—	—	—	9,700
624	233	3. Täckande av brist i gymnastiska centralinstitutets räkenskaper	—	—	—	5,023
627	234	4. Uppehållande av gymnastiska centralinstitutets verksamhet	—	—	—	8,700
628	235	5. Skrivbiträde vid gymnastiska centralinstitutet ...	—	—	—	700
631	236	6. Kvinnlig poliklinik vid gymnastiska centralinstitutet	—	—	—	500
632	237	7. Inköp av litteratur m. m. vid gymnastiska centralinstitutet	—	—	—	600
633	238	8. Understödjande av idrotten	—	—	—	75,000
638	239	9. Understödjande av skididrotten bland ungdomen	—	—	—	—
		Säger för åtgärder för fysisk utbildning	—	—	39,650	100,223
		K. Understöd åt vetenskap, vitterhet och konst m. m.				
639	240	1. Svenska fornskriftsällskapet	—	—	—	2,000
639	241	2. Samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinaviens historia	—	—	—	1,000

Sida.	Punkt.		Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.	Ordinarie anslag. Kronor.	Extra ordinarie anslag. Kronor.
640	242	3. Svenska vitterhetssamfundet	—	—	—	3,000
641	243	4. Medicinska tidskrifter	—	—	—	5,000
643	244	5. Tidskriften Acta mathematica	—	—	—	3,000
644	245	6. Tidskriften Sfinx	—	—	—	1,200
645	246	7. Tidskrift för landsmål	—	—	—	5,000
645	247	8. Undersökning av svenska folkmål	—	—	—	8,000
650	248	9. Undersökning m. m. av sydsvenska bygdemål ...	—	—	—	2,000
655	249	10. Insamling av svenska folkminnen	—	—	—	4,500
656	250	11. Vetenskaplig undersökning av ortnamn	—	—	—	4,000
659	251	12. Verket »Sveriges kyrkor, konsthistoriskt inven- tarium»	—	—	—	10,000
662	252	13. Föreningen Pietas	—	—	—	3,000
663	253	14. Statistiska tabeller över Öresundstullen	—	—	—	1,500
664	254	15. Forskningsarbete vid utländska biologiska sta- tioner	—	—	—	—
664	255	16. Resestipendier åt journalister	—	—	—	4,000
665	256	17. Understöd åt inhemska skönlitterära författare...	—	—	—	10,000
666	257	18. Antarktisk expedition	—	—	—	—
667	258	19. Rasbiologiska undersökningar	—	—	—	6,000
667	—	20. Resestipendier samt läroböckers, tidskrifters och lärdas verks utgivande, <i>oförändrat reservations- anslag</i>	—	—	45,000	—
		Säger för understöd åt vetenskap, vitterhet och konst m. m.	—	—	45,000	73,200
L. Diverse.						
668	—	1. Ålderstillägg, <i>oförändrat förslagsanslag</i>	—	—	150,000	—
668	259	2. Extra lönetillägg	—	—	—	5,000
668	260	3. Lönereglering åt vissa vaktmästare m. fl., <i>nytt anslag</i>	—	—	21,000	—
668	261	4. Rese- och traktamentspenningar, <i>ökat förslags- anslag</i>	—	—	65,000	—
669	—	5. Skrivmaterialier och expenser, ved m. m. (därav till domkapitlens expeditioner högst 12,000 kronor), <i>oförändrat förslagsanslag</i>	—	—	100,000	—
669	—	6. Extra utgifter, <i>oförändrat reservationsanslag</i> ...	—	—	28,000	—
669	262	7. Ersättning för förskott	—	—	—	179,875
672	263	8. Tryckningskostnader, <i>minskat förslagsanslag</i> ...	—	—	25,044	—
		Säger för diverse	—	—	389,044	184,875
		Summa	—	—	36,591,200	11,968,900

BIHANG
TILL
RIKSDAGENS PROTOKOLL
VID
LAGTIMA RIKSDAGEN I STOCKHOLM
ÅR 1917.

FÖRSTA SAMLINGEN.

FÖRSTA BANDET. V.

Bilagor till Kungl. Maj:ts proposition Nr 1 angående statsverkets tillstånd och behov:
nionde och tionde huvudtitlarna m. m. samt utgifter för kapitalökning.

Nionde huvudtiteln.

*Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 13
januari 1917.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet friherre Beck-Friis, anhöll att få anmäla de frågor, som tillhörde regleringen av riksstatens nionde huvudtitel för år 1918, samt yttrade:

Under nionde huvudtiteln upptagas anslagstitlarna såsom de torde böra förekomma i riksstaten, därvid jag även i behörig ordning angiver de ordinarie anslag, beträffande vilka jag icke har någon förändring att föreslå.

A. **Departementet.**

1. Departementschefen, *oförändrat ordinarie anslag* kronor 17,000.

2. **Departementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli.**

[1.]
Jordbruks-
departementets
avdelning av
Kungl. Maj:ts
kansli.
(ordinarie
anslag.)

I riksstaten för år 1917 upptages det ordinarie anslaget till jordbruksdepartementets avdelning av Kungl. Maj:ts kansli med ett belopp av 59,300 kronor. Dessutom äro anvisade å extra stat anslag till provisorisk lönerreglering för befattningshavare i jordbruksdepartementet, till anställande av en extra kanslisekreterare samt till extra föredragande m. m. Dessa extra anslag uppgå tillhopa till 15,810 kronor.

Från lönerregleringskommittén är, såsom chefen för justitiedepartementet förut i dag omnämnt, att snart förvänta förslag angående definitiv lönerreglering för Kungl. Maj:ts kansli, och torde med anledning därav proposition komma att avlätas till den nu sammanträdande riksdagen. Sedan jag från nämnda kommitté erhållit uppgift å det ungefärliga belopp, varå, så vitt nu kunde bedömas, departementets stat enligt kommitténs förslag syntes skola sluta, har jag funnit, att ett belopp av 123,000 kronor nu torde böra för detta ändamål beräknas i förslaget till riksstat för år 1918. De extra anslagen skulle då bliva obehövlige.

I enlighet härmed hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på den proposition angående lönerreglering för Kungl. Maj:ts kansli, som Kungl. Maj:t må komma att avlåta till riksdagen, i ordinarie anslaget till jordbruksdepartementets avdelning av nämnda kansli beräkna en förhöjning från kronor 59,300
med » 63,700
till » 123,000.

B. Lantbruksstyrelsen.**1. Lantbruksstyrelsen.**

I sitt betänkande den 14 oktober 1914 hava egnahemssakkunniga föreslagit, att den centrala ledningen av egnahemsrörelsen och vad därmed sammanhänger skulle förläggas till lantbruksstyrelsen, varest för sådant ändamål skulle anställas en egnahemsinspektör. En av de sakkunniga har ansett den härigenom erhållna ökningen i styrelsens arbetskrafter otillräcklig och i avgiven reservation förordat inrättande inom styrelsen av en ny byrå för egnahemsärenden m. m. En annan av de sakkunniga har reservationsvis framlagt förslag om inrättandet av ett nytt centralorgan, en central egnahemskommission. I de över betänkandet avgivna yttrandena har i allmänhet förslaget om inrättande av en ny byrå inom lantbruksstyrelsen förordats, jämväl av nämnda styrelse själv. Då jag för egen del anser sistnämnda utväg böra åtminstone för närvarande användas, hemställde jag den 27 oktober 1916, att Kungl. Maj:t måtte anbefalla löneregleringskommittén att avgiva utlåtande angående de förändringar i lantbruksstyrelsens organisation och stat, som skulle behöva föranledas av en sådan anordning. Då emellertid vissa andra på lantbruksstyrelsens organisation inverkan de spörsmål samtidigt borde lösas, såsom om statskonsulenternas ställning till styrelsen, dessas avlöning, uppförande å ordinarie stat av vissa skrivbiträden och en hos styrelsen anställd extra tjänsteman m. m., samt då vid omorganisationen möjligen ändringar borde vidtagas även i andra hänseenden, ansåg jag, att lantbruksstyrelsens organisationsfråga borde av kommittén företagas till utredning i hela dess vidd. Vad jag sålunda hemställt blev av Kungl. Maj:t bifallet.

Jag hade hoppats, att det sålunda från löneregleringskommittén infordrade förslaget skulle kunna hinna avlämnas i så god tid, att ärendet kunde bli föremål för proposition till den nu sammanträdande riksdagen. Emellertid har jag numera inhämtat, att på grund av andra viktiga och brådskande utredningar detta icke blir möjligt. Att av denna anledning längre uppskjuta med framläggandet av proposition i den viktiga egnahemsfrågan kan jag emellertid icke tillstyrka, utan har för avsikt att under riksdagens lopp underställa Eders Kungl. Maj:t förslag till dylik proposition. Då det enligt min mening är nödvändigt, att en särskild central myndighet för egnahemsärenden inrättas i samband med de öv-

Lantbruks-
styrelsen.
(ordinarie
anslag.)

riga förändringar jag har för avsikt att föreslå på egnahemsfrågans område, har jag tänkt mig, att i avvaktan på löneregleringskommitténs förslag till definitiv omorganisation av lantbruksstyrelsen en byrå å extra stat skulle provisoriskt upprättas i denna styrelse för år 1918.

Vid sådant förhållande bör det nuvarande ordinarie anslaget till lantbruksstyrelsen bibehållas oförändrat och de anslag, som i övrigt må finnas böra utgå till lantbruksstyrelsen, anvisas å extra stat.

På grund härav upptages här anslaget till lantbruksstyrelsen såsom *oförändrat ordinarie anslag* kronor 79,900.

2. Extra byrå i lantbruksstyrelsen.

[2.] Såsom jag härovan anført synes mig en byrå för egnahemsärenden m. m. böra för år 1918 inrättas inom lantbruksstyrelsen. Med framläggande av förslag rörande byråns sammansättning och kostnaderna för byrån torde emellertid böra anstå, till dess propositionen i själva egnahemsfrågan utarbetats. För beräkning av visst kostnadsbelopp i förslaget till riksstat har verkställts en preliminär kalkyl, som utvisat, att ett belopp av 17,000 kronor torde vara lämpligt.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på den särskilda proposition angående anslag till en extra byrå i lantbruksstyrelsen, som Kungl. Maj:t må komma att avlåta till riksdagen, för detta ändamål å *extra stat* för år 1918 beräkna ett belopp av kronor 17,000.

3. Ingenjörbiträden hos lantbruksstyrelsen.

[3.] Å lantbruksstyrelsens stat är till ingenjörbiträden å den agrikulturtekniska avdelningen upptagen en anslagspost å 10,000 kronor. Till grund för anslagspostens beräkning till detta belopp låg lantbruksstyrelsens skrivelse den 30 december 1913, vari anfördes, att vattenavledningsärendenas överflyttning till styrelsen borde föranleda, att i avlöningsstaten för lantbruksstyrelsen upptoges månatliga arvoden för agrikulturtekniska biträden till följande belopp: åt extra lantbruksingenjör 250 kronor, åt lantbruksstipendiat, som fullgjort alla för lantbruksingenjörskompetens erforderliga villkor, 250 kronor, åt lantbruksstipendiat, som verkställt den på agrikulturtekniska avdelningen föreskrivna tjänstgöringen, 200 kronor, åt lantbruksstipendiat, som fullgjorde sist omnämnda tjänstgöring, 150

kronor samt slutligen åt andra extra tekniska biträden, som kunde behöva tillfälligtvis anlitas, 300 kronor. Dessa årliga kostnader för ingenjörbiträden inom lantbruksstyrelsen kunde sammanställas på följande sätt: [3.]

	antal månader	arvode pr månad kronor	summa kronor
extra lantbruksingenjörer	12	250	3,000
lantbruksstipendiater	8	200	1,600
d:o	6	150	900
extra ingenjörer	10	300	3,000
		summa	8,500
kvinnligt ingenjörbiträde			1,500
		tillhopa	10,000.

Redan under år 1915 visade sig detta anslag otillräckligt, men någon åtgärd för beredande av ökade medel kunde ej då av Kungl. Maj:t vidtagas.

I skrivelse den 9 oktober 1915 gjorde därpå lantbruksstyrelsen framställning om beredande av ökade medel för anställande av ingenjörbiträden under åren 1916 och 1917 samt framhöll därvid, att vid anslagspostens beräkning till 10,000 kronor hade förutsatts, att odlingslånefonden skulle komma att utgöra 1,000,000 kronor, allmänna avdikningsanslaget 450,000 kronor och norrländska avdikningsanslaget 1,100,000 kronor. Dessutom hade beräkningarna grundats därpå, att personer med nödig agrikulturteknisk sakkunskap och med viss vana att biträda vid granskningsarbetena i lantbruksstyrelsen skulle stå att finna bland de under styrelsen lydande tjänstemännen. Främst bland dessa skulle då extra lantbruksingenjörerna och de i tjänsten mera utbildade lantbruksstipendiaterna tagas i anspråk och inkallas till tjänstgöring hos styrelsen. Av lantbruksstipendiaterna skulle i regel endast sådana inkallas, vilka fullgjort ej allenast alla för en lantbruksingenjör erforderliga tjänstgöringsskyldigheter på distrikten utan även den för lantbruksingenjörer föreskrivna praktiska tjänstgöringen vid vattenbyggnadsarbeten.

Emellertid hade norrländska avdikningsanslaget ökats och de påräknade förutsättningarna för användandet av extra lantbruksingenjörer och lantbruksstipendiater hade icke inträffat, i det att under åren 1916 och 1917 på grund av skärpta kompetensfordringar samtliga fyra extra lantbruksingenjörsbefattningar syntes komma att bli obesatta samt icke heller någon av lantbruksstipendiaterna hinna bli så utbildad,

[3.] att han kunde utföra det i styrelsen erforderliga granskningsarbetet på sådant sätt, som för sådana granskare blivit beräknat vid statförslaget upprättande. Av dessa skäl måste granskningsarbete i ökad omfattning anförtros åt extra ingenjörer. Arvodet åt två sådana, sedan några år anställda ingenjörer måste emellertid höjas från 300 kronor till 333 kronor 33 öre i månaden eller 4,000 kronor för helt år.

De medel, som för anställande av ingenjörbiträde å agrikulturtekniska avdelningen i lantbruksstyrelsen behövdes för vartdera av åren 1916 och 1917, syntes därför enligt lantbruksstyrelsens mening böra beräknas sålunda:

Två tillfälliga redan inövade extra ingenjörer, vardera med	
årligt arvode av 4,000 kronor	kronor 8,000
lantbruksstipendiat, arvoden	» 2,400
ytterligare ingenjörbiträden, arvoden	» 3,100
kvinnligt biträde	» 1,500

Summa kronor 15,000.

Härvid borde anmärkas, att, därest de avdikningsanslag, som kunde komma att beviljas, bleve större eller mindre än styrelsen beräknat, de medel, som erfordrades för anställande av ingenjörbiträden, då ock borde lämpas i förhållande till storleken av avdikningsanslagen.

Då, som ovan nämnts, i staten för lantbruksstyrelsen finnes för ifrågavarande ändamål upptaget ett belopp av 10,000 kronor, erfordrades för samma ändamål ytterligare 5,000 kronor om året.

Då jag den 14 januari 1916 anmälde denna lantbruksstyrelsens skrivelse, erinrade jag, att från odlingslånefonden borde för vartdera av åren 1916 och 1917 beräknas 1,000,000 kronor, att å allmänna avdikningsanslaget skulle, under förutsättning att ett anslag av 250,000 kronor för år 1917 beviljades av riksdagen, för bägge de nämnda åren bliva tillgängliga tillhopa omkring 780,000 kronor, att å norrländska avdikningsanslaget förefunnas för år 1916 en tillgång av 1,600,640 kronor samt att jag ämnade hemställa, att för sistnämnda anslag måtte för år 1917 av riksdagen begäras 1,500,000 kronor. Med hänsyn till den sålunda inträdda ökningen i norrländska avdikningsanslaget samt de av lantbruksstyrelsen anförda förhållandena beträffande extra lantbruksingenjörer och lantbruksstipendiat fann jag mig böra tillstyrka lantbruksstyrelsens förslag, att av riksdagen skulle å 1917 års stat begäras 10,000 kronor för anställande av ytterligare ingenjörbiträden hos lantbruksstyrelsen, varav 5,000 kronor borde få utgå förskottsvis under år 1916. Kungl. Maj:ts i enlighet härmed avfattade förslag bifölls av riksdagen.

Det av Kungl. Maj:t begärda beloppet, 250,000 kronor, till allmänna avdikningsanslaget för år 1917 beviljades av riksdagen. I fråga om norrländska avdikningsanslaget överensstämde däremot riksdagens beslut ej med Kungl. Maj:ts förslag. På grund av enskild motion höjde nämligen riksdagen detta anslag för år 1917 till 1,900,000 kronor.

Med anledning av denna höjning anbefallde Kungl. Maj:t den 21 juni 1916 lantbruksstyrelsen att verkställa utredning, huruvida och i vad mån de till styrelsens förfogande för år 1917 stående arbetskrafter för granskning av arbetsplaner m. m. behövde förstärkas för att det sålunda av riksdagen anvisade högre beloppet av norrländska avdikningsanslaget måtte kunna under samma år av Kungl. Maj:t anvisas.

I skrivelse den 21 oktober 1916 har nu lantbruksstyrelsen gjort framställning om anvisande av dels ökade medel för anställande av ingenjörbiträden under år 1917 dels medel för dylika biträdens anställande under år 1918. Styrelsen har därvid meddelat, att hela det för år 1916 för sådant ändamål disponibla beloppet, 15,000 kronor, syntes komma att bli förbrukat under året, samt vidare anfört följande:

»Av skäl, som i ovan åberopade underdåniga skrivelse den 9 oktober 1915 framhållits, måste hos styrelsen huvudsakligast tillfälliga ingenjörbiträden anlitas. Dessa hava icke utsikt till befordran att antagas på stat vare sig i lantbruksstyrelsen eller såsom lantbruksingenjörer. Dugliga och inom särskilt arbetsområde uppövade ingenjörer betinga, isynnerhet numera, sedan levnadsomkostnaderna blivit så ökade, som på sista tiden skett, arvoden uppgående till mellan 4,000 och 5,000 kronor om året. Det maximiarvode av 4,000 kronor om året, som för sådana ingenjörer beräknades enligt här förut åberopade underdåniga skrivelse av den 9 oktober 1915, synes nu vara för nya biträdens anställande otillräckligt. Årsarvode för sådana tillfälliga ingenjörer måste lantbruksstyrelsen vara beredd att öka till 4,500 kronor. I den mån övade och dugliga arbetskrafter ersättas med mindre övade och mindre dugliga sådana, kunna väl arvoden för de senare nedsättas, men antalet biträden måste då ökas och större svårigheter kunna under sådana förhållanden möta att få ett skyndsamt och gott arbete till stånd.

Med de förbättrade villkor för erhållande av statsmedel till avdikningar och dylikt, som från och med år 1917 bli gällande, komma helt visst under år 1917 och framdeles så många ansökningar och förslag att till lantbruksstyrelsen inlämnas, att såväl hela odlingslånefonden, 1,000,000 kronor, som ock hela norrländska avdikningsanslaget, 1,900,000 kronor, samt tillgängliga delen av allmänna avdikningsanslaget, den senare för år 1917 uppgående till något över 500,000 kronor, bli till fullo utnyttjade, dock under förutsättning att tillräckliga arbetskrafter bli i lantbruksstyrelsen tillgängliga för dylika ärendens slutliga beredande och expediering.

Till lantbruksstyrelsen hava i år vidare inkommit remisser från Eders Kungl. Maj:t och från ämbetsverk angående frågor i vattenmål, exempelvis angående sjön Siljans reglering, angående överbyggande av kungsådran i Ljungan vid Ljungaverken, avgående allmän flottleds inrättande i Torpaån, angående sjön Immeln's reglering m. fl. En skyndsam behandling av dessa ärenden torde vara önskvärd. Av brist

[3.] på arbetskrafter hava sådana ärendens behandling emellertid måst fördröjas. På förhand kan ej beräknas, i vilken omfattning dylika ärenden skola inkomma. Nödiga arbetskrafter till sådana frågors handläggning kunna därför ej heller på förhand noggrant bestämmas. För att i möjligaste mån avhjälpa olägenheter genom fördröjd handläggning av sådana ärenden, synes anslaget till biträden böra beräknas så stort, att det må kunna förslå, även om oförutsedda anspråk i förberörda avseende komma att ställas å arbetena inom lantbruksstyrelsen.

Utöver de arbetskrafter, som för år 1917 beräknats, enligt vad lantbruksstyrelsen i sin förut åberopade underdåniga skrivelse den 9 oktober 1915 framhållit, skulle till följd av ökningen av norrländska avdikningsanslaget samt med hänsyn dels till storleken av återstående delen av allmänna avdikningsanslaget och dels till ännu ej medhunnna utredningar, som av Eders Kungl. Maj:t redan anbefallts, och till utredningar, som kunna vara att förvänta, ytterligare ett s. k. kvalificerat ingenjörbiträde erfordras, och beräknas detta för ett årsarvode av högst 4,500 kronor. Desutom torde för oförutsedda fall ett ytterligare belopp böra beräknas erforderligt. Detta belopp synes för slutsummans avjämnande böra sättas till 500 kronor.

Utgående från det förslag, som i oftanämnda underdåniga skrivelse av den 9 oktober 1915 från lantbruksstyrelsen framstälts, skulle de medel, som för anställande av ingenjörbiträden å agrikulturtekniska avdelningen i lantbruksstyrelsen behövas för år 1917, böra beräknas sålunda:

tillfälliga, redan inövade extra ingenjörer	kronor 8,000: —	
lantbruksstipendiater, arvoden	» 2,400: —	
ytterligare ingenjörbiträden, d:o	» 3,100: —	
kvinnligt ingenjörbiträde	» 1,500: —	15,000: —
tillfälligt, kvalificerat extra ingenjörbiträde	kronor 4,500: —	
samt för oförutsedda fall	» 500: —	5,000: —
		Summa kronor 20,000: —.

Utöver de redan beviljade medlen för ifrågavarande ändamål beräknas sålunda ytterligare 5,000 kronor erforderliga för år 1917.

För år 1918 anser lantbruksstyrelsen behovet av tillfälliga ingenjörbiträden å agrikulturtekniska avdelningen bliva ungefär detsamma som enligt vad ovan framhållits för år 1917.

Det kvinnliga ingenjörbiträdet, som under tre års tid innehaft anställning i lantbruksstyrelsen, har nu ett årligt arvode av 1,500 kronor. Hon hade före denna sin anställning biträtt lantbruksingenjörer under omkring sex år, under vilken tid hon gjort sig förtrogen med de till lantbruksingenjörernas förrättningar hörande arbeten. Hon var sålunda redan vid sitt antagande till biträde hos lantbruksstyrelsen för tre år sedan väl skickad att mottaga den anställning, som ett kvinnligt ingenjörbiträde å avdelningen förut innehaft. Denna hennes företräderska åtnjöt ett arvode av 1,800 kronor per år. Rimligtvis hade därför det nya biträdet, sedan hon blivit i tillfälle att ådagalägga den duglighet och det nit, som kunde krävas i förenämnda tjänst, haft anledning antaga, att även hennes arvode skulle snart ökas till vad hennes företräderska haft. De svåra tiderna hava dock föranlett, att arvodesökning för henne ej hittills ifrågasatts. Hennes skicklighet och nit i tjänsten äro beröm-

[3.]

värda och det skulle vålla avsevärd olägenhet för vissa arbetens bedrivande inom avdelningen, om hon nu lämnade sin befattning. De dyra tiderna hava emellertid föranlett henne att anhålla om arvodets ökning från 1,500 kronor till 1,800 kronor. Lantbruksstyrelsen anser sig på förenämnda skäl böra så vitt möjligt bereda henne denna förhöjning. Någon ökning av den för år 1918 för ingenjörbiträden beräknade summan 20,000 kronor, torde dock icke genom denna ökning av 300 kronor behöva ifrågakomma, enär den i ovan anförda beräkning för år 1917 upptagna utgiftsposten 500 kronor för oförutsedda fall torde kunna minskas till 200 kronor, då allmänna avdikningsanslagets slutsumma för år 1918 beräknats till blott 450,000 kronor mot den under år 1917 för samma post tillgängliga summan, som något överstiger 500,000 kronor.

För anställande av ingenjörbiträden å agrikulturtekniska avdelningen å lantbruksstyrelsen för år 1918 skulle sålunda medel erfordras enligt följande tablå:

tillfälliga, redan inväde extra ingenjörer	kronor 8,000: —	
lantbruksstipendiater	» 2,400: —	
ytterligare ingenjörbiträden	» 3,100: —	
kvinnligt ingenjörbiträde	» 1,800: —	15,300: —
tillfälligt, kvalificerat extra ingenjörbiträde	» 4,500: —	
samt för oförutsedda fall	» 200: —	4,700: —
		Summa kronor 20,000: —.

Utöver det på stat upptagna anslaget 10,000 kronor beräknas alltså ytterligare 10,000 kronor för ändamålet erforderliga under år 1918. Tillsammans med det här ovan för år 1917 erforderliga tilläggsanslaget 5,000 kronor skulle alltså på extra stat för år 1918 tilläggsanslaget utgöra 15,000 kronor, varav 5,000 kronor skulle behöva förskjutas av tillgängliga medel under år 1917.*

Mot vad lantbruksstyrelsen sålunda föreslagit för mötande av behovet av ökat granskningsbiträde under år 1917 har jag icke någonting att invända. Jag vill dock uttala, att, därest medlen därtill lämna tillgång, någon förhöjning i arvodet åt det kvinnliga ingenjörbiträdet redan under innevarande år synes med hänsyn till hennes ansvarsfulla och väl vitsordade arbete befogad.

*Departements-
chefen.*

Jag har för avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att för år 1918 av riksdagen begära anslag till norrländska avdikningsanslaget å 1,900,000 kronor samt till allmänna avdikningsanslaget å 400,000 kronor. Med hänsyn till de av lantbruksstyrelsen omförmälda, den 28 juli 1916 utfärdade nya, i vissa avseenden lindrigare bestämmelserna angående bidrag från allmänna och norrländska avdikningsanslagen, vilka torde få antagas skola medföra, att det förra anslaget, som hittills blott till en mindre del använts, blir i ökad mån taget i anspråk, anser jag, att även för år 1918 ett totalbelopp av 20,000 kronor bör ställas till lantbruksstyrelsens förfogande för ingenjörbiträdens anställande.

- [3.] Såsom lantbruksstyrelsen framhållit kräves vid bifall till dessa förslag ett extra anslag av 15,000 kronor å 1918 års stat.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för anställande av ytterligare ingenjörsträden hos lantbruksstyrelsen på *extra stat* för år 1918 anvisa ett förslagsanslag, högst ... kronor 15,000, ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må härav under år 1917 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna intill 5,000 kronor.

4. Extra biträden hos lantbruksstyrelsen m. m.

- [4.] I lantbruksstyrelsens stat finnes upptagen en anslagspost å 19,000 kronor till andra extra biträden än ingenjörsträden ävensom till vikariatsersättning och expenser. Enär detta anslag befanns otillräckligt, gjorde lantbruksstyrelsen i skrivelse den 20 december 1915 framställning om beredande av ökade medel för de med anslaget avsedda ändamål. På min hemställan föreslog Kungl. Maj:t 1916 års riksdag att för extra biträden hos lantbruksstyrelsen m. m. å *extra stat* för år 1917 anvisa ett anslag av 17,500 kronor ävensom medgiva, att härav finge under år 1916 förskottsvis utanordnas 7,500 kronor. Detta förslag bifölls av riksdagen.

Det sålunda anvisade anslaget har varit avsett att tillgodose följande utgifter för år räknat:

ett kvinnligt biträde å byråchefens för agrikulturtekniska ärenden avdelning	kronor	1,200: —
två kvinnliga biträden å byrådirektörens avdelning å 1,200 kronor	»	2,400: —
till biträden å nämnda båda avdelningar för övertidsarbete	»	900: —
ökning av styrelsens anslag till extra biträden m. m. i vad det avsåge egentliga expenser	»	2,500: —
ett arbetsbiträde å lantbruksbyrån	»	3,000: —
Summa kronor		10,000: —.

Det belopp, som skulle få utanordnas för år 1916, var beräknat från och med den 1 april 1916 eller för tre fjärdedels år.

I skrivelse den 30 november 1916 har nu lantbruksstyrelsen hemställt om anslag för enahanda ändamål å 1918 års stat och därvid yttrat sig på följande sätt. [4.]

»Det sålunda av riksdagen på förslag av Eders Kungl. Maj:t fattade beslutet innebär en nedsättning av vad lantbruksstyrelsen i samma avseende begärt därutinnan bland annat, att dels det äldre bitrådets å byrådirektörens avdelning arvode nedsatts från av lantbruksstyrelsen föreslagna 1,500 kronor till 1,200 kronor, dels att ökningen av styrelsens anslag till extra biträden m. m., i vad det avsåge egentliga expenser, nedsatts från av lantbruksstyrelsen begärda 2,900 kronor till 2,500 kronor, dels ock att berörda av lantbruksstyrelsen till utgående från och med 1916 års början föreslagna medel avkortats med en fjärdedel, varigenom biträdena i fråga icke kunnat antagas förr än från och med den 1 april 1916.

Genom nedsättningen av arvoden till biträden å byrådirektörens avdelning — — har den av lantbruksstyrelsen tilltänkta forceringen av arbetet icke kunnat äga rum i samma omfattning, som avsett varit. Följden härav har också blivit, att av hittills till byrådirektörens avdelning under året inkomna omkring 1,600 ärenden omkring 500 ännu icke hunnit handläggas, vilket motsvarar en försening av deras expediering av omkring 4 månader. Vidare har det visat sig, att lantbruksstyrelsen icke kunnat få behålla det äldre kvinnliga bitrådet å sagda avdelning, med mindre lantbruksstyrelsen ökat arvodet från 1,200 kronor till 1,500 kronor för år, varigenom styrelsen sett sig nödsakad att i stället nedsätta det yngre bitrådets arvode med motsvarande belopp eller från 1,200 kronor till 900 kronor för år räknat. Det förstnämnda bitrådet, som under en tid av 3½ år tjänstgjort å motsvarande avdelning inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och eljest tidigare erhållit en god utbildning för att kunna med skicklighet utföra det med hennes anställning avsedda arbetet, har styrelsen icke ansett sig kunna undvara utan olägenhet för arbetsresultatet. För år 1917 måste emellertid till detta biträde utbetalas samma belopp, men det låter sig ej med rättvisa och billighet förena, att å det yngre bitrådets arvode avdrages det härför nödiga beloppet, utan måste för år 1917 till henne utgå det anslagna beloppet, 1,200 kronor, oavkortat. Härför böra under sådana förhållanden medel beredas å 1918 års stat.

Vad beträffar antalet till byrådirektörens avdelning inkommande ärenden och den därav beroende arbetsmängden torde härutinnan en väsentlig ökning komma att göra sig gällande från och med år 1917, på grund av senaste riksdags beslut om rätt att för odlad mark erhålla anslag. En omedelbar följd härav torde bliva, att allmänna avdikningsanslaget, varav under de gångna åren sedan detta anslags tillkomst endast en ringa del blivit använt, kommer att under år 1917 i sin helhet tagas i anspråk och väsentligt ökat arbete å avdelningen därav förorsakas. Därjämte torde en avsevärd ökning av arbetet å avdelningen komma att förorsakas genom att norrländska avdikningsanslaget, som av 1915 års riksdag för innevarande år beviljats till ett belopp av 1,500,000 kronor, blivit av årets riksdag höjt till 1,900,000 kronor för år 1917.

Med hänsyn härtill och till de å avdelningen förekommande ärendenas beskaffenhet, som gör att deras skyndsammast möjliga expediering är för den därav beroende allmänheten från ekonomisk synpunkt av den största betydelse, — — — erfordras, att från och med 1917 tills vidare å ifrågavarande avdelning av lant-

- [4.] bruksstyrelsen årligen anställas 3 kvinnliga biträden, och att möjlighet beredes att under kortare tid inkalla ytterligare arbetskraft, huvudsakligen för expediering av från Eders Kungl. Maj:t inkomna brev om beviljade statsbidrag, ofta omfattande ett hundratal eller flera ärenden.

De för närvarande å avdelningen anställda två kvinnliga biträdena böra fortfarande där anställas och deras arvoden jämväl för år 1918 bestämmas till respektive 1,500 kronor och 1,200 kronor. Till det tredje kvinnliga biträdet, som bör å avdelningen anställas, torde ett årligt arvode av 1,200 kronor böra beräknas.

För övertidsarbete av ovannämnda tre biträden samt för inkallande vid tillfällen som ovan nämnts av tillfällig arbetskraft bör beräknas, utöver det belopp av ovan nämnda 900 kronor för övertidsarbete, som kan falla å byrådirektörens avdelning, ett belopp av 600 kronor att utgå för vartdera av åren 1917 och 1918.

Då medel till 1 kvinnligt biträde å byråchefens för agrikultur-	
tekniska ärenden avdelning med	kronor 1,200:
till ökning av styrelsens anslag till extra biträden m. m., i	
vad det avser egentliga expenser, med	> 2,500: —
samt till anställande av ett stadigvarande biträde å byrå-	
chefens för lantbruksärenden avdelning med	> 3,000: —
eller tillhopa kronor 6,700: —	

även för år 1918 torde böra beviljas,

och då härtill komma anslag för vartdera av åren 1917 och 1918 till dels kvinnliga biträden å byrådirektörens avdelning med sammanlagt 3,900 kronor eller tillhopa 7,800 kronor, varav 2,400 kronor redan beviljats å 1917 års stat, dels och till övertidsarbete m. m. å ifrågavarande avdelningar 1,500 kronor för vartdera av åren 1917 och 1918 eller tillhopa 3,000 kronor, varav för år 1917 beviljats 900 kronor, torde å 1918 års stat böra för dessa ändamål beviljas

> 7,500: —
tillhopa kronor 14,200: —.

På grund av vad sålunda blivit anfört får lantbruksstyrelsen i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att till extra biträden hos lantbruksstyrelsen m. m. å extra stat för år 1918 anvisa ett anslag av 14,200 kronor ävensom medgiva, att Eders Kungl. Maj:t må under år 1917 låta förskottsvis av tillgängliga medel härav utanordna 2,100 kronor.»

Departement-
chefen.

Med anledning av att lantbruksstyrelsen förmenat, att möjligheten att under år 1916 forcera arbetet å byrådirektörens avdelning förminskats bland annat därigenom, att de ökade medel, som anvisats för anställande under samma år av extra biträden m. m., avsett behovet för allenast tre fjärdedels år, vill jag framhålla, att innan riksdagen år 1916 fattat beslut om anvisande av dylika medel att utgå under samma år, styrelsen icke kunnat vidtaga några åtgärder, för vilka kostnaderna skulle utgå från sådana medel.

Att jag nästlidet år tillstyrkte, att för det av lantbruksstyrelsen till ett arvode av 1,500 kronor föreslagna kvinnliga biträdet å byrå-

direktörens avdelning arvodet måtte tillsvidare begränsas till 1,200 kronor, berodde, såsom av mitt yttrande den 14 januari 1916 framgår, därav, att detta biträde antagits hos styrelsen först med ingången av år 1915 och vore avlönat med 1,200 kronor. Att för ett så nyligen antaget biträde höja avlöningen till 1,500 kronor syntes mig icke lämpligt, helst som inga uppgifter lämnats angående hennes kompetens eller föregående tjänstgöring. Då det nu upplyses, att hon före anställandet hos lantbruksstyrelsen tjänstgjort flera år hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt med duglighet utför ett ganska krävande arbete, vill jag understödja förslaget, att hennes avlöning beräknas till 1,500 kronor. Till det andra kvinnliga biträdet å samma avdelning anser jag, liksom i fjol, att ett arvode av 1,200 kronor bör utgå.

Att nu ifrågasättes ytterligare ett kvinnligt biträde, det tredje, å byrådirektörens avdelning, motiveras huvudsakligen med den ökning i ärendenas antal, som beräknas skola inträffa från och med innevarande år. Även om denna ökning icke skulle genast bli fullt så stor, som styrelsen synes antaga, anser jag den omständigheten, att å byrådirektörens avdelning redan vid tiden för avlåtagandet av styrelsens ovan nämnda skrivelse uppstått en försening av ärendenas expediering å omkring fyra månader, ådagalägga, att åtminstone under någon tid ökat arbetsbiträde behöver beredas denna avdelning. Mot förslaget att för detta ändamål nu avse medel till ett tredje, med 1,200 kronor för år avlönat skrivbiträde vill jag därför ej framställa någon erinran.

Jag vill även biträda förslaget, att ytterligare 600 kronor för år nu beräknas för övertidsarbete m. m.

Dessa ökade belopp begäras av lantbruksstyrelsen redan från början av år 1917. I överensstämmelse med vad förra året iaktogs med avseende å de då beviljade beloppen, torde emellertid de ökningar, jag funnit mig nu böra tillstyrka, ej böra utgå förrän från och med andra kvartalet av innevarande år.

För år 1918 behöves, utom dessa ökade belopp, jämväl ett belopp, motsvarande det, som redan är för år 1917 beräknat i det å innevarande års stat anvisade anslaget, eller 10,000 kronor.

Då av skäl, som jag förut anfört, frågan om ändringar i lantbruksstyrelsens stat nu är föremål för utredning, bör naturligtvis därvid noggrant tillses, huruvida och i vad mån dessa ganska stora extra anslagsbehov grunda sig på förhållanden av mera tillfällig natur eller måste anses bliva konstanta och i sådant fall böra tillgodoses i staten.

För överskådlighetens skull vill jag här lämna en sammanställning av de ändamål, till vilka det nu ifrågasatta anslaget skulle användas

- [4.] enligt lantbruksstyrelsens förslag med av mig tillstyrkt jämkning beträffande den tid, vid vilken de begärda ökningarna skola inträda.

För de tre sista kvartalen av år 1917:

Arvodesökning från 1,200 till 1,500 kronor för år		
åt ett kvinnligt biträde å byrådirektörens avdelning	kronor	225: —,
ett tredje kvinnligt biträde å samma avdelning med arvode av 1,200 kronor för år	»	900: —,
för övertidsarbete av biträden å byråchefens för agrikulturtekniska ärenden och byrådirektörens avdelningar m. m.	»	450: —, kronor 1,575: —.

För år 1918:

Ett kvinnligt biträde å byråchefens för agrikulturtekniska ärenden avdelning	kronor	1,200: —,
ett kvinnligt biträde å byrådirektörens avdelning	»	1,500: —,
två kvinnliga biträden å samma avdelning à 1,200 kronor	»	2,400: —,
för övertidsarbete av biträden å nämnda båda avdelningar m. m.	»	1,500: —,
ökade medel till egentliga expenser	»	2,500: —,
ett arbetsbiträde å lantbruksbyrån	»	3,000: —, kronor 12,100: —.
		Summa kronor 13,675: —.

På grund av vad jag sålunda anført hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för extra biträden hos lantbruksstyrelsen m. m. å *extra stat* för år 1918 anvisa ett förslagsanslag, högst kronor 13,675, ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må under år 1917 låta förskottsvis av tillgängliga medel härav utanordna 1,575 kronor.

C. Lanthushållningen.

1. Befrämjande i allmänhet av jordbruk och lantmannanäringar.

a. Premiering av nötboskap.

Under anslagstiteln »befrämjande i allmänhet av jordbruk och lantmannanäringar» finnes upptaget ett särskilt anslag till understödjande av premiering av nötboskap, från vilket anslag bidrag utgå till hushållningssällskap med belopp, som för varje sällskaps område icke må överstiga vad sällskapet eller landstinget, vart för sig eller i förening, tillskjuter för samma ändamål. Detta anslag höjdes småningom, senast vid 1914 års förra riksdag, då beloppet bestämdes till 160,000 kronor, därav högst 70,000 kronor skulle användas för tilläggspris för tjurar, tillhörande tjurförening, med rätt för Kungl. Maj:t att, därest sistnämnda belopp i sin helhet eller till någon del under något år ej skulle behöva tagas i anspråk för detta ändamål, anvisa det sålunda tillgängliga beloppet för andra till nötboskapspremieringen hörande ändamål. Från anslaget hava även använts erforderliga belopp för utgivande av riksstamböcker över ayrshireboskap och fjällboskap.

[5.]
Premiering av
nötboskap.
(ordinarie
anslag.)
Departements-
chefen.

På grund av de stora krav, som under rådande förhållanden ställdes på statsverket, ansåg Kungl. Maj:t icke lämpligt, att hela anslaget för år 1915 anvisades att utgå för det med detsamma avsedda ändamålet, utan skedde vid anslagets fördelning den 10 april 1915 en sådan inskränkning, att allenast 114,000 kronor anvisades till de särskilda hushållningssällskapen för understödjande av nötboskapspremieringen, varjämte 6,000 kronor anvisades till lantbruksstyrelsen för utgivande av en riksstambok över ayrshireboskap, tillhopa 120,000 kronor. Å anslaget för år 1915 uppstod alltså en behållning av 40,000 kronor.

Då jag den 14 januari 1915 underställde frågan om regleringen av utgifterna under nionde huvudtiteln för år 1916 Kungl. Maj:ts prövning, ansåg jag mig kunna förutsätta, att även för år 1916 motsvarande indragning av ett belopp av ungefär 40,000 kronor skulle befinnas böra äga rum, samt beräknade alltså utgiftsbeloppet å anslaget under sistnämnda år till 120,000 kronor. Då härtill borde göras tillgänglig nyssberörda behållning å 40,000 kronor från år 1915, ansåg jag nytt anslag erfordras allenast till ett belopp av 80,000 kronor. I enlighet härmed föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att minska detta ordinarie anslag från 160,000 kronor med 80,000 kronor till 80,000 kronor samt medgiva, att

[5.] vad som kunde kvarstå oanvänt å anslaget vid 1915 års slut finge under år 1916 användas för enahanda ändamål. Detta förslag bifölls av riksdagen.

Då förslag till statsreglering för år 1917 skulle uppgöras, ansåg jag mig böra utgå från, att motsvarande inskränkning i utgifterna från detta anslag skulle vidtagas även för år 1917 och utgifterna från anslaget under sistnämnda år därför böra beräknas till 120,000 kronor. Då emellertid icke någon behållning från tidigare år vore att förvänta vid ingången av år 1917, måste hela detta belopp finnas tillgängligt sasom anslag och anslaget alltså höjas med 40,000 kronor. På Kungl. Maj:ts förslag höjde riksdagen år 1916 i enlighet härmed anslaget till 120,000 kronor.

Då nu gäller att beräkna medelsbehovet för år 1918, kan jag icke tillråda, att den under senare år tillämpade inskränkningen i anslaget fortsättes. Huru än förhållandet då må vara beträffande de omständigheter, som föranlett anslagsminskningen, kräver omsorgen om landets nötboskapsavel, att denna icke längre blir undandragen det stöd, som en medelst det normala anslaget av 160,000 kronor bedriven premiering kan skänka. Då jag de föregående åren tillstyrkte dylik inskränkning, skedde detta i förhoppning, att den blott skulle behöva gälla en helt kort tid. Att nu även för det fjärde året å rad vidtaga dylik reduktion kan jag desto mindre finna tillrådligt, som vårt lands nötkreatursavel just på grund av förhållandena under de senare åren torde vara i särskilt stort behov av premieringsväsendets ordnande och vägledande inverkan.

Jag anser alltså anslaget böra av denna anledning åter höjas till 160,000 kronor eller med 40,000 kronor.

*Stambok över
svartbrokig
låglandsras.*

Jag har därjämte att erinra hursom, med anledning av att avelsföreningen för svensk låglandsboskap hos Kungl. Maj:t anhållit om anvisande till föreningen av ett statsanslag å 10,000 kronor för bland annat utgivandet av en riksstambok för nämnda ras, lantbruksstyrelsen i utlåtande den 15 december 1916, under åberopande av § 8 i reglementet den 17 november 1914 för den med statsmedel understödda nötboskapspremieringen, anfört följande.

»Lantbruksstyrelsen, som över denna framställning i vad den avser föreningens verksamhet i övrigt denna dag avgiver särskilt underdånigt utlåtande, anser vad angår den föreslagna riksstamboken, att uppläggandet och utgivandet av densamma, liksom fallet är med riksstamböckerna över ayrshire- och fjällboskap, bör, för vinnande av önskvärd enhetlighet i arbetet, uppdragas åt lantbruksstyrelsen och icke åt en enskild förening, därvid lantbruksstyrelsen emellertid, om detta uppdrag lämnas styrelsen, givetvis kommer att samarbeta med föreningen för att på detta sätt draga

fördel av den erfarenhet rörande avelsmaterialet, avelns ledning m. m., som för- eningens ledande män besitta.

Att en riksstambok över svensk låglandsboskap eller, såsom rasen i premieringsreglementet benämnes, svartbrokig låglandsras, snarast möjligt blir upplagd och utgiven, anser lantbruksstyrelsen vara av synnerligen stor betydelse för ett fortsatt framgångsrikt bedrivande av aveln inom denna för södra och vissa delar av mellersta Sverige mycket värdefulla ras. Endast genom en planmässigt ordnad stamboksföring kan ingående kännedom vinnas om de använda avelsdjurens härkomst och därpå beroende nedärvningsförmåga, vilken kännedom på grund av vunnen rik erfarenhet visat sig utgöra ett oeftergivligt villkor för bedömande av ett avelsdjurs värde. Då härtill kommer, att de tre nötkreatursraser — fjällras, ayrshireras och svartbrokig låglandsras — vilka i ovan återopade paragraf av gällande premieringsreglemente omförmålas, kunna med hänsyn till sin betydelse för vår nötboskapsavels utveckling och förbättrande inom stora delar av landet fullt jämnställas, synes det lantbruksstyrelsen, att samma förmån, som i här berörda hänseende tillkommer uppfödare av nötboskap av de två förstnämnda raserna, bör beredas jämväl uppfödare av svartbrokig låglandsboskap. Såsom ett ytterligare skäl för åtgärders vidtagande för att redan under nästkommande år få till stånd en riksstambok även över svartbrokig låglandsras vill lantbruksstyrelsen framhålla, att man, på grund av den livliga efterfrågan, för vilken svenska avelsdjur av denna ras redan varit föremål, har grundad anledning antaga, att denna efterfrågan efter världskrigets slut kommer att bli ännu mycket större. Önskvärt vore då att kunna hänvisa utländska köpare till en genom statsmyndigheternas försorg ordnad och kontrollerad stamboksföring över rasen i fråga.

Till bestridande av de med uppläggandet och tryckningen av här ifråga- varande riksstamboks första grundläggande del förenade kostnaderna torde erfordras ett belopp av omkring 10,000 kronor, medan åter de sedermera årligen återkommande kostnaderna för riksstambokens fortsatta utgivande torde inskränka sig till omkring 5,000 kronor för år. Med anledning därav att Eders Kungl. Maj:t beträffande anslagen till riksstamböcker över ayrshire- och fjällboskap anvisat medel därtill från det av riksdagen till premiering av nötboskap anvisade anslaget, tillåter sig lantbruksstyrelsen i underdånighet meddela, att nämnda anslag för närvarande icke lämnar tillgång till bestridande av nu ifrågavarande utgift, utan att motsvarande höjning av sagda anslag äger rum.

På grund av det sålunda anförda får lantbruksstyrelsen i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes bereda medel dels för uppläggande och tryckning under nästkommande år av riksstambok över svartbrokig låglandsboskap, dels ock för denna riksstamboks fortsatta utgivande under påföljande år.»

Med anledning av lantbruksstyrelsens nysseberörda framställning anser jag mig böra förorda, att åtgärder ofördröjligen vidtagas för uppläggande av riksstambok över svartbrokig låglandsras. Då 1917 års premieringsanslag icke lämnar tillgång att bekosta uppläggande och tryckning av stambokens första, grundläggande del samt medel därtill icke synas böra av Kungl. Maj:t anvisas utan riksdagens medverkan, ämnar jag tillstyrka, att ett anslag å extra stat för ändamålet nu begäres

Departements-
chefen.

- [5.] av riksdagen. De för stambokens fortsatta förande erforderliga medlen böra däremot liksom beträffande de bägge andra stamböckerna bestridas från premieringsanslaget, vilket av sådan anledning bör höjas med 5,000 kronor.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att höja det under ordinarie anslagstiteln »befrämjande i allmänhet av jordbruk och lantmannanärningar» upptagna anslag till understödjande av premiering av nötboskap, nu..... kronor 120,000,
 med » 45,000
 till » 165,000,
 därav 70,000 kronor skola användas för tilläggspris för tjurar, tillhörande tjurförening, med rätt för Kungl. Maj:t att, därest under året sistnämnda belopp ej skulle behöva i sin helhet eller till någon del tagas i anspråk för detta ändamål, anvisa det sålunda tillgängliga beloppet för andra till nötboskapspremieringen hörande ändamål.

Vid bifall till detta förslag kommer omförmälda anslagstitel i sin helhet att höjas med motsvarande belopp av 45,000 kronor eller från 372,450 kronor till..... kronor 417,450.

b. *Inrättande av en riksstambok över svartbrokig låglandsras.*

- [6.] Under åberopande av vad jag under nästföregående punkt anfört
Inrättande av en riksstambok över svartbrokig låglandsras.
 (extra anslag.) angående kostnader för uppläggande och tryckning under år 1917 av den första, grundläggande delen av en riksstambok över svartbrokig låglandsras hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för uppläggande och tryckning av första delen av en riksstambok över svartbrokig låglandsras å *extra stat* för år 1918 anvisa ett anslag av... kronor 10,000 ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må under år 1917 låta förskottsvis av tillgängliga medel utanordna detta belopp.

2. Lantbruksingenjörer och deras biträden, *oförändrat ordinarie anslag* kronor 101,900.

3. Undervisningsanstalter.

a. Lantbruksinstitutet.

Under den del av den ordinarie anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar», som är av bestämt anslags natur, upptagas anslag till lantbruksinstitutet vid Ultuna med 74,300 kronor samt till lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp med 86,900 kronor, tillhoppa 161,200 kronor.

[7.]
Lantbruks-
institutet.
ordinarie och
(extra anslag.)

Med anledning av inkomna framställningar om lönereglering för lärarna vid dessa institut och om vissa andra ändringar i institutens stater äro dessa frågor nu under utredning genom löneregleringskommittén, vilken meddelat, att den hoppas kunna avlämna sitt förslag å sådan tid, att dessa ärenden kunna bli föremål för proposition till den nu sammanträdande riksdagen. Från kommittén har jag under hand erhållit uppgift å ungefärliga beloppen av de anslag, vilka, så vitt nu kunde bedömas, syntes bliva erforderliga, och har jag med ledning härav funnit, att för bägge instituten nu torde böra beräknas ordinarie anslagsbelopp å tillhoppa 215,000 kronor samt anslag å extra stat för år 1918 å 12,000 kronor.

I enlighet härmed hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på den proposition angående anslag till lantbruksinstitutet vid Ultuna samt till lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp, som Kungl. Maj:t må komma att avlåta till riksdagen, för dessa institut beräkna

dels en förhöjning i de ordinarie anslagen till dessa institut från.....	kronor 161,200
med.....	» 53,800
till.....	» 215,000;
dels ock å extra stat för år 1918 ett belopp av.....	kronor 12,000.

Vid bifall härtill bör i bestämda anslaget under anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar» beräknas enahanda förhöjning som å institutens ordinarie anslag eller 53,800 kronor. Härtill återkommer jag senare.

b. *Trädgårdsundervisningen.*

[8.]
*Trädgårds-
 skola vid
 lantbruks-
 akademien
 experimental-
 fält.*
 (ordinarie
 anslag.)

I den del av den å ordinarie stat under denna huvudtitel upptagna anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar», som är av bestämt anslags natur, ingår ett anslag till trädgårdsundervisningen å 36,800 kronor. Av detta anslag äro 4,800 kronor avsedda till fyra resestipendier för trädgårdsskötselns studerande, under det att återstoden utgår såsom statsbidrag till tre trädgårdsskolor, därav 12,000 kronor till vardera av skolan vid Alnarp och en skola i mellersta Sverige, nu förlagd till Adelsnäs i Östergötlands län, samt 8,000 kronor till en skola i norra Sverige, nu förlagd till Härnösand.

Denna organisation genomfördes på Kungl. Maj:ts förslag vid 1909 års riksdag och har därefter ej undergått annan ändring, än att statsbidraget till skolan i mellersta Sverige blivit höjt från ursprungligen 10,000 kronor till sitt nuvarande belopp, 12,000 kronor.

Lantbruksstyrelsen anförde i utlåtande den 16 oktober 1908, att fem skolor för den lägre trädgårdsundervisningen syntes behövliga och borde förläggas i olika delar av landet, nämligen en vid Alnarp, tre i mellersta Sverige, varav en i Stockholmstrakten, och en i Norrland. Då emellertid fråga uppstått om upprättande enligt samma huvudgrunder, som styrelsen ansåge böra tillämpas vid övriga skolor, av en trädgårdsskola vid lantbruksakademiens experimental-fält, fann sig lantbruksstyrelsen för det dåvarande böra föreslå upprättandet av allenast fyra skolor.

Lantbruksakademien anförde i skrivelse den 16 november 1908, att akademien, som erhållit kännedom om lantbruksstyrelsens förslag, låtit undersöka, huruvida jordmån och övriga förhållanden å Experimental-fältet vore lämpliga för förläggande dit av en för mellersta Sverige avsedd större trädgårdsskola. Då denna undersökning lämnat tillfredsställande resultat, hemställde akademien om anslag till en dylik skola i enlighet med de av lantbruksstyrelsen föreslagna huvudgrunder, som syntes akademien i huvudsak väl avvägda. Såsom årsanslag begärdes 10,000 kronor i likhet med vad som föreslagits för övriga skolor i mellersta Sverige. Byggnadsarbeten och inventarieanskaffningar krävdes för en kostnad av 144,000 kronor, varav emellertid akademien vore villig att själv tillskjuta 50,000 kronor, så att 94,000 kronor behövdes av statsmedel.

Dåvarande departementschefen anslöt sig till lantbruksstyrelsens förslag beträffande den lägre trädgårdsundervisningens organisation, men fann sig icke kunna tillstyrka, att statsanslag för det dåvarande begärdes

för samtliga de fem skolor, som ansetts behövliga. Dels syntes knappast tillräckligt antal kompetenta lärare genast finnas att tillgå och dels borde någon tids erfarenhet vinnas om huru skolorna verkade och i vad mån de finge anslutning av allmänheten. De skolor, beträffande vilka det sålunda syntes kunna anstå med äskande av särskilt anslag, vore skolan vid Experimentalfältet och en skola i västra Sverige. För denna åsikt beträffande förstnämnda skola åberopade departementschefen som skäl, dels att det begärda byggnadsanslaget vore så stort, att det icke syntes tillrådligt att därmed öka det betydliga belopp, som i allt fall då måste begäras för trädgårdsundervisningens ordnande, och dels att han hade anledning hoppas, att den trädgårdsskola, som redan funnes vid Experimentalfältet, skulle även utan statsanslag åtminstone tillsvidare komma att som dittills fortgå. För övrigt syntes uppskovet icke behöva bli långvarigt.

Nu har lantbruksakademien i skrivelse den 16 oktober 1916 hemställt om statsbidrag till sin trädgårdsskola och därvid erinrat om departementschefens nyssnämnda uttalande år 1909 samt vidare anført följande:

»Den sålunda i Eders Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition uttalade förhoppningen om lantbruksakademiens trädgårdsskolas fortfarande upprätthållande har akademien sökt förverkliga, och skolan har hittills fortgått utan statsunderstöd, i det att kostnaderna för dess nödortfitta utrustande med byggnader och för skolans uppehållande kunnat bestridas med dels under föregående tid gjorda besparingar å försäljningsmedel från akademiens trädgård, dels de alltjämt av denna försäljning inflytande medel.

Den i akademiens ovan nämnda underdåniga skrivelse angivna bristen på för skolan nödiga byggnader har visserligen akademien icke kunnat avhjälpa på det sätt, som ansågs önskvärdt, då skolan skulle reorganiseras till en av de då föreslagna med statsmedel understödda skolorna. utan kostnaderna hava måst betydligt nedbringas.

Under åren 1909—1915 hava följande ny- och ombyggnadsarbeten för skolan utförts:

Den gamla elevbostadsbyggnaden, som var för liten för det antal elever, som skolan å Experimentalfältet ansågs böra mottaga, eller 30, och som dessutom, enligt vad den vid Experimentalfältet tjänstgörande läkaren och akademiens revisorer uttalat, ansågs även från hälsovårdssynpunkt otjänlig, har underkastats en grundlig ombyggnad, så att den erbjuder ganska tillfredsställande lokaler för 24 elever. För vardera av två trädgårdsmästare, vilka behövas som ordinarie lärare vid skolan, har byggts ett bostadshus med värme-, vatten- och avloppsledning samt källare, som delvis användes till fruktkällare för skolans behov.

Behovet av växthus utöver en förut förefintlig kast har så till vida fyllts, som ett växthuskomplex uppförts, bestående av tre hus jämte ett sammanbindningshus. Dessa hus hava till större delen utförts av skolans elever efter ritning av en av lärarna, så att kostnaden i huvudsak inskränkts till materialanskaffningen. I detta nya växthuskomplex finnes en avdelning för persikor, en för vin, ett varmhus och ett sammanbindningshus för blomsterodling. Det behöver ytterligare tillökas med

[8.]

[8.] några avdelningar för att lämna tillfälle till de olika slag av växthuskulturer, som böra förekomma vid en trädgårdsskola.

Slutligen har uppförts en tvättstuga med badrum samt en ved- och vagnbod med lider, även dessa till stor del utförda med skolans arbetskrafter.

Dessa byggnadsarbeten hava dragit följande kostnader:

Ombyggnad av elevbostad	kronor 21,230: —
Nybyggnad av två trädgårdsmästarbostäder med fruktkällare ..	» 20,000: —
Växthuskomplex	» 7,850: —
Tvättstuga	» 4,000: —
Ved- och vagnbod	» 3,500: —
Summa kronor 56,580: —.	

Kostnaderna för dessa ny- och ombyggnader jämte nödiga årliga reparationer, som till största delen utförts med elevernas arbetskraft, hava emellertid, utöver vad därför kunnat avses av årsinkomsterna, medtagit största delen av de medel, som besparats från trädgårdens överskott under föregående tid, så att av dessa överskottsmedel vid 1915 års slut återstodo blott 6,138 kronor 33 öre.

Försäljningen från Experimentalfältets trädgårdsavdelning, varifrån kostnaderna för såväl byggnader som skolans underhåll i övrigt bestritts, samt överskottet, sedan kostnaderna för undervisningen och försöksverksamheten avgått, hava under senaste år utgjort:

År	Bruttoförsäljning	Överskott
1907	kronor 67,039: —	kronor 15,836: —
1908	» 69,039: —	» 6,005: —
1909	» 68,090: —	» 10,957: —
1910	» 80,019: —	» 3,703: —
1911	» 80,167: —	» 6,501: —
1912	» 81,647: —	» 602: —
1913	» 85,545: —	» 3,875: —
1914	» 75,956: —	» 3,759: —
1915	» 73,665: —	» 579: —.

De starkt ökade prisen på alla slags förnödenheter nödvändiggjorde under år 1915 inskränkning i verksamheten, bland annat indragning i de särskilda kurser, som under senare år pläгат anordnas vid skolan, med en medelkostnad för år av ungefär 1,500 kronor, och endast därigenom lyckades det att hålla utgifterna inom inkomsternas belopp. Dessa kurser hava emellertid omfattats med så stort intresse och utträttat så mycket gagn för såväl fruktodlingen som fruktens ändamålsenliga avsättning och trädgårdsalsters lämpliga tillvaratagande och beredning, att det vore särdeles olyckligt, om de ej skulle kunna återupptagas och utsträckas i den mån behovet synes därtill giva anledning. Under innevarande år har det, trots stor sparsamhet och fortsatta indragningar, ej lyckats hålla utgifterna inom inkomsternas belopp, utan utgifterna för skolan komma att stiga så, att hela det ovan nämnda beloppet av överskottsmedel kommer att förbrukas och antagligen ytterligare brist däröver uppstå.

Då akademien icke har till förfogande några andra medel till trädgårdsskolans och försöksverksamhetens å trädgårdsområdet uppehållande än den vinst, som dess

försäljning av huvudsakligen trädskolealster giver, ser sig akademien, vilken icke vill sätta i fråga att göra sådana inskränkningar i undervisning eller lärlingarnas villkor, som skulle ställa denna skola på en lägre nivå än de med statsmedel understödda trädgårdsskolorna, så som förhållandena numera utvecklat sig, ur stånd att fortsätta med skolan, om ej statsunderstöd kan för densamma erhållas.

Det ovan anförda yttrandet i 1909 års statsverksproposition, att uppskovet med anslag till denna skola icke torde behöva bli långvarigt, giver emellertid akademien förhoppning, att Eders Kungl. Maj:t skall bereda medel till skolans understöd, om eljest den anses behöflig och förtjänt av att upprätthållas.

För att belysa frågan om skolans behöflighet tillåter sig akademien erinra därom, att i det förslag, vilket av tillkallade sakkunniga år 1906 avgavs rörande trädgårdsundervisningens ordnande, behovet av elevplatser beräknades till 90 och i lantbruksstyrelsens yttrande i samma fråga år 1908 antalet behöfliga elevplatser utöver dem, som funnos vid akademiens skola, beräknades till 80. Då två av de nuvarande statsunderstödda tre skolorna skola hava plats för vardera högst 20 och en för högst 15 lärlingar, och denna sistnämnda, skolan i Härnösand, som är avsedd för Norrlands behov, ej kan beräknas utbilda trädgårdsmän för övriga delar av landet, är uppenbart, att de nuvarande statsunderstödda skolorna icke på långt när kunna fylla behovet av elevplatser, om akademiens skola upphör.

Härvid är därjämte att märka, att sedan ovan nämnda yttranden avgivits, har trädgårdsskötelsen fått en ofantligt ökad omfattning och behovet av fackutbildade trädgårdsmän stigit i jämbredd härmed, något varom ock det förhållandet vittnar, att ansökningarna till elevplatser plägat långt överstiga de lediga platsernas antal — vid akademiens trädgårdsskola hava under senare åren till de 12 platser, som i medeltal årligen bliva lediga, omkring 50 ansökningar plägat inkomma.

Då antalet ansökningar till skolan i viss mån vittnar om det anseende bland trädgårdsmännen, skolan åtnjuter, och de möjligheter till förmånlig placering, en kurs vid skolan anses bereda sina elever, kan akademien hänvisa till den starka tillströmningen till skolan som ett svar på frågan, om skolan gjort sig förtjänt att fortfarande uppehållas. — — —

De lärare, som under senare år skött undervisningen vid skolan, torde såväl till antal som till kompetens tillfredsställa behovet vid en statsunderstödd skola.

Undervisningen har i det hela samma omfattning, som enligt Eders Kungl. Maj:ts nädiga reglemente för de med statsmedel understödda trädgårdsskolorna inom mellersta Sverige och Norrland föreskrives. — — —

I undervisningen torde därför ingen annan ändring behöva ske, än att den gemensamma undervisning för båda årsklasserna, som hittills förekommit på den grund, att blott en föreläsningssal finnes vid skolan, avlöses av helt och hållet skilda föreläsningar för vardera årskursen. Härigenom uppstår behov av ytterligare en föreläsningssal och ökade arvoden till extra lärare, under det att i övrigt utgiftsstaten bör kunna hållas inom det belopp, vartill den under senare år uppgått.

Akademien anser sig kunna bestrida kostnaderna för erforderliga ny- och ombyggnader för skolan av inkomsterna från försäljningen av trädgårdsalster, och dessa inkomster böra även kunna betäcka de övriga kostnader för skolan, som kunna behövas utöver ett statsanslag av samma storlek, som nu utgår till trädgårdsskolorna vid Alnarp och Adelsnäs, eller 600 kronor för elev eller tillsammans 12,000 kronor årligen, vilket senare belopp bör kunna vara till fyllest, ehuru akademiens trädgårdsskola fortfarande kan mottaga tillsammans 24 elever.

[8.]

Akademien vill ock, om dylikt statsanslag beviljas, förbinda sig att fortfarande använda inkomsterna från sin trädgårdsavdelning uteslutande för bestridande av utgifterna för undervisning och försöksverksamheten vid trädgårdsskolan.

På grund av vad sålunda anförts, hemställer akademien i underdånighet, att Eders Kungl. Maj:t ville hos näst sammanträdande riksdag föreslå, att för trädgårdsskolan å akademiens experimentalfält måtte beviljas ett årligt statsunderstöd av 600 kronor för varje vid skolan studerande ordinarie elev, intill 12,000 kronor.»

Vid skrivelsen hava fogats åtskilliga bilagor. En av dessa utvisar utgifterna för trädgårdsskolan och vid densamma hållna särskilda undervisningskurser åren 1910—1915. Härur må följande för år 1915 sammanställda uppgifter återgivas:

Föreståndare, halva lönen.....	kronor 3,000:—		
Fasta lärare	» 4,400:—		
Extra lärare	» 1,675:—	kronor	9,075:—
Hushållet	»		9,273:—
Bränsle och lyse	»		2,800:—
Reparationer	»		1,000:—
Undervisningsmateriel, inventarier, läkare, medicin, sotning, vatten, brandförsäkring, växter och frö samt diverse.....	»		2,696:—
	Summa för skolan	kronor	24,844:—
Särskilda undervisningskurser	»		1,360:—
	Summa	kronor	26,204:—.

Enligt en annan bilaga hava föreläsningar, förevisningar och övningar vid ifrågavarande skola under läsåret 1914—1915 för båda kurserna gemensamt upptagit 733 timmar, i jämförelse varmed erinrats, att vid de statsunderstödda trädgårdsskolorna i mellersta Sverige och Norrland enligt reglementet den 10 december 1909 dylik undervisning skall meddelas den första årskursen i 440 timmar och den andra årskursen i 650 timmar. De särskilda ämnena upptaga något olika tid å de bägge läroplanerna.

Lantbruksstyrelsen har i utlåtande den 28 november 1916 erinrat om sitt uttalande i utlåtandet den 16 oktober 1908, att tre trädgårdsskolor syntes vara behöfliga i mellersta Sverige, därav en i Stockholms-trakten, samt anför, att behovet av en dylik skola torde under de gångna åren få anses ytterligare bekräftat. Under sådana förhållanden syntes det lantbruksstyrelsen, att nedläggandet av lantbruksakademiens trädgårdsskola tvivelsutan skulle vara till kännbar skada för landets trädgårdsskötsel. På grund härav och under åberopande i övrigt av den utav akademien i dess framställning intagna fullständiga utredning,

var till lantbruksstyrelsen icke hade något att tillägga, har lantbruksstyrelsen förordat bifall till akademiens framställning. [8.]

I likhet med lantbruksakademien och lantbruksstyrelsen finner jag det uppenbart, att för ett nöjaktigt tillgodoseende av den lägre trädgårdsskoleundervisningen för södra och mellersta Sveriges behov det är alldeles oundgängligt, att jämte de redan statsunderstödda skolorna vid Alnarp och Adelsnäs minst ytterligare en skola med förmåga att mottaga ett jämförelsevis stort elevantal fortfarande finnes att tillgå. Det torde icke vara överdrivet att säga, att nedläggandet av lantbruksakademiens trädgårdsskola skulle för vår trädgårdsskoleundervisnings upprätthållande och förkovran vara ett svårt slag, vilket säkerligen skulle medföra beklagliga verkningar. Trädgårdsskoleundervisningen har under senare tid ernått en glädjande utveckling inom vårt land och visat, att den kan icke blott bereda sina idkare god bärning, när den bedrivs med nödig sakkunskap och omsikt, utan även tillföra landet högst beaktansvärda mängder av synnerligen värdefulla näringsmedel. Med den utmärkta utbildning, som meddelats de från trädgårdsskolan å Experimentalfältet utgångna eleverna, och i betraktande av dessa elevers jämförelsevis stora antal, kan det med fullt fog sägas, att denna trädgårdsskola haft en mycket väsentlig andel i nyssnämnda betydelsefulla och glädjande resultat.

Då lantbruksakademien numera på byggnader och andra förbättringar vid trädgårdsskolan nedlagt ganska stora belopp och i övrigt på ett kraftigt sätt utvecklats skolan, samt omkostnaderna såväl vid skolan som för själva trädgårdarna stigit därhän, att trädgårdarna icke längre kunna medelst sitt årsöverskott bestrida skolans utgifter, och till och med det förut genom sådana överskott samlade kapitalet förbrukats, finner jag det vara hög tid, att staten träder emellan för att trygga skolans fortbestånd. Då det begärda statsbidraget uppgår till samma belopp, som nu utgår till Alnarp och Adelsnäs, har jag icke något att erinra mot detsamma; desto mindre som relevantalet här är större. Jag vill framhålla, att akademien förbundit sig att, om dylikt anslag erhålles, använda nettoinkomsterna från sin trädgårdsavdelning uteslutande för skolan samt ansett sig kunna därmed bekosta de byggnadsföretag, som ytterligare tarvas. Anslaget till trädgårdsundervisningen bör därför nu höjas med 12,000 kronor.

Då statsanslag av Kungl. Maj:t anvisas till denna skola, torde det böra tillses, att undervisningen, i den mån det icke befinnes lämpligt att medgiva avvikelser, ordnas i överensstämmelse med vad som gäller för övriga dylika skolor.

[8.] Med anledning av vad jag nu anført hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för beredande av statsbidrag med 12,000 kronor till lantbruksakademiens trädgårdsskola å Experimentalfältet höja det under ordinarie anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar» upptagna anslag till trädgårdsundervisningen från..... kronor 36,800
med..... » 12,000
till » 48,800.

Bifall till vad jag under denna och nästföregående punkt hemställt skulle föranleda, att i det uti förenämnda anslagstitel ingående bestämda anslaget, i riksstaten för innevarande år upptaget till 437,750 kronor, nu borde beräknas en höjning med tillhopa 65,800 kronor. Emellertid har jag för avsikt att föreslå förändring till förslagsanslag av en i det bestämda anslaget ingående anslagspost, vilket skulle medföra viss minskning i det bestämda anslaget. Härtill återkommer jag senare.

c. *Reseunderstöd för lantbrukets studerande.*

[9.] Under den ordinarie anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar» och den del därav, som är av bestämt anslags natur, har vidare varit upptaget ett anslag av 15,000 kronor till reseunderstöd åt personer, som ägna sig åt lantbrukets studerande. Understöden hava utdelats av Kungl. Maj:t och utgått med växlande belopp allt efter resans längd m. m. Ej heller antalet understöd har varit bestämt. Understöden kunde utdelas såväl för resor inom landet som i utlandet.

Sedan Kungl. Maj:t genom kungörelse den 17 december 1914 förordnat, att med åtgärder för dessa stipendiars utdelning för år 1915 skulle tillsvidare anstå, har riksdagen år 1915 på Kungl. Maj:ts förslag dels medgivit, att berörda behållning finge användas för sitt ändamål under år 1916, dels ock uteslutit anslaget ur riksstaten.

Sedan Kungl. Maj:t genom kungörelse den 10 december 1915 förordnat angående inställande även för år 1916 av dylika stipendiars utdelning, har 1916 års riksdag medgivit, att behållningen å anslaget finge användas under år 1917.

Genom kungörelse den 30 december 1916 har Kungl. Maj:t numera förordnat, att jämväl för år 1917 skall med åtgärder för utdelning av sådana understöd tillsvidare anstå. Ifall understöden sålunda icke utdelas för innevarande år, kommer den vid årets början befintliga behållningen från år 1915 att kvarstå orörd vid årets slut och kan, om riksdagens medgivande därtill erhålles, disponeras för år 1918, ifall så anses lämpligt med hänsyn till då rådande förhållanden.

På grund härav hemställer jag nu allenast, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att medgiva, att vad vid utgången av år 1917 må kvarstå oanvänt å det under anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar» förut upptagna anslag till reseunderstöd för lantbrukets studerande må under år 1918 användas för de ändamål, för vilka anslaget är avsett.

d. Lantmannaskolor, *oförändrat ordinarie förslags-*
anslag kronor 200,000.

e. *Lanthushållsskolor.*

I det ordinarie förslagsanslaget till lanthushållsskolor, vid fjol-
 årets riksdag bestämt till 60,000 kronor, ifrågasätter jag icke någon
 ändring. Jag har emellertid att anmäla en framställning angående vissa
 ändringar i organisationen av dessa skolor och i sättet för statsbidragets
 beräkning.

För dessa skolor gäller nu reglementet den 29 juni 1912, enligt
 vilket sådan skolas uppgift är att meddela unga kvinnor praktisk och
 teoretisk undervisning i huslig ekonomi och de lantgöromål, som i den
 ort, där skolan är belägen, utföras av kvinnor. Vid skolan skall årligen
 anordnas en eller flera kurser, var och en om minst 12 veckor, ferier
 oberäknade. De ämnen, i vilka undervisning skall vid varje kurs med-
 delas, angivas i 3 § av reglementet. För vinnande av inträde såsom
 elev vid lanthushållsskola fordras bland annat att hava minst ett år all-
 varligt deltagit i de vid ett lantmannahem förekommande göromål.
 Under i övrigt lika förhållanden äger av inträdessökande den företråde,
 som fyllt 18 år eller som genomgått av staten understödd folkhögskola
 eller visat sig hava motsvarande kunskaper eller ock under längre tid

[9.]

[10.]

Lanthushålls-
skolor.(ordinarie
analog.)

[10.] deltagit i praktiska arbeten inom lantmannahem. Elev betalar för undervisningen den avgift, som skolans styrelse bestämmer.

I avseende å statsbidrag till lanthushållsskola gäller enligt beslut vid riksdagarna 1912 och 1915 samt kungörelserna den 29 juni 1912 och den 18 juni 1915 följande. För varje vid lanthushållsskola hållen kurs skall efter Kungl. Maj:ts beprövande utgå såsom statsbidrag ett belopp av högst 1,800 kronor, därav 1,000 kronor såsom grundanslag, under villkor, bland annat, att antalet elever vid kursen uppgår till minst 12, dock med rätt för Kungl. Maj:t att i vissa fall medge dispens från detta minimiantal; att inom orten tillskjutes ett belopp, som, med inräknande av elevavgifterna, uppgår till minst det belopp, varmed statsunderstödet till skolan överstiger grundanslaget; samt att för varje 500 kronor av statsunderstödet minst en frielev eller dubbla antalet elever mot halv undervisningsavgift äga åtnjuta undervisning vid kursen under vissa närmare angivna förutsättningar.

Med skrivelse den 20 november 1916 har nu lantbruksstyrelsen överlämnat en den 9 juli 1915 till styrelsen inkommen skrift från styrelsen för fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala och lanthushållsskolan vid Kumlan, vari nämnda skolstyrelse anfört huvudsakligen följande.

Då vid lanthushållsskolan vid Kumlan från och med hösten 1912 redan givits 8 kurser, och sålunda en viss erfarenhet kunde anses vunnit i fråga om dylika skolors verksamhet, sådan denna gestaltade sig i anslutning till gällande reglemente, ansåge sig styrelsen böra framställa några erinringar och förslag rörande skolornas i fråga verksamhet.

Till en början ville styrelsen framhålla, att i den mångfald av ämnen, vilka enligt 3 § i förberörda reglemente vore för varje lanthushållsskola obligatoriska, någon sådan mera ingående undervisning, som för elevernas framtida verksamhet kunde få en betydelse, fullt svarande mot de uppoffringar staten för sådana skolor iklädde sig, ej kunde under 3 månader medhinnas. Om två av ämnena, trädgårds-skötsel och konservering (av växtalster), gällde för övrigt, att de syntes böra förekomma i undervisningen endast för såvitt denna vore förlagd till sommarhalvåret.

Ingenting i reglementet hindrade visserligen att göra kursen längre än tre månader, men i sådan händelse bleve statsanslaget för knappt för en skola, som jämte teoretisk undervisning ville hava praktiskt arbete med därför nödig utrustning. Ingenting hindrade heller en elev att genomgå två eller tre kurser, och skolstyrelsen hade i fråga om Kumlan sökt ordna undervisningen så, att inom reglementets ram varje kurs hade sin i någon mån egna prägel och kunde bjuda en elev från föregående kurs åtskilligt nytt. Men kurserna bleve i alla fall för lika varandra för att erbjuda tillräcklig lockelse för eleverna att bevista flera kurser. I själva verket hade ditills i medeltal blott en eller två elever i varje kurs varit med om mera än en kurs.

Styrelsen ansåge, att ett helt år (med ett par kortare avbrott under som-

maren och vid julen) vore det rätta måttet, men vågade av olika anledningar ej för närvarande föreslå så lång tid. Styrelsen ville emellertid som sin bestämda mening uttala, att en kurs i lanthushållsskola ej borde vara kortare än ett halvt år, eller med avdrag av någon kortare tids ledighet mellan kurserna, om två sådana gäves i följd, $5\frac{1}{2}$ månader. Dessa halvårskurser borde så förläggas, att deras början och slut sammanfölla med de på landsbygden ännu vanliga flyttningstiderna för tjänstfolk. En stor del av eleverna hade nämligen före skolkursen tjänst eller överginge vid skolkursens slut till sådan. Och gällde det en hemmadotter (bonddotter), som biträdde i hemmet, så vore föräldrarna nödsakade att för den tid, dottern vore i skolan, anställa tjänarinna.

Enligt gällande reglemente kunde den praktiska undervisningen i en lanthushållsskola i fråga om trädgårdsskötsel, fjäderfä- och smådjursskötsel, svin- och nötboskapsskötsel samt mjölkning inskränka sig till demonstrationer, medan verkliga praktiska övningar behövde förekomma blott där så lämpligen ske kunde. Som lanthushållsskola med ty åtföljande relativt högt statsunderstöd kunde sålunda få gälla en vanlig husmoderkurs med praktisk undervisning blott i matlagning, bakning, tillvaratagandet av slakt, konservering, tvätt och städning. Mjölkhushållningen kunde i fråga om ystning och kärning inskränka sig till demonstrationer, varförutom någon teoretisk undervisning skulle lämnas i mjölkhushållning, trädgårdsskötsel och husdjursskötsel bredvid den i husmoderkursen naturligtvis ingående teoretiska undervisningen i närings- och födoämneslära. Det vore styrelsens bestämda uppfattning, en uppfattning stödd på de gångna årens erfarenhet och på allmänt kända förhållanden, att en sådan skola alls icke motsvarade vad landsbygdens kvinnliga ungdom behövde. I sina allmänna drag vore lanthushållsskolorna efter gällande reglemente organiserade ungefär som lantmannaskolorna (närmast sådana av B-typ) för den manliga ungdomen. Detta innebure, att man förbisåge en mycket väsentlig skillnad. Medan de unga män, som inginge i lantmannaskolorna, nästan utan undantag hade bakom sig från hemmet flerårig och intensiv praktik i lantmannasysslor, vore det som bekant helt annorlunda med de kvinnliga eleverna. Ganska många av dem, isynnerhet bland de minst burgna klasserna, vore föga vana vid strängt och allvarligt arbete. Detta gällde särskilt ladugårdssysslorna, överhuvud allt som hörde till jordbruk och husdjursskötsel. Allmänna opinionen ginge på många håll avgjort i den riktning, att särskilt ladugårdssysslorna vore simpelt arbete, från vilka man ville såvitt möjligt hålla sig undan. Å andra sidan vore det uppenbart, att för idkare av mindre jordbruk hela ekonomin väsentligen berodde på, om hustru och döttrar ville och kunde med allvar och intresse sköta sin del av arbetet, även i ladugården och på åkern. Erfarenheten visade också, att en lanthushållsskola med praktiskt arbete kunde ganska grundligt ändra elevernas uppfattning, giva dem aktning för arbete och nya synpunkter i frågan.

Styrelsen hyste sålunda den bestämda uppfattning, att varje lanthushållsskola måste för att kunna fylla sin uppgift vara förenad med ett mindre jordbruk med ladugård, svin- och hönsgård samt egen trädgård, och styrelsens erfarenhet ginge i den riktningen, att endast under sådan förutsättning nu utgående statsanslag kunde anses av omständigheterna påkallade. En huvudsaklig del av en lanthushållsskolas utgifter bildade visserligen lärarinnelönerna. Men en annan ej mindre huvudsaklig del av de nödvändiga utgifterna utgjordes av särskilda kostnader, förbundna med den praktiska undervisningen. En skola med allsidigt arbete behövde

[10.]

t. ex. större lokala utrymmen och tämligen dyrbar uppsättning av husdjur samt redskap för det praktiska arbetet. Det ekonomiska utbytet av jordbruk, husdjurs-skötsel och mjölkhushållning lede ej obetydligt därigenom, att hänsyn ständigt måste tagas till undervisningens krav, så bleve t. ex. mjölkavkastningen genom ovana mjölkerskor och genom upprepade ombyten av mjölkerskor avsevärt mindre, än vad den skulle bliva, ifall man endast hade att taga hänsyn till ekonomisk vinst.

Styrelsen för lanthushållsskolan vid Kumlan, där undervisning och arbete fortginge året om (i tre kurser) och där eleverna i alla ämnen hade praktiskt arbete, hade funnit statens nuvarande anslag med tillägg från landsting och hushållningssällskap i det närmaste motsvara behovet. Skulle organisationen på grund av vad ovan vore anført läggas om, så att skolan i stället för tre kurser å sammanlagt 11—11½ månader finge två halvårskurser, behövdes samma statsunderstöd och samma inkomster i övrigt per år, som skolan hittills haft. Dessa hade i medeltal varit:

elevavgifter av 27—33 betalande elever (utav inalles 36—42) à 50

kronor	kronor 1,650
statsanslag för tre kurser à 1,800 kronor.....	» 5,400
från länets landsting	» 500
från länets hushållningssällskap	» 250

Summa kronor 7,800.

När antalet betalande elever för år icke uppgått till 33 (d. v. s. elevernas hela antal varit mindre än 42), hade det varit nödvändigt att genom insamlade gåvor fylla bristen. Då denna utväg naturligtvis icke i längden kunde anlitas, måste styrelsen räkna med att landsting eller hushållningssällskap skulle höja sina bidrag.

Innan skolstyrelsen redogjorde för, hur den tänkte sig ekonomien för en lant-hushållsskola med två halvårskurser ordnad, måste emellertid något sägas om nu stadgade grunder för statsanslagets beräkning. Enligt kungörelsen den 29 juni 1912 angående anslag till lanthushållsskolor inberäknades elevavgifterna i det belopp, som skulle tillskjutas inom orten, på vilket belopp berodde, huru mycket staten bidroge utöver grundanslaget, 1,000 kronor. Därav följde, att statsanslaget växte med växande elevantal, medan i själva verket naturligtvis behovet av understöd sjönke i samma mån, som elevantalet och elevavgifterna stége. Undervisningen av 16 elever kostade nämligen alls icke mer än undervisningen av 12. Statsbidraget borde sålunda — under förutsättning av att minimiantalet elever funnes — vara oberoende av elevernas antal. De nuvarande bestämmelserna innebure vidare, att statsanslaget bleve högre, ju högre elevavgifterna sattes, medan det väl snarare borde vara tvärt om.

Vid Kumlans lanthushållsskola hade avgiften för undervisning i en kurs på 3—4½ månader utgjort 50 kronor. Styrelsen skulle icke anse rådligt att sätta skolavgiften högre än 60 kronor, även om kursen utsträcktes till 5½ månader.

Den för landthushållsskolor liksom för åtskilliga andra skolor nu tillämpade allmänna grundsatsen, att statens understöd förutsatte och stode i en viss relation till lokala bidrag (från kommunala myndigheter eller andra håll) syntes ej böra rubbas.

För närvarande lämnade statsverket (under vissa villkor) 1,800 kronor i understöd för en kurs på 3 månader. I förhållande till detta understöd skulle för en kurs på 5 $\frac{1}{2}$ månader proportionsvis kunna beräknas 3,300 kronor eller för helt år 6,600 kronor. I själva verket visade erfarenheten från Kumlans lanthushållsskola, att den nuvarande budgeten, i allt 7,800 kronor för sammanlagt 11 $\frac{1}{2}$ månaders undervisning, hade svårt att gå ihop. Om man, delvis i analogi med vad som vore stadgat rörande lantmannaskolor, för en halvårskurs beräknade ett grundanslag å 2,000 kronor och därutöver ett belopp motsvarande vad som från orten tillsköttes, elevavgifter däri icke inberäknade, samt en frieleg för varje 1,000 kronor av statsanslaget, d. v. s. 10 betalande elever av 12, skulle för en halvårskurs kunna räknas med följande normalstat i fråga om inkomster:

10 elevavgifter à 60 kronor	kronor	600
statsanslag (2,000+800).....	»	2,800
tillskott från orten	»	800
Summa kronor		4,200.

Den kommitté, som i december 1908 avgivit sitt »betänkande angående den lägre lantbruksundervisningen», hade beräknat utgifterna för en 3 månaders kurs i lanthushållsskola till 2,200 kronor, vilket för halvår skulle göra 4,400 kronor. När skolstyrelsen nu för halvårskursen beräknade behovet till 4,200 kronor, komme den sålunda ganska nära kommitténs förslag.

Enligt § 9 i nuvarande reglemente för lanthushållsskolor fordrades för vinnande av inträde i sådan skola bland annat att minst ett år ha allvarligt deltagit i de vid ett lantmannahem förekommande göromålen. Det hände emellertid icke så sällan, att unga kvinnor från stad eller industrisamhälle, över huvud taget sådana som på grund av olika omständigheter icke haft tillfälle att deltaga i lantmannasysslor, ville av olika anledningar övergå till sådana. Det kunde t. ex. hända, att den unga kvinnan, som sålunda vore främmande för lantmannasysslor, ämnade ingå äktenskap med en jordbrukare. Det lämpligaste sättet för henne att inhämta de kunskaper och färdigheter, hon i sin nya ställning behövde, vore då att genomgå kurs i en lanthushållsskola av den typ skolstyrelsen ovan förordat. Med de fordringar, som i vår tid borde ställas på en tjänarinna i jordbrukartjänst, borde en ung kvinna från stad eller industrisamhälle icke få sådan tjänst. Men det vore naturligtvis å andra sidan ur många synpunkter, särskilt med hänsyn till den nuvarande flykten från landet, en avgjord fördel, om jordbruket genom förmedling av lanthushållsskolor kunde tillvinna sig nya intresserade krafter. Skolstyrelsen föreslog sålunda att, när det gällde lanthushållsskolor med praktiskt arbete i sådant omfång, som ovan föreslagits, och halvårskurser, det nyss anförda stadgandet om föregående praktik måtte bortfalla.

Lanthushållsskolan vid Kumlan måste med hänsyn till den pedagogiska utbildningen av blivande lärarinnor å Brogård fortgå året om. Där skulle sålunda, om lanthushållsskolornas organisation finge omläggas efter ovan angivet program, årligen givas två halvårskurser. Programmet skulle emellertid kunna tillämpas även på skolor med blott en halvårskurs. Det fria halvåret skulle i sådant fall kunna fyllas med skolkurser av annat slag, t. ex. folkhögskola, skolkökskurser, vävnads- och sömnadskurser. Det vore utan tvivel också möjligt, att jordbruk och husdjurskötsel det ena halvåret drevs fullständigt för privat räkning.

[10.]

Om med lanthushållsskola enligt ovanstående förslag förstodes blott en sådan skola för unga kvinnor, som vore förenad med verkligt praktiskt arbete under tillräckligt lång tid, borde skolor, vilkas praktik inskränkte sig till matlagning, eventuellt med inbegrepp av grovbak, slakt och konservering, hänföras till husmoderkurser och få statsunderstöd som sådana. Om en sådan husmoderkurs vore förlagd till landsbygden, kunde och borde den både i sin teoretiska och praktiska undervisning taga särskild hänsyn till förhållandena å landsbygden, men förbleve i alla fall husmoderskola, d. v. s. en skola av helt annan karaktär än de verkliga lanthushållsskolor, vilkas program ovan antytts.

För den händelse att ovan uppställda principer för organisationen av lanthushållsskolor i allmänhet icke kunde som sådana påräkna statsmakternas gillande, kunde det i allt fall befinnas lämpligt att bredvid lanthushållsskolor av hittillsvarande typ möjlighet gäves för en eller annan skola att försöksvis organisera sig efter nämnda program. Det kunde över huvud taget för vårt jordbruk och för samhället i det hela knappast vara nödvändigt eller ens önskvärt, att alla lanthushållsskolor vore organiserade på alldeles samma sätt. Dels kunde olika lokala förhållanden giva anledning till olikheter: dels kunde det, åtminstone så länge saken vore ny, vara nyttigt, att olika typer finge tävla med varandra och ur en sådan tävlan finge framgå, vilka organisationsformer som bäst motsvarade skolans ändamål. Vad särskilt anginge Kumlans lanthushållsskola intoge den så till vida en särställning, som den bredvid sin egentliga uppgift även tjänade lärarinneutbildningen. Eleverna å Brogård finge nämligen där i tur och ordning under en vecka deltaga i handledning och undervisning av lanthushållsskolans elever och öva sig där senare även i att demonstrera och giva lektioner. Det kunde sålunda vara på goda skäl fullt grundat, att denna skola finge inrättas något annorlunda än andra, liksom den redan innehade en särställning därigenom, att styrelsen för fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala, under vars ledning undervisningen å Brogård stode, på grund av särskild nådig resolution även vore verksam såsom styrelse för Kumlans lanthushållsskola.

Skolstyrelsen föresloge sålunda, att i nu gällande reglemente och kungörelse om anslag för lanthushållsskolor måtte göras följande ändringar:

kursen utsträcktes till $\frac{1}{2}$ år (minst $5\frac{1}{2}$ månader eller 24 veckor);

praktiskt arbete i jordbruk, trädgård, ladugård, svin- och hönsgård gjordes obligatoriskt;

fordran på ett års föregående deltagande i lantmannasysslor bortföller; samt

anslagsbeloppen ändrades i sammanhang med nya bestämmelser om kurslängd och praktiskt arbete.

För den händelse någon allmän omorganisation av lanthushållsskolorna efter ovan antydda program ej befunnas lämplig, ville skolstyrelsen föreslå, att riksdagens medgivande utverkades till att kurserna vid lanthushållsskolan vid Kumlan kunde utsträckas till 24 veckor; att statsanslag till nämnda skola för sådan kurs med praktiskt arbete måtte kunna utgå dels under form av ett grundanslag å 2,000 kronor, dels därutöver med ett belopp motsvarande vad till skolan inom orten tillsköttes, elevavgifter däri icke inberäknade, dock högst 800 kronor; att för varje fullt 1,000-tal av statsbidraget minst en frielev eller dubbla antalet elever mot halv undervisningsavgift ägde att vid skolan åtnjuta undervisning under samma förutsättningar, som nu gällde härom; att för tillträde till sådan kurs ej vore erforderligt

att förut hava deltagit i lantmannasysslor, dock att den, som det gjort, skulle till intagande äga företräde, samt att vid Kumlan den nya ordningen med halvårskurser finge börja redan den 1 maj 1916, då ju härigenom tillökning i statsutgifterna ej behövde vållas.

[10.]

Hushållningssällskapens ombud hava i yttrande den 11 november 1915 förklarat sig dela den av skolstyrelsen uttalade åsikten, att de nuvarande kurserna om tre månader vid lanthushållsskolorna måste anses såsom alltför knappt tillmätta. Emellertid syntes frågan om en allmän ändring i berörda hänseende uti gällande reglemente för dylika skolor vara för tidigt väckt liksom ej heller närmare undersökt och tillräckligt belyst för vidtagande av en sådan åtgärd. Däremot hölle ombuden före, att det kunde anses såsom önskvärt, om vid en av landets lanthushållsskolor möjlighet gäves för en organisation efter det program, som framlagts uti skolstyrelsens senare alternativ. Därigenom skulle man bliva i tillfälle att anställa jämförelser mellan de olika skoltyperna, varigenom ock erfarenhet lättare borde kunna vinnas, huruvida gällande reglemente tarvade omfattande förändringar eller icke.

Även andra synpunkter talade för att biträda det av styrelsen för lanthushållsskolan vid Kumlan framlagda förslaget, särskilt i vad detta berörde utsträckning av tiden för kursens varaktighet. En sådan synpunkt förmenade ombuden vara den, att kvinnor, som genomgått sådan längre kurs, därigenom torde kunna anses kompetenta att antagas till elever vid kontrollassistentkurs.

Lantbruksstyrelsen har i sin förberörda skrivelse för egen del anført följande:

»Lanthushållsskolorna äro en jämförelsevis ny skolform. Först 1912 års riksdag beviljade anslag till understöd åt dylika skolor och före denna tid torde de förekommit endast i ytterst ringa antal. Erfarenheten rörande detta slag av undervisning är sålunda icke stor, och en förändring av den fastställda formen torde därför böra ske med största varsamhet. Att den föreskrivna tiden för undervisningen eller 12 veckor är knapp för att därunder skall kunna medhinnas en fullt tillfredsställande undervisning i den mångfald av ämnen, som vid kursen skulle förekomma, därom synes man dock redan hava vunnit erfarenhet. Vid vissa skolor utsträcket också tiden för kurserna utöver den i Eders Kungl. Maj:ts nådiga reglemente bestämda minsta tiden till 4 à 4½ månader, varigenom dock icke statsunderstödet kan ökas. Det är ju ju självfallet, att endast skolor med rikliga medel utöver statsanslaget skola under sådana förhållanden vara i stånd att utöka tiden för kurserna, då kostnaderna för undervisningen härigenom bliva större. Det kan emellertid befaras att, om kurserna bliva längre, elevantalet minskas, enär många av eleverna torde hava svårt att längre tid än tre månader vara borta från hemmet.

Vad nu förevarande framställning beträffar, så, då någon säker erfarenhet om de nu gällande bestämmelsernas lämplighet icke kan anses föreligga, anser sig lantbruksstyrelsen icke kunna tillstyrka skolstyrelsens första alternativa förslag,

[10.] nämligen att i nu gällande reglemente för med statsmedel understödda lanthushållsskolor sådana ändringar vidtagas, att kurser av längre varaktighet än 12 veckor skola erhålla anslag i förhållande till kursens längd.

Beträffande åter det av skolstyrelsen framställda andra alternativet eller att försök med längre kurser skulle kunna anställas vid lanthushållsskolan vid Kumlan, så torde ett dylikt försök, i huvudsaklig överensstämmelse med vad skolstyrelsen föreslagit, vara lämpligt för utrönande, huruvida sådana längre kurser skulle bli besökta av tillräckligt många elever och dylik undervisning lämna ett tillfredsställande resultat.

För dylika kurser, utsträckta till 24 veckor och anordnade enligt skolstyrelsens förslag, borde givetvis statsanslaget ökas. Lantbruksstyrelsen är ense med skolstyrelsen, att anslaget till de två längre kurserna borde utgå med ungefär samma belopp, som för närvarande beviljas till tre kortare kurser. Även om tiden för de två föreslagna kurserna skulle bli längre, torde behovet av anslag för två kurser om sammanlagt 48 veckor kunna fyllas med ett anslag, som är tre gånger större än det, som nu utgår för en kurs om 12 veckor, enär varken ifråga om kostnader för lokaler, avlöning till lärarinnor eller en del andra utgifter penningbehovet står i direkt förhållande till kursernas längd.

Däremot kan lantbruksstyrelsen icke tillstyrka den förändring rörande förhållandet mellan grundanslaget och den övriga delen av anslaget, som skolstyrelsen föreslagit. Lantbruksstyrelsen håller nämligen före, att avsikten med att göra den del av anslaget, som överskjuter grundanslaget, beroende av ortsbidraget, är en fullt riktig grundsats, då intresset för och behovet av en skola inom en viss ort bäst styrkes genom de anslag, som de lokala organisationerna, sådana som landsting, hushållningssällskap eller kommuner, lämna till skolans underhåll.

Ett grundanslag av 1,500 kronor samt ett anslag i förhållande till ortsbidraget av högst 1,200 kronor för varje kurs om minst 24 veckor anser lantbruksstyrelsen sålunda lämpligt. Under förutsättning att ortsbidrag lämnas till sådant belopp, att högsta statsbidrag kan erhållas, skulle skolan till två kurser om 24 veckor erhålla sammanlagt 7,800 kronor eller just samma belopp, som nu kan erhållas för tre kurser om 12 veckor vardera.

Då avsikten med dessa längre kurser är att bereda eleverna tillfälle till att erhålla praktisk utbildning i lantmannasysslor, anser sig lantbruksstyrelsen kunna tillstyrka, att det nu gällande villkoret för vinnande av inträde vid lanthushållsskola: att hava minst ett år allvarligt deltagit i de vid ett lantmannahem förekommande göromål, bör, vid antagande av elev vid nu ifrågavarande kurser, kunna utgå. De föreslagna ändringarna i villkoren för statsanslagets åtnjutande i vad dessa avse antalet frielever och sättet för ortsbidragets beräkning finner sig lantbruksstyrelsen däremot icke kunna biträda, då frågan här rör sig endast om en omläggning för söksvis av själva undervisningen.

På grund av vad sålunda anförts får lantbruksstyrelsen i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes utverka riksdagens medgivande om sådan ändring av ifrågavarande anslags användning, att av detsamma må, för anordnande av försöksundervisning vid lanthushållsskolan vid Kumlan med två kurser, vardera om 24 veckor, utgå understöd för vardera kursen med högst 2,700 kronor, därav 1,500 kronor såsom grundanslag, under samma villkor i övrigt, som nu äro föreskrivna för åtnjutande av statsanslag till lanthushållsskolor.»

Detta lantbruksstyrelsens utlåtande har ifråga om tillstyrkandet, att villkoret om ett års föregående praktik i lantmannahushåll skulle eftergivnas vid 24-veckors kurser, avfattats i enlighet med den av styrelsens chef, överdirektören W. Flach uttalade mening. I detta hänseende har byråchefen Heyman avgivit följande reservation, uti vilken byråchefen Egerström instämt:

»Med biträdande i övrigt av lantbruksstyrelsens förevarande hemställan anser jag, att såsom villkor för inträde vid de föreslagna längre kurserna vid Kumlan lantbruksstyrelsen bort, i likhet med vad fallet nu är beträffande lant-hushållsskolorna, föreslå stadgande, att eleven skall hava minst ett år allvarligt deltagit i de vid ett lantmannahem förekommande göromål.

Jag anser nämligen, att eleverna för att draga nytta utav en praktisk-teoretisk kurs, sådan som den föreslagna, med nödvändighet förut måste under minst ett år hava deltagit uti vid ett lantmannahem förekommande arbeten. Skulle denna bestämmelse borttagas, förlorar försöket att förlänga kurserna betydligt i värde, då det gäller att kunna göra jämförelser med de nuvarande kurserna. Därjämte kan man med hög grad av visshet förutsäga, att dessa längre kurser icke kunna komma att medföra önskad utbildning för eleverna, då dessa elever aldrig komma att deltaga uti samtliga vid ett lantmannahem förekommande arbeten, olika för olika årtider, och i brist på praktisk förutbildning sålunda icke kunna draga full nytta av den teoretiska undervisningen. Genom de olika förutsättningar för att tillgodogöra sig undervisningen, som eleverna, allt efter som de åtnjutit föregående ettårigt deltagande i lantmannaarbeten eller icke, komma att enligt lantbruksstyrelsens förslag äga, kan ifrågavarande försök komma att icke allenast sakna allmängiltighet utan även till en viss grad verka skadligt genom de åtgärder till efterbildning av kurserna i fråga, som kunna komma att grundas på detta försök. Slutligen kan staten genom detta utsättas för förebråelsen att inleda unga personer på en bana, där de sedermera icke äga förutsättningar att på ett lyckligt sätt taga sig fram.»

Såsom ej mindre hushållningssällskapens ombud än även lantbruksstyrelsen anført, har erfarenheten redan ådagalagt, att den för en kurs vid lant-hushållsskola nu föreskrivna minimitiden av 12 veckor är för knapp för att möjliggöra en tillfredsställande undervisning i alla å undervisningsplanen upptagna ämnen. Vid vissa skolor hava också redan inrättats kurser på 4—4½ månader. Det är dock knappast antagligt, att lant-hushållsskolorna skola se sig i stånd att i någon avsevärd omfattning utsträcka kurserna, därest icke för de härigenom uppkommande ökade kostnaderna åtminstone någon ersättning erhålles genom ökat statsanslag, vilket med nuvarande anslagsvillkor icke är möjligt. Styrelsen för Kumlans lant-hushållsskola synes därför hava visst fog för sin framställning om kursernas förlängning och anslaget ökning. Å andra sidan torde det, såsom lantbruksstyrelsens yttrande även antyder, vara möjligt, att olägenheter skulle uppstå, därest en dylik utsträckning

*Departements-
chefen.*

[10.] gjordes obligatorisk. Jag kan därför icke nu tillstyrka en sådan genomgripande förändring.

Att däremot tillfälle beredes till försök med längre kurser synes mig välbetänkt. Jag kan dock icke finna tillräckliga skäl föreligga för att begränsa rättigheten att åtnjuta höjt statsbidrag vid dylika försök allenast till lanthushållsskolan vid Kumlan, isynnerhet som denna skola genom sin kombination med lantbruksskolan vid Brogård näppeligen kan anses fullt typisk för lantbruksskolorna. Då ju enligt såväl hushållningssällskapens ombuds som lantbruksstyrelsens mening det är önskvärt, att en jämförelse mellan de bägge skolformerna åstadkommes, synes en sådan jämförelse, för att lämna en säker erfarenhet, böra göras så allsidig och för frågan belysande som möjligt. Detta kan näppeligen ske genom att som jämförelsematerial å ena sidan blott finnes att tillgå en enda och därtill icke fullt representativ skola. Ifall andra lantbruksskolor även önska förlänga sina kurser på enahanda sätt, synas de icke böra försättas i sämre ställning, då åtskilliga av dem ju redan insett behovet av kursernas förlängning och vidtagit sådan åtgärd. Det torde enligt min mening böra överlåtas åt erfarenheten att visa vilken kurslängd, som i de olika orterna är bäst passande. Måhända kan detta bli beroende av, huruvida skolan är förenad med andra undervisningsanstalter på samma plats. Kanske det även kan befinnas lämpligt att vid samma skola anordna en längre och en kortare kurs under samma år. Kombinationerna kunna vara många och jag kan icke se någon tillräcklig anledning, varför icke staten skulle medge en ganska vidsträckt frihet härutinnan, om blott för varje kurs de för denna bestämda villkoren i fråga om tidslängd, elevantal, undervisning, ordsbidrag m. m. uppfyllas. Då ortsförhållandena, lantbrukets utveckling och lantbefolkningens vanor äro så skiljaktiga, som de äro å olika orter i Sverige, kan jag icke finna annat än att det bör vara en fördel, ifall möjlighet ges att härutinnan taga rätt stor hänsyn till varje ords önskingar och behov. Jag finner mig därför böra tillstyrka att, jämte det de nuvarande kurserna och villkoren för statsunderstöd till dem bibehållas, statsbidrag må medges jämväl till längre kurser av viss minsta varaktighet, varhelst sådana inrättas.

Att vid sådana längre kurser ökad vikt bör läggas på de praktiska övningarna och att för sådant ändamål skolan bör vara förenad med ett mindre jordbruk med ladugård, svin- och hönsgrård ävensom trädgård, synes mig böra uppställas såsom regel. För en kurs, som pågår allenast under vinterhalvåret, torde dock praktiska övningar i trädgården knappast kunna fordras. De speciella bestämmelserna härom böra få sin plats i reglementet och jag anser mig därför icke nu behöva närmare ingå på dem.

Den minsta tidslängden för dessa längre kurser bör, såsom nu föreslagits, vara 24 veckor. Minsta elevantalet för att i allmänhet grundlägga rätt till statsbidrag torde böra bibehållas vid 12. [10.]

Beträffande statsbidragets storlek och sättet för dess beräkning ansluter jag mig till lantbruksstyrelsens förslag, avseende ett grundanslag å 1,500 kronor och därutöver ett högsta statsbidrag av 1,200 kronor under förutsättning av lika stort ortsbidrag. Dessa bidragsbelopp äro hälften större än de nu till 12-veckors kurser utgående och torde, ehuru minsta undervisningstiden fördubblas, vara för skolorna betryggande, eftersom vissa utgiftsposter erhålla jämförelsevis ringa ökning genom en dylik förlängning.

I likhet med lantbruksstyrelsen anser jag någon ändring i villkoren icke nu böra ske ifråga om antalet frielever och sättet för ortsbidragets beräkning.

Jag anser mig icke kunna tillstyrka borttagandet av bestämmelsen om, att inträdessökande skall hava minst ett år allvarligt deltagit i de vid ett lantmannahem förekommande göromål. I likhet med de bägge byråcheferna, som reserverat sig mot lantbruksstyrelsens uttalande i denna del, synes det mig betänkligt att genom villkorets borttagande öppna tillträde till dessa skolor för unga kvinnor, som alldeles sakna praktisk vana vid lantmannagöromål. Man torde nämligen, även med den avsedda utsträckningen av de praktiska övningarna, icke kunna påräkna, att den vid skolan erhållna praktiken blir tillräcklig för att ensam utgöra underlag för ett nöjaktigt tillgodogörande av den teoretiska undervisningen, desto mindre som kursen fortgår blott under en del av året, och praktik i de arbeten, som pläga eller till och med måste vara förlagda till den övriga delen av året, svårligen eller omöjligen kan beredas vid skolan.

Då villkoren för statsunderstöd från ifrågavarande anslag blivit fastställda av riksdagen, fordras riksdagens godkännande av tillägg till villkoren, för att anslaget må kunna användas i enlighet med tillägget. Jag hemställer fördenskull, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att godkänna sådant tillägg till gällande villkor för statsunderstöd till lantushållsskolor, att, därest vid sådan skola hållen kurs omfattar minst 24 veckor, såsom bidrag för kursen må efter Kungl. Maj:ts beprövande utgå ett belopp av högst 2,700 kronor, därav 1,500 kronor såsom grundanslag, under samma villkor i övrigt, som nu äro föreskrivna för åtnjutande av dylikt statsunderstöd.

Ändring i nyssnämnda förslagsanslag erfordras icke på grund härav, utan torde detta böra upptagas såsom *oförändrat ordinarie förslagsanslag* kronor 60,000.

f. *Understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter.*

[11.]
Understöd
åt elever vid
lägre lant-
bruksunder-
visnings-
anstalter.
(ordinarie
anslag.)

I den del av anslagstiteln: »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar», som är av bestämt anslags natur, upptagen i 1917 års riksstat till 437,750 kronor, ingår ett anslag å 196,500 kronor till den lägre lantbruksundervisningen och härav är ett belopp av 100,000 kronor bestämt till understöd åt vissa elever vid lantbruksskola, lantmannaskola, lantbruksskola och fast undervisningskurs för småbrukare. Lantbrukstyrelsen har nu i skrivelse den 20 november 1916 gjort framställning om att detta anslag till elevunderstöd måtte förändras till förslagsanslag. Styrelsen har därvid anfört följande:

»För ett vart av åren 1906—1912 beviljade riksdagen å extra stat anslag till understöd åt mindre bemedlade lärjungar vid lantmannaskolor, vilket anslag för de två första åren utgick med 5,000 kronor men för de fem sista åren med 10,000 kronor. Styrelserna för de med statsmedel understödda lantmannaskolorna ansökte om anslagen hos Eders Kungl. Maj:t och utdelade desamma.

Den av Eders Kungl. Maj:t den 14 juni 1907 tillsatta kommittén för utarbetande av förslag till ett ändamålsenligt anordnande av den lägre lantbruksundervisningen jämte vad därmed ägde sammanhang hade uti sitt den 12 december 1908 avgivna betänkande föreslagit dels förhöjning i det då enligt det föregående på extra stat upptagna anslaget till understöd åt mindre bemedlade lärjungar vid med statsmedel understödda lantmannaskolor, dels att dylikt understöd måtte utgå även till lärjungar vid lantbruksskolor, lantbruksskolor samt till deltagare i fast småbrukarkurs med särskilt antagna elever, dels ock att dessa understöd måtte beräknas efter vissa närmare angivna grunder.

Nämnda kommitté uttalade i sitt betänkande (Del I, sid. 146), att man måste se till, att de obemedlade och mindre bemedlade redan före inträdet vid viss skola finge underrättelse, huruvida de under blivande skolkurs kunde påräkna statsunderstöd. Detta syntes utan svårighet låta sig göra i fråga om skolkurser, där elevantalet icke vore i det för skolan gällande reglemente till siffran bestämt, d. v. s. lantmannaskolorna, lantbruksskolorna och de teoretiska vinterkurserna vid lantbruksskolorna i Norrland och Dalarna. Prövningen av ansökningar om understöd för sådana kursers beivrande syntes lämpligen böra anförtros åt de olika hushållningssällskapens förvaltningsutskott eller av dessa för understödsärendens behandling särskilt tillsatta nämnder, vilka genom de hos sällskapen anställda konsulenter, vandringsrättare eller andra tjänstemän samt ordförande i gillen eller andra sällskapens underavdelningar bleve i tillfälle att förskaffa sig kännedom om lantbefolkningens ekonomiska förhållanden inom respektive sällskaps områden. Vad åter beträffade de kurser vid lantbruksskolorna, till vilka endast ett begränsat antal elever årligen kunde vinna inträde, syntes beviljandet av under-

stöd till genomgående av sådan kurs svårligen kunna föregå provningen av ansökning om inträde vid viss skola, då eljest skulle kunna inträffa, att understöd beviljades åt flera sökande än som kunde beredas plats vid respektive skolor, utan syntes här ansökning om understöd böra åtfölja och behandlas i sammanhang med inträdesansökningen samt understödet beviljas först sedan sistnämnda ansökning bifallits.

Kommitténs förslag, i vad det avsåg grunderna för förändrad organisation av med statsmedel understödda lantbruks- och lantmannaskolor, upptogs av Eders Kungl. Maj:t och förelades 1911 års riksdag, som för sin del godkände samma grunder med vissa jämkningar, vilka dock icke avsågo de förhållanden, som berördes i kommitténs nyssberörda uttalande.

Till 1912 års riksdag avlät Eders Kungl. Maj:t nädig proposition om anvisande av de för ändamålet erforderliga medlen, däribland till förberörda av kommittén föreslagna elevunderstöd, vartill av Eders Kungl. Maj:t äskades och av riksdagen beviljades 70,000 kronor, vilket belopp sedermera likväl av 1914 års första riksdag höjts till 100,000 kronor.

Genom nädigt brev den 17 maj 1912 anbefalld att till Eders Kungl. Maj:t inkomma med yttrande och förslag rörande användningen av, bland annat, sagda anslag överlämnade lantbruksstyrelsen med underdånigt utlåtande den 18 juni 1912 förslag till, bland annat, nädig kungörelse angående statsbidrag till understöd åt vissa elever vid lantbruksskolor, lantmannaskolor, lantbruksskolor och fasta undervisningskurser samt angav i utlåtandet skäl, varför styrelsen icke i sagda förslag till kungörelse kunnat intaga sådana bestämmelser, att det av kommittén uttalade, i den nämnda propositionen omnämnda önskemålet, att eleverna vid lantmannaskola, lantbruksskola eller teoretisk vinterkurs vid lantbruksskola i Norrland och Dalarna redan i god tid före kursens början måtte erhålla vetenskap, huruvida understöd blivit dem tillerkänt eller ej, kunnat vinnas.

Genom nädig kungörelse den 29 juni 1912 meddelade Eders Kungl. Maj:t bestämmelser angående understöd av statsmedel åt vissa elever vid lantbruksskola, lantmannaskola, lantbruksskola samt fast undervisningskurs för småbrukare.

I denna kungörelse har bestämmelse intagits i syfte att möjliggöra, att ovanberörda av kommittén uttalade önskemål skulle uppnås, nämligen på det sätt, att det stadgats, att hushållningssällskapens förvaltningsutskott skola bestämma tiden för ingivandet av elevernas ansökningar så, att underrättelse, huruvida ansökning blivit beviljad eller icke, kan komma sökanden till handa omkring två månader före början av den med ansökningen avsedda kurs.

Till ledning för fördelning av understöden åligger det enligt nämnda kungörelse, beträffande lantbruksskolorna i södra och mellersta Sverige samt helårskurs i Norrland och Dalarna, skolstyrelserna, en var för sin skola, att före maj månads utgång till lantbruksstyrelsen ingiva till Eders Kungl. Maj:t ställda ansökningar rörande det belopp, som de anse erfordras för understöd åt eleverna. För elever vid övriga skolor och kurser ingivas dylika ansökningar av hushållningssällskapens förvaltningsutskott, vart för sitt område. Sedan lantbruksstyrelsen yttrat sig över de inkomna ansökningarna, bestämmer Eders Kungl. Maj:t det belopp, som för riket i dess helhet får användas till elevunderstöd vid lantbruksskolorna i mellersta och södra Sverige samt vid helårskurs vid lantbruksskola i Norrland och Dalarna, ävensom det belopp, som varje hushållningssällskap har att fördela dels till elevunder-

- [11.] stöd vid lantmannaskolor, lantbruksskolor och vid teoretiska vinterkurser vid lantbruksskolor i Norrland och Dalarna och dels till understöd för deltagare i fasta småbrukarkurser med särskilt antagna elever.

Ansökning om understöd för genomgående av lantbruksskola i södra och mellersta Sverige samt helårskurs vid lantbruksskola i Norrland och Dalarna skall, ställd till lantbruksstyrelsen, ingivas till vederbörande skolstyrelse. Skolstyrelsen prövar de inkomna ansökningarna och insänder dem sedermera till lantbruksstyrelsen, åtföljda av yttrande om och i vilken ordning eleverna böra ifrågakomma till erhållande av understöd. Sedan lantbruksstyrelsen prövat de inkomna ansökningarna och inom det belopp, som Eders Kungl. Maj:t bestämt få användas till elevunderstöd vid samtliga lantbruksskolor, beviljat desamma, tillställas understödsbeloppen lantbruksskolorna för att tillhandahållas eleverna. Emot detta sätt att fördela elevunderstöden har lantbruksstyrelsen icke hört några anmärkningar anföras. Annorlunda är förhållandet med övriga elevunderstöd.

Sedan hushållningssällskapen erhållit meddelande om de anslag, som tilldelats dem, vart och ett för sitt område, kungöra de, att ansökningar inom viss tid till dem få inlämnas. En del hushållningssällskap hava, där medlen ej varit tillräckliga att lämna understöd åt eleverna till högsta belopp, 25 kronor i månaden för obemedlade och 15 kronor för mindre bemedlade elever, minskat denna summa för samtliga elever, under det att andra kunnat utdela fulla beloppet. Så hava understöden hos de olika hushållningssällskapen under år 1915 växlat mellan 25 kronor och 20 kronor för obemedlade samt mellan 15 kronor och 7 kronor för mindre bemedlade, under det att år 1916 beloppen för de sistnämnda växlade från 15 kronor ända ned till 5 kronor, allt för månad, och denna minskning i understödens belopp synes överallt hava varit en följd av brist på medel hos hushållningssällskapen, men icke förorsakad av mindre behov hos eleverna. Elevunderstödens storlek inom de olika hushållningssällskapen hava sålunda varit beroende på förhållandet mellan antalet ansökningar från obemedlade och mindre bemedlade elever och det hushållningssällskapet för ändamålet beviljade statsanslaget. Att sällskapens tillgång på medel icke bör vara avgörande för understödets storlek ligger i öppen dag och det kan icke vara lämpligt, att understödsbeloppen vid samma skola, såsom nu ofta är förhållandet med elever från olika hushållningssällskap, bliva olika, även om behovet av understöd är detsamma.

Men även andra olägenheter äro en följd av den nuvarande anordningen.

Avsikten med förberörda bestämmelse om skyldighet för förvaltningsutskotten att bestämma tiden för ansökningarnas ingivande så, att sökandena kunna omkring två månader före kursens början erhålla under rättelse, huruvida ansökning om understöd blivit beviljad eller ej, har icke vunnits.

Eleverna, särskilt vid lantbruksskolorna, där kurser hållas på olika tider av året, dröja vanligen med att inlämna sina ansökningar till hushållningssällskapen, till dess de samtidigt insända sådana till skolstyrelserna. De få då i många fall meddelande om att de blivit antagna såsom elever och begiva sig till kursen, innan de erhållit svar från hushållningssällskapet, huruvida understöd beviljats dem eller ej. Äro då hushållningssällskapets medel redan fördelade, blir följden, att eleven, även om han är i stort behov av understöd, blir utan detta. Visserligen har Eders Kungl. Maj:t de senare åren medgivit att, därest besparing å anslaget komme att uppstå, dylik besparing på anmälan av lantbruksstyrelsen skulle kunna komma till

användning, där brist förefunnes. Men även om så vid flera tillfällen skett, kommer dock elev ingalunda att erhålla meddelande härom såsom avsetts omkring två månader före kursens början, utan oftast flera månader efter dess slut, då ingen ny ansökning kan beviljas förrän efter den 1 juli, eller den tid, då tidigast kan avgöras, om besparingar uppstått.

De nu omförmälda olägenheterna hava givit anledning till många klagomål från såväl elever som skolföreståndare. Särskilt hava missförhållanden gjort sig kännbara vid de skolor, som äro förenade med folkhögskolor, då sistnämnda skolors elever tilldelats sina understöd på annat sätt, närmast liknande det, som tillämpas vid lantbruksskolorna. Även där hava visserligen understöden måst nedsättas på grund utav att anslaget varit otillräckligt, men det har dock alltid skett på sådant sätt, att lika behövande elever vid samma skola erhållit samma understöd.

Lantbruksstyrelsen håller också före, att nuvarande anordning för sökande av understöd åt elever vid de teoretiska vinterkurserna vid lantbruksskolorna i Norrland och Dalarna, lantmannaskolor, lanthushållsskolor samt fast undervisningskurs för småbrukare visat sig mindre lämpliga, och anser, att bestämmelserna böra ändras till huvudsaklig överensstämmelse med dem, som gälla för understöd vid folkhögskolor och lantbruksskolor.

Om sålunda ansökningarna om understöd, ställda till lantbruksstyrelsen, inlämnas till vederbörande skolstyrelser av eleverna vid lantbruksskolorna, lantmannaskolorna och lanthushållsskolorna samt till hushållningssällskapens förvaltningsutskott vid de fasta småbrukarkurserna, torde lantbruksstyrelsen, sedan de respektive styrelserna och hushållningssällskapens förvaltningsutskott avgivit yttrande över ansökningarna, böra efter verkställd granskning fördela anslaget på de såsom behöriga godkända sökandena samt sedan ställa beloppen till vederbörandes förfogande för att tillställas eleverna med av lantbruksstyrelsen fastställda belopp. Genom att lantbruksstyrelsen sålunda komme att granska samtliga ansökningar torde tvivelsutan en större likformighet komma att göra sig gällande vid bedömandet av sökandenas behov av understöd, varjämte de överklagade olägenheterna i övrigt komme att försvinna.

För att emellertid understöden skola kunna utgå till fulla belopp och icke behöva reduceras på grund av anslagets otillräcklighet anser lantbruksstyrelsen, som härom samrått med folkskoleöverstyrelsen, att anslag för här ifrågavarande ändamål böra förändras till förslagsanslag. Detta är så mycket nödvändigare beträffande nu ifrågavarande anslag, som kurserna vid lanthushållsskolorna och de fasta småbrukarkurserna äro fördelade över så gott som hela året, och ett fast anslag skulle kunna medföra, att eleverna vid de kurser, som hållas under senare delen av året, skulle kunna bliva utan understöd, såsom nu någon gång sker, där hushållningssällskapens stipendiemedel redan äro använda. Genom att lantbruksstyrelsen kommer att pröva och besluta om de sökandes behov av understöd torde några olägenheter av att anslaget göres till förslagsanslag icke behöva befaras.

Genom en dylik anordning vinnes ock, att sökandena ej behöva underrättas före kursens början, om de erhålla understöd eller ej, då varje därtill berättigad kan vara tämligen säker att bekomma sådant.

Det är möjligt att, därest bestämmelser sådana som nu föreslagits utfärdades, ansökning om understöd skulle inkomma till något högre belopp än det nuvarande, då omgången och ovissheten vid ansökningars inlämnande och beviljande torde i viss

[11.] mån hava återhållit sökande, men då anslaget hittills väl räckt till för ändamålet, saknar lantbruksstyrelsen anledning att hemställa om annan ändring beträffande anslaget än att det göres till förslagsanslag.

Det har i ett par fall förekommit, att skola, som ett föregående år haft statsunderstöd, blivit av olika orsaker vägrad sådant följande år. Givetvis har lantbruksstyrelsen under sådana förhållanden i enlighet med föreskrifterna i Eders Kungl. Maj:ts kungörelse av den 29 juni 1912, angående understöd av statsmedel åt vissa elever vid lantbruksskola, lantmannaskola, lanthushållsskola samt fast undervisningskurs för småbrukare, icke kunnat utanordna av hushållningssällskap beviljat understöd. Det torde emellertid vara tydligt, att det förhållandet, att en förut statsunderstödd skola närmast påföljande år icke erhåller statsunderstöd, icke bör gå ut över elever, som i förhoppning om att erhålla understöd sökt inträde vid sådan skola. Lantbruksstyrelsen håller före, att en ändring av bestämmelserna om statsunderstöd åt elever vid ovan omnämnda skolor i syfte att tillförsäkra eleverna understöd oberoende av en skolas tillfälliga mistning av statsanslaget är av behovet påkallad.

I skrivelse av den 24 maj 1916 har riksdagen anhållit, att Eders Kungl. Maj:t ville låta utreda, huruvida och på vad sätt utbildningskurser böra anordnas för kvinnliga ladugårdsskötare i Norrland och Dalarna samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill en sådan utredning kan föranleda.

Då enligt lantbruksstyrelsens förmenande dylika utbildningskurser böra anordnas vid härför lämpliga skolor, synes det styrelsen att, för den händelse dylika kurser komma att anordnas med understöd av statsmedel, obemedlade och mindre bemedlade elever, som besöka dylika kurser, böra tilldelas understöd i likhet med vad som nu sker till elever vid en del andra skolor eller med 25 kronor för obemedlad samt 15 kronor för mindre bemedlad elev i månaden.

På grund av vad sålunda blivit anført, får lantbruksstyrelsen i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå nästinstundande riksdag att för möjliggörande av sagda förändringar i bestämmelserna om ifrågavarande elevunderstöd besluta, att det under nionde huvudtiteln nu utgående bestämda anslaget å 100,000 kronor till understöd åt vissa elever vid lantbruksskola, lantmannaskola, lanthushållsskola och fast undervisningskurs för småbrukare må med oförändrat belopp under nämnda huvudtitel upptagas såsom särskilt förslagsanslag samt i övrigt vidtaga de förändringar i huvudtiteln uppställning, som därav må påkallas.»

*Departements-
chefen.*

Förfaringssättet för sökande och beviljande av understöd från nu ifrågavarande anslag är, såsom lantbruksstyrelsen framhållit, olika beträffande, å ena sidan, elever vid lantbruksskola i södra och mellersta Sverige samt helårskurs vid lantbruksskola i Norrland och Dalarna och, å andra sidan, elever vid övriga lägre lantbruksundervisningsanstalter.

Vid förstnämnda lantbruksskolor och helårskurser börjar undervisningen årligen den 1 november. Den tid, inom vilken sökande skall till skolstyrelsen ingiva ansökning att bli antagen till elev, är icke bestämd i de av Kungl. Maj:t utfärdade reglementen för dessa skolor utan fastställs av vederbörande skolstyrelse. I kungörelsen den 29 juni 1912 angående elevunderstöd är föreskrivet, att ansökning om erhållande

av dylikt understöd skall, åtföljd av föreskrivna uppgifter och intyg, av sökande ingivas till skolstyrelsen i samband med inträdesansökningen. Redan före maj månads utgång skall emellertid skolstyrelsen ingiva till lantbruksstyrelsen sin till Kungl. Maj:t ställda ansökning om bidrag från anslaget till elevunderstöd. Huruvida skolstyrelsen redan då kan på grund av inkomna elevansökningar bilda sig någon tillförlitlig uppfattning om behovet av elevunderstöd vid skolan under nästa läsår, torde vara särdeles tvivelaktigt. Kan skolan ej detta, torde den få mera på en höft eller med ledning av tidigare erfarenhet beräkna det erforderliga beloppet. Lantbruksstyrelsen skall sedermera under juni månad till Kungl. Maj:t med eget utlåtande överlämna skolstyrelsernas anslagsansökningar, varefter Kungl. Maj:t bestämmer, huru stort sammanlagt belopp av anslaget, som inalles för hela riket må tagas i anspråk för elevunderstöd vid dessa skolor och kurser. Vad de från de inträdessökande till skolstyrelserna ingivna ansökningarna om elevunderstöd beträffar, granskas de av skolstyrelserna, som därefter till lantbruksstyrelsen meddela uppgift å de till elever antagna sökande, som ansetts böra komma i åtnjutande av statsunderstöd. Sedan dylika uppgifter inkommit till lantbruksstyrelsen från alla ifrågavarande lantbruksskolor, beviljar lantbruksstyrelsen understöden till de särskilda eleverna intill de i förberörda kungörelse den 29 juni 1912 bestämda högsta understödsbeloppen, i den mån den av Kungl. Maj:t för året härtill bestämda delen av anslaget lämnar tillgång därtill. Allt detta antages vara verkställt, innan kursen börjar. Sedan denna börjat, meddelar skolstyrelsen lantbruksstyrelsen uppgift å de stipendiater, som infunnit sig vid kursen. Medlen översändas efter ingången av påföljande kalenderår, av vars anslag de skola utgå, av lantbruksstyrelsen till skolstyrelsen. Ifall någon stipendiat uteblivit, kan lantbruksstyrelsen med jämkning i sitt föregående beslut tillerkänna motsvarande understöd till annan elev, som föreslagits av skolstyrelsen men som ej kunnat få något, därför att medlen ej räckt till.

Lantbruksstyrelsen har nu anfört, att styrelsen icke hört några anmärkningar framställas mot detta sätt att fördela understöden. Systemet lider dock av vissa svagheter. Om icke den av Kungl. Maj:t för ändamålet bestämda andelen av anslaget räcker att bereda understöd åt alla de elever, som funnits vara förtjänta därav, måste antingen vissa elever bliva utan understöd eller ock understödsbeloppen reduceras. Även om naturligtvis icke någon absolut rätt att erhålla dylikt understöd med de i kungörelsen angivna högsta belopp tillkommer obemedlade eller mindre bemedlade elever, torde det dock få betraktas som ett missförhållande, ifall sådana elever, som verkligen fylla betingelserna, icke kunna på

[11.] grund av anslagets knapphet erhålla sådant eller endast till väsentligt lägre belopp. Att Kungl. Maj:t skall kunna i förväg bestämma sagda andel just till det belopp, som sedermera i verkligheten visar sig behöfligt, kan emellertid icke gärna förutsättas, helst som skolstyrelsernas ansökningar, vilka tjäna till ledning för Kungl. Maj:ts beslut, torde, såsom ovan framhållits, vila på skäligen osäker grund.

De nu nämnda skolorna och kurserna, vilkas antal är av Kungl. Maj:t bestämt, skola enligt vederbörande reglementen hava plats för ett visst elevantal, och i allmänhet torde antalet elever vid dem hålla sig någorlunda konstant. De börja även sina kurser å viss bestämd tid av året. Helt annat är förhållandet beträffande de övriga skolor och kurser, vilkas elever kunna åtnjuta understöd från nu ifrågavarande anslag. Antalet sådana skolor och kurser ändras nämligen från det ena året till det andra och elevantalet växlar betydligt såväl i sin helhet som vid de särskilda undervisningsanstalterna. Härtill kommer, att kurserna vid dessa skolor kunna förläggas till vilken årstid som helst och att ibland flera kurser vid samma skola hållas under samma år. Av dessa förhållanden vållas, såsom lantbruksstyrelsen nu framhållit, stora svårigheter för ett rättvist och väl anordnat system för elevunderstödens fördelning.

Vid dessa sistnämnda undervisningsanstalter, nämligen lantmannaskolor, lantbruksskolor, teoretiska vinterkurser vid lantbruksskolor i Norrland och Dalarna samt fasta småbrukarkurser med särskilt antagna elever, tillgår för närvarande i avseende å elevunderstödens sökande och utdelande på nedan angivet sätt. Jag vill emellertid genast fästa uppmärksamheten på den principiella olikhet med de förut omförmälda skolorna, som föreligger däruti, att understödsbeloppen icke här fästas vid vissa skolor eller kurser utan vid vederbörande hushållningssällskap och att de unga personer, som genom sitt hushållningssällskap erhålla elevunderstöd, kunna begagna detta för deltagande i behörig kurs av det vid ansökningen uppgivna slaget var som helst i landet.

Hushållningssällskapens förvaltningsutskott skola, vart och ett för sitt område, före maj månads utgång till lantbruksstyrelsen ingiva till Kungl. Maj:t ställda ansökningar att från nästföljande års elevunderstödsanslag erhålla bidrag till sökande från hushållningssällskapets område. Att det härvid skall vara för sällskapen omöjligt att så långt i förväg, och innan understödsansökningar ännu infordrats från allmänheten, riktigt beräkna behovet av dylikt understöd, torde vara naturligt. Sedan lantbruksstyrelsen med eget utlåtande överlämnat dessa förvaltningsutskottens ansökningar till Kungl. Maj:t, bestämmer Kungl. Maj:t hur stor del av anslaget må, för varje hushållningssällskaps område för sig, användas

till elevunderstöd dels vid lantmannaskolor, dels vid lanthushållsskolor, dels vid teoretisk vinterkurs som ovan nämnts och dels vid fast småbrukarkurs. Härigenom sönderdelas anslaget i en mängd småposter. Härav följer att — samtidigt som, liksom vid lantbruksskolorna, möjligheten föreligger, att anslagsbeloppet i sin helhet är för litet — det är alldeles givet, att varje enskild post för sig icke kan fullt riktigt motsvara det vid dess bestämmande ännu okända behovet. För att i någon mån råda bot härpå har Kungl. Maj:t under senare år medgivit, att om överskott skulle uppstå å något av de åt ett hushållningssällskap för elevunderstöd vid visst slag av skola eller kurs sålunda tilldelade beloppen, under det att behov av ytterligare understöd åt elever vid någon annan slags skola eller kurs av de nu ifrågavarande förefunnes för *samma* sällskap, sällskapet må äga disponera överskottet för sistnämnda ändamål, med skyldighet att före den 1 juli under anslagsåret härom göra anmälan hos lantbruksstyrelsen. Härigenom kunna visserligen ojämnheterna till någon del avhjälpas *inom* de vederbörande sällskap beviljade bidragens sammanlagda belopp i den mån dessa räcka, men missförhållanden *mellan* de särskilda sällskapens totala bidragsbelopp beröras icke härav. Kungl. Maj:t har därför även förklarat, att, därest icke desto mindre besparing skulle uppstå å de av Kungl. Maj:t beviljade bidragsbeloppen, Kungl. Maj:t ville på anmälan av lantbruksstyrelsen fatta beslut ifråga om användningen av sådan besparing. Då detta icke kan ske förrän så långt fram på anslagsåret, att det visat sig, huruvida dylik besparing verkligen förefinnes, kan genom sistnämnda metod uppenbarligen endast en högst ofullkomlig utjämning åstadkommas. Den har emellertid årligen begagnats i viss utsträckning.

I fråga om fördelningen å särskilda elever av de elevunderstödsbelopp, som Kungl. Maj:t tillerkänt hushållningssällskapen, är stadgat, att ansökning om sådant understöd för bevisande av kurs vid lantmannaskola, lanthushållsskola eller teoretisk vinterkurs vid lantbruksskola i Norrland och Dalarna skall, åtföljd av föreskrivna uppgifter och intyg, av sökande ingivas till vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott inom tid, som bestämmes av utskottet men som enligt kungörelsen bör sättas så, att underrättelse, huruvida ansökning blivit beviljad eller icke, kan komma sökanden tillhanda omkring två månader före början av den med ansökningen avsedda kurs. Såsom lantbruksstyrelsen nu meddelat, plägar emellertid kungörelse om infordrande av sådana ansökningar utfärdas av förvaltningsutskotten först sedan de fått besked om beloppet av de anslag, som Kungl. Maj:t beviljat, och därav följer, att tiden för underrättelsens meddelande framskjutes. Ansökningarna prövas

- [11.] och understödsbeloppen fördelas därefter av förvaltningsutskotten. Lantbruksstyrelsen har icke, såsom vid förstnämnda slag av skolor är fallet, någon befattning därmed. Genom denna anordning vållas vissa olägenheter. Att svårigen fullt lika principer skola kunna tillämpas inom de särskilda förvaltningsutskotten, synnerligast vid bedömandet av sökandes egenskap av obemedlad eller mindre bemedlad, synes vara själfvallet. Då vidare de till de olika sällskapens förfogande ställda beloppen i olika mån förslå till behovens täckande — delvis beroende på sällskapens ansökningsar och delvis på att antalet understödssökande är mycket växlande — följer härav, att stora ojämnheter mellan olika sällskap måste uppkomma, medförande att inom vissa sällskap utdelas understöd till större belopp och enligt mindre stränga kvalifikationsregler än inom andra och tvärt om. Detta är desto mer betänkligt, som elever från olika sällskaps områden sedan komma tillsammans i samma skolor. Den samtida prövning av samtliga elevers behov vid alla skolor inom hela landet, som beträffande eleverna vid lantbruksskolorna sker genom lantbruksstyrelsen och varigenom de tillgängliga medlen få antagas bliva, i den mån de räcka, rättvist och jämnt fördelade mellan de sökande, finnes alltså icke här. Det torde icke vara för mycket att säga, att härvidlag ett alltför stort spelrum lämnats åt slumpen. Till följd av att kurserna börja å olika tider av året kan också, såsom lantbruksstyrelsen även framhållit, inträffa, att eleverna vid de senare kurserna icke kunna erhålla något understöd, enär medlen redan förbrukats vid de tidigare kurserna.

Sedan förvaltningsutskotten utsett stipendiater, meddela de lantbruksstyrelsen förteckning å dessa. Därefter avvaktar man, att stipendiaterna skola vinna inträde i någon skola eller kurs av det ifrågasvarande slaget, och när en dylik kurs börjat, skall vederbörande skolas föreståndare insända till lantbruksstyrelsen förteckning å de stipendiater, som deltaga i kursen, samt uppgift å det förvaltningsutskott, som i varje fall beviljat understödet. Lantbruksstyrelsen får då kännedom om hur stipendiaterna lyckats bliva placerade, räknar ihop vad som tillkommer stipendiaterna vid varje skola och sänder beloppet till skolans styrelse, sedan anslagsåret ingått. Har någon stipendiat icke någonstades infunnit sig, besparas beloppet.

Om ansökning om understöd för bevistande av fast småbrukarkurs med särskilt antagna elever gälla andra regler. Dylika ansökningsar inges till förvaltningsutskottet hos det hushållningssällskap, inom vars område kursen anordnats, men först efter kursens slut, varefter utskottet förskotterar medlen inom det av Kungl. Maj:t bestämda maximumbeloppet och sedermera får dem ersatta genom lantbruksstyrelsen. Här-

vid har man alltså frångått principen om föregående prövning. Understödsbeloppen erhålla härigenom en bättre fördelning. [11.]

De allvarliga olägenheter i fråga om elevunderstöden vid nu nämnda skolor och kurser, som nu av mig utvecklats och som i huvudsakliga delar blivit framhållna även av lantbruksstyrelsen, synas mig göra det nödvändigt att vidtaga ändringar i bestämmelserna om dessa understöd. För innehållet av sådana förändringar synes viss ledning kunna hämtas från bestämmelserna angående understöd åt elever vid folkhögskolor, desto hellre som dessa skolor flerstädes äro förenade med lantmannaskolor och andra lägre lantbruksundervisningsanstalter.

Beträffande anslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolor gäller nu enligt kungörelsen den 16 juli 1915, att stipendium må tilldelas endast i folkhögskola intagen elev, som är obemedlad eller mindre bemedlad och som åtnjuter undervisning i kurs, för vilken bidrag av statsmedel utgår. Ansökning om anslag till stipendier skall ingivas till folkskolöverstyrelsen av vederbörande folkhögskolas styrelse beträffande vinterkurs före den 1 december och beträffande sommarkurs före den 20 maj, varvid skola fogas förteckning å de elever, som hos skolstyrelsen anmält sig till erhållande av stipendium, samt vissa uppgifter och intyg angående dessa elever. Folkskolöverstyrelsen meddelar därefter inom viss bestämd tid beslut rörande beloppet av det anslag, som skall tillkomma varje särskild folkhögskola, varefter detta efter skolstyrelsens beprövande fördelas bland de elever, som räknats med såsom behövande vid bestämmandet av samma anslag, dock under iakttagande av vissa i kungörelsen angivna regler. Beträffande folkhögskolornas stipendiater förekommer alltså ingen föregående prövning, utan medlen disponeras endast för sådana elever, som redan äro intagna i folkhögskola. Vidare är att märka, att fördelningen sker av den centrala myndigheten, folkskolöverstyrelsen, på en gång för vardera av vinterkursen och sommarkursen, under samtidigt övervägande av alla inkomna ansökningar, vilket i avsevärd mån förebygger ojämnheter. Då anslaget varit av bestämt anslags natur, har det emellertid i mån som relevantalet vid folkhögskolorna vuxit icke kunnat undvikas, att understöden icke kunnat utgå med fullt de belopp, som angivits i kungörelsen.

I vissa hänseenden förete detta system likheter med det nu beträffande elever vid lantbruksskolor tillämpade, såsom exempelvis ifråga om den samtida prövningen hos den centrala myndigheten av de inkomna ansökningarna. Den risk för misstag och ojämnheter, som ifråga om lantbruksskolorna uppkommer genom den föregående ansökningen från skolstyrelserna om erhållande av visst anslagsbelopp, förekommer

[11.] däremot helt naturligt icke beträffande folkhögskolorna, då ju där hela anslaget är avsett till elever vid dessa och icke skall, såsom det nu ifrågavarande anslaget under nionde huvudtiteln, fördelas mellan flera slag av lägre undervisningsanstalter.

I jämförelse med förhållandena vid lantmannaskolor och de med dessa likställda undervisningsanstalterna föreligger först den skillnad, att något utseende av stipendiater, innan dessa vunnit inträde i skolan eller kursen, icke förekommer vid folkhögskolorna. Detta föregående utseende av stipendiater har ju ansetts såsom en eftersträfvansvärd fördel, men erfarenheten har visat, att det icke låter sig på tillfredsställande sätt genomföra i praktiken, och övergivandet av denna princip innebär därför icke någon förändring av större betydelse. Med det vid folkhögskolorna tillämpade systemet sammanhänger, att det är skolstyrelserna, som samla elevernas ansökningar och med ledning av dem göra framställning om anslag. En övergång till detta system skulle alltså sätta hushållningssällskapens förvaltningsutskott utanför frågan. Då väl utskotten näppeligen kunna ägna dessa ärenden annat än en mera formell granskning, torde detta icke innebära någon egentlig olägenhet, desto mindre som genom den prövning, som skulle äga rum hos den centrala myndigheten, antagligen större likformighet och mera enhetliga principer skulle göra sig gällande. Genom att för de kurser, som börja vid samma tid, alla frågor om elevunderstöd behandlas i ett sammanhang, vinnes också, att de tillgängliga medlen bliva jämnare fördelade i mån av behoven, så att exempelvis lika behövande elever vid samma kurs erhålla lika stort understöd. Att åt lantbruksstyrelsen uppdraga en sådan prövningsbefogenhet bör icke möta några betänkligheter och jag vill erinra, att folkskolöverstyrelsen redan erhållit dylik.

Beträffande understöden till elever vid fasta småbrukarkurser skulle omläggningen innebära jämförelsevis mindre förändringar.

Genom övergång till detta system skulle alltså avsevärda fördelar vinnas. Dock skulle, därest icke även en annan förändring vidtages, betydelsefulla olägenheter kvarstå. Även för lantbruksstyrelsen skulle det, så länge anslaget är av bestämt anslags natur, möta oöverstigliga svårigheter att på sådant sätt handhava detsamma, att alla behövande erhöles understöd därav i någorlunda riktig proportion. Detta beror av att skolorna och kurserna äro av så många olika slag, börjande å olika tider av året samt med i hög grad växlande elevantal. Att avväga de första understödsutdelningarna så, att anslaget medger utdelande av understöd enligt samma principer även åt alla efterföljande kurser, om vilka man då saknar kännedom, är tydligtvis omöjligt. För stor fri-

kostighet i början kan ställa de senare kursernas elever utan möjlighet att bekomma understöd. För stor njugghet i början är ej heller önskvärd, ty anslaget bör handhavas så, att understöden i så liten mån som möjligt behöva understiga stadgade, av riksdagen 1911 godkända maximibelopp och att sålunda de unga personer, som fylla förutsättningarna för understöd av detsamma, må kunna, så vitt möjligt, erhålla den som erforderlig befunna ekonomiska hjälpen vid sin utbildning. Alla dessa svårigheter skulle lösas, om anslaget förändras till förslagsanslag. Att en sådan förändring vid tidigare tillfällen icke funnits böra vidtagas, torde berott på, att det syntes mindre lämpligt att åt de många hushållningssällskapens förvaltningsutskott anförtro det detaljerade handhavandet av statsmedel av förslagsanslags natur, särdeles i så svårbedömda fall som då det gäller att avgöra, om en person skall anses såsom obemedlad, respektive mindre bemedlad, eller icke. För anslagets förändring till förslagsanslag synes mig den ovan förordade omläggningen av utdelningssystemet vara en förutsättning. Ty om det nuvarande systemet bibehölles och det bestämdes, att Kungl. Maj:t fortfarande skulle i förväg fördela förslagsanslaget i bestämda belopp för varje sällskap, skulle väl detta ske efter inkomna ansökningar från sällskapen, och dessa ansökningars större eller mindre befogenhet hade svårigen kunnat tillförlitligen bedömas i i det outredda skick, vari ärendet då ännu måste föreligga, och stora olägenheter skulle alltså kvarstå. Ifall däremot, såsom lantbruksstyrelsen nu föreslagit, systemet omkastas till en prövning av inkomna ansökningar om understöd till vissa bestämda, redan antagna elever och denna prövning sker genom det centrala ämbetsverket, lantbruksstyrelsen, anser jag, att förändringen till förslagsanslag icke längre bör möta avgörande betänkligheter. Jag vill framhålla, att chefen för ecklesiastikdepartementet förut denna dag hemställt om att anslaget till understöd åt folkhögskolelever må förändras till förslagsanslag. En sådan förändring är beträffande nu ifrågavarande anslag på grund av de många skoltyperna och de oliktidiga kurserna ännu mer av behov påkallad. Därest förslaget bifalles, torde det böra tillses, huruvida icke genom skärpning i bestämmelserna ökad trygghet må kunna vinnas, för att understöd icke må utgå till sådana elever, som på grund av ekonomiska förhållanden eller eljest icke böra erhålla sådant.

Föreskrifterna angående sättet för ansökningars ingivande och medlens fördelande böra uppenbarligen, efter det ytterligare förslag avgivits av lantbruksstyrelsen, beslutas av Kungl. Maj:t, varemot till riksdagen bör göras framställning om förändring av anslagets natur. Ehuruväl jag antager, att genom de nu av mig förordade förändringarna

- [11.] utgifterna från anslaget komma att ökas, och jag icke förbiser att, såsom lantbruksstyrelsen meddelat, vissa hushållningssällskap hittills måst av brist på anslagsmedel avsevärt nedsätta understödsbeloppen, anser jag dock, lika med lantbruksstyrelsen, det icke erforderligt att redan nu höja anslagets belopp, helst som hittills besparingar därå uppstått, utan torde härmed kunna anstå, tills erfarenheten visat, i vad mån en höjning må vara behövlig.

Lantbruksstyrelsens förslag att, om en skola av särskild anledning tillfälligtvis gått förlustig statsanslag till själva skolan, understöd till elever vid skolan likväl skulle kunna utgå från nu ifrågavarande anslag, finner jag mig däremot icke kunna understödja. Att på detta sätt, låt vara i undantagsfall, öppna möjlighet till statsunderstöd åt elever vid skolor, som måste anses såsom helt och hållet privata och icke äro förbundna att iakttaga gällande reglemente samt icke heller äro underkastade statsinspektion, synes mig kunna medföra betänkliga konsekvenser.

Däremot vill jag, som här nedan kommer att tillstyrka ett förslag av lantbruksstyrelsen om anslag å extra stat till anordnande av utbildningskurser för kvinnliga ladugårdsskötare i Norrland och Dalarna, gärna biträda förslaget, att understöd från nu ifrågavarande anslag böra kunna utgå till elever vid dylika kurser med högst 25 kronor till obemedlad och 15 kronor till mindre bemedlad elev för varje månad.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att ifråga om ordinarie anslagstiteln »undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar» vidtaga den förändring, att det däri ingående bestämda anslaget till lantbruksinstituten m. m. och den del av detta anslag, som avser den lägre lantbruksundervisningen, minskas med det belopp av 100,000 kronor, som är bestämt till understöd åt vissa elever vid lantbruksskola, lantmannaskola, lantbruksskola och fast undervisningskurs för småbrukare, samt att under anslagstiteln uppföres med beteckning »understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter», ett nytt förslagsanslag å kronor 100,000, från vilket må, enligt av riksdagen prövade grunder och av Kungl. Maj:t utfärdade närmare bestämmelser, utgå understöd till elever vid nyssnämnda skolor och kurser samt, under förutsättning av bifall till vad här

nedan i punkten 19 föreslås, till elever vid utbildningskurser för kvinnliga ladugårdsskötare i Norrland och Dalarna.

[11.]

Vid bifall härtill kommer det i förenämnda anslagstitel ingående bestämda anslaget å 437,750 kronor att minskas med 100,000 kronor. Då emellertid på grund av framställningarna i punkterna 7 och 8 härovan i samma anslag bör beräknas en höjning med 65,800 kronor, bör anslaget nu inalles beräknas till 403,550 kronor.

Anslagstiteln skulle alltså få följande uppställning:

Bestämt anslag:

Lantbruksinstitutet m. m. (beräknat belopp) kronor 403,550: —

Förslagsanslag:

Till understöd åt lantmannaskolor... kronor 200,000: —

» » » lantbruksskolor » 60,000: —

» » » elever vid lägre

lantbruksundervisningsanstalter ... » 100,000: — 360,000: —

tillhopa kronor 763,550: —.

g. Täckande av brist å lantbruksinstitutets vid Ultuna expensanslag.

I den av riksdagen godkända staten för lantbruksinstitutet vid Ultuna finnes »till institutets övriga utgifter», d. v. s. utöver avlöningar, upptagen en anslagspost å 34,750 kronor. I de stater, som Kungl. Maj:t årligen fastställt för institutet, har sistnämnda post uppdelats och har därvid upptagits till bränsle och lyse ett belopp av 3,500 kronor.

[12.]
*Täckande av
brist å lant-
bruksinstitutets
vid Ultuna
expensanslag.*
(extra anslag.)

I skrivelse den 3 augusti 1916 har institutets styrelse anför, att sistnämnda belopp under senare år på grund av de alltjämt stegrade bränsleprisen visat sig otillräckligt, så att redan år 1914 utgifterna för denna post uppgått till 4,848 kronor 65 öre, för att år 1915 ytterligare ökas till 7,044 kronor 16 öre. Den huvudsakliga kostnaden gällde koks till värmeledningarna i institutionslokaler och elevbostäder, till vilka under de tre senaste åren i medeltal åtgått omkring 2,600 hektoliter. Under kalenderåret 1916 vore ock en större bränsleförbrukning än den normala att emotse på grund av den kalla väderleken under vintern och våren. Koksen hade betalats år 1914 med i medeltal 1 krona 42 öre per hektoliter och år 1915 med 1 krona 94 öre, men hade år 1916 icke kunnat anskaffas till lägre pris än 2 kronor 98 öre per hektoliter, till vilket pris styrelsen från enskild firma för den kommande

- [12.] vinterns behov inköpt ett parti av 3,000 hektoliter, sedan genom förhandlingar med järnvägsstyrelsens förrådsbyrå konstaterats, att genom dess försorg billigare pris icke kunde ernås. Enär det gångna halvårets bränslebehov blivit täckt av behållning i form av bränsleförråd vid årets början, komme visserligen prisförhöjningen icke att i sin helhet belasta 1916 års bränslekonto, men dock kunde 1916 års kostnad för koks icke anslås lägre än till omkring 7,000 kronor och då även annat bränsle i form av ved m. m. vore erforderligt, måste årets utgifter för bränsle beräknas till lägst omkring 9,000 kronor och sålunda komma att överskjuta anslaget med omkring 5,500 kronor. Även om, såsom hittills varit fallet, någon del av bristen på denna utgiftspost kunde täckas med besparingar å andra, måste dock beräknas, att en slutlig brist av omkring 3,000 kronor komme att uppstå. På grund härav har institutsstyrelsen hemställt, att av tillgängliga medel ett belopp av 3,000 kronor måtte ställas till styrelsens förfogande till täckande av den brist å 1916 års anslag till bränsle och lyse, som på grund av tidsomständigheterna vore att emotse.

Lantbruksstyrelsen har i utlåtande den 23 augusti 1916 förordat bifall till denna framställning och statskontoret har i yttrande den 14 oktober samma år förklarat sig ej hava annan utväg att föreslå för täckande av ifrågavarande, av de stegrade bränslekostnaderna föranledda brist än äskande hos riksdagen av ett förslagsanslag å högst 3,000 kronor.

Departements-
chefen.

Då någon annan utväg icke lärers stå till buds för täckande av förenämnda, till beloppet endast beräknade brist än den av statskontoret föreslagna, samt det torde vara önskligt, att denna brist blir med det snaraste ersatt, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för täckande av uppkommen brist å 1916 års expensanslag för lantbruksinstitutet vid Ultuna å *extra stat* för år 1918 anvisa ett förslagsanslag, högst..... kronor 3,000, ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må under år 1917 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna detta belopp.

h. *Täckande av brist å lantbruks- och mejeriinstitutets vid Alnarp expensanslag.*

[13.]
Täckande av
brist å lant-

Den av riksdagen godkända staten för lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp upptager, utom avlöningar och ett belopp till täckande

av eventuell förlust å mejerirörelsen, en anslagspost å 37,150 kronor till institutets övriga utgifter. På grund av rådande dyrtid har detta belopp under de senaste åren befunnits otillräckligt, så att brist uppstått. Härom har styrelsen för nämnda institut i skrivelse den 11 augusti 1916 anfört följande.

För samtliga statsinstitutioner syntes den nu rådande dyrtiden varit i hög grad kännbar, i så måtto som utgifterna för vissa nödvändighetsartiklar, såsom bränsle och de vanliga förbrukningsartiklarna för renhållning och reparationer stigit, utan att motsvarande inkomster stått till buds. Alnarps institut hade också drabbats av dyrtiden, kanske proportionsvis mera än flertalet andra institutioner, då de studerande där bodde i ett av staten underhållet internat och sålunda ej blott undervisningen och undervisningslokalerna drabbades av dyrtiden, utan ock det därvarande internatets hela drift. Jämte undervisningslokalerna måste sålunda även elevernas bostäder uppvärmas och hållas i gott stånd. För elevernas mathållning skulle institutet ansvara, och denna berördes kännbart av dyrtiden, då under det gångna året priserna å alla födoämnen stigit med åtminstone 30 procent, medan en motsvarande höjning av elevernas avgifter icke med ens, eller under det förevarande året, kunnat försiggå. Trots att år 1914 icke utmärkt sig för låga bränslepriser, och fastän under år 1915 den största sparsamhet iakttagits vid eldning i Alnarps slott — större än vad mången gång varit billigt — hade dock utgifterna enbart för bränsle från år 1914 till år 1915 stigit från 5,400 kronor till 7,700 kronor eller med 2,300 kronor, liksom utgifterna för renhållning stegrats med närapå 500 kronor. Vid samma tid hade institutets utgifter för utspisning av elever ävenledes ökats med omkring 3,300 kronor. Ökningen av dessa och andra för driften nödvändiga poster vore anledningen därtill, att bokslutet för år 1915 visat ett underskott av 3,495 kronor 35 öre, en brist, som dock av skäl, vilka här ovan anförts, skulle varit ungefär dubbelt större, om icke från det närmast föregående året kvarstått en behållning av omkring 3,000 kronor. Även under räkenskapsåret 1916 hade flertalet av institutets utgiftskonton visat en tendens till ökning, då priset ej blott å bränsle utan å samtliga förnödenheter, körslor, dagsverken och dylikt, ytterligare stegrats. Trots nödig sparsamhet iakttagits vid reparationer, institutionsanslag m. m., kunde det icke undvikas, att även under detta år måste uppkomma ett underskott, som av styrelsen visserligen icke exakt kunde beräknas, men som torde uppgå till åtminstone 5,000 kronor. Då redan det förflutna årets underskott vore i hög grad kännbart och verkade förlamande på institutets ekonomi och därmed på hela dess verksamhet, och då

[13.]
bruks- och
mejeriinstitutets
vid Alnarp
expensanslag.
(extra anslag.)

[13.] dessa svårigheter under år 1916, på grund av vad som anförts, komme att ökas, finge styrelsen för institutet framlägga dessa för institutet så ödesdigra förhållanden och anhålla, att Kungl. Maj:t måtte till institutsstyrelsens förfogande ställa för fyllande av 1915 års brist vid institutet 3,495 kronor 35 öre samt för täckande av den för år 1916 beräknade bristen ytterligare mot redovisning 5,000 kronor.

Lantbruksstyrelsen har i utlåtande den 23 augusti 1916 förordat bifall till denna framställning.

I utlåtande den 14 oktober 1916 har statskontoret föreslagit, att för bristens täckande måtte av riksdagen äskas ett anslag å 8,500 kronor såsom förslagsanslag, högst. Till undvikande av sådan brist i vad kostnaden för elevernas kosthåll anginge ansåge statskontoret, att institutets styrelse, som hade att fastställa elevernas hushållsavgifter, borde snarast vidtaga erforderlig höjning i dessa avgifter.

Med anledning av statskontorets sistberörda uttalande har yttrande infordrats från institutsstyrelsen, som i skrivelse den 30 oktober 1916 anført, att en sådan höjning i elevernas kosthållsavgifter, varom styrelsen enligt § 71 av institutets stadgar ägde att besluta, redan den 11 mars 1915 och den 6 juni 1916 blivit bestämd, ity att samtliga elevavgifter höjts med 50 kronor, för att de höjda kostavgifterna till restauratören måtte kunna bestridas. Denna höjning i avgifter hade trätt i kraft den 1 november 1915 för den ena hälften av eleverna, nämligen för dem, som då nyantagits (yngre kursen), medan den andra hälften (äldre kursen) fortfarande åtnjöte den lägre avgiften, på grund därav, att i de prospekt, som varit gällande vid dessa elevers antagande, helårsavgiften liksom en lång tid förut fixerats till 750 kronor. Från och med november år 1916 gällde de höjda avgifterna för alla betalande elever vid institutet, och hade vid nya elevers antagande uttryckligen tillkännagivits, att avgiften även under lärotiden kunde ytterligare höjas.

I förnyat utlåtande den 24 november 1916 har lantbruksstyrelsen uttalat, att vid det av institutsstyrelsen upplysta förhållande någon åtgärd icke torde påkallas med anledning av vad statskontoret anført i fråga om kosthållsavgifterna.

*Departements-
chefen.*

Den av ovan angivna anledningar uppkomna bristen å 1915 och 1916 års expensanslag för institutet måste ju snarast ersättas, och torde annan utväg därtill icke finnas än äskandet av ett extra anslag å det av statskontoret föreslagna beloppet. Det bör anmärkas, att det angivna beloppet av bristen för år 1916 icke är fullt säkert utan endast beräknat.

Huruvida den av institutsstyrelsen vidtagna höjningen i elevernas

årsavgift med 50 kronor, motsvarande ej fullt 7 procent, är tillräcklig, torde vara tvivelaktigt. Då emellertid nämnda styrelse förbehållit sig att kunna under lärotiden höja avgiften ytterligare, om så visar sig behöfligt, lär man böra låta härvid bero.

Jag får nu hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för täckande av uppkommen brist å 1915 och 1916 års expensanslag för lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp å *extra stat* för år 1918 anvisa ett förslagsanslag, högst kronor 8,500, ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må under år 1917 låta av tillgängliga medel förskottsvis utanordna detta belopp.

[13.]

i. *Undervisningsmateriel för lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp.*

Till undervisningsmateriel för lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp har riksdagen på *extra stat* för vart och ett av åren 1908—1917 anvisat ett anslag av 3,000 kronor.

Styrelsen för nämnda institut har nu i skrivelse den 9 september 1916 gjort framställning om anslag för samma ändamål för år 1918 och därvid anført, att vid ifrågavarande institut icke mindre än vid andra undervisningsanstalter behov ständigt föreläge att komplettera och underhålla undervisningsmaterielen. Denna vore här på många håll mycket ofullständig, bland annat på grund av att antalet deltagare i agronomkurserna i hög grad ökats utöver det normala antalet, vartill numera komme de nya konsulentkurserna med ökade krav på undervisning och undervisningsmateriel. Då vidare de i den ordinarie staten upptagna medlen knappt räckte till de nödiga förbrukningsartiklarna och underhållet av institutionernas nuvarande materiel, hemställde styrelsen om anvisande av 3,000 kronor för ifrågavarande ändamål även under år 1918.

Lantbruksstyrelsen har i utlåtande den 12 oktober 1916 tillstyrkt institutsstyrelsens hemställan.

Då behovet av *extra anslag* till undervisningsmateriel vid institutet icke torde komma att under år 1918 visa sig mindre än de föregående åren, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

[14.]

Undervisningsmateriel för lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp.
(extra anslag.)

Departementschefen.

[14.]

att till undervisningsmateriel för lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp å *extra stat* för år 1918 anvisa ett anslag av kronor 3,000.

j. *Hovbeslagsskolan vid Alnarp.*

[15.]
Hovbeslags-
skolan vid
Alnarp.
(extra anslag.)

Med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i ämnet anvisade riksdagen på *extra stat* för år 1914 till hovbeslagsskolan vid Alnarp ett anslag av 7,000 kronor, därav 3,500 kronor skulle användas till täckande av förskottsvis bestridda utgifter för samma skola under år 1913.

För varje av åren 1915 och 1916 anvisade riksdagen, likaledes å *extra stat*, till skolan ett anslag av 3,500 kronor.

För år 1917 hemställde styrelsen för lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp om ett till 4,500 kronor förhöjt anslag samt motiverade denna begäran dels med att en ganska dyrbar reparation å skolans byggnader i närmaste tid bleve oundgänglig, dels med att materielomkostnaderna, särskilt för stenkol, oerhört ökats och dels med att utgifterna för elevernas kosthåll stegrats genom livsmedlens fördyring. På Kungl. Maj:ts förslag har riksdagen också för ändamålet beviljat 4,500 kronor å *extra stat* för innevarande år.

Nu har institutets styrelse i skrivelse den 9 september 1916 gjort framställning om anslag för skolans behov för år 1918 och därvid anfört huvudsakligen följande.

Då styrelsen för institutet år 1912 anhöll, att statsverket måtte övertaga den till Alnarp förlagda hovbeslagsskolan — som dessförinnan hade uppehållits genom avgifter från hushållningssällskap och genom ett särskilt anslag till de militära hovslagarna — hade styrelsen beräknat det för skolans drift nödiga anslagsbehovet, utöver avgiften från hushållningssällskapen, till 4,000 kronor. Härav hade på *extra stat* beviljats 3,500 kronor, vilken summa ock därefter årligen utgått till skolan. Då statsverket övertog skolan, hade emellertid förefunnits en brist i bokslutet på i det närmaste 1,300 kronor. Genom iakttagande av den största sparsamhet, varvid vissa väl behöfliga reparationer måst uppskjutas, hade utgifterna någorlunda kunnat hållas inom beloppet av de tillgängliga medlen, och den förutnämnda bristen hade till och med nedgått till omkring 600 kronor år 1914. Då emellertid år 1915 en grundligare reparation, bestående bland annat i omläggning av en del av taket, visat sig nödvändig för hovbeslagssmedjans bestånd, och då vidare dyrtiden inträdde med uppskruvade priser på alla vid skolan

[15.]

använda förnödenheter, såsom kol, järn och matvaror, hade utgifterna ökats så mycket, att bristen i 1915 års bokslut utgjort tillsammans 1,482 kronor 46 öre. Under år 1916 hade dels en fortsättning av reparationen å förutnämnda tak (till ett belopp av 600 kronor) måst ske, dels dyrtiden ännu kännbarare drabbat skolan, varför för året ett underskott av åtminstone 1,000 kronor måste befaras. Som skolans inkomster utom statsanslaget utgjordes endast av bidrag från vissa hushållningssällskap i form av elevavgifter och då ingen höjning av dessa avgifter vore att påräkna, utan att en motsvarande minskning i elevantalet och alltså i inkomsterna skulle ske, måste styrelsen, vid dessa skolans bestånd hotande svårigheter, vända sig till Kungl. Maj:t med begäran att, för täckande av den genom dyrtiden och alldeles nödvändiga reparationer uppkomna bristen, ett extra anslag av tillsammans 2,500 kronor måtte ställas till dess förfogande. För år 1917 hade Kungl. Maj:t och riksdagen till uppehållande av skolan redan beviljat det av styrelsen begärda anslaget å 4,500 kronor, vilket anslag jämte påräknade avgifter från hushållningssällskap med iakttagande av stor sparsamhet och med inskränkning av reparationer, inventarieunderhåll och dylikt till det allra nödvändigaste, syntes vara tillräckligt. För därefter följande år, eller 1918, ansåge styrelsen att, då dyrtiden faktiskt höjt skolans utgifter med mera än 1,000 kronor per år, och då därtill vissa reparationer måste utföras för att hovbeslagsskolans byggnader skulle kunna bevaras i ett staten någorlunda värdigt skick, det senaste årsanslaget borde höjas med 500 kronor och alltså utgå med 5,000 kronor.

I utlåtande den 19 oktober 1915 har lantbruksstyrelsen biträtt den gjorda framställningen samt åberopat den utredning, som i ämnet fogats vid propositionen till 1913 års riksdag.

Ifrågavarande skola är fortfarande behövlig. Den besöktes under år 1915 av 33 elever från olika delar av landet. *Departementets chefen.*

I den skrivelse den 4 november 1912, vari institutets styrelse hemställde om statsanslag till hovbeslagsskolans upprätthållande, sedan de militära hovslagarnas utbildning därstädes med år 1913 komme att upphöra, meddelade styrelsen, att på grund av underskott vid de senaste årens rörelse uppstått en brist, som då utgjorde något mer än 2,000 kronor. Lantbruksstyrelsen inhämtade från institutets rektor, att om det begärda statsanslaget av 4,000 kronor komme att beviljas, skulle berörda brist kunna så småningom gäldas, utan att särskilda statsmedel därför behövde anvisas. Statsanslaget bestämdes visserligen till endast 3,500 kronor, men nedsättningen i beloppet motiverades med att ned-